

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Θεολογική Σχολή-Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας

Τομέας Θρησκευολογίας, Φιλοσοφίας και Κοινωνιολογίας

ΙΑΚΩΒΟΣ Ι. ΓΙΟΚΑΡΙΝΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ, ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κυριακή (Κίρκη) Κεφαλέα

ΑΘΗΝΑ 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (στα ελληνικά και στα αγγλικά)	3
ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ - ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΣΗ

1. Οι κυρίαρχες τάσεις της λογοτεχνίας και η αντανάκλασή τους στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη.....14
2. Τα στάδια της ποιητικής εξέλιξης του Κυριάκου Χαραλαμπίδη μέσα από τη συνολική θεώρηση του έργου του.....22
3. Η ποίηση ως τρόπος έκφρασης του θρησκευτικού συναισθήματος του Κυριάκου Χαραλαμπίδη34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

1. Ο πόνος ως «τύχη αγαθή» και ευεργεσία.....39
2. Ο πόνος ως δυνατότητα λύτρωσης και εξαγνισμού εκ της φθοράς.....61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ**Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ**

1. Η στάση του ποιητή μπροστά στον «έσχατο εχθρό» του ανθρώπου...79
2. Η αγάπη ως «θανάτου και άδου νίκος»105

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ**Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ**

1. Ο πόθος του ποιητή για μια «καινή ζωή» και Ανάσταση.....125
2. Η εσχατολογική διάσταση της «Μεθιστορίας».....141

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ156

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....166

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας, είναι η όσο το δυνατόν καλύτερη γνωριμία του αναγνώστη με τον μεγάλο αυτό Κύπριο ποιητή και το έργο του, κυρίως δε με το ευρύτερο πνευματικό- θεολογικό του στοιχείο και τον τρόπο που προσλαμβάνει και αντιλαμβάνεται τις πολύσημες έννοιες του πόνου, του θανάτου και της Ανάστασης. Μέσα σ' ένα ευρύ κλίμα φυγής απ' την πεζή πραγματικότητα, αποδεικνύεται ότι βλέπει τις μεταπτωτικές για τον κάθε άνθρωπο συνέπειες τού πόνου, του θανάτου και της Ανάστασης, με έναν τρόπο καθαρά Ορθόδοξο. Το φαινόμενο του πόνου αντιμετωπίζεται ως μία «τύχη αγαθή», μία ιδιότυπη για εκείνον «ευεργεσία», ενώ δεν φοβάται επίσης να έρθει αντιμέτωπος μέσα στο έργο του και με το τραγικό φαινόμενο του θανάτου. Η λύτρωση μοιάζει για τον Κύπριο ποιητή να έρχεται καθαρά μέσω της αγάπης και της θυσίας. Αυτό όμως που ουσιαστικά τον κάνει να ξεχωρίζει από τους περισσότερους σύγχρονους ομότεχνούς του είναι η βαθιά του πίστη στο ακρογωνιαίο γεγονός της Χριστιανοσύνης, την ίδια την Ανάσταση, με την οποία η επίγεια, συμβατική ιστορία, θα βρει τη πλήρωση και την υπέρβασή της στη Βασιλεία των Ουρανών, στην ουσιαστική δηλαδή «Μεθιστορία» της.

ABSTRACT

The following dissertation aims at getting the reader acquainted, in the best possible way, with the above-mentioned prominent poet and his work. Specifically with the broader spiritual-theological elements and the way he perceives the polysemous concepts of pain, death and Resurrection.

In a wider tendency to escapism from mundane reality, it is proven that he addresses the swinging consequences of pain, death and Resurrection for every human being in a clearly Orthodox way. The phenomenon of pain is considered as an incident of "Benign fortune", a kind of distinctive "benefaction", as he sees it. At the same time, he dares to face the tragic phenomenon of death, while redemption, to the poet's mind, undoubtedly comes through love and sacrifice. However, the basic characteristic that makes this Cypriot poet stand out among most of his contemporary poets, is his profound belief in Resurrection, the cornerstone event for Christianity, according to which, earthly, conventional history will fulfill and transcend itself in the reign of heaven, its Meta-history.

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ- ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

Α' Θεσ.: Α' Προς Θεσσαλονικείς Επιστολή Παύλου

ΒΕΠΕΣ: Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων, Έκδοση της «Αποστολικής Διακονίας» της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1955 και εξής.

Βλ.: Βλέπε.

Εβρ.: Προς Εβραίους Επιστολή Παύλου.

Ιεζ.: Βιβλίο Ιεζεκιήλ.

Ιω.: Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο.

Ιω.: Βιβλίο Ιωνά.

Κεφ.: Κεφάλαιο.

Κορ.: Προς Κορινθίους Επιστολή Παύλου.

Λκ.: Κατά Λουκάν Ευαγγέλιο.

Μ.: Μέγας

Μαρκ.: Κατά Μάρκον Ευαγγέλιον.

Ματθ.: Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον.

Ομ.: Ομιλία.

Ό. π.: Όπως παραπάνω.

P. G.: Patrologiae cursus completus, series graeca, έκδοση J.- P. Migne 161 τόμοι, Παρίσι 1857-1866.

Πρβλ.: Παράβαλε.

Ρωμ.: Προς Ρωμαίους Επιστολή Παύλου.

σ.: Σελίδα/ Σελίδες.

Φιλιπ.: Προς Φιλιπησίους Επιστολή Παύλου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, γεννήθηκε στην Κύπρο, σε ένα μικρό χωριό κοντά στην Αμμόχωστο, την Άχνα, το έτος 1940. Έζησε, ωστόσο, έως το 1968 στην Αμμόχωστο, πόλη που έμελλε έκτοτε να καθιερωθεί ως «βασιλεύουσα» στην καρδιά και τη μνήμη του, «ως ένας μαγικός χώρος της παιδικής ηλικίας του και πόλη - τραύμα ανεπούλωτο στο σώμα της ποίησής του»¹. Το 1974, έτος της τραγικότερης στιγμής που βίωσε και ο ίδιος, της μοιραίας τουρκικής εισβολής, τον βρήκε στη Λευκωσία, όπου ζεί μέχρι και σήμερα, ένας ιδιότυπος «φυγάς» στην ίδια του την πατρίδα. Σπούδασε ιστορία και αρχαιολογία στην Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών την περίοδο από το 1958 έως και το 1964, γεγονός που συνετέλεσε τα μέγιστα στην περαιτέρω διαμόρφωση του ποιητικού έργου του, καθώς φαίνεται να το διέπει μία ιδιαίζουσα «κλασικότερη μορφή», μία «διαχρονική παρακολούθηση του ελληνικού πνεύματος, μέσα από τις κορυφαίες ιστορικές πτυχές του»². Λόγω των σπουδών του αυτών και της αρχαιογνωσίας που τον διακρίνει, θα μπορέσει να κάνει μια «αναδρομή» από την ελληνική αρχαιότητα μέχρι το Βυζάντιο, από τις κορυφαίες στιγμές του απελευθερωτικού αγώνα του 1821 μέχρι τις περιπέτειες του νεότερου ελληνισμού και του πολύπαθου νησιού του, της Κύπρου, να τις εναρμονίσει και να τις συγκεράσει εντέχνως στο σήμερα εκφράζοντας με τον τρόπο αυτό, όλα τα μεγάλα ερωτήματα και τις ανησυχίες των ανθρώπων του καιρού μας. Μέσα στο ίδιο χρονικό διάστημα, και πιο συγκεκριμένα μεταξύ των ετών 1962 και 1964, θα παρακολουθήσει μαθήματα θεάτρου στη Δραματική Σχολή του Εθνικού στην Αθήνα, γεγονός που επίσης θα διαφανεί σε όλο το εύρος του ποιητικού έργου του, που θα το χαρακτηρίσει η έντονη θεατρικότητα, η «σκηνική οικονομία», ο δραματικός διάλογος και ο οραματικός μονόλογος³.

Κατά τη διάρκεια της διετίας 1972- 73, θα λάβει μαθήματα ραδιοφωνίας στη Βαυαρική Ραδιοφωνία του Μονάχου, στη Γερμανία. Τα ίδια χρόνια των σπουδών του, από το 1965 έως και το 1968, θα διδάξει ως φιλόλογος στη Μέση Εκπαίδευση στο νησί του, στη Σχολή Θεάτρου του Εύη Γαβριηλίδη στη Λευκωσία, και για τρεις ολόκληρες δεκαετίες, από το 1968 έως και την συνταξιοδότησή του το 1998, θα υπηρετήσει την κρατική ραδιοφωνία της Κύπρου, γνωστή και ως Ρ.Ι.Κ ως διευθυντής, ασχολούμενος με προγράμματα ευρύτερου πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Έκτοτε εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να κατοικεί στην Κύπρο, όπως και προηγουμένως αναφέραμε, ασχολούμενος κατ' αποκλειστικότητα πλέον με την ποίηση, όχι μόνο γράφοντας, αλλά συμμετέχοντας και σε πλείστα συνέδρια, ημερίδες και σε άλλες ποικίλες φιλολογικές ή ποιητικές εκδηλώσεις.

¹ Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2007, σ. 21.

²Ο. π.

³Ο. π, σ. 22.

Έχει εκδώσει έως σήμερα δεκατρείς ποιητικές συλλογές. Αυτές είναι, κατά χρονολογική σειρά, οι ακόλουθες: *Πρώτη Πηγή* (Ματαράγκα, Αθήνα, 1961), *Η Άγνοια του Νερού* (Ίκαρος, Αθήνα, 1967), *Το Αγγείο με τα Σχήματα* (Λευκωσία, 1973), *Αχαιών Ακτή* (Λευκωσία 1977- Άγρα, Αθήνα 2003), *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα*, (Ερμής, Αθήνα 1982-Άγρα, Αθήνα 1997), *Θόλος* (Ερμής, Αθήνα 1989- Άγρα, Αθήνα 1998), *Μεθιστορία* (Άγρα, Αθήνα 1995), *Δοκίμιν* (Άγρα, Αθήνα 2000), *Αιγιαλούσης Επίσκεψις- Ένα ποίημα και ένα σχόλιο* (Άγρα, Αθήνα 2003), *Κυδώνιον Μήλον* (Άγρα, Αθήνα 2006), *Τμερος* (Μεταίχμιο, Αθήνα 2012), *Στη γλώσσα της Υφαντικής* (Μεταίχμιο, Αθήνα 2013), *Ηλίου και Σελήνης Άλως* (Ίκαρος, Αθήνα 2017). Το 1997 ασχολήθηκε με το έργο του Ρωμανού του Μελωδού, ενός από τους σπουδαιότερους υμνογράφους της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας, μεταγράφοντας ο ίδιος, με όσο πιο υποδειγματικό τρόπο μπορούσε, τρεις από τους κορυφαίους ύμνους του, υπό τον χαρακτηριστικό τίτλο *Ρωμανού του Μελωδού- Τρεις Ύμνοι*. Το 2009 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Άγρα σε δύο τόμους η συλλογή δοκιμίων του με τίτλο *Ολισθηρός Ιστός- Δοκίμια, Μελέτες, Άρθρα, Συνεντεύξεις*, και το 2010 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Μεταίχμιο, η επιλογή κειμένων του που ο ίδιος επιμελήθηκε για την Λευκωσία με τον τίτλο *Μια πόλη στη Λογοτεχνία*.

Έχει λάβει πλήθος τιμητικών διακρίσεων κατά τη διάρκεια της ποιητικής του πορείας. Από τις πρώτες του ήδη συλλογές, *Το Αγγείο με τα Σχήματα*, όπως και οι συλλογές *Αχαιών Ακτή* και *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα*, έχουν τιμηθεί με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης της Κύπρου, διακρίσεις εξόχως σημαντικές για τον ποιητικά «εν εξελίξει» ακόμα ποιητή. Το 1989, τιμήθηκε για πρώτη φορά με το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών για την ποιητική συλλογή του *Θόλος*, ενώ η συλλογή που εξέδωσε το 1995 με τον τίτλο *Μεθιστορία*, απέσπασε το Κρατικό Βραβείο Ποίησης της Ελλάδας το επόμενο μόλις έτος. Το 1997 του απονεμήθηκε το Βραβείο Ελληνικής Εταιρίας Μεταφραστών Λογοτεχνίας για το έργο του *Ρωμανού του Μελωδού Τρεις Ύμνοι*, ενώ το επόμενο κιόλας έτος τιμήθηκε με το Διεθνές Έπαθλο Καβάφη στην Αίγυπτο. Λίγα μόλις χρόνια μετά, το 2003, η Ακαδημία Αθηνών του απένειμε το Βραβείο Κώστα και Ελένης Ουράνη, για το σύνολο του ποιητικού έργου του, ενώ το 2006 του απονεμήθηκε το Βραβείο Πολιτιστικής Προσφοράς Τεύκρου Ανθία - Θεοδόση Πιερίδη. Το 2007, τιμήθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία με το Αριστείο Γραμμάτων, Τεχνών και Επιστημών. Το 2013 αναγορεύτηκε Επίτιμος Διδάκτωρ του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και εξελέγη αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών στον κλάδο της Λογοτεχνίας (και πιο συγκεκριμένα της Ποίησης), στην Τάξη των Γραμμάτων και των Καλών Τεχνών⁴.

Η αναγνώριση του Κύπριου ποιητή Κυριάκου Χαραλαμπίδη είναι διεθνής και αυτό το αποδεικνύει ο μεγάλος αριθμός μεταφράσεων των ποιημάτων του, τα οποία κυκλοφορούν ήδη σε δώδεκα αυτοτελείς εκδόσεις (αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, σουηδικά, ολλανδικά, βουλγαρικά και αλβανικά), ενώ το έργο του

⁴http://k-charalambides.com.cy/wp-content/uploads/2014/08/CHARALAMBIDES-CV_GR.pdf.

έχει τύχει τιμητικών εκδηλώσεων, κατά τις οποίες προσκλήθηκε κατά καιρούς από τα Πανεπιστήμια Harvard, Oxford, Columbia, Princeton, κ.α.

Το επίπεδο της ποιητικής του καταξίωσης, τόσο από τον λογοτεχνικό κόσμο της Κύπρου όσο και από αυτόν της Ελλάδας, διαφαίνεται και από το πλήθος των αφιερωματικών προς το πρόσωπο και το έργο του περιοδικών. Αφιερωματικές μελέτες σε αυτόν και το έργο του, έχουν συμπεριληφθεί ή καθ' ολοκληρίαν παρουσιαστεί στα περιοδικά *Θέματα Λογοτεχνίας* (τεύχος 12, Ιούλιος-Οκτώβριος 1999), *Η λέξη* (τεύχος 163, Μαΐος- Ιούλιος 2001), *Πόρφυρας* (τεύχος 124, Κέρκυρα, Ιούλιος- Σεπτέμβριος 2007), *Πάροδος*, (τεύχος 37, Λαμία, Ιούλιος 2010). Εκτενείς μελέτες έχουν επίσης εκπονήσει για εκείνον τόσο ο Θεοδόσης Πυλαρινός (*Μεθιστορία - Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2007, *Για τον Χαραλαμπίδη- Κριτικά κείμενα*, Αιγαίον, Λευκωσία 2009) όσο και ο Μιχάλης Τσιανίκας στην μελέτη του με τον χαρακτηριστικό τίτλο *Το όνομα της Αμμοχώστου (Μια κριτική προσέγγιση στην Αμμόχωστο Βασιλεύουσα* Ίνδικτος, Αθήνα 2003), αποτελώντας μάλιστα αναλυτικότερες προσεγγίσεις του εύρους της ποιητικής γραφής και σκέψης του Κύπριου Ποιητή. Αξίζει επίσης να αναφέρουμε ότι έχει εκδοθεί από τον Θεοδόση Πυλαρινό και μία εξίσου άξια λόγου ξενόγλωσση μελέτη για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη με τίτλο: *Kyriakos Charalambides, an introduction to his poetry* (CYPRUSPEN, Nicosia 2009), μια μελέτη που, όπως πρόδηλα αναφέρει και ο τίτλος της, επιθυμεί να «εισαγάγει» τον αναγνώστη στα βαθιά, δυσπρόσιτα και δαιδαλώδη μονοπάτια της ποίησης του μεγάλου αυτού πνευματικού ανθρώπου⁵.

Το έργο του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, φανερά αναγνωρισμένο ως ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά, όχι μόνο της Κυπριακής αλλά και της γενικότερης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, έδωσε νέα ώθηση και πνοή στη ποιητική άνθιση της τότε εποχής. Έργο ενός πρωτότυπου και καινοτόμου δημιουργού, σιωπηρά ρηξικέλευθου και αφανή «εργάτη» της ποίησης, ουσιαστικού καθοδηγητή μα συνάμα ανανεωτή της, εμπλούτισε την ποιητική παράδοση τόσο της Κύπρου όσο και της Ελλάδας, παρέχοντάς της συνεχώς νέες κατευθύνσεις με τον προσωπικό τρόπο γραφής του. Οι πλούσιες σπουδές του ποιητή, όπως και πιο πάνω επισημάναμε, επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό την γλώσσα που χρησιμοποιεί στο σύνολο των ποιημάτων του. Έχοντας εντρυφήσει τόσο στη μελέτη των αρχαίων ελληνικών κειμένων, όσο και στα ποικίλα παγκόσμια λογοτεχνικά ρευμάτα της κάθε εποχής, άντλησε διαχρονικά και κατά σύστημα, μέσα από το «χρυσωρυχείο» του ελληνικού γλωσσικού θησαυρού το πλήθος των λέξεων των συλλογών του⁶. Λέξεις παρμένες από το πέρασμα των τόσων αιώνων της ελληνικής ιστορίας: Από την Αρχαία Ελλάδα, από τα κλασικά, αλεξανδρινά, μα και βυζαντινά χρόνια, διανθισμένες με «ντόπιους» ιδιοματισμούς του τόπου του, της πολύπαθης νήσου του. Με το πέρασμα των χρόνων, η μορφή της γλώσσας στις συλλογές του γίνεται όλο και πιο απαιτητική, όπως και η αφηγηματική τεχνική που θα θελήσει να χρησιμοποιήσει, μία δυναμική όσο και ιδιότυπη σύμμιξη λυρισμού και

⁵ http://k-charalambides.com.cy/wp-content/uploads/2014/08/CHARALAMBIDES-CV_GR.pdf.

⁶ Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, Αιγαίον, Λευκωσία 2009, σ. 16.

αφήγησης. Στις τελευταίες του δε συλλογές, η γλώσσα που ο Κύπριος ποιητής χρησιμοποιεί, θα είναι μία γλώσσα καθαρά αναστάσιμη, μέσα από την οποία θα επιδιώξει, και εν τέλει θα καταφέρει, να επανεύρει την παγίως προσδοκώμενη αλήθεια του πίσω από τα φαινόμενα, να λειάνει τον δρόμο του για την τελική λύτρωση.

Ολόκληρο το ποιητικό έργο του είναι διάσπαρτο από καλολογικά στοιχεία, που το διανθίζουν και του προσδίδουν μια έντονη ζωντάνια και μία μοναδική καλλιπέπια. Την συγκεκριμένη ζωντάνια εντείνει και το ύφος που ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης χρησιμοποιεί, το οποίο βέβαια, στη διάρκεια της πορείας του, περνά και αυτό από μοιραίες διακυμάνσεις. Χρησιμοποιώντας τις περισσότερες φορές ύφος παραινετικό, προτρεπτικό και πολύσημα υπαινικτικό, με έντονα τα στοιχεία ενός υφέρποντος διδακτισμού, μα και μίας καθαρής ειρωνείας, περνάει σταδιακά στις πιο ώριμες και μεστές σε νοήματα ποιητικές συλλογές του. Πολλά είναι τα παραδείγματα της παραίνεσης που μπορούμε να βρούμε στα ποιήματα των συλλογών του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, άλλα σε β' ενικό και άλλα σε γ' πληθυντικό πρόσωπο. Σε πολλά σημεία το ύφος του φαίνεται αυστηρό και εξόχως επιτηδευμένο, σε άλλα κυρίως χαλαρό και αφηγηματικό, πάντα όμως με γλώσσα που ρέει, κάνει πολλή πιο εύκολη την ιδιότυπη λεκτική του «περιδιάβαση» στον μυστηριώδη και ανεξερεύνητο κόσμο του. Αφηγείται κυρίως σε άμετρο, ελεύθερο στίχο, χωρίς να μένει εγκλωβισμένος στα «δεσμά» μιάς στείρας κανονικότητας.

Έντονη είναι επίσης και η χρήση πολλών πρωτότυπων αφηγηματικών και λυρικών τεχνικών στο έργο του, με μία άκρως γοητευτική για τα λογοτεχνικά δεδομένα σύνθεση ποιητικού ρεαλισμού και υπερρεαλιστικής τόλμης, οικείου τόνου, πολυσημίας και θεατρικότητας. Έντονη ζωντάνια στα ποιήματα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη βέβαια, προσδίδουν και οι πλούσιες και παραστατικότερες εικόνες που σε διάσπαρτα σημεία εκείνος παρουσιάζει. Εικόνες καθαρά επεξηγηματικές τόσο του τρόπου με τον οποίο δρα και παρουσιάζεται στο κοινό του ο ποιητής, όσο και του πλαισίου που τόσο έξοχα περιγράφει. Πέραν όμως της καθ' όλα ξεχωριστής γλώσσας που χρησιμοποιεί, του γλαφυρού παραινετικού ύφους, των εξόχως εκφραστικών και παραστατικών εικόνων, το ποιητικό του έργο διανθίζεται και από πλείστες παρομοιώσεις και προσωποποιήσεις, που προσδίδουν στο κείμενο μία επιπρόσθετη ποικιλία και καλλιπέπια.

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, είναι ένας εν ζωή ποιητής, όπου εξακολουθεί ακατάπαυστα μέχρι και σήμερα, στα 78 του χρόνια, να σκέπτεται, να συγγράφει και να δημιουργεί. Να κουβαλά και να αποτυπώνει στα γραπτά του τα πλούσια βιώματά του, τις ανεπούλωτες έως τώρα πληγές του λαού και του τόπου του, τον, θεμελιωμένο μέσα από τις τόσες κακοπάθειες, πνευματικό του κόσμο. Θεολογεί δίχως να είναι θεολόγος, γράφει ποίηση, ενώ ουσιαστικά εγγράφεται ο

ίδιος μέσα σε αυτήν⁷. Μέσα σε αυτά τα χρόνια του πολυτάραχου βίου του, δείχνει να έχει διαδραστικά «συνομιλήσει» με πλήθος Πατέρων της Ορθόδοξου Καθολικής Εκκλησίας. Μέσα από την παρούσα εργασία μας, θα επιδιώξουμε να αντιληφθούμε αυτό ακριβώς. Πατέρες όπως ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, ο Μέγας Βασίλειος, ο Γρηγόριος Νύσσης, ο Μάξιμος Ομολογητής, ο Ιωάννης Δαμασκηνός, αλλά και ο Ισαάκ ο Σύρος και ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος, δάσκαλοι ουσιαστικοί του ποιητή, ως προς τη θεολογική του κατάρτιση, φαίνεται πως άσκησαν τη μέγιστη επιρροή στο έργο και τη σκέψη του. Σκοπός μας, βέβαια, δεν θα είναι να προχωρήσουμε σε μία αμιγώς Δογματική επισκόπηση των τριών εννοιών του πόνου, του θανάτου και της Ανάστασης, αλλά να παρατηρήσουμε και να καταγράψουμε τον τρόπο με τον οποίο ο Κύπριος ποιητής βίωσε και συνεχίζει μέχρι και σήμερα να βιώνει μέσα από τα παθήματα του τόπου του τις τρεις αυτές έννοιες, τον τρόπο με τον οποίο τις αντιμετωπίζει, τίθεται ενώπιόν τους και τις αποτυπώνει στην ποίησή του.

Έπειτα, θα επιδιώξουμε να ανιχνεύσουμε το θεολογικό και ιδιαίτερα το Ορθόδοξο στοιχείο που φαίνεται πως διέπει την ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, την έντονη, ιδιότυπη «συνομιλία» του με πολλούς από τους θεοφόρους Πατέρες της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας που αναφέραμε και παραπάνω, αλλά και με την Αγία Γραφή και την Ιερά Παράδοση γενικότερα. Το ερευνητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινηθούμε θα είναι οι μέχρι και αυτή τη στιγμή ποιητικές συλλογές του, το σύνολο των μέχρι στιγμής ποιητικών έργων του· από το πρώτο του ποιητικό εγχείρημα (*Πρώτη πηγή*, 1961), μέχρι και το έως σήμερα τελευταίο του (*Ηλίου και Σελήνης ἄλως Ποιήματα*, Ίκαρος, Αθήνα 2017). Φυσικά, θα μας ήταν εκ των πραγμάτων αδύνατο, σε μία τόσο μικρή σε έκταση μεταπτυχιακή μάλιστα εργασία, να συμπεριλάβουμε το σύνολο των ποιημάτων του, το σύνολο των σημείων στα οποία ο ποιητής προχωρεί σε σαφή αναφορά ή έστω απλή νύξη των παραπάνω εννοιών. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, επειδή σκοπός μας δεν είναι η στείρα και «κατά γράμμα» αποτύπωση των εν λόγω σημείων, αλλά η γενικότερη πρόσληψη του πλούσιου θεολογικού κόσμου του ποιητή, θα παραθέσουμε τα χαρακτηριστικότερα μόνο εξ' αυτών των σημείων· εκείνα που, πάντα κατά τη γνώμη μας, δεικνύουν με τον πιο εμφανή και πρόδηλο τρόπο τις θέσεις και τις αντιλήψεις του ποιητή για τις εν λόγω έννοιες. Μέσα από αυτά τα σημεία, θα εντοπίσουμε την γενικευμένη Θεολογική και άκρως Πατερική σκέψη που διαμόρφωσε το έργο του, τη σταυροαναστάσιμη βιωτή που διαποτίζει την ψυχή του.

Έτσι, αφού στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας επιχειρήσουμε να οριοθετήσουμε το γενικότερο κλίμα μέσα στο οποίο έδρασε και με το οποίο τόσο έντονα και διαδραστικά «συνομιλήσει» ο Κύπριος ποιητής, τις λογοτεχνικές

⁷ Γιάννη Χατζηγεωργίου, «Κυριάκος Χαραλαμπίδης, δεν γράφω ποίηση, εγγράφομαι μέσα στην ποίηση». <http://archive.philenews.com/el-gr/politismos-anthropoi/389/256177/kyriakos-charalampidis-den-grafo-poiisi-engrafomai-mesa-stin-poiisi>.

τάσεις που σταδιακά και διαχρονικά έδειξαν να αποτυπώνονται στον ίδιο τον ψυχισμό του και το έργο του, και προχωρήσουμε σε μία συνολική θεώρηση της σταδιακής εξέλιξης και ωρίμανσης του, θα εξετάσουμε όσο μπορούμε αυτόν ακριβώς τον τρόπο με τον οποίον εκφέρει το θρησκευτικό - θεολογικό του συναίσθημα μέσα από την ποίησή του, τον τρόπο που, μέσα από αυτήν, επιδιώκει να προσεγγίσει το Δημιουργό του. Αυτή μας η αρχική προσπάθεια θα είναι για τον αναγνώστη ο καλύτερος τρόπος για να εισαχθεί στο κύριο μέρος της εργασίας μας, στην εκτενέστερη ανάλυση και όσο το δυνατόν πληρέστερη εξέταση των τραγικών για τον άνθρωπο γεγονότων τού πόνου, τού θανάτου και τής Ανάστασης, ιδωμένα πάντα μέσα από τα μάτια του ίδιου του Κύπριου ποιητή και τα τραγικά προσωπικά του βιώματα. Κάνοντας δηλαδή στο πρώτο «τύποις» εισαγωγικό κεφάλαιο μια όσο γίνεται πιό ευσύνοπτη επισκόπηση των κυρίαρχων λογοτεχνικών ρευμάτων και των εκπροσώπων τους στην Ελλάδα και διεθνώς, θα εξετάσουμε τα σημεία ζωντανής και ρέουσας «αλληλεπίδρασης» του μαζί τους: έτσι, ιχνηλατώντας τα κυριότερα χαρακτηριστικά των ποιητικών συλλογών του, θα προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε, πώς αυτά διαχρονικά αποτυπώνονται στο έργο του, καθώς και τον τρόπο που διαμορφώνει την θεολογική του λόγου του εκφορά, τον τρόπο με τον οποίο θεολογεί ποιητικά. Με τον τρόπο αυτό, απολύτως σταδιακά, θα εισαγάγουμε τον αναγνώστη στον κυρίως σκοπό της εργασίας μας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μας λοιπόν, θα ασχοληθούμε με την έννοια του πόνου στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη. Θα επιχειρήσουμε μέσα από την εξέταση των ίδιων των λεγομένων του, αλλά κυρίως ορισμένων από τα πιο χαρακτηριστικά ποιήματα των συλλογών του, να ανιχνεύσουμε και να συλλάβουμε τον τρόπο με τον οποίο βιώνει εντός του το ύψιστο πρόβλημα του πόνου, γεγονός που, σύμφωνα πάντα με την διδασκαλία της Ορθόδοξου Ανατολικής Εκκλησίας, αποτελεί μία από τις άμεσες συνέπειες του προπατορικού αμαρτήματος⁸. Αρχικά θα αποτολμήσουμε να εισαγάγουμε τον αναγνώστη στην γενικότερη οπτική του ποιητή σχετικά με τό φαινόμενο του πόνου και να την αντιπαραβάλλουμε όσο μπορούμε με την σταθερή και ακλόνητη ανά τους αιώνες Ορθόδοξη γι' αυτόν Δογματική πίστη και Ιερά Παράδοση. Δεν θα επεκταθούμε σε μία εξονυχιστική και καθ' ολοκληρίαν ανάλυση της έννοιας του πόνου, όπως και των υπόλοιπων δύο θεολογικών εννοιών, διότι, όπως προείπαμε, δεν είναι σκοπός μας να συντάξουμε μία εργασία καθαρά Δογματική: επιδιώκουμε, μέσα από μία αδρή και όσο γίνεται πιο μεστή και ευσύνοπτη αναφορά, να κατανοήσουμε «ποιητικῶ τῷ τρόπῳ», αυτές τις, ομολογουμένως, τόσο περίπλοκες και αιώνια βασανιστικές για τον κάθε άνθρωπο έννοιες.

Πιο συγκεκριμένα, αρχικά θα περιοριστούμε στην ερμηνεία από τον ίδιο τον ποιητή του φαινομένου του πόνου ως «τύχη αγαθή», ως ευεργεσία: θα αναλύσουμε πώς ο πόνος δύναται από τον άνθρωπο με τον καλύτερο δυνατό τρόπο να αξιοποιηθεί και να αποτελέσει μία θετική βάση για την ζωή του, πώς τις

⁸Νικόλαου Ε. Μητσόπουλου, *Θέματα Ορθόδοξου Δογματικής Θεολογίας-Πανεπιστημιακά παραδόσεις Δογματικής*, Αθήναι 2001, σ. 200.

ποικίλες οδύνες και σαρκικές ηδονές του, δύναται να τις μετατρέψει σε πνευματικές αρετές. Με ποιο τρόπο ο πόνος, οι θλίψεις και οι παντός είδους δοκιμασίες μπορεί να γίνουν πρόξενος πλήθους αρετών στην ζωή του κάθε ανθρώπου και να αποτελέσουν αφορμή καυχήματος για εκείνον, δόμησης και σμίλευσης ενός στέρεου χαρακτήρα. Θα δούμε πώς μέσω του πόνου ο άνθρωπος παιδαγωγείται, πώς ο πόνος μπορεί να αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό μάθημα στη ζωή του, καθώς αυτός και μόνο δύναται να τον διατηρήσει σε μία διαρκή κατάσταση νήψης. Έτσι, σταχυολογώντας το σύνολο των ποιητικών συλλογών του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, θα εντοπίσουμε και απτά ποιητικά παραδείγματα στα οποία εναργώς αντανακλάται η εν λόγω ερμηνεία.

Βέβαια, προτού ο πόνος γίνει πρόξενος αρετών για τον άνθρωπο, δύναται να αποτελέσει την πιο σημαντική αφορμή αναστοχασμού, μία κορυφαία δυνατότητα λύτρωσης του κάθε ανθρώπου και εξαγνισμού του εκ της φθοράς. Αυτήν ακριβώς την οπτική του φαινομένου του πόνου θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε στη συνέχεια. Εξετάζοντας και αυτή την διάσταση του πόνου λοιπόν, αφού πρώτα βοηθήσουμε τον αναγνώστη της εργασίας μας να κατανοήσει θεολογικώς και με δογματικούς, ως επι το πλείστον, όρους τον λόγο που οδηγεί τον κάθε άνθρωπο από την προπρωτική «μακαρία» κατάσταση, στην κατάσταση της αμαρτίας και της φθοράς, εκθέτοντας και αυτή την συγκεκριμένη θεολογική πτυχή του πόνου και φανερά αντιπαραβάλλοντάς την με τη σχετική θέση και άποψη του ποιητή, μέσα και πάλι από έναν όσο πιο επαρκή και αντιπροσωπευτικό αριθμό σχετικών με το θέμα αυτό κειμένων του, θα αποκρυσταλλώσουμε την άποψή του αυτή. Την άποψη δηλαδή πως ο κάθε άνθρωπος, για να δομήσει έναν ισχυρό χαρακτήρα και να αποκτήσει πλήθος αρετών, πρέπει πρώτα να εξιλεωθεί από την προηγούμενη κατάσταση στην οποία είχε εκπέσει, να λυτρωθεί από τις αμαρτίες του, να φτάσει σε επίπεδα άκρας ταπείνωσης, ώστε να εξαγνιστεί πλήρως.

Στο τρίτο κεφάλαιο του παρόντος πονήματος, θα επιχειρήσουμε να εκθέσουμε αρχικά τον τρόπο με τον οποίον ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης αντιμετωπίζει «τον έσχατο εχθρό του ανθρώπου», την ύστατη συνέπεια της απόσχισής του από την «Όντως Ζωή». Ανιχνεύοντας για ακόμη μία φορά και σταχυολογώντας συγκεκριμένες δηλώσεις του, αλλά και μέσα από έναν αντιπροσωπευτικό και πάλι αριθμό ποιημάτων του, θα προσπαθήσουμε να καταστήσουμε φανερή την άποψή του για αυτό το τραγικό και φρικώδες φαινόμενο, αντιπαραβάλλοντάς την συγχρόνως με την Δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας και παρατηρώντας αν και κατά πόσο η οπτική του ποιητή ενέχει εντός της «σπέρματα» Ορθοδόξου Πνευματικότητας. Εξετάζοντας, όσο μας επιτρέπει η έκταση της παρούσας εργασίας μας, τη στάση του ποιητή μπροστά σε αυτό το μέγιστο για τον άνθρωπο μυστήριο, τον θάνατο, θα παρατηρήσουμε εντός αυτής, το θάρρος και την ευψυχία των Μαρτύρων της πρωτοχριστιανικής Εκκλησίας, την περισσή τόλμη και αγωνιστικότητα των Αγίων και των Θεοφόρων Πατέρων της Ορθοδόξου Χριστιανοσύνης. Μια στάση που έχει ως βάση την σταθερή και ακλόνητη πίστη του Κύπριου ποιητή στην

«πέραν του τάφου ζωή», σε μία ζωή αληθινή και ουσιαστική, πέρα από τη φθορά του σωματικού θανάτου. Ο θάνατος για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη θα δούμε πως αντιμετωπίζεται σαν κάτι που έχει πια νικηθεί και καταργηθεί, σαν κάτι που δεν τον απειλεί πλέον. Σε πλείστα σημεία των ποιημάτων του θα εντοπίσουμε τον άκρως περιφρονητικό μάλιστα τόνο, με τον οποίον κάποιες φορές δείχνει να «απευθύνεται» απέναντί του.

Στη συνέχεια, και αφού παρακολουθήσουμε εκτενώς τη στάση του ποιητή μπροστά στο φαινόμενο του θανάτου, θα επικεντρωθούμε στον τρόπο με τον οποίο εκείνος πιστεύει πως μπορεί ο θάνατος πλήρως να νικηθεί, στον τρόπο που δύναται το άνδρο του πλήρως να «σκυλευθεί». Για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη λοιπόν, η ισχύς του θανάτου δεν δύναται με κανέναν άλλον τρόπο να παύσει και να κατατροπωθεί παρά μόνο με την δύναμη της αγάπης, της αγνής, της άδολης, της (αυτό)θυσιαστικής· αυτή είναι που, σύμφωνα και με την διδασκαλία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, αποτελεί την πλήρη και ολοκληρωτική νίκη απέναντι στο φρικώδες και απόκοσμο φαινόμενο του θανάτου, αυτή είναι που, κατά τον ποιητή αποτελεί το «θανάτου και ἄδου νίκος». Η αγάπη, η συνύπαρξη με το πρόσωπο του άλλου, η «περιχώρηση» με τον πλησίον, αποτελεί την ύψιστη νίκη της αληθινής, της ουσιαστικής ζωής, την ανασύσταση του ανθρώπου από την ανυπαρξία. Γι αυτό ακριβώς κι εμείς, επιχειρώντας να ανιχνεύσουμε τον λόγο για τον οποίον ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης αντιμετωπίζει τον θάνατο τόσο αγέρωχα και περιφρονητικά, θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε με όσο πιο προσιτό και ευσύνοπτο τρόπο μπορούμε, την μόνη για εκείνον δύναμη που τον «καταλύει», την ανυπέβλητη δύναμη της αγάπης⁹. Μέσα από το πολυσχιδές ποιητικό έργο του λοιπόν και τις κεντρικές και ποικίλες αναφορές του σ' αυτήν, θα μελετήσουμε τόσο τη μεγάλη μάχη που ο ίδιος συνεχώς δίνει απέναντι στον θάνατο με βασικό σύμμαχο πάντα την αγάπη, όσο και κατά πόσο αυτός ο τρόπος σκέψης του ποιητή τείνει να εφάπτεται με τις βασικές δογματικές αλήθειες της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο, θα ασχοληθούμε αποκλειστικά με την εσχατολογική προοπτική της ποίησης του Κυριάκου Χαραλαμπίδη και πιο συγκεκριμένα με την ανακαινιστική, την «αναστάσιμη» διάσταση του έργου του. Γι' ακόμη μία φορά, μέσα από έναν άκρως αντιπροσωπευτικό αριθμό ποιημάτων του, διανθισμένο με πλούσιες άμεσες ή έμμεσες αναστάσιμες αναφορές, θα σκιαγραφήσουμε τον τρόπο γραφής και σκέψης του ιδίου, θα προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε την Ορθόδοξη, Αναστάσιμη οπτική του. Αρχικά θα επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε στοιχεία που πρόδηλα καταδεικνύουν τον διαρκή, άοκνο πόθο του για μία καθολική ανακαίνιση και ανασύσταση των πάντων, για μία νέα, πέραν του τάφου και των επιγείων «καινή ζωή». Θα παρατηρήσουμε την «αχώρητη χαρά» που σύσσωμο τον κατακλύζει, τη βαθιά πίστη και βεβαιότητα με την οποία

⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα Ποιήματα*, Άγρα, Αθήνα ²1997, σ. 16.

σε κάθε του στίχο μιλά. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, σε όλο σχεδόν το ποιητικό έργο του, δονείται από την πεποίθηση πως, έπειτα από το γεγονός της Ανάστασης του Ιησού Χριστού, ο θάνατος έχει χάσει την όποια ισχύ του, έχει μετατραπεί πλέον σε μία «πύλη» μέσα από την οποία, αφού αποκαθαρθούμε πλήρως από την ρυπαρότητα και την φθορά, οδηγούμαστε προς την «ζωήν του μέλλοντος αιώνας». Ο Κύπριος ποιητής δεν μένει εκστατικός, απαθής και περικλειστος όπως και προηγουμένως παρατηρήσαμε, μπροστά στο φρικώδες φαινόμενο του θανάτου, δεν αρκείται σε ένα «επίγειο τέλος». Ο θάνατος για εκείνον έχει ουσιαστικά ξεπεραστεί, η εποχή της Αναστάσεως έχει εγκαινιασθεί. Αυτός είναι και ο κυριότερος λόγος που ποθεί τόσο πολύ την υπέρβαση από τα φθαρτά και επίγεια στα άφθαρτα, λαμπρά και ουράνια, στην εσχατολογική αποκατάσταση κάθε αδικίας. Η νέκρωση του σώματος γι' αυτόν δεν αποτελεί τέρμα, αλλά μία καθ' όλα νέα αρχή, την αφορμή μίας νέας, άφθαρτης και ανακαινισμένης ζωής.

Έτσι, ιχνηλατώντας τον, εξόχως ιδιάζοντα τρόπο με τον οποίον επιδιώκει την εσχατολογική του αυτή πορεία προς το «επέκεινα» ο ποιητής, θα επιδιώξουμε να αναλύσουμε όσο πιο αποτελεσματικά γίνεται τον ρηξικέλευθο ποιητικό όρο της «Μεθιστορίας» του· έναν όρο με την χρησιμοποίηση του οποίου επιτυγχάνεται ο σταθερός σκοπός του, η υπέρβαση των εγκοσμίων, η ανασύσταση και ολοκληρωτική ανακαίνιση των «προσωπικών του πάντων». Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, δείχνει να μη συμβιβάζεται με το τέλος της συμβατικής ιστορίας, με το μάταιο και την φθαρτότητα αυτής. Επιδιώκει συνεχώς την εσχατολογική της υπέρβαση, την επιστροφή στην *Πρώτη Πηγή* του, στην ατελεύτητη για εκείνον μακαριότητα. Η *μεθιστορία* του δείχνει να είναι μία ιδιότυπη ευκαιρία αναψυχής, χαράς και αγαλλίασης των πενθούντων, των κοπιώντων, των καθημαγμένων· όλων όσων στην επίγεια ζωή έχουν υποστεί πόνο, θλίψεις και αδικίες. Εντοπίζοντας λοιπόν, για μία ακόμη φορά, τα όποια κοινά σημεία επαφής του τρόπου γραφής του Κύπριου ποιητή με την Ορθόδοξη Παράδοση και σκέψη, θα επιχειρήσουμε να παρακολουθήσουμε πώς, μέσα από την «ιερή» γι' αυτόν σύμμιξη μύθου και ιστορίας, μέσα από την «εισχώρηση» της ιερής ιστορίας εντός του κόσμου, προχωρά στην καθολική υπέρβαση αυτής, σε μια ιστορία μετά την ιστορία, στην υπέρβαση της φθοράς και των εγκοσμίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΣΗ

1. Οι κυρίαρχες τάσεις της λογοτεχνίας και η αντανάκλασή τους στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη

Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, τόσο η δεκαετία του 1960 όσο και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1970 για την Κύπρο αποδεικνύονται μια περίοδος έντονων ζυμώσεων, πνευματικών αναζητήσεων και ενθαρρυντικών εξελίξεων στον τομέα της ποίησης¹⁰. Ένα αρκετά δυναμικό σύνολο νέων κυρίως ποιητών, προσπαθεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες απαιτήσεις των καιρών, προτείνοντας μια άλλη ποιητική ευαισθησία, έναν άλλο τρόπο θέασης των γύρω γενομένων. Οι ποιητές της γενιάς αυτής, όπως και κάποιοι νεώτεροί τους, ενταγμένοι πάντα στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Κύπρου και γεννημένοι οι περισσότεροι στα χρόνια του '30 ή του '40, αποτέλεσαν τη λεγόμενη «γενιά του '60» ή «γενιά της ανεξαρτησίας». Αυτοί είναι που επιδιώκουν κατά κανόνα να ρυθμίσουν τα πρώτα τους ποιητικά βήματα, προσεγγίζοντας με μια εντελώς νέα οπτική τα προσωπικά και συλλογικά τους βιώματα, τα τραγικά αδιέξοδα του σύγχρονου ανθρώπου, τα υπαρκτά και φλέγοντα πολιτικοκοινωνικά προβλήματα του τόπου τους και του καιρού τους: για τον λόγο αυτό εισάγουν ρηξικέλευθα και καινοφανή για την εποχή στοιχεία, όπως τον ελεύθερο στίχο, τη μυθική μέθοδο, την αυξημένη δραματικότητα και μια ιδιαζόντως μετρημένη σκοτεινότητα¹¹. Με αυτόν τον τρόπο, και έχοντας πια ελευθερωθεί πλήρως από την παραδοσιακή μετρική, καταφέρνουν τις πιο πολλές φορές οι ποιητές αυτοί να εμβαθύνουν με καινοφανή τρόπο στα πράγματα, προσεγγίζοντάς τα μέσα από έναν συνδυασμό υπαρξιακής και ιστορικοπολιτικής προοπτικής και διευρύνοντάς τα πέρα από το στοιχείο το ατομικό και το τοπικό, σε έναν ορίζοντα οικουμενικό, υπερτοπικό και διεθνιστικό¹².

Αν και βρίσκονται βέβαια σε μια περίοδο έντονων πρώιμων ζυμώσεων, σε ένα στάδιο εσωτερικών πειραματισμών, δοκιμάζοντας διαρκώς τα λεκτικά τους μέσα και αναζητώντας τις κατάλληλες φόρμες προκειμένου να αποδώσουν τις εμπνεύσεις και τα ποιητικά τους ευρήματα, συνήθως αντλούν διδάγματα από τους σημαντικότερους έλληνες ποιητές του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα, όπως και από ποιητές του αγγλοσαξονικού Μοντερνισμού. Και όλα αυτά βέβαια σε μια όσο μπορούν πιο αγαστή αρμονία, με πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα τους αγχώδεις ρυθμούς της μοντερνιστικής ποίησης του T. S. Eliot, ή την ειρωνική γλώσσα και την ιστορική αίσθηση του Καβάφη, μαζί με τη συχνή μεσολάβηση των κυπριακών ποιημάτων του Σεφέρη και τα λαμπρά παραδείγματα

¹⁰Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, Λευκωσία 2010, σ. 489.

¹¹Ο. π.

¹²Ο. π.

των Ρίτσου, Βρεττάκου, Ελύτη, κ.α¹³. Αρκετοί Κύπριοι κριτικοί της περιόδου που μελετούμε, αρχίζουν να κάνουν λόγο για τη συγκεκριμένη γενιά, η οποία κατά τη γνώμη τους παρουσιάζεται να εισάγει άκρως ενδιαφέροντα στοιχεία στον χώρο, όπως την έντονη μελέτη θανάτου και την παθιασμένη αναζήτηση του έρωτα και της αγάπης. Παρουσιάζεται να στοχάζεται και να αγωνιά, πολλές φορές να σαρκάζει και να διαμαρτύρεται έντονα για τη διάψευση ελπίδων, προσδοκιών και ιδανικών της. Η ποίηση της περιόδου αυτής δείχνει να πάλλεται αδιάκοπα από έναν ευρύ και δυναμικό Ουμανισμό, να χαρακτηρίζεται από μια θαυμαστή αμεσότητα και εκφραστική λιτότητα¹⁴.

Σε αυτό το ποιητικό πλαίσιο της κυπριακής Λογοτεχνίας εμφανίζεται τις πρώτες του ποιητικές απόπειρες και ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, από τις αρχές τις δεκαετίας του '60 και έπειτα, ο οποίος δείχνει να αφομοιώνει πολλά από τα στοιχεία της εν λόγω ποιητικής κυπριακής γενιάς, όπως ακριβώς κάνει και με κάθε αξιοπρόσεκτο στοιχείο και τάση, οποιασδήποτε άλλης περιόδου. Ο έντονος εικονισμός και το ονειρικό στοιχείο, δηλωτικά και τα δύο της λογοτεχνικής τάσης του Υπερρεαλισμού, είναι δύο από τα κυριότερα στοιχεία που παρουσιάζονται στο έργο του¹⁵. Ως οικουμενικός, πολυσύνθετος, πολυδιάστατος, μα ουσιαστικά ανένταχτος ποιητής, όντας εν τέλει μια πρωτότυπη, μοναχική και γι' αυτό μοναδική περίπτωση¹⁶, φαίνεται να συνομιλεί αδιάκοπα, σχεδόν ακατάπαυστα με τους σημαντικότερους προπάτορες ποιητές-θυρεούς της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας¹⁷. Συνομιλώντας ούκ ολίγες φορές και με πολύ σημαντικούς ποιητές εκτός των τειχών της, μοιάζει να αποτυπώνει με εξαιρετική γλαφυρότητα και αρμονία τους πολύτιμους θησαυρούς αυτής του της συνομιλίας στον τρόπο γραφής του. Τους εντάσσει πλήρως στο σήμερα και προχωρούν μαζί στην πορεία της ιστορίας και πέραν αυτής, ανοίγοντας νέες, ανεξερεύνητες ως τότε, ποιητικές οδούς.

Εδώ ωστόσο, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι, όσες καταβολές κι αν φαίνεται να υπάρχουν από την ποιητική τάση του Υπερρεαλισμού στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, η γραφή του δεν μπορεί επ' ουδενί να χαρακτηριστεί ως αμιγώς υπερρεαλιστική¹⁸. Στο έργο του μπορούμε να παρατηρήσουμε να αλληλεπιδρούν με θαυμαστή ενάργεια, τόσο το λογοτεχνικό ρεύμα του Παρνασσισμού, με κύρια χαρακτηριστικά την στροφή της τέχνης προς την κλασική (ελληνική και ρωμαϊκή) αρχαιότητα και την ευθεία πρόσληψη θεμάτων από τον μύθο και την ιστορία¹⁹, το λογοτεχνικό ρεύμα του Συμβολισμού, με κύρια χαρακτηριστικά το έντονο πνευματικό-μυστικιστικό στοιχείο, τον αέναο λυρισμό και την συνεχή χρήση υποβλητικών εικόνων, αλλά

¹³Ο. π, σ. 472.

¹⁴Ο. π, σ. 552.

¹⁵Ο. π, σ. 558.

¹⁶ Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π, σελ. 16.

¹⁷ Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π, σ. 23.

¹⁸ Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό.π, σ. 572.

¹⁹ Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 41985, σ. 190.

και, όπως παρατηρήσαμε και λίγες γραμμές παραπάνω, το λογοτεχνικό ρεύμα του Υπερρεαλισμού, με τα κύρια χαρακτηριστικά του²⁰. Θα παρατηρήσουμε τον ποιητή, να είναι τόσο λυρικός όσο και ρεαλιστής, υπερρεαλιστής, μα και παραδοσιακός. Γλωσσικά μικτός και ποικίλος, υφολογικά απρόβλεπτος, είρων, ανατρεπτικός αλλά και βασιζόμενος στην φυσική και την κοινωνική τάξη, θεολογικός αλλά όχι θρησκευόμενος, ορθόδοξος μα και παγανιστής. Σεφερικός με σοβαρές αντιστάσεις προς τον Σεφέρη, καβαφικός αλλά με τους δικούς του όρους, μαθητής της μεταφυσικής του Παπατσώνη αλλά και της αθωότητας του Βρεττάκου²¹.

Ένα λοιπόν από τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της ποιητικής γενιάς του '60 στον ευρύτερο χώρο της Κύπρου, στην οποία ορισμένοι μελετητές φαίνεται να εντάσσουν και τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη²², είναι και η διαρκής ζωντανή «συνομιλία» και αλληλεπίδραση με τους σημαντικότερους ελλαδίτες και ξένους ποιητές του τέλους του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα διαφόρων λογοτεχνικών ρευμάτων και τάσεων, ακατάπαυστη και καρποφόρα· αυτή είναι που διανθίζει συνολικά τον τρόπο γραφής τους με τα πλούσια διδάγματα που αντλούν από αυτούς και τα έργα τους. Παπατσώνης, Σικελιανός, Σεφέρης, Ελύτης, Σολωμός, Καβάφης, Εμπειρικός, αλλά και T. S. Eliot, Dante, Rimbaud, είναι από τους ποιητές που σημαδεύουν διαχρονικά όχι μόνο την εποχή την δική τους, αλλά και πολλές μεταγενέστερες από εκείνους γενιές. Επιπλέον, θα κάνει δειλά την εμφάνισή της τη δεκαετία του 1930 και στον ελλαδικό χώρο, μια από τις βασικότερες καινοτομίες στη τεχνοτροπία της συμβατικής μορφής ποίησης. Αυτή της τάσης της απόρριψης της παραδοσιακής μετρικής με την παράλληλη υιοθέτηση του ελεύθερου στίχου, θα παρατηρηθεί τη δεκαετία του 1930 και στον ελλαδικό χώρο. Συγχρόνως, θα παρουσιαστούν και κάποιες νέες θεματικές αναζητήσεις σε σχέση με το παρελθόν, μια γενικότερη τάση εκσυγχρονισμού (άμεση επιρροή από τον ευρωπαϊκό Μοντερνισμό), με τη βοήθεια και τη χρησιμοποίηση νέων εκφραστικών μέσων²³. Από τους ποιητές αυτής της δεκαετίας θα επιχειρηθεί να καταργηθούν οι έως τότε «ασφυκτικές» μετρικές συμβάσεις, με πρόδρομους τους «τολμηρούς σκαπανείς» Άγγελο Σικελιανό και Τάκη Παπατσώνη, ποιητές που με την τόλμη και την διορατικότητά τους άνοιξαν νέους δρόμους στην σκέψη και στον τρόπο γραφής του Κυριάκου

²⁰Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π., σ. 261.

²¹Ό. π., σ. 16.

²² Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 489: Εδώ οι Γιώργος Κεχαγιόγλου και Λευτέρης Παπαλεοντίου, δείχνουν να κατατάσσουν ευκρινέστατα τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη με βάση κυρίως τα στοιχεία της ποίησής του στην κυπριακή γενιά του '60, αν και έχει γεννηθεί ήδη από το 1940, ενώ ορισμένοι μελετητές όπως ο Αλέξανδρος Αργυρίου στην *Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας του και ο Ανέστης Ευαγγέλου στην ανθολογία του Η δεύτερη μεταπολεμική ποιητική γενιά (1950-2012)*, τον εντάσσουν σε εκείνους της Δεύτερης Μεταπολεμικής Γενιάς της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (βλ. *Αλέξανδρου Αργυρίου, Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας Και η Πρόσληψή της όταν η δημοκρατία δοκιμάζεται, υπονομεύεται και καταλύεται (1964-1974 και μέχρι τις ημέρες μας)*, Τόμος Ζ', Καστανιώτης, Αθήνα 2007, σελ. 217, καθώς και *Ανέστη Ευαγγέλου- Γιώργου Αράγη, Δεύτερη μεταπολεμική ποιητική γενιά (1950-2012)* Ανθολογία, Gutenberg, Αθήνα 2017, σ. 25).

²³Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία, Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992* (Μτφρ. Ζούργου Ευαγγελία-Σπανάκη Μαριάννα), Νεφέλη, Αθήνα 1996, σ. 199.

Χαραλαμπίδη²⁴. Μια έντονη τάση μυστικισμού, πνευματικότητας και λυρισμού, θα κάνει την εμφάνισή της στα έργα και των δύο αυτών καινοτόμων ποιητών.

Από τη μία πλευρά ο Άγγελος Σικελιανός, ένας από τους κυριότερους εκφραστές της τάσης του Συμβολισμού, ανένδοτος οραματιστής στις ιδέες του και απαρασάλευτος στον λυρισμό του, που από την πρώτη στιγμή θα παρουσιάσει έναν ιδιαίτερο αισθησιασμό στα ποιητικά έργα του. Θα υμνήσει έντονα μέσα από αυτά τη ζωή και θα αρνηθεί τον θάνατο, αποδεχόμενος συνήθως τον πόνο ως κυρίαρχο μέσο εξύψωσης. Η έλξη του θεϊκού ή του μεταφυσικού στοιχείου, θα λειτουργήσει ως συνεκτική ύλη που θα συνέχει στα έργα του τον Παγανισμό με τον Χριστιανισμό, σε ένα συνδυασμό αβίαστο, δίχως παραφωνίες²⁵. Παράλληλα ο Παπατσώνης, εκφραστής του T. S. Eliot, τον οποίον και πρώτος μετέφρασε στα Ελληνικά, επιδιώκει στη πλειοψηφία των έργων του, με ύφος στεγνό, σκοτεινό και υπαινικτικό, την εύρεση ή επανεύρεση του ιδανικού της αγάπης ως κεντρικού μοτίβου της ποίησής του, όλα αυτά, μέσω κυρίως της παράδοσης²⁶. Η ποίηση του κατακλύζεται από τόνους ακατάλυτης ευφορίας και εκδηλώσεις χαράς της ζωής. Άλλωστε, βασικό χαρακτηριστικό της έμπνευσής του είναι αυτή η ίδια η ζωή και η αδιάκοπη επαφή του μαζί της. Η κορυφή που επιθυμεί ως ποιητής-θυρεός να κατακτήσει, μπορεί να τείνει πάντα προς τα υψηλά, όμως οι ρίζες της έμπνευσής του βρίσκονται πάντα βυθισμένες στη γή. Γνήσιος ανθρωπιστής, στοιχείο που του προσέδωσε η έντονη θρησκευτική του πίστη, βρίσκεται συνεχώς σε άμεση επαφή με τον άνθρωπο, σε όλες του τις εκφάνσεις²⁷. Στα μέσα της δεκαετίας του '30, θα έχουμε και την καθιέρωση πια του ελεύθερου στίχου στην ελληνική ποίηση, τόσο με την έκδοση της πρώτης συλλογής με ποιήματα του ίδιου του Παπατσώνη το 1934 όσο κυρίως με την κυκλοφορία της ποιητικής συλλογής του Γιώργου Σεφέρη με τίτλο *Μυθιστόρημα*, στην οποία και αφομοιώνονται για πρώτη φορά πλήρως τα νεωτεριστικά διδάγματα του T. S. Eliot. Η εναγώνια αναζήτηση του καινούριου, που θα αποκαλυφθεί και επισταμένως θα καλλιεργηθεί μέσω της ποίησης, εκείνο το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα είναι που θα φτάσει στα ακρότατα ύψη της²⁸.

Η τάση από την άλλη πλευρά του Υπερρεαλισμού, τάση και αυτή με έντονο το στοιχείο της πνευματικότητας, ενός στοιχείου που διαποτίζει το σύνολο του έργου του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, εισήχθη στην Ελλάδα με την κυκλοφορία της πρώτης ποιητικής συλλογής του Ανδρέα Εμπειρικού με τίτλο *Υψικάμινος*. Ως κυριότερο σκοπό είχε να διευκολύνει την ελεύθερη έκφραση των συναισθημάτων του υποσυνειδήτου, μακριά και έξω από καλλιτεχνικές και ηθικές συμβατότητες. Αρνούμενη να διαχωρίσει την τέχνη από τη ζωή, εισήγαγε τον αναγνώστη σε έναν άλλον, πλούσιο από εικόνες κόσμο μιάς υπερπραγματικής, υπερρεαλιστικής

²⁴Ο. π, σ. 208.

²⁵Mario Vitti, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Οδυσσέας, Αθήνα 2003, σ. 339.

²⁶Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία, Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992*, ό. π, σ. 209.

²⁷Κωνσταντίνου Θ. Δημαρά, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας- Από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας*, «Γνώση», Αθήνα 2000, σ. 590.

²⁸Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία, Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992*, ό. π, σ. 210.

αίσθησης²⁹. Επεδίωκε να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα ελευθερίας, κυρίως πνευματικής, καθώς ο χώρος του πνεύματος από τους ποιητές εκείνης της εποχής και ιδίως από τον Εμπειρικό, χώρος άφατος και απεριόριστος, είναι εκείνος που καταργεί τα δεσμά της ύλης³⁰. Κοντολογίς, στην λογοτεχνική αυτή τάση του Υπερρεαλισμού, πάντα υπήρχε μια έντονη προτίμηση προς τον εσωτερικό, πνευματικό κόσμο, που συνδυαζόταν με μια ταυτόχρονη περιφρόνηση προς τον εξωτερικό, αισθητό και σκληρό κόσμο της πραγματικότητας.

Αυτό το στοιχείο θα διαφανεί έντονα και στις ποιητικές δημιουργίες ενός άλλου «συχνού συνομιλητή» του Κύπριου ποιητή που στην παρούσα εργασία μελετούμε, ενός από τους μεγαλύτερους ποιητές του ελλαδικού χώρου, του Κωνσταντίνου Καβάφη³¹. Από τον Καβάφη ο Χαραλαμπίδης θα λάβει τα περισσότερα «δάνεια σκέψης του». Κοινό σημείο αναφοράς και των δύο αποτελεί το ιστορικό πλαίσιο της ελληνιστικής περιόδου. Ο «ευρύτερος κόσμος» των κατακτήσεων του Μεγάλου Αλεξάνδρου με την ακμή και την παρακμή του, αλλά και η ελληνορωμαϊκή εποχή με το βασικό της στοιχείο, την συνεχή «πάλη» του εθνισμού με τον Χριστιανισμό³². Μη ενταγμένος σε ποιητικές νόρμες, με ίχνη στα έργα του επίσης τόσο από το λογοτεχνικό ρεύμα του παρνασσισμού (ιστορικός Καβάφης), όσο και του συμβολισμού (αισθησιακός Καβάφης), πιστεύει στα ιδανικά, σέβεται την χριστιανική πίστη, εξαίρει τον ελληνισμό, έχοντας ένα βαθύ ανθρώπινο ιδανικό γενναίο και υψηλό. Οι ήρωες που τιμά και εξαίρει είναι εκείνοι που αντικρίζουν με θάρρος και υπερηφάνεια την ζωή. Συλλαμβάνει τον ελλαδικό χώρο πάντα ως μία ιστορική ενότητα, προσπαθώντας αυτή την ενότητα να την αναδείξει και στο έργο του, με τα υψηλά του παραδείγματα να τα αντλεί πάντα από αυτή³³.

Από τα θέματα που πραγματεύονται στα ποιήματά τους και οι δύο, συμπεραίνουμε πως η συνομιλία του Κυριάκου Χαραλαμπίδη με τον Κωνσταντίνο Καβάφη είναι γόνιμη και συνεχής. Τα δύο πνεύματα δείχνουν να εφάπτονται με εντυπωσιακό τρόπο, καθώς, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μιχάλης Τσιανίκας στη μελέτη του για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, «αυτός (ο Καβάφης) είχε συλλάβει τον κρίκο που μας ένωνε με την Ανατολή, με την ποικίλη δράση των στοχαστικών προσαρμογών, αλλά και με συγκινήσεις που ξενίζουν τον Ελληνισμό. Έτσι, ένα επίσης κοινό και των δύο σημείο, φαίνεται να είναι η προσέγγιση του ενιαίου ιστορικού χώρου και πλαισίου της ανατολής, καθώς και οι δύο δείχνουν να «τραβούν συνεχώς προς Ανατολάς»³⁴. Στον τρόπο γραφής του Καβάφη επίσης ανιχνεύεται μια έκδηλη αίσθηση παρακμής και ματαιότητας του κοσμικού μεγαλείου, στοιχείο που και αυτό ομοιάζει με τον

²⁹Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, ό. π, σ. 291.

³⁰Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία, Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992*, ό. π, σ. 209.

³⁰Ο. π, σ. 210.

³¹Ο. π, σ. 216.

³²Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, ό. π, σ. 234.

³³Κωνσταντίνου Θ. Δημαρά, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας- Από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας-*, ό. π, σ. 606.

³⁴Μιχάλη Τσιανίκα, *Το όνομα της Αμμοχώστου- Μια κριτική προσέγγιση στην Αμμόχωστο Βασιλεύουσα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, Ίνδικτος, Αθήνα 2003, σ. 33.

τρόπο γραφής και σκέψης του Κυριάκου Χαραλαμπίδη. Αυτό το κοινό τους σημείο δείχνει να αναδεικνύεται κυρίως μέσα από άφθονες δόσεις ειρωνείας, στοιχείο όμως που δεν οδηγεί στην διάλυση και την απιστία, αλλά θεμελιώνει τη βαθύτερη συνείδηση του ανθρώπου, την πίστη και εν τέλει τη σωτηρία του³⁵.

Η ακατάπαυστη θέληση φυγής από την πεζή πραγματικότητα και της ταυτόχρονης εισόδου σε έναν χώρο άφατης πνευματικότητας, στοιχείο έντονο στο έργο του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, ακολουθήθηκε και από έναν άλλον κορυφαίο ποιητή εκείνης της εποχής, τον Οδυσσέα Ελύτη, ο οποίος πάντως, αν και επίσης συνδέθηκε στενά με τους υπερρεαλιστές και τις ιδέες τους, ποτέ δεν υιοθέτησε εξ' ολοκλήρου τις αρχές τους. Τόσο ο Οδυσσέας Ελύτης όσο και ο Ανδρέας Εμπειρικός, εκφράζουν μια αχαλίνωτη επιθυμία για απελευθέρωση της ανθρώπινης ψυχής από τα δεσμά της φθοράς, με μια συνεχόμενη ροή εικόνων, που αντικατοπτρίζουν με αισθαντικό τρόπο την αμεσότητα της φυσικής κίνησης. Από τα πρώτα κιόλας ποιήματα του Οδυσσέα Ελύτη, θα παρατηρήσει κανείς πλήθος καινότροπων συνδυασμών των λέξεων, εικόνες που προβάλλονται άμεσα, απελευθερωμένες και εξόχως μοναδικές, οι οποίες συνεχώς φαίνονται να συμπλέκονται και να διαπλέκονται σε μια καινούρια ενότητα «υπερπραγματική». Όμως υπάρχει και κάτι παραπέρα, κάτι που τον διαφοροποιεί από τους ποιητές της εποχής του. Ένα στοιχείο που τον «ενώνει» εσωτερικά με τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, η μορφοποιητική του θέληση που δαμάζει κυριολεκτικά τον «χείμαρρο» των εικόνων ζωοποιώντας τες, εμφυσώντας τους πνοή ζωής και πνεύμα³⁶. Τόσο πολύ μάλιστα δείχνει να επιτυγχάνει ο ποιητής το εγχείρημα αυτό, που το μακρύ ταξίδι της «απελευθέρωσης» του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου έχει ήδη επιτευχθεί³⁷.

Οι περισσότεροι ποιητές, ιδίως από την περίοδο του πολέμου και έπειτα, θα αναζητήσουν ανάμεσα στα ανδραγαθήματα του ένδοξου ελληνικού παρελθόντος, μια υπόσχεση λύτρωσης και υπέρβασης των αβάστακτων δεινών του παρόντος. Θα αντλήσουν στοιχεία τόσο από την αρχαία ελληνική μυθολογία, όσο και από την ελληνική ιστορία και την χριστιανική παράδοση (κυρίαρχο στοιχείο, όπως και προηγουμένως ειπώθηκε, της λογοτεχνικής τάσης του Παρνασσισμού)³⁸, συχνά διανθίζοντάς τα με διάφορα ειδωλολατρικά και παγανιστικά στοιχεία, ώστε να καταφέρουν να προσφέρουν μαζί ένα έντονο και ζωντανό μήνυμα ελπίδας στον αιώνα της ήττας. Για τους ποιητές της εποχής εκείνης, και ιδίως για τον Σεφέρη, έναν από τους κυριότερους «συνομιλητές» του ποιητή της μελέτης μας, αποτελεί ατελεύτητη πηγή έμπνευσης, όχι μόνο η παράδοση, αλλά και τα ολέθρια αποτελέσματα της απομάκρυνσης από αυτήν³⁹.

³⁵Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, ό. π, σ. 234.

³⁶Ο. π, σ. 294.

³⁷Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία, Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992*, ό. π, σ. 218.

³⁸Κωνσταντίνου Θ. Δημαρά, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας- Από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας*-, ό. π, σ. 512.

³⁹Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία , Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992*, ό. π , σ. 234.

Ο Γιώργος Σεφέρης ιδίως, καταφεύγει χαρακτηριστικά σε ολοένα καινούριες εξερευνήσεις ή ανακατατάξεις στον μύθο και την ιστορία (πιο συγκεκριμένα τον ελληνικό μύθο και την ελληνική ιστορία), καθώς εναγώνια δείχνει να αναζητά, κάτω από τα στρώματα αυτών, την υπέρβαση και τη λύτρωση⁴⁰. Ουσιαστικά μιλάει για την ανάταση του πνεύματος και της ψυχής, για εκείνη την ποιότητα που «ανεβάζει» τον άνθρωπο και του χαρίζει οφθαλμό, προκειμένου να μπορέσει να αντιληφθεί πιο πλατιά τον εαυτό του και τον κόσμο, χωρίς μιζέρια και μικρότητα⁴¹. Σε όλη την έκταση της ποίησής του αποτυπώνεται, μέσω κυρίως του ελληνικού τοπίου, η αδιάκοπη και γόνιμη παρουσία του παρελθόντος, που όμως διαπλέκεται με το ιστορικό παρόν. Στο μακρύ ταξίδι αυτής της υπέρβασης για να φτάσει στον προορισμό του, ο ιστορικός ποιητής χρειάζεται και μονίμως αναζητεί την βοήθεια του μύθου, τη βοήθεια κι εκείνων κάποιες φορές των νεκρών. Στα έργα του δείχνει διαρκώς να υφίσταται μια μυστική κοινωνία ζώντων και τεθνεώτων, με κύριο και απώτερο σκοπό την τελική λύτρωση⁴². Σκοπός τόσο του νομπελίστα ποιητή, όπως και πολλών άλλων της συγκεκριμένης εποχής, είναι η λύτρωση, μια διαφαινόμενη και διαρκώς υποσχόμενη Ανάσταση, που όμως, στην περίπτωση του Σεφέρη, σε αντίστιξη και φανερή αντιδιαστολή με την ποίηση και την εν γένει γραφή του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, δείχνει να μην πραγματοποιείται ποτέ⁴³.

Η στροφή στην παράδοση, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, είναι σαφής και συνδέεται καθαρά με την αναζήτηση σωτηρίας, τόσο για το άτομο όσο και για την κοινότητα ή το έθνος⁴⁴. Η αξιοποίηση του πλούσιου αυτού ελληνικού παρελθόντος, της ένδοξης παραδόσεως, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την λύτρωση από τα δεινά του παρόντος, την οικοδόμηση μιας «νέας Ιερουσαλήμ»⁴⁵. Αυτό που φαίνεται ως κοινό στοιχείο των ποιητών της συγκεκριμένης μεταπολεμικής περιόδου είναι το απόσταγμα και πολλών άλλων ρευμάτων και τάσεων, η αντικειμενοποίηση της ελπίδας και του πόθου⁴⁶. Πόθου για κάτι νέο, πόθου για κάτι ανώτερο, πνευματικό.

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης βέβαια, όπως και προηγουμένως ειπώθηκε, όντας ένας πολυδιάστατος ποιητής, δεν αρκείται να συνομιλεί στο ποιητικό του έργο μόνο με κάποιους από τους επιφανέστερους ποιητές του ελλαδικού χώρου, διαφόρων λογοτεχνικών ρευμάτων και τάσεων· όπως χαρακτηριστικά ο ίδιος αναφέρει: «για μένα υπήρξε οδηγός ο Δάντης (γι' αυτό και η συχνή αναφορά έμμεση ή άμεση σ' αυτόν). Κατά κάποιο τρόπο υπήρξε και για μένα μια Βεατρίκη πού με όδηγοῦσε, και αυτή ήταν η αγάπη μου για την πόλη μου. Με όδηγησε

⁴⁰Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, ό. π, σ. 283.

⁴¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, « Γιώργος Σεφέρης, εξηγητής μαντατοφόρος», *Το καταφύγιο*, Τεύχη 5&6, Αθήνα 2012, σ. 630.

⁴²Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία, Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992*, ό. π, σ. 235.

⁴³Μιχάλη Τσιανίκα, *Το όνομα της Αμμοχώστου- Μια κριτική προσέγγιση στην Αμμόχωστο Βασιλεύουσα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π, σ. 166.

⁴⁴Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία, Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992*, ό. π, σ. 236.

⁴⁵Ο. π, σ. 240.

⁴⁶Ο. π, σ. 278.

μέσα από κόλαση και καθαρτήριο στην παράδεισο, όπου τοποθετείται πιά ή πόλη»⁴⁷. Μια από τις βασικότερες έννοιες στο έργο του, αυτή της μεταφυσικής υπέρβασης με την ταυτόχρονη προέκταση των λέξεων πέρα από το στενό, νοηματικό τους περιεχόμενο, φαίνεται να την έχει αντλήσει από έναν από τους κυριότερους ίσως εκφραστές του ευρωπαϊκού Συμβολισμού, τον Γάλλο ποιητή Arthur Rimbaud. Ο ίδιος ο Κύπριος ποιητής, σε ανύποπτο χρόνο, θα υπενθυμίσει πώς, «επειδή ο Ρεμπώ περπάτησε πολύ, υπερέβη το μέτρον», αλλά «γύρισε πλέον ως ακέραιος και ολοκληρωμένος χαρακτήρας»⁴⁸. Η συνομιλία του με τον Γάλλο Συμβολιστή στο έργο του, διαφαίνεται ζώσα, εξόχως έντονη και καρποφόρα, καθώς δείχνει έντονα να τον θαυμάζει, να ταυτίζει ακόμα και τα πόδια του, τα παθήματά του με αυτά του μεγάλου συμβολιστή, ώστε να γίνονται ουσιαστικά ένα⁴⁹.

Αυτές είναι συνοπτικά οι κυρίαρχες τάσεις της Λογοτεχνίας, ελληνικής και ξενόγλωσσης, που φαίνεται πως επηρέασαν τον τρόπο σκέψης και γραφής του Κυριάκου Χαραλαμπίδη. Μέσα από τη συνεχή αλληλεπίδραση και ζύμωση με αυτές τις συγκεκριμένες ιδέες και τάσεις, δείχνει ο ίδιος να δομεί τον πλούσιο χαρακτήρα και την προσωπικότητά του, να διαμορφώνει τις αξίες και τους τρόπους προσέγγισης των εκάστοτε ιστορικών γεγονότων που τον σημάδεψαν. Ωστόσο, ο εξαιρετικά πολυσυλλεκτικός αυτός ποιητής, δεν είναι ένας ποιητής που επηρεάζεται άκριτα, που ακολουθεί πιστά λογοτεχνικές περιόδους, σχολές και τάσεις. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης δεν επηρεάζεται, με την συμβατική έννοια του όρου, μα «συνομιλεί». «Αλληλεπιδρά» συνεχώς μαζί τους, σε μια ακατάπαυστη, ζωντανή και διαδραστική πορεία, δυναμικά και αμφίδρομα. Μέσα λοιπόν από αυτές τις σελίδες, δέν επιχειρήσαμε να παραθέσουμε τις κυριότερες τάσεις της Λογοτεχνίας μαζί με τους ακραιφνείς βασικούς εκπροσώπους τους, από τους οποίους ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης άντλησε την δική του πνευματική πορεία. Προσπαθήσαμε απλώς εν συντομία να παραθέσουμε τον λογοτεχνικό του κόσμο, αυτόν με τον οποίον, διαχρονικά και χωρίς να εγκλωβίζεται σε μία και μόνη χρονική εποχή και περίοδο, δείχνει γόνιμα να «συνομιλεί» στο έργο του. Ως ένας ποιητής και ο ίδιος μη συμβατικός μα, θαυμαστά καινοτόμος και συνεκτικός, εντάσσει πάντοτε με την πρόπουσα και απαιτούμενη αρμονία στο έργο του όλες αυτές τις παραπάνω λογοτεχνικές τάσεις, τις ενστερνίζεται, τις υιοθετεί εξελίσσοντάς τες, τις κάνει κάτι ουσιαστικά δικό του, τις εκσυγχρονίζει και τις προεκτείνει. Έτσι, με αυτόν τον διαρκώς ενεργό τρόπο πορεύεται προς τις διαρκείς αχαρτογράφητες ποιητικές συγγραφικές πλεύσεις και αναζητήσεις του.

⁴⁷Μιχάλη Τσιανίκα, *Το όνομα της Αμμοχώστου- Μια κριτική προσέγγιση στην Αμμόχωστο Βασιλεύουσα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π, σ. 19.

⁴⁸Ο. π, σ. 43.

⁴⁹Ο. π, σ. 95. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, θα δηλώσει στις « σημειώσεις» της ποιητικής συλλογής του *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα* (σελ. 158), κάτι που θα τον φέρει σε κοινή μοίρα με τον Αρθούρο Ρεμπώ, τον μεγάλο αυτό ποιητή που, στην προσπάθειά του να γνωρίσει την Ανατολή και «βαδίζοντας προσηλωμένος στις ανταύγειες των ειδώλων της», «έχασε το πόδι του». Θα αναφέρει λοιπόν χαρακτηριστικά «Πόδι μου: Ό Ύδροχόος έφορεύει στις κνήμες».

2. Τα στάδια της ποιητικής εξέλιξης του Κυριάκου Χαραλαμπίδη μέσα από τη συνολική θεώρηση του έργου του.

Το ποιητικό έργο του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, αποτελεί μια από τις αντιπροσωπευτικότερες καταθέσεις, όχι μόνο της κυπριακής, αλλά και της ευρύτερης νεοελληνικής σύγχρονης λογοτεχνικής παραγωγής. Ευρύ, ώριμο, αρκούντως δοκιμασμένο στο χρόνο, με αναφορές και συνειρμικές παραπομπές που καλύπτουν ένα θεαματικό τόξο του διαχρονικού και διατοπικού ελληνισμού⁵⁰. Είναι ποίηση αρκετά δύσκολη στην πρόσληψη και την κατανόησή της, τόσο από έναν λιγότερο πεπαιδευμένο αναγνώστη, πόσο μάλλον από έναν αρκούντως δοκιμασμένο σε αυτήν. Ποίηση με υψηλά και ποικίλα νοήματα, με συνειρμούς και υφολογικές διαστρωματώσεις, ποίηση με γλωσσικό και γενικότερο λογοτεχνικό βάθος. Ωστόσο το έργο αυτό, για να φτάσει στο συγκεκριμένο επίπεδο εξέλιξης και ωριμότητας, έπρεπε να περάσει από πολλά στάδια και διακυμάνσεις.

Ήδη, από τα πρώτα του κιόλας βήματα, όντας μόλις εικοσαετής, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης θα κάνει την πρώτη του εμφάνιση στο λογοτεχνικό προσκήνιο. Εκδίδοντας την πρώτη συλλογή ποιημάτων του με τον χαρακτηριστικό τίτλο *Πρώτη Πηγή* (1961), δηλωτική συλλογή των πρώτων αρχών της δημιουργίας του, του ακριβούς σημείου εξόρυξης του ποιητικού λόγου του, αλλά συνάμα και των πηγαίων υδάτων από τις οποίες άντλησε την πρωτόλεια έμπνευσή του⁵¹. Με την πρώτη του αυτή ποιητική συλλογή, στην οποία κυριαρχούν τα πιο προσωπικά θέματα και ο σχεδόν πρωτόλειος εφηβικός λυρισμός, θα θέσει τα θεμέλια, τις προδιαγραφές, την όλη ηθική βάση της μετέπειτα ποίησής του⁵². Αρχίζοντας την δημιουργική του συνομιλία με τους «πρώτους δασκάλους του», τον Τάκη Παπατσώνη, τον Νικηφόρο Βρεττάκο και τον Νίκο Καρούζο, θα πλάσει με μια τολμηρά τεχνότροπη γλώσσα έναν κόσμο αγάπης, καλοσύνης και ομορφιάς⁵³, δηλώνοντας επίσης με πλήρη ενάργεια, σαφήνεια και καθαρότητα τις θεμελιώδεις βάσεις του ύφους και της ποιητικής του⁵⁴. Η έντονη κοσμοθεωρία του, ο μύχιος και άρρητος πόθος του για βελτίωση του γύρω του κόσμου, για μια αγαπητική συνένωση των ανθρώπων σε έναν κόσμο δικαίου και ισότητας, θα κάνουν ήδη από τώρα δειλά την εμφάνισή τους⁵⁵. Ωστόσο, οι θέσεις του αυτές αργότερα θα διαφανούν και πιο καθαρά ως τα βασικά στηρίγματα στο θεωρητικό του σύστημα αξιών. Βέβαια, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, όντας νέος και «άγουρος» ποιητής ακόμα, δε θα μπορέσει να μας

⁵⁰Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 11.

⁵¹Ο. π., σ. 27.

⁵²Ο. π.

⁵³Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 481.

⁵⁴Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 27.

⁵⁵Ο. π., σ. 28.

κάνει ορατό το σπαραγμένο τοπίο με τους αγχώδεις ρυθμούς της σύγχρονης ζωής, καθώς μοιάζουν να απουσιάζουν αναφορές τόσο για την γενικότερη εξωτερική πραγματικότητα, όσο και για την πολιτική επικαιρότητα, ακόμα και για το πολυαγαπημένο νησί του, την Κύπρο⁵⁶. Ωστόσο, καρπός και τελικό απόσταγμα της *Πρώτης Πηγής* του, που λειτουργεί όπως αναφέραμε και προηγουμένως ως η Γένεση του ποιητικού του κόσμου, θα είναι να οδηγηθεί στην δόμηση μιας αόριστης ευτυχίας, ως αντιστάθμισμα απέναντι στην προσωρινότητα, το εφήμερο και τον θάνατο, ως η έντονη αναζήτηση του πραγματικού χρόνου, τον οποίον και συσχετίζει άμεσα με την κατάκτηση της γνώσης⁵⁷.

Λίγα χρόνια αργότερα, μόλις το 1967, θα ακολουθήσει η δεύτερη ποιητική συλλογή του με τίτλο *Η Αγνοια του Νερού*. Μια συλλογή άρτια συγκροτημένων ποιημάτων, με την οποία ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, προσπάθησε να αποδράσει από «την επικίνδυνη ζώνη της συναισθηματικής φουσκονεριάς και να αποστεγνώσει τους υδαρείς λυρισμούς», διδασκόμενος την ακρίβεια της έκφρασης, το μέτρο και την ισορροπία⁵⁸. Το κύρος των συγκεκριμένων ποιημάτων ενδυναμώθηκε από πλήθος ευμενών σχολίων έγκριτων κριτικών της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Αφορμή και κορωνίδα όλων αυτών, υπήρξε ο πυκνός και άκρως επαινετικός πρόλογος του μεγάλου της Λογοτεχνίας Τάκη Παπατσώνη, καθώς τον προσφώνησε μάλιστα με τον τόσο επαινετικό όσο και εν τέλει προφητικό επίθετο «Άξιος»⁵⁹. Ο ίδιος θα επισημάνει μέσα από τον πρόλόγο του, κάποια νεοπαγή χαρακτηριστικά εισηγμένα στην ποίηση του νεαρού τότε Κύπριου ποιητή, όπως την αίσθηση ενός σφριγηλού Ουμανισμού ως βασικού πλέον στοιχείου της ποίησής του, μιας καινοφανούς αρτιότητας και επιγραμματικότητας, καθώς και το στοιχείο του απροόπτου και μιάς ελάχιστα διαφαινόμενης πικρής ειρωνείας. Θα προσθέσει πως τα ποιήματα αυτής της συλλογής, όντας ένα επίπεδο πλέον παραπάνω από τα αντίστοιχα της προηγούμενης, δίνουν πλήρη πια την εικόνα της όλης αισθητικής και του τρόπου θέασης του κόσμου του ποιητή, προεκτείνουν την ειρηνική ατμόσφαιρα της *Πρώτης Πηγής* και οδηγούν τον αναγνώστη να κατανοήσει ένα, όλο και πιο βαθύ, αίσθημα ειρωνικής αποστασιοποίησης και παιχνιδιού του συγγραφέα⁶⁰.

Οι εμπνεύσεις του είναι σαφώς πιο διευρυμένες, επιχειρείται ένα πρώτο δειλό άνοιγμα προς την αρχαιότητα και τη στοχαστική προσέγγισή της. Σε ορισμένα άλλα από τα ποιήματα αποφασίζει να αξιοποιήσει με φειδώ ορισμένες κυπριακές λέξεις, δίνοντας έτσι και μια πιο τοπική νότα στη συλλογή του, ενώ αλλού χρησιμοποιεί ένα προσωπίδιο για να μιλήσει με μια πιο ανατρεπτική γλώσσα για την ειρωνική φύση της λογοτεχνικής γραφής ή για την σχέση του με

⁵⁶Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 481.

⁵⁷Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 28.

⁵⁸Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, Άγρα, Αθήνα 2009, σ. 301.

⁵⁹Ο. π., σ. 30.

⁶⁰Γιώργου Κεχαγιόγλου- Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 481.

την κοινωνία⁶¹. Στη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή θα γίνει επίσης αισθητή και μια αλλαγή στο ύφος του, το οποίο γίνεται σταδιακά πιο μεστό και πολύσημα υπαινικτικό⁶². Ωστόσο θα επιμείνει στην χρησιμοποίηση του ηθικού θεμελιακού μοτίβου της αγάπης. Έτσι, με έναν πολύ εύσημο τρόπο, θα μας καλέσει και ο Τάκης Παπατσώνης στον πρόλογό του για τη συγκεκριμένη συλλογή, να «μεταλάβουμε, να κοινωνήσουμε το ύδωρ το ζων της αγάπης, προκειμένου να απελευθερωθούμε από τα δεσμά της άγνοιας και επιτέλους να ζήσουμε»⁶³.

Περισσότερο σύνθετη και σταδιακά ωριμότερη γίνεται η ποίηση του, ακόμα τόσο νέου, μα ήδη δοκιμασμένου στο χρόνο ποιητή, στην τρίτη του κατά σειρά συλλογή *Το Αγγείο με τα Σχήματα*, που θα εκδοθεί το 1973 και θα αποτελέσει μάλιστα και βασικό εξελικτικό στάδιο της όλης του διαδρομής, καθώς θα είναι η τελευταία του προ της τουρκικής εισβολής⁶⁴. Μια συλλογή που από πολλούς χαρακτηρίστηκε και ως σταθμός στην πορεία του έργου του Κύπριου ποιητή, καθώς νοείται ως το πιο κρίσιμο σημείο μεταπήδησης από μια ήρεμη και ειρηνική ζωή σε μια ταραχώδη, γεμάτη φρίκη και σκότος περίοδο. Το έργο αυτό οριοθετεί την αρχή της ωριμότητας του⁶⁵, αφού σηματοδοτεί και τη στροφή του προς μια σφαιρικότερη αντίληψη του κόσμου⁶⁶, όπου πλέον θα λειτουργήσει περίτεχνα ως «προμηθέας» και θα κάνει τον αναγνώστη να προαισθάνεται, ακαθόριστα βέβαια ακόμα, όσα πρόκειται να συμβούν και να διαπιστώνει ένα έντονο και ιδιαζόντως ζοφερό κλίμα, μια αρκετά βαριά ατμόσφαιρα που περικλείει ολόκληρη τη συλλογή του⁶⁷.

Στη συγκεκριμένη συλλογή του αυτή δείχνουν να συστηματοποιούνται κάποιες πρωτόγνωρες στο έργο του ποιητή ανατρεπτικές ματιές, που συχνά εντοπίζονται στην παρουσία μιας ευφάνταστης όσο και καινοφανούς ποιητικής μορφής, μιας περσόνας-προσωπικό δημιούργημα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, αυτής του Ριμάκο. Η «φανταστική» αυτή φιγούρα, αυτό το ενδιαφέρον, όσο και ιδιαίτερο «προσωπείο», το «αδιάζον» alter ego του ποιητή, είτε πολλές φορές βοηθά τον ποιητή να πάρει τις απαιτούμενες αποστάσεις από τα διαδραματιζόμενα γεγονότα, είτε ακόμα και τον υποκαθιστά στις ατέρμονες περιπλανήσεις του. Είναι μια μορφή που αποφορτίζει, λυτρώνει, κατά κάποιο τρόπο «απενοχοποιεί»⁶⁸. Η δραματικότητα και η σκοτεινότητα, στοιχεία που είχαν παρατηρηθεί ήδη στις δύο προηγούμενες ποιητικές συλλογές, αν και σε περιορισμένο βέβαια ακόμη βαθμό, εδώ συνεχώς ενισχύονται και επαυξάνονται.

⁶¹Ο. π.

⁶²Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 30.

⁶³Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Η Άγνοια του Νερού Ποιήματα*, Ίκαρος, Αθήνα 1967, σ. 12.

⁶⁴Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 33.

⁶⁵Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π., σ. 377.

⁶⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π., σ. 301.

⁶⁷Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 33.

⁶⁸Γιώργου Κεχαγιόγλου, Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 482.

Η μορφή της γλώσσας γίνεται όλο και πιο απαιτητική, όπως και η αφηγηματική τεχνική με την δυναμική σύμμεξη λυρισμού και αφήγησης⁶⁹.

Ένα στοιχείο που πρέπει επίσης να επισημανθεί, καθώς το έργο του ποιητή αρμονικά εξελίσσεται, είναι το πλήθος των αδήριτων και ασύλληπτων από τον απλό άνθρωπο αντιθέσεων, οι οποίες δανειζόμενες από τη φύση μεταφέρονται στις προσωπικές και κοινωνικές σχέσεις του. Συνθέσεις αλλόκοτες, ζεύγη αντιθέσεων πότε λευκού-μαύρου, φωτός-σκότους, ζωής - θανάτου, που πάντα όμως περιγράφονται μεστά και ζωηρά⁷⁰. Οι βασικές αρετές του έργου του στερεώνονται σημαντικά και εμπλουτίζονται ποικιλότροπα. Η ήδη παρατηρηθείσα ζηλευτή επιγραμματικότητα του εδώ αποκτά ειδικότερο βάρος. Το χιούμορ και ο αισθησιακός μυστικισμός του έχει ασφαλώς κερδίσει σε άνεση και ευρωστία⁷¹. Το *Αγγείο με τα Σχήματα* αποτελεί μια εξελιγμένη μορφή ποίησης, που εκφράζει με απόλυτα σύγχρονο τρόπο και με μια καινούρια τεχνική, την προσωπική φωνή του ποιητή, παρουσιάζοντας τις αντιδράσεις και τα οράματά του πάντα με κέντρο τον άνθρωπο και τη βαθύτερη ουσία του⁷². Εδώ για πρώτη φορά εμφανίζονται πλήρως σχηματοποιημένες οι ιδέες του για τον θάνατο και τη φύση του, το συνεχές κίνητρο και ερέθισμα του ανεπούλωτου τραύματος μιας συνεχούς εκκρεμότητας, μιας ανοιχτής για πάντα πληγής στη ψυχή⁷³.

Τα τραγικά γεγονότα της Κύπρου θα αποτελέσουν ορόσημο τόσο για τον ποιητή όσο και για τον άνθρωπο Κυριάκο Χαραλαμπίδη, καθώς μέσα από αυτά, μέσα από τον ανείπωτο πόνο, τον θάνατο και τη συμφορά, η ποίησή του ωριμάζει και κορυφώνεται. Ο Κύπριος ποιητής θεωρεί τον εαυτό του πλέον «υποχρεωμένο» να αναλάβει και να υπηρετήσει τον ρόλο ενός «εθνικού» ποιητή, που θα εκφράσει μέσα από την πένα του την ψυχή και τα πάθη ολόκληρου του έθνους του, ολόκληρου του λαού του. Έτσι, το 1977, εποχή αρκετά σημαδιακή για την εργογραφία του εξ' αιτίας αυτών ακριβώς των τραγικών γεγονότων που σημάδεψαν την ψυχή του, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης θα κυκλοφορήσει μια ποιητική συλλογή που θα αποτελέσει την αρχή της πλέον σημαντικής αλλαγής πλευσης στην πορεία του και τη ζωή του, θα αποτελέσει την αποκρυστάλλωση της εν γένει βιοθεωρίας και κοσμοθεωρίας του και την παγιωμένη διαμόρφωση του τρόπου γραφής του, με τον χαρακτηριστικό και άκρως δηλωτικό των προθέσεων του τίτλο *Αχαιών Ακτή*⁷⁴. Πρόθεσή του πλέον δείχνει να είναι, μέσα πάντα από αυτόν τον ιστορικά και μυθολογικά βαρυσήμαντο τίτλο, να κάνει πρόδηλη και να τονίσει τόσο την αρχαία παράδοση όσο και την εθνική ταυτότητα

⁶⁹Ο. π.

⁷⁰Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 33.

⁷¹Αλέξανδρου Αργυρίου, *Ιστορία της ελληνικής Λογοτεχνίας, και η πρόσληψή της όταν η δημοκρατία δοκιμάζεται, υπονομεύεται και καταλύεται (1964-1974 και μέχρι τις ημέρες μας)* Τόμος Ζ', Καστανιώτης, Αθήνα 2007, σ. 267.

⁷²Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π., σ. 128.

⁷³Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 36.

⁷⁴Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π., σ. 31.

της πολύπαθης νήσου του, σχεδόν φωτογραφίζοντας το βόρειο και πλέον κατεχόμενο μέρος της.

Όσα επακολούθησαν της τουρκικής κατοχής, ο θάνατος και η απώλεια που βίωσε ακόμα και ο ίδιος, η μετάπτωση σε χρόνο μηδέν από την ύπαρξη στην ανυπαρξία του πολυαγαπημένου τόπου του, άσκησαν ισχυρότατη επίδραση στις τεχνικές που διαμόρφωσε και σταδιακά ακολούθησε στην ποίησή του⁷⁵. Αυτή είναι η συλλογή κατά την οποία ο ποιητής θα καθιερώσει το, βαθύ και με έντονο πνευματικό περιεχόμενο, θεολογικό του στοιχείο. Η συλλογή κατά την οποία ο ποιητής έχει πάρει πλέον οριστικά και με τρόπο αμετάκλητο τη θέση που του ανήκει, όχι μόνο στην κυπριακή, αλλά και γενικότερα στην ευρύτερη νεοελληνική ποίηση⁷⁶. Μέσα από έναν συγκρατημένο αλλά γνήσιο λυρισμό, μια βαθιά αίσθηση των πραγμάτων και μια φιλοσοφημένη αντίληψη της ζωής, χρησιμοποιεί με περισσή ευχέρεια σύμβολα παρμένα από τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, την ιστορία, την χριστιανική παράδοση και άλλους πιο απομακρυσμένους χώρους και καιρούς⁷⁷. Είναι φανερό ότι ο ποιητής πλέον προσπαθεί να αποστασιοποιηθεί με ποικίλους τρόπους από το ιστορικό υλικό του, και, προσεγγίζοντάς το μέσα από το θεολογικό του χριστιανικό πλέγμα, να το μετατρέψει σε υπαρξιακό βίωμα, να το φωτίσει έστω αδρά και να το αποδώσει αφαιρετικά, συχνά με ονειρικές, υπερβατικές και υπερρεαλίζουσες εικόνες⁷⁸. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο θα παρατηρήσουμε και την επιστροφή τού, πολλές φορές αμφίθυμου και χαρμολύπημένου, Ριμάκο, της γνωστής περσόνας που χρησιμοποιεί ο ποιητής για να εκφράσει δικές του συναισθηματικές καταστάσεις, την συνεχή άγρυπνή του συνείδηση⁷⁹.

Η *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα (1982)*, θεωρείται από τους κριτικούς της εποχής ως το πρώτο μεγάλο ποιητικό άλμα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη⁸⁰. Αποτελεί μια αρκετά ογκώδη και απαιτητική συλλογή, μια ουσιαστική ελεγεία σε αυτή την γενέθλια πόλη-φάντασμα, που μετατρέπεται με δεικτικό και πρόδηλο τρόπο σε πόλη-όραμα, πραγματοποιώντας αρκετές αναγωγές στον μύθο και την ιστορία, όπου, με πυκνά σύμβολα, αλληγορίες και προσωπεία, αποτυπώνεται η πολύσημη σχέση του ποιητή με την βασιλεύουσα της καρδιάς του. Ο τρόπος πραγμάτευσης των θεμάτων της συλλογής θα αποτελέσει άμεση εξελικτική συνέχεια της προγενέστερης, με την μόνη ίσως διαφορά πως δείχνει πια να την υπερβαίνει, η τεχνική δηλαδή του ποιητή εδώ καταλήγει να αποκτά έναν χαρακτήρα πανανθρώπινο και οικουμενικό⁸¹.

⁷⁵Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 37.

⁷⁶Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π., σ. 153.

⁷⁷Ο. π., σ. 154.

⁷⁸Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 602.

⁷⁹Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π., σ. 158.

⁸⁰ Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 603.

⁸¹Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π., σ. 34.

Η πολύπαθη πόλη του λοιπόν, με την οποία και παραμένει συνεχώς τόσο δεμένος, απεκδύεται την κοσμική χροιά της φθοράς, και από πόλη- φάντασμα, πόλη άπιστη, διεφθαρμένη, ανάπηρη και φυλακισμένη μεταμορφώνεται σε μια πόλη «πέραν του κόσμου τούτου», στην προσωπική του « Άνω Ιερουσαλήμ», στην Αμμόχωστο της καρδιάς, του νου και του προσωπικού του ονείρου. Ο θρήνος μετουσιώνεται σε ύμνο της πόλης του έσω κόσμου του ποιητή⁸². Σύμφωνα με το σκεπτικό της βράβευσής του το 1983 με το κρατικό βραβείο ποίησης της Κύπρου για τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή, *Αμμόχωστο Βασιλεύουσα*, το συγκεκριμένο έργο επικυρώνει και ενισχύει την πολύ υψηλή ποιότητα του συνολικού έργου του δημιουργού του, εμπλουτίζοντας έτσι σημαντικά τις αναζητήσεις και τις επιτεύξεις του. Με μια άκρως πρωτότυπη χρήση αφηγηματικών και λυρικών τεχνικών και μια γοητευτική και πνευματώδη σύνθεση ποιητικού ρεαλισμού και υπερρεαλιστικής τόλμης, προσφέρει στην ελληνική λογοτεχνία ένα πραγματικά άρτιο και ζηλευτό αποτέλεσμα⁸³. Όπως πολύ εύστοχα ειπώθηκε και πάλι για την συγκεκριμένη συλλογή, τα θέματά της, παρμένα από προσωπικές εμπειρίες και από γεγονότα και καταστάσεις του τόπου του ποιητή, μετουσιώνονται τελικά σε αξίες οικουμενικές και πανανθρώπινες. Ο ποιητικός της λόγος εξελίσσεται όλο και περισσότερο, βαθμιαία και σταδιακά ωριμάζει, γίνεται πιά πυκνός, αποκτά ρυθμό, συγκίνηση και πηγαία ειλικρίνεια⁸⁴.

Φτάνοντας στην επόμενη ποιητική συλλογή του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, με τον χαρακτηριστικό τίτλο *Θόλος*, που κυκλοφόρησε μόλις το 1989 και αποτέλεσε τον αμέσως επόμενο μεγάλο σταθμό στην ποιητική του πορεία, ο Κύπριος ποιητής δείχνει πλέον να κάνει πιο φανερή παρά ποτέ την αίσθηση του θεολογικού-μεταφυσικού και βαθιά πνευματικού στοιχείου, καθώς τα ποιήματά του χαρακτηρίζονται και δικαίως ως αναστάσιμα⁸⁵. Αντλούν την όλη θεματική τους από το δράμα των «αγνοουμένων», των προσώπων που χάθηκαν κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής στο νησί, και που, «περνώντας» από τον θόλο της ποίησής του με κάποιον τρόπο τους καθαγιάζει, τους μετατρέπει σε «αεί ζώντες», διορθώνει ουσιαστικά αυτή την μεγάλη κατά κόσμον επίγεια αδικία που βιώνουν και υφίστανται⁸⁶. Σ' αυτή τη συλλογή συγκεκριμένα θα γίνουν πιο φανερά παρά ποτέ τα στοιχεία του σαρκασμού και της ειρωνείας, η συνομιλία του ποιητή με την παράδοση, οι δραματικοί διάλογοι και οι φανταστικές συζητήσεις. Ο οικείος τόνος, το απλό και απέριττο ύφος, η πολυσημία και η θεατρικότητα, τα οποία και θα μετατρέψουν τον *Θόλο* του ποιητή σε μια πραγματική «αψίδα» θριάμβου της ζωής, ένα αναστάσιμο μέσο λύτρωσης και καθαγιασμού⁸⁷.

⁸²Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π, σ. 603.

⁸³Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π, σ. 165.

⁸⁴Ο. π, σ. 166.

⁸⁵Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π, σ. 46.

⁸⁶Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π, σ. 604.

⁸⁷Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π, σ. 36.

Δύο είναι τα νέα εκφραστικά στοιχεία της συγκεκριμένης συλλογής: Η εκφραστική ελευθερία (αφήγηση πραγματικών περιστατικών με ηθελημένη πεζολογία, φανταστικές συζητήσεις με τον Θεό, συζητήσεις με νεκρούς - ζώντες) και οι υπαινικτικές ή άλλοτε ευθείες αναφορές στην παράδοση, στον Όμηρο, στο δημοτικό τραγούδι⁸⁸. Παρατηρούμε επίσης σε μεγάλο βαθμό την τολμηρή, αλλά πάντα γεμάτη φρεσκάδα και αθωότητα επαναστατική τού ποιητή γλώσσα, την σεμνότητα και επιγραμματικότητα του, την ιδιότυπη προσωπικότητα και αυτοτέλεια που αυτή διαθέτει. Στα συγκεκριμένα ποιήματα, ο αναγνώστης εύκολα θα αναγνωρίσει όλα εκείνα τα στοιχεία της υψηλής τεχνικής του, ο ποιητής, με τη μόνη διαφορά που παρατηρείται να είναι η κατάκτηση ενός υψηλότερου πλέον επιπέδου ωριμότητας και αυτοκριτικής αυστηρότητας⁸⁹.

Στην έβδομη κατά σειρά συλλογή του, με τίτλο *Μεθιστορία* (1995), ο ποιητής μας παρουσιάζει, σύμφωνα και με τα λεγόμενα του Θεοδόση Πυλαρινού, την πληρέστερη εφαρμογή όλων των προηγούμενων συγγραφικών δοκιμασιών του. Ως ο επόμενος σταθμός στην πολυάριθμη ποιητική του πορεία, αποτελεί το μεστότερο και πυκνότερο έργο του από πλευράς έκφρασης και νοημάτων, καθώς, μέσα από τα συγκεκριμένα ποιήματα φτάνει στο αποκορύφωμα της εξελικτικής του ωρίμανσης⁹⁰. Αναπτύσσει ολοκληρωμένα πλέον τις θέσεις του για την ιστορία, επηρεασμένος πρωτίστως από την τραγική μοίρα της ιδιαίτερης πατρίδας του, με αποτέλεσμα ορισμένες φορές να γίνει «αρνητής της ιστορίας και μέγας υπονομευτής της». Καθώς συμπάσχει διαρκώς και εκείνος τα τραγικά της γεγονότα, φτάνει στο σημείο να την υπερβεί και να την μεταπλάσσει, εισάγοντας τον καινοφανή και ρηξικέλευθο όρο της *Μεθιστορίας*, της ιστορίας μετά τη συμβατική ιστορία, καταφέροντας έτσι με τον καλύτερο τρόπο να λυτρωθεί και να τη λυτρώσει.

Με την συγκεκριμένη συλλογή, ο ποιητής θα αφήσει τις όποιες σκιαμαχίες των προηγούμενων ετών, όπου σκοπός του ήταν να φέρει σε επαφή τον αναγνώστη του με κάποιες ακλόνητες ιδέες και αξίες, για να μεταβληθεί πλέον φανερά σε έναν «ποιητή-θυρεό» και να αφουγκραστεί στο ακέραιο τις αγωνίες του τόπου του και του καιρού του⁹¹. Ενώ μέχρι τώρα είχε ανακηρύξει τον εαυτό του έναν απλό θεματοφύλακα της κυπριακής ήττας και της τραγωδίας που τη συνόδευε, τώρα πια, εισάγοντας τον νεοπαγή στους μέχρι τότε λογοτεχνικούς κύκλους όρο της *μεθιστορίας*, εκτυλίσσει και υπερακοντίζει αυτή την τραγωδία σε «ακροκεράννια», όπως πολύ εύστοχα θα τα χαρακτηρίσει και ο κριτικός Θεόφιλος Φραγκόπουλος, ύψη. Σε όλο το εύρος των ποιημάτων του, προωθείται ένας έντονος καβαφογενής ιστορισμός, προκειμένου να κάνει αισθητή με μεγαλύτερη ένταση και σαφήνεια αυτή τη μεταποίηση της ιστορίας, την διαρκή εναλλαγή του μύθου σε ιστορία και της ιστορίας σε μύθο. Δικαιολογημένα θα

⁸⁸Ο. π., σ. 220.

⁸⁹Ο. π., σ. 235.

⁹⁰Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 48.

⁹¹Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 606.

χαρακτηρισθεί από πολλούς η συλλογή της *Μεθιστορίας* ως το πιο βαθύ θεολογικό έργο του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, καθώς διαπερνάται από μια έντονα θεολογική και ιδίως ορθόδοξη διάθεση⁹².

Το, άλλοτε αμυδρό, και άλλοτε ιδιαίτερος έντονο θεολογικό στοιχείο που διακατέχει ολόκληρη την ποιητική του πορεία, αυτή η απαρασάλευτη ορθόδοξη πνευματικότητα που σε όλο της το εύρος την διακρίνει, θα φτάσει στην κορύφωσή της στην, μία και μοναδική, μεταφραστική-μεταγραφική απόπειρα του ίδιου, με τον άκρως δηλωτικό τίτλο *Ρωμανού του Μελωδού - Τρεις Ύμνοι* (1997). Δίδοντας στην συγγραφική του αυτή απόπειρα τον όρο «μεταγραφή», κάνει πασιφανές πως θέλει να προσδώσει στο κείμενό του την βαρύτητα μιάς παράλληλης και σε βάθος «συνομιλίας» με το συγκεκριμένο κείμενο⁹³. Σύμφωνα και πάλι με τον μελετητή του έργου του λοιπόν, τον Θεοδόση Πυλαρινό, εισερχόμενος σε αυτήν την άμεση και εκ του σύνεγγυς «συνομιλία» με μια από τις κορυφαίες ποιητικές μορφές, τον κορυφαίο «Μελωδό» της Ορθοδοξίας, καθώς και με τους δύο άλλους κορυφαίους μεταγράψαντες των συγκεκριμένων ύμνων του, τον Σεφέρη και τον Ελύτη, θα φτάσει και ο ίδιος στα επιθυμητά για εκείνον όρια πνευματικότητας. Θα καταφέρει να προσεγγίσει τα ακρότατα όριά του, θα κατορθώσει να συνταυτιστεί, να γίνει ένα σώμα με τον κορυφαίο υμνωδό και τους τρεις ύμνους του, βιώνοντάς τους εν τω συνόλω⁹⁴. Θα φτάσει στο σημείο να αποδώσει με αξιοθαύμαστο τρόπο το ύφος τους και τη βαθύτερη ποιητική τους ουσία, να συμβαδίσει και να συγχρονιστεί μαζί τους, κάτι που θα τον βοηθήσει τόσο πολύ στην εξέλιξη της ποιητικής του πορείας.

Φτάνοντας στην επόμενη ποιητική συλλογή του Κυριάκου Χαραλαμπίδη με τίτλο *Δοκίμιν*, η οποία και κυκλοφόρησε το 2000, θα δούμε ότι αποτέλεσε ουσιαστικά την φυσική συνέχεια και την λογική ακολουθία της *Μεθιστορίας* του, μία πραγματική σύναψη του ελληνισμού σε ένα ενιαίο όλο, η οποία πραγματοποιείται με έναν εξόχως φαντασμαγορικό και αξιοπρόσεκτο τρόπο. Παρά το γεγονός όμως ότι το *Δοκίμιν* αποτελεί εξελικτική συνέχεια που σε πολλά στοιχεία συμπίπτει με την ποιητική συλλογή της *Μεθιστορίας*, έχει την δική του εν τέλει ιδιαιτερότητα, μια ιδιαιτερότητα η οποία και διευρύνει τον άξονα της *ιστορίας*, ως το σημείο της φαινομενικής απλότητας⁹⁵. Πλέον, το άτομο - πρόσωπο ως συντελεστής της μοίρας του κόσμου και της τύχης της δικής του, δεν έχει τον ρόλο που είχε στην *Μεθιστορία*. Εδώ το μεγαλείο του οικουμενικού ελληνισμού πλεονάζει.

Ακολουθώντας ο ποιητής μια συνεχόμενη εξελικτική πορεία, με τη συγκεκριμένη συλλογή θα αποπειραθεί και εν τέλει θα καταφέρει να καταδείξει

⁹²Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 52.

⁹³Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ρωμανού Μελωδού Τρεις Ύμνοι, εισαγωγή-μετάφραση*, Άγρα, Αθήνα 1997, σ. 7.

⁹⁴Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π., σ. 41.

⁹⁵Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π., σ. 302.

την βαθύτερη ουσία της ποίησής του, το γεγονός δηλαδή ότι είναι στην ουσία του ένας βαθιά πολιτικοποιημένος ποιητής, με ποίηση εξόχως καταγγελτική και απόλυτα ανατρεπτική του πολιτικού κυνισμού που τον περιβάλλει⁹⁶. Θα αντλήσει και πάλι από τον μύθο και την ιστορία τα ποικίλα θέματά του, σε μια πορεία διαρκώς εξελικτική και ακμάζουσα, η οποία στη συγκεκριμένη συλλογή θα φτάσει στα κορυφαία εκφραστικά όριά της. Ωστόσο και εδώ μπορούμε να διακρίνουμε την σταδιακά εξελικτική του πορεία. Η βασικότερη διαφορά με τις προηγούμενες συλλογές του και ουσιαστική απόρροια της ποιητικής του ωρίμανσης μέσα στον χρόνο, έγκειται στο γεγονός ότι εδώ, αυτή η αγαστή σύμμετρη μύθου και ιστορίας, θα καταφέρει να αποδώσει τους προσδοκώμενους καρπούς, να προσδώσει δηλαδή στο όλο ποιητικό αποτέλεσμα, στην ποιητική αυτή έκφραση της κυπριακής τραγωδίας, ένα χαρακτήρα υπερτοπικό, έναν ορίζοντα οικουμενικό, αναδεικνύοντάς την πια ως διαχρονικό σύμβολο⁹⁷.

Η ποιητική πορεία του ποιητή μέσα στο χρόνο συνεχίζεται με την (ιδιαίτερος σύντομη και πρωτότυπη) συλλογή του, με τίτλο *Αιγιαλούσης Επίσκεψις - ένα ποίημα και ένα σχόλιο*-. Εδώ ο ποιητής «νοερά», ωστόσο με απόλυτα έντονο βιωματικό τρόπο, μας ανοίγει την πόρτα του σπιτιού μιας πολύπαθης γυναίκας κατοίκου της μαρτυρικής επαρχίας της Αιγιαλούσης, το οποίο και ο ίδιος, μετά την κατοχή του νησιού του από τους Τούρκους, νοερά «επισκέπτεται». Το μικρό αυτό ποίημα, κυκλοφόρησε το 2003, συνοδευόμενο με ένα σχόλιο- κείμενο υψηλού ποιητικού κάλλους, άκρως δηλωτικό όλης της τραγικότητας των ιστορικών του συγκεκριμένου τόπου του στιγμών. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης με αυτή του την συλλογή, προβαίνει σε μια εξόχως πρωτότυπη ποιητική πρόταση και συνάμα ανανέωση του τρόπου γραφής του. Η μορφολογική αλλαγή από τις μέχρι τώρα συλλογές του είναι κάτι παραπάνω από εμφανής. Εδώ δεν έχουμε μια εκτενή και πολυσέλιδη συλλογή ποιημάτων. Ο Κύπριος και συμπάσχων ποιητής, έχοντας ως επίκεντρο της έμπνευσής του το κατεχόμενο και γεμάτο μαρτυρικές μνήμες χωριό του, θα επιλέξει μια γυναικεία μορφή, κάτοικο Αιγιαλούσης, κωμόπολης της Καρπασίας, προκειμένου να συμπτύξει σε ένα τόσο μικρό κείμενο, όλο το σκηνικό της βιωμένης τραγωδίας· κύρια επιδίωξή του είναι να προχωρήσει σε μία εις βάθος επίσκεψη και κατανόηση του συγκεκριμένου τόπου, σε μία πλήρη επισκόπηση και εποπτεία του. Αυτό είναι και το όλο επίτευγμα του ποιητή, ενός ποιητή που τώρα πια διάγει την ακμή της ποιητικής του ωριμότητας και ευψυχίας. Το εξελικτικό του επίτευγμα δεν έγκειται στο γεγονός ότι ξυπνάει μέσα μας το αίσθημα του δέους της αρχαϊκής τραγωδίας, αλλά ότι, έχοντας ήδη με θαυμαστό και αριστοτεχνικό τρόπο δαμάσει το δικό του εσωτερικό πάθος, κατορθώνει να μας αποδώσει αυτό ακριβώς το αίσθημα με τρόπο λιτό, μεστό και περιεκτικό, μέσα στις πυκνές γραμμές ενός ολιγοσέλιδου ποιήματος και του μεστού σε δομή και νοήματα σχολίου που το συνοδεύει⁹⁸.

⁹⁶Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π, σ. 56.

⁹⁷Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π, σ. 304.

⁹⁸Ο. π, σ. 331.

Το ευρύ πνεύμα της *Μεθιστορίας* του, ο ποιητής θα το προεκτείνει και στην επόμενη του συλλογή, το *Κυδώνιον μήλον*, συλλογή που θα αποτελέσει την δέκατη κατά σειρά ποιητική του απόπειρα. Τρία ολόκληρα χρόνια μετά το εγχείρημα της *Αιγιαλούσης* το 2006, θα συσσωματώσει αρμονικά και θα προεκτείνει με έναν καθαρό και εναργή τρόπο τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της έως τώρα δουλειάς του⁹⁹. Με άλλα λόγια, ο ποιητής, θα προσπαθήσει για μια ακόμη φορά να βασιστεί στη κεντρική θεωρία του, που δεν είναι άλλη από αυτή της μετατροπής της ίδιας της ζωής και της ιστορίας σε μύθο, της μετακένωσης των ιστορικών γεγονότων μέσω της μυθοπλασίας, φτάνοντας με τον τρόπο αυτό την συγκεκριμένη θεωρία στα ακρότατά της ύψη.

Σύμφωνα λοιπόν με έναν από τους σημαντικότερους μελετητές του έργου του, τον εν ενεργεία καθηγητή Ευρυπίδη Γαραντούδη, μέσα από το σύνολο των ποιημάτων της εν λόγω συλλογής, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης θα εξυφάνει και πάλι, μα αυτή τη φορά σε μια πυκνότερη διαλογική σχέση ολόκληρη την ελληνική, λογοτεχνική και γραμματειακή παράδοση προκειμένου να την ενοποιήσει σε ένα εξόχως ζωντανό και μονίμως αλληλεπιδρόν με το σήμερα σύνολο: Αρχαιοελληνικά, βυζαντινά και νεότερα κείμενα, στοιχεία του δημοτικού μας τραγουδιού, καθώς και της νεότερης ποίησής μας¹⁰⁰. Με το *Κυδώνιον μήλον* γίνεται πρόδηλα εμφανής τόσο η ποιητική εξέλιξη όσο και η περαιτέρω ωρίμανση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, ως εξέλιξη καθαρά ποιοτική, καθώς το στοιχείο που το καθορίζει ως συλλογή και που θα το διαφοροποιήσει από τις προηγούμενες, θα είναι η έντονη μουσικότητα του λόγου¹⁰¹. Ο λόγος του γίνεται πια κατά πολύ σοφότερος και μεστότερος, τα εκφραστικά μέσα του αποδοτικότερα, η αισθητική του υψηλών προδιαγραφών¹⁰². Με το έργο του αυτό δείχνει να κορυφώνεται η μετεξέλιξη του μύθου σε συνομιλία με στοιχεία ελληνικής διαχρονίας και με νεότερα ξένα. Συναιρούνται και συνενώνονται η εθνική και η ευρωπαϊκή συνείδηση του ποιητή, συννεπικουρούμενες πάντα από τη συνείδηση της γλώσσας, ενώ καθίστανται πλέον όχι τοπικές, αλλά οικουμενικές, παγκόσμιες αξίες, πολλαπλά ανώτερες αισθητικές ποιότητες, που επιζητούν να εκφράσουν την γεωμέτρηση της ζωής¹⁰³.

Οι δύο επόμενες συλλογές του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, οι οποίες και κυκλοφόρησαν με διαφορά μόλις ενός χρόνου, αποτελούν μια εξίσου σημαντική εξέλιξη στην ποιητική του πορεία. Η συλλογή *Ίμερος*, συλλογή που μόλις το 2012 κυκλοφόρησε, αποτέλεσε την πλέον ξεκάθαρη προσπάθεια από πλευράς του ποιητή να κατανοήσει ο αναγνώστης τι ακριβώς είναι ο έρωτας, αφού η όλη θεματική του συγκεκριμένου έργου αυτό και μόνο αφορά. Είναι μια διαρκής αναζήτηση, μια σφοδρή επιθυμία, μια καθαρά ερωτική λαχτάρα για τον έρωτα και

⁹⁹ Αντρεα Κωνσταντίνου, «Κυριάκος Χαραλαμπίδης- Η ευγενής πτώχεια της ποίησης», *Η σημερινή*, Κυριακή, 13 Αυγούστου 2006, σ. 32.

¹⁰⁰ Θεοδόση Πυλαρινού, *Για τον Χαραλαμπίδη- κριτικά κείμενα*, ό. π, σ. 349.

¹⁰¹ Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 302.

¹⁰² *Ο. π.*, σ. 50.

¹⁰³ <http://apoikia.gr/charalambides-synenteuksi-ston-pylarino-2-periodiko-apoikia>.

την ομορφιά του¹⁰⁴. Απώτερος σκοπός της συγκεκριμένης συλλογής είναι και ο απώτερος σκοπός του κάθε καλλιτέχνη: Να ξαναφέρει τα πράγματα στην πρωταρχική τους ομορφιά, στην πρωταρχική τους ιερότητα. Ουσιαστικά η συλλογή αυτή, θα αποτελέσει ένα ποιητικό δοκίμιο για τον έρωτα, καλύπτοντας την ζωή και τα πάντα γύρω από αυτήν¹⁰⁵.

Στην *Γλώσσα της Υφαντικής*, συλλογή που κυκλοφόρησε έναν χρόνο μετά, τα νοήματα πυκνώνουν όλο και περισσότερο. Τα ποιήματα εδώ συνυφαίνονται με τη σύγχρονη πραγματικότητα, ιδωμένη με πολύπλευρο τρόπο, από ποικίλες γωνίες και «πνευματικές στο βάθος αγωνίες»¹⁰⁶. Με άλλα λόγια, παρατηρούμε στη συγκεκριμένη συλλογή, πως επιτυγχάνεται και πάλι σε αγαστή αρμονία η «συνύφανση» του μύθου και της ιστορίας, αυτών των δύο «άσπονδων συνοδοιπόρων» του ποιητή από την εποχή της *Μεθιστορίας* του. Μέσα από αυτή τη νέα, «αναστάσιμη» καθαρά γλώσσα, την *Γλώσσα της Υφαντικής*, την γλώσσα της ύφανσης και συνύφανσης, καταφέρνει να επανεύρει την προσδοκώμενη εν τέλει αλήθεια του «πίσω από τα φαινόμενα», να προσπελάσει οποιαδήποτε ιστορικά εμπόδια και σκοπέλους προκειμένου να φτάσει τελικά στην επιδιωκόμενη λύτρωση.

Μόλις τον Απρίλιο του 2017, κυκλοφόρησε η δέκατη τρίτη και μέχρι στιγμής τελευταία ποιητική συλλογή του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, με τίτλο *Ήλιου και Σελήνης Άλωσ*. Η συγκεκριμένη συλλογή περιλαμβάνει ποιήματα στα οποία, ίσως αυτή τη φορά με πιο ανάλαφρο τρόπο, ο ποιητής προσπαθεί να εκφράσει τη σύζευξη του γήινου με το ουράνιο, τον «γάμο του ήλιου και της σελήνης», σε ρεαλιστικό και παράλληλα συμβολικό επίπεδο¹⁰⁷. Μέσα από αρκετά πλούσιες, βαθύτατα πνευματικές, αλλά και πολλές φορές ασύμβατες, άκρως ανατρεπτικές θεολογικές θέσεις, τα ποιήματα αυτά αποτελούν μια «νοσταλγική επιστροφή σε παλιά αγαπημένα του λημέρια»¹⁰⁸. Είναι ποιήματα ευρείας θεματικής που, όπως και ο τίτλος της συλλογής τους χαρακτηριστικά αναφέρει, τα ενώνει ένα ολόλαμπρο, νοητό φωτοστέφανο (βλέπε το μετεωρολογικό φαινόμενο «άλωσ»), και υμνούν κυρίως τον έρωτα και την ομορφιά. Ποιήματα ιστορικά, κοινωνικά και θεολογικά με ποικίλες φιλοσοφικές, πολιτικές και άλλες αναφορές, που αντανακλούν σε όλες τους τις εκφάνσεις τις θέσεις και τα «πιστεύω» του ποιητή, ο οποίος όμως πλέον τις προσεγγίζει με την μεστότητα και την εξελικτική ωριμότητα των τόσων χρόνων που πέρασαν¹⁰⁹.

Αυτά εν ολίγοις είναι τα στάδια της ποιητικής εξέλιξης του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, μέσα από τα οποία δομήθηκε το σύνολο της ποιητικής και εν γένει πνευματικής του δημιουργίας. Σ' όλα τα χρόνια της ζωής του, αυτός ο άοκνος

¹⁰⁴Ο. π.

¹⁰⁵Ο. π.

¹⁰⁶Ο. π.

¹⁰⁷Ο. π.

¹⁰⁸Χρήστου Μαυρή, *Κυριάκος Χαραλαμπίδης «Ήλιου και Σελήνης Άλωσ»*, <http://www.poein.gr/archives/37137/index.html#more-37137%23>.

¹⁰⁹Ο. π.

αναζητητής της συνεχούς εξέλιξης και πνευματικής του προόδου, ο ποιητής που είχε ως απώτερο στόχο πάντα την περαιτέρω διεύρυνση του «πνευματικού του οφθαλμού», προσπάθησε και εν τέλει κατάφερε να διαμορφώσει εξελικτικά τον πνευματικό του κόσμο, σταδιακά να ανορθώσει την γενικότερη κοσμοθεωρία του, με την οποία πορεύτηκε στην ποιητική και όχι μόνο ζωή του. Πάντα σε σύμπλευση και έντονη αλληλεπίδραση με την συνολική θεώρηση του έργου του, οι κοινωνικές και πολιτικές καταστάσεις γύρω από τις οποίες κάθε ποιητικό του εγχείρημα κυκλοφορούσε, πρόσθεταν πάντα και μία διαφορετική ψηφίδα στην ποιητική προσωπικότητα του μεγάλου αυτού ποιητή, στον τρόπο που έβλεπε και αντιλαμβανόταν και βίωνε εν τέλει τα πράγματα γύρω του.

3. Η ποίηση ως τρόπος έκφρασης του θρησκευτικού συναισθήματος του Κυριάκου Χαραλαμπίδη

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, ποιητής βαθύτατα θεολογίζων και πνευματέμφορος, μας δείχνει διαρκώς, σε όλη την ποιητική του διαδρομή, την ενιαία πορεία και τις διαχρονικές αξίες, που πιστά και αδιαλείπτως ακολουθεί. Μέσα από αυτήν την πορεία την βαθύτατα πνευματική, την ακραιφνώς μυστικιστική, με έντονα και εξόχως σημαίνοντα τα θεολογικά της στοιχεία, ο ποιητής συνεχώς επιδιώκει να έρθει σε μια όλο και πιο άμεση επαφή με τον Δημιουργό του, σε μια μυστική κοινωνία μαζί του· συλλαμβάνει ποιητικῶ τῷ τρόπῳ, θα μπορούσε να πει κανείς, την έννοια του Θεού, καθώς πιστεύει ακράδαντα ότι η υψηλή θεολογία δεν μπορεί με κανέναν άλλον τρόπο να διατυπωθεί, παρά μονάχα ποιητικά, εννοώντας πως ο Θεός για εκείνον δύναται μονάχα ουσιαστικά να βιωθεί μέσω της ύψιστης αυτής μορφής τέχνης που λέγεται ποίηση¹¹⁰. Η ποίηση κατ'αυτόν, είναι η ύψιστη μορφή τέχνης που εξυψώνει τον άνθρωπο σε μήκη και πλάτη πέρα από την κοσμική σφαίρα, πέρα από την περατότητα του ενδοκοσμικού χωροχρόνου. «Η ποίηση μεγαλύνει τον άνθρωπο», όπως πολύ συγκεκριμένα θα δηλώσει χαρακτηριστικά σε μια συνέντευξή του¹¹¹. Την ίδια στιγμή όμως, για την αποφυγή οποιασδήποτε παρανόησης, θα σπεύσει να διευκρινίσει πως δεν θεολογεί με την τυπική και κυριολεκτική έννοια του όρου. Δεν επιθυμεί να τον «κρίνει» ο αναγνώστης του ως Θεολόγο, «εγκλωβίζοντας» τα κείμενά του σε δογματικούς τύπους. Κατά τη γνώμη του πάντα, θεολογεί ως ποιητής και όχι ως θεολόγος. Το θεολογικό μέρος του ψυχικού του ανοίγματος, δεν του παρέχει τίποτε άλλο, παρά μονάχα τα σύνεργα για την ποιητική του «δουλειά»¹¹². Αυτό που ο ίδιος κάνει συνεχώς, είναι να αναζητά απλά «τον λόγο των πραγμάτων μέσω της βαθύτερης έντασης των λέξεων, οι οποίες αποκτούν την πυρηνική τους αξία με την ποιητική τους», πάντα, «εκφορά»¹¹³. Οι λέξεις μόνο μέσα από την ποίηση, κατά τον ίδιο, δύναται να αποκτούν το βαθύτερο και ουσιαστικό νόημά τους, η ποίηση τις «απελευθερώνει» από τα δεσμά της όποιας στείρας κανονικότητας.

Επί τη βάσει λοιπόν όλων αυτών των διαχρονικών, των απόλυτα θεμελιωδών αξιών του κινείται σε όλη του την ποιητική πορεία. Εντελώς ιδιότυπα «θεολογεί», προκειμένου να φτάσει στα επιδιωκόμενα επίπεδα πνευματικότητας, να φωτισθεί με το Πνεύμα το Άγιον, να μεταλάβει πνοή ζωής. Διακαώς επιθυμεί να ζωοποιηθεί και να ζωοποιήσει, με την ποίηση να αποτελεί την μοναδική γι' αυτόν, μα και αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση, για να το πραγματώσει, αφού, πάντα σύμφωνα με τον ίδιο, «η ποίηση δεν είναι τίποτε άλλο από την ίδια την ανάσα της ζωής, αυτήν την ανάσα που ακυρώνει τον θάνατο και προσφέρει το

¹¹⁰Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 13.

¹¹¹Γιώργου Κιούση, «Η ποίηση μεγαλύνει τον άνθρωπο», <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=422844>

¹¹²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 34.

¹¹³Ο π, σ. 13.

ύδωρ το ζων»¹¹⁴. Η ποίηση δεν είναι κάτι το σύνηθες και απλό, μα ούτε κάτι το υπερβολικά σύνθετο και πολύπλοκο. Στέκει διαρκώς μακριά από στείρες πολυπλοκότητες και ανούσιους τακτικισμούς. Δεν είναι τίποτε άλλο από μία καθαρά «αρχιτεκτονική δυνατότητα», ένας καθρέφτης μέσω του οποίου μονάχα ο βαθιά πεπαιδευμένος άνθρωπος, θα μπορέσει να επέμβει στο κενό μεταξύ ουρανού και γης¹¹⁵, για να αντικρίσει την μοναδική αλήθεια του, το υπό ανάπτυξη πρόσωπό του¹¹⁶. Είναι πάντα εκεί, δίπλα σε κάθε άνθρωπο, ως μια παντοτινή ένδειξη, υπενθύμιση και υπόσχεση του «δυνάμει είναι» του, ως μια διαρκή και υπόσχεση για τον τελικό, ασφαλή και σίγουρο προορισμό του¹¹⁷.

Η ποίηση πάντα θα παραμένει μια τέχνη ταπεινή, της οποίας τα βασικά σύνεργα, οι λέξεις, λειτουργούν με τρόπο καθαρά θυσιαστικό για τον κόσμο, τέμνονται, τεμαχίζονται και, ως άλλα ξηρά οστά του οράματος του Ιεζεκιήλ επανασυντίθενται και αναζωοποιούνται, με σκοπό να δομήσουν κάτι το εντελώς νέο¹¹⁸. Ως μια τέχνη πλούσια μα και ταπεινή σε όλες της τις εκφάνσεις, είναι εκείνη που παρέχει στον ίδιο τον ποιητή μα και σε όσους καταγίνονται αυτής, τα μέσα και τη δυνατότητα του να είναι φτωχοί, τους παρέχει την μέθοδο και τον τρόπο για μια όχι στείρα θρησκευτική μα πρωτίστως θεολογική αντίληψη του κόσμου¹¹⁹. Στον εισιτήριό του λόγο ως αντεπιστέλλοντος μέλους της ακαδημίας Αθηνών, θα τονίσει άλλωστε πως «ο ποιητικός ουρανός διεμβολίζεται πληρέστερα μέσα από την στέρεη απλότητα και την εκούσια αφέλεια. Το αφελές, με την ευρύτερη πάντα του όρου σημασία, δεν είναι τίποτε άλλο από την κατακτημένη παιδικότητα, που εντάσσεται στην υπηρεσία του πνευματικού ιδεώδους»¹²⁰. Έτσι, φαίνεται με έναν έμμεσο τρόπο να προσεγγίζει μια καθαρά θεολογική και δη ορθόδοξη οπτική των πραγμάτων.

Σύμφωνα λοιπόν με τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, η ποίηση είναι μια καθαρά τελετουργική πράξη, που «σκοπό έχει να επανατοποθετήσει τον άνθρωπο στην πρωταρχική του ιερότητα», κατά κάποιον τρόπο να τον «θεώσει»¹²¹. Όπως άλλωστε, με πλήρη ενάργεια θα διατυπώσει και ο Γέροντας Πορφύριος ο Καυσοκαλυβίτης: «Για να γίνει κανείς χριστιανός, πρέπει να έχει ποιητική ψυχή, πρέπει να γίνει ποιητής», εννοώντας ουσιαστικά πως, οφείλει να κατακλύζεται από ορισμένες «ποιητικές», ως επί το πλείστον, αρετές, όπως η άκρα ταπείνωση και η ευαισθησία¹²². Πρέπει, σύμφωνα με τον λόγο που ο ίδιος ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης θα διατυπώσει την ημέρα που θα τιμηθεί ως αντεπιστέλλον μέλος

¹¹⁴Χρήστου Μαυρή, «Η ποίηση είναι η ανάσα της ζωής», *Χαραυγή*, Κυριακή, 4 Ιουνίου 2006, σ. 18.

¹¹⁵Χρήστου Μαυρή, «Η στενή δίοδος της εξέλιξης του ανθρώπου λέγεται ποίηση», *Κήρυκας*, 4 Ιουνίου 1989, σ. 70.

¹¹⁶Ο. π., σ. 71.

¹¹⁷Χρήστου Μαυρή, «Η ποίηση είναι η ανάσα της ζωής», *ό. π.*, σ. 18.

¹¹⁸Χρήστου Μαυρή, «Η στενή δίοδος της εξέλιξης του ανθρώπου λέγεται ποίηση», *ό. π.*, σ. 71.

¹¹⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, Αγρα, Αθήνα 2009, σ. 33.

¹²⁰Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Εισιτήριο λόγος του αντεπιστέλλοντος μέλους της ακαδημίας Αθηνών Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, 10 Δεκεμβρίου 2013, σ. 6.

¹²¹Του Ιδίου, *Ολισθηρός Ιστός* Α' Τόμος, *ό. π.*, σ. 142.

¹²²Χρυσόστομου Σταμούλη, *Κάλλος το Αγιον- Προλεγόμενα στη φιλόκαλη αισθητική της Ορθοδοξίας*, Ακρίτας, Θεσσαλονίκη 42010, σ. 311.

της Ακαδημίας Αθηνών, να γίνεις ποιητής, προκειμένου να «αλαρώνεις το θεριό μέσα στους ανθρώπους και να ευγενίζεις κάθε τους σκέψη και πράξη»¹²³. Ποτέ στη ζωή του δεν είδε την ποίηση ως υποχρέωση, ως μία ακόμη κοσμική διεκπεραίωση. Την έβλεπε πάντα ως κάτι το μέγιστο, που οφείλεις να αφηθείς πλήρως στα χέρια του και να του αφοσιωθείς πιστά για να σου χαρίσει απλόχερα τα δώρα του. Μα για να σου χαρίσει η ποίηση τα πλούσια δώρα της, απαιτεί από εσένα συνεχή, αδιάκοπη νήψη και άσκηση. Έτσι μονάχα, με την πλήρη υπακοή και διακονία στην «μεγάλη Κερά» που λέγεται ποίηση, θα καταφέρει ο κάθε άνθρωπος να ξανακερδίσει την ελευθερία του¹²⁴.

Πρώτο και πραγματικό χρέος ενός ποιητή, κατά τον ίδιο, ήτανε πάντα να στρατεύεται πιστά στην ίδια την τέχνη του, να της αφοσιώνεται ολοκληρωτικά. Με τον τρόπο αυτό γνωρίζει πως έρχεται σε πλήρη αρμονία με την αρχέγονη φύση του, στρατεύεται δίπλα στην ίδια την ψυχή του. Ο κάθε ποιητής, σύμφωνα πάντα με τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, για να είναι πραγματικός ποιητής, οφείλει να υπηρετεί την τέχνη του με την ψυχή αλλά και το σώμα του, ως ένα ενιαίο σύνολο, ως πρόσωπο, να της «παραδίνεται» ολοκληρωτικά¹²⁵. Αυτή όμως η παράδοση δεν είναι μια υπόθεση απλή, δεν είναι καθόλου κάτι εύκολο. Η ποίηση ποτέ δεν ήταν για εκείνον μια ομαλή πορεία προς το τυπικά ορθό και χαρμόσυνο, μα η «συμπόρευση με τα μελλούμενα ακάνθινα στεφάνια»¹²⁶. Εκεί που, βαθύτατα διαποτισμένος από την μαρτυρία των αισθήσεων, θα μπορεί πλέον, πέρα από τις όποιες καλλιπέιες και τα καλλιτεχνικά του στερεότυπα να «γειώνει» τον λόγο του, εντάσσοντάς τον στην οδύνη της ιστορίας και μεταμορφώνοντάς τον σε αληθινό ποίημα.

Με αυτόν τον τρόπο ο κάθε άνθρωπος (και πολύ περισσότερο ένας ποιητής) δύναται δυναμικά να εξελιχθεί, μονάχα όταν περάσει, κάποια ιστορική στιγμή, μέσα από τις στενές ποιητικές ατραπούς της ζωής του. Γιατί η ποίηση ουσιαστικά δεν είναι τίποτε άλλο παρά η «στενή διόδος της εξέλιξης του κάθε ανθρώπου». «Αυτό λέγεται ποίηση, και αυτή είναι που έχει πάντα τον τελευταίο λόγο σε οποιαδήποτε φάση της θνητής ζωής μας»¹²⁷. Όπως θα τονίσει εμφατικά σε μια ακόμη συνέντευξή του, αποστολή της ήταν είναι και θα είναι πάντα, «να βρίσκεται ανατολικά της Εδέμ, ανατολικά της ευφροσύνης και παράπλευρα προς τον ήλιο της δικαιοσύνης»¹²⁸. Η ποίηση για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη έχει να κάνει καθαρά με αυτήν την ζωτική αλήθεια, χάρη στην οποία ο κόσμος ερμηνεύεται πολυεδρικά. Αυτή κάνει τα άψυχα πράγματα να πάλλουν, «μυθοποιεί» την ιστορία, της προσθέτει βάθος και προοπτική¹²⁹.

¹²³Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Εισιτήριο λόγος του ανεπιστέλλοντος μέλους της ακαδημίας Αθηνών Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 18.

¹²⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π., σ. 318.

¹²⁵Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π., σ. 303.

¹²⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, «Ποιείν άμα και Θεολογείν (Αυτοσχόλιο)», σ. 43.

¹²⁷Χρήστου Μαυρή, «Η στενή διόδος της εξέλιξης του ανθρώπου λέγεται ποίηση», ό. π., σ. 72.

¹²⁸Χρήστου Μαυρή, «Η ποίηση είναι η ανάσα της ζωής», *Χαραυγή*, ό. π., σ. 18.

¹²⁹Ο. π.

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης εμμένει πάντα, σταθερά και απαρασάλευτα, στην άποψη ότι η ποίηση μπορεί να γίνει ανάλαφρη και πλήρης χάριτος, μόνο εφόσον ειδωθεί «συνταυτισμένη με την κεχαριτωμένη ψυχή που ορέγεται τον Θεό και αντανακλά το ανέσπερο φως του»¹³⁰. Και συνεχίζει πως αυτός είναι ο πλέον άμεσος τρόπος όπου «ή φιλόκαλη αισθητική τῆς Ὁρθοδοξίας», ἐπιτρέπει στην πίστη να γίνεται ἀπτή, χαρίζει μια εὐωδιά στα πράγματα, χρῶμα και σχῆμα ἐρωτική πνοή»¹³¹. Για τον Κύπριο ποιητή, όπως και για τον Χρυσόστομο Σταμούλη, «η Θεολογία στην ορθόδοξη παράδοση είναι πρωτίστως τέχνη δημιουργική», τέχνη της ποίησης, της πράξης· τέχνη εμπειρική, ασκητική, «τέχνη ανάδειξης του κάλλους που προέρχεται ἐξ’ ουρανῶν». Είναι μια τέχνη που «ποιεί την προσωπική κοινωνία του ανθρώπου με τον Θεό και τον συνάνθρωπό του, καθώς βιώνεται σε κοινοτικό επίπεδο εικονικά η κοινωνία των προσώπων της Αγίας Τριάδος»¹³². Αυτή την αγωνιώδη, τη διαρκή προσπάθεια του μεταπτωτικού ανθρώπου είναι που επιχειρεί ο Κύπριος ποιητής να τονίσει σε ολόκληρο το ἔργο του και ἔτσι, με αυτό τον τρόπο να συνταυτιστεί μαζί της. Ποίηση για εκείνον, δεν είναι κάτι ἄλλο, παρά η απτή αποτύπωση της μύχιας και διαρκούς προσπάθειάς μας να επανεύρουμε την προπρωτική «προϊκα μας», το απωλεσθέν μας κάλλος, με μόνιμους αρωγούς και συνοδοιπόρους δίπλα μας τις λέξεις. Ὅπως και κάθε μορφή τέχνης, ἔτσι και η ποίηση, δεν αποτελεί για τον ἄνθρωπο ἀπλά και μόνο το μέσον της επιβίωσής του ἐντός του κόσμου, ἀλλά πρωτίστως, το κυρίαρχο μέσο για την επιστροφή του σε αυτήν την απολεσθείσα, πρωταρχική για τον ἄνθρωπο σχέση και θέση¹³³.

Ἔτσι παρουσιάζεται, εκφράζεται και ἐξωτερικεύεται σε γενικές γραμμές το τόσο πλούσιο και πολυσχιδές θρησκευτικό συναίσθημα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, ενός ἀπό τους πλέον θεολογίζοντες ποιητές της γενιάς του, μα και ολόκληρης της σύγχρονης Κυπριακής Λογοτεχνίας. Η ποίηση γίνεται το κανάλι μέσω του οποίου διοχετεύει αυτήν την μόνιμη και ακατάπαυστη ἐσωτερική του ἀνάγκη, την ἀνάγκη συνεχούς προσέγγισης και κοινωνίας με τον Δημιουργό του ἰδίου και του σύμπαντος κόσμου. Αυτή είναι που αποτελεί την ὑψιστη μορφή ἐκφρασης ἀνώτερων μεταφυσικῶν συναισθημάτων για εκείνον, ἕναν «καθρέπτη» που αντανακλά το ὑπο ἀνάπτυξιν πρόσωπό του¹³⁴. Η ψυχή του Κυρίου αυτού ποιητή δείχνει πάντα να ἐμφορεῖται ἀπό ἔντονες πνευματικές ἀνησυχίες και προβληματισμούς, ἀπέναντι στα δύο κύρια ἐπίπεδα της ζωής: Το φθαρτό και το συγκεκριμένο, το ἀπτό στοιχείο και το αἰώνιο, το ἐνταύθα και το ἐπέκεινα, το πέραν αυτού του κόσμου .

Μέσω της ποίησης, της ἐκφρασης δηλαδή των ἀνώτερων και πιο ἀγνῶν συναισθημάτων του, της ποίησης που πάντα θεωρούσε ως την ἴδια την ἀνάσα του και τη ζωή, επιχειρεῖ πάντα την γεφύρωση του χάσματος των δύο αυτών

¹³⁰Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ἰστός*, Β' Τόμος, ὁ. π., σ. 181.

¹³¹Ο. π.

¹³²Χρυσόστομου Σταμούλη, *Κάλλος το Αγιον- Προλεγόμενα στη φιλόκαλη αισθητική της Ὁρθοδοξίας*, ὁ. π., σ. 170.

¹³³Ο. π., σ. 172.

¹³⁴Χρήστου Μαυρή, « *Η στενή δίοδος τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀνθρώπου λέγεται ποίηση*», ὁ. π., σ. 71.

επιπέδων, την αναδημιουργία μιας στενής και αλληλοσυμπληρούμενης σχέσης μεταξύ τους. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, βαθύς γνώστης της Ορθόδοξης παράδοσης και εμβριθής μελετητής της Πατερικής γραμματείας, αρέσκεται να προχωρά συνεχώς στο βάθος των γύρω του πραγμάτων και γεγονότων, στην ουσία και όχι στα φαινόμενα και τους τύπους. Έτσι, στην πλειονότητα των ποιημάτων του, παρατηρούμε να ενσταλάσσει κατά κύριο λόγο τόσο αγιοπατερικούς τρόπους σκέψης όσο και απτά παραδείγματα Ορθόδοξης βιοτής. Φαίνεται να συνταιριάζει συχνά, με αγαστό και άκρως περίτεχνο τρόπο στη γραφή και τη σκέψη του, την ποίηση με την Θεολογία. Τις θεωρεί σχεδόν έννοιες ταυτόσημες, αλληλοσυμπληρούμενες και αλληλοπεριχωρούμενες, ως η μία να προϋποθέτει την άλλη. Κάθε άνθρωπος που εκφράζεται ποιητικά, κατά τον ίδιο, θεολογεί και κάθε Θεολόγος είναι κατ' ουσίαν ένας ποιητής, ένας άνθρωπος που βαθύτατο σκοπό και επιδίωξη έχει να φτάσει στο «Κάλλος το Άγιον», να κατακτήσει την εσωτερική ελευθερία του, με την παράλληλη αποδέσμευση από τα δεσμά της φθαρτότητας και των εγκοσμίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

1. Ο πόνος ως «τύχη αγαθή» και ευεργεσία

«Τύχη ἀγαθῆ γεννήθηκα σε χώρα ὑπό κατοχὴν»¹³⁵. Αυτή η τόσο οξύμωρη πραγματικά φράση, έμελε να αποτελέσει κεντρική θέση και να διαποτίσει συνολικά τον τρόπο γραφής και σκέψης του Κύπριου ποιητή Κυριάκου Χαραλαμπίδη, σε ολόκληρη την πορεία του συγγραφικού έργου του. Πάντα θεωρούσε τον πόνο και τις παντός είδους κακουχίες και συμφορές ενός λαού (στη συγκεκριμένη περίπτωση του λαού του), ως την μέγιστη ευεργεσία που θα μπορούσε ποτέ να του δοθεί. Αυτή η απροσμέτρητη, η «αχώρητη» χαρά, δεν μπορεί να φανερωθεί με κανέναν άλλον τρόπο, παρά μονάχα μέσω του πόνου. Δεν υπάρχει, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο, πιο ουσιαστικός πόνος από την ίδια την χαρά. «Η χαρά ὑποκρύπτει τον πόνο, εἶναι γέννημα τοῦ ἴδιου τοῦ πόνου»¹³⁶. Και εδώ είναι που παρουσιάζεται και η μεγαλύτερη παραδοξότητα: «ὁ μέγιστος πόνος και το μέγιστο σκότος να εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἀφορμές για τη μέγιστη ἀποκάλυψη τῆς παραμυθίας, τῆς χάριτος και τοῦ φωτός»¹³⁷.

Μόνο έτσι, μέσω του πόνου, δυνάμεθα να αντικρύσουμε την πραγματική ζωή, να φτάσουμε στην διαρκή δοξολόγησή της. Η συγκεκριμένη αντίληψη, δείχνει οικεία και προς την Ορθόδοξη Παράδοση. Ο ίδιος ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός, ο κορυφαίος αυτός Δογματολόγος της Χριστιανοσύνης, θα επισημάνει χαρακτηριστικά στο έργο του *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως* πως, οι διάφορες θλίψεις και συμφορές που αισθανόμαστε εμείς οι άνθρωποι ως πόνο, ενώ τις θεωρούμε κατά γενική ομολογία ως κακές λόγω ακριβώς του δυσάρεστου συναισθήματος που μας προξενούν, στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο παρά αγαθές, για τον απλούστατο λόγο ότι, σ' αυτούς που πραγματικά καταλαβαίνουν, γίνονται πρόξενοι επιστροφής και σωτηρίας¹³⁸. Ο πόνος δύναται να γίνει άριστος πρόξενος πλήθους αρετών στην ζωή του ανθρώπου, να την εμπλουτίσει και να της χαρίσει ένα νέο, ουσιαστικό νόημα.

Ωστόσο, δεν αποτελεί από την φύση του μια ευεργετική για τον άνθρωπο δύναμη. Ο πόνος είναι σκάνδαλο, είναι το άμεσο αποτέλεσμα της αυτονόμησης

¹³⁵Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 145.

¹³⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π, σ. 251.

¹³⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 145

¹³⁸Ιω. Δαμασκηνού, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου Πίστεως*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2009, σ.414. Στο ακριβές κείμενο ο ίδιος αναφέρει χαρακτηριστικά: «Αὐταί δε (αἱ θλίψεις και αἱ ἐπαγωγαί), τῷ μὲν δοκεῖν κακαί εἰσιν ἀλγεῖναι τυγχάνουσαι, τῇ δε ἀληθείᾳ ἀγαθαί. ἐπιστροφῆς γάρ και σωτηρίας γίνονται τοῖς συνιοῦσι πρόξενοι».

του ανθρώπου από την πηγή της ζωής του, τον Δημιουργό του, άμεσο απότοκο της αμαρτίας¹³⁹. Η παρουσία του Ιησού Χριστού στην ζωή μας, η ζωή του κάθε ανθρώπου εν Χριστώ είναι αυτή η οποία μπορεί να τον μεταβάλλει σε χαρά και παραμυθία. Η βίωση του πόνου για τους εν Χριστώ ζώντες προετοιμάζει τους ανθρώπους προκειμένου να δεχτούν την Βασιλεία, επιτρέπει να φανερωθούν τα έργα του Θεού, η δόξα Του, καθώς και η δόξα του Υιού του Θεού¹⁴⁰. Σύμφωνα με τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, «μπορούμε να δούμε αληθινά, μονάχα όταν χάσουμε το πολύτιμο που είχαμε. Τότε μόνο το αντικρίζουμε σε ένα επίπεδο αφθαρσίας και θάμβους». Και αυτό είναι που θεωρεί εκείνος ως «προϊδεασμό τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν»¹⁴¹.

Πάντα κατά την άποψή του, όταν κάτι το αντικρίζεις με το αισθητήριο όργανο των ματιών σου, δεν το «βλέπεις» πραγματικά. «Μόνο όταν το χάσεις από μπροστά σου, μόνο όταν εγκόσμια το απωλέσεις, θα ανοιχθούν ξαφνικά οι εσώτατοι πνευματικοί οφθαλμοί σου και θα το αντικρίσεις να λάμπει στον ουρανό της καρδιάς σου»¹⁴². Το ανακαλύπτεις πλέον στην εσώτερη όψη του, την άφθαρτη. Η ορθή βίωση του πόνου λοιπόν, δεν μεταθέτει απλά το αίσθημα αυτού, παραμερίζοντάς το από την ζωή μας κατά έναν τρόπο ανεξήγητο και μαγικό, αλλά εξ' ολοκλήρου το μεταμορφώνει, έτσι ώστε η ήττα τελικά να μεταποιείται και να μετεξελίσσεται σε νίκη¹⁴³. Απώτερος σκοπός της καινούριας μας αυτής ζωής, δεν είναι η αναισθητοποίηση, η ουσιαστική απονεύρωσή μας απέναντι στον πόνο. Δεν επιθυμούμε να «ξεφύγουμε» με θαυμαστό τρόπο από αυτόν, μα, διατηρώντας τον και όχι εξαλείφοντας τον, να τον καταστήσουμε παντελώς ανίσχυρο, να τον μεταμορφώσουμε σε μια δύναμη θετική για εμάς, να τον κάνουμε να λειτουργήσει προς δικό μας αποκλειστικά όφελος¹⁴⁴.

Ο πόνος, όπως και ο θάνατος, σύμφωνα και με τον Ιερό Χρυσόστομο αποτελούν ανείπωτη ευεργεσία του φιλεύσπλαχνου Θεού προς τον εκπεσόντα άνθρωπο. Με τον πόνο ο άνθρωπος παιδαγωγείται και παρακινείται σε διαρκή εγρήγορση. Μέσω του πόνου, νικάται το πάθος της φιλαυτίας και του εγωϊσμού και έτσι αναδύεται η μοναδική αλήθεια του προσώπου¹⁴⁵. Ο Πανάγαθος Θεός μέσω της καταχρηστικής εισόδου των θλίψεων και του πόνου στον κόσμο, συνέπεια και αποτέλεσμα του προπατορικού αμαρτήματος, θέλησε να απαλλάξει τον άνθρωπο από την τρυφή και τις φροντίδες των σωματικών αναγκών, όπου

¹³⁹Jean Claude Larchet, *Ο Θεός δεν θέλει τον πόνο των ανθρώπων*, Έν πλῶ, Αθήνα 2016, σ. 10.

¹⁴⁰ Σάββα Αγουρίδη και άλλοι (Μτφρ.), *Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας*, Αθήνα 1980, σ. 847.

¹⁴¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π, σ. 35.

¹⁴²Ο. π, σ. 35.

¹⁴³Alexander Schmemmann, *Έσχατος έχθρός καταργείται ό θάνατος*, Έν πλῶ, Αθήνα 2015, σ. 127.

¹⁴⁴Ariel Glücklich *Sacred Pain- Hurting the body for the sake of the soul (δική μου μετάφραση)*, Oxford University Press, 2001, p. 61

¹⁴⁵ Γεώργιου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική II*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 619. Ο Μέγας αυτός Ιεροδιδάσκαλος και Πατέρας της Εκκλησίας θα αναφέρει χαρακτηριστικά *εις την προς Ρωμαίους ομιλία* του 23,4, PG 60, 620: «Εί δε εξέβαλε παραδείσου και κατεδίκασε πόνω, και διά τοῦτο μάλιστα προσκυνεῖν αὐτόν και θαυμάζειν χρή. Ἐπειδή γάρ εἰς ραθυμίαν ἐξήγαγεν ἡ τρυφή, περικόπτει την εὐφροσύνην, λύπην ἐπιτειχίζων τῇ ραθυμίᾳ, ἵνα προς την ἀγάπην ἐπανέλθωμεν την αὐτοῦ».

εξέθρεψαν τον εγωϊσμό και την φιλαυτία του, μετατρέποντας έτσι, τις άμεσες συνέπειες του προπατορικού αμαρτήματος σε «φιλάνθρωπη ευεργεσία»¹⁴⁶.

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης στην ποίησή του, δείχνει να συμβαδίζει με την Ορθόδοξη Χριστιανική Παράδοση της Εκκλησίας, όταν αποκαλεί «τύχη αγαθή» τον πόνο και τις συμφορές τις οποίες επισυμβαίνουν σε έναν συγκεκριμένο λαό, σε έναν συγκεκριμένο τόπο. Θεωρεί πως παρέχεται σε εκείνους μία εξαιρετική εύνοια της τύχης, μια ευκαιρία για να καταφέρουν να υπερβούν την τραγωδία, εφόσον βέβαια και οι ίδιοι ελεύθερα το θελήσουν και το επιδιώξουν. Να αντλήσουν «από το πάθος μάθος»¹⁴⁷, έτσι ώστε να γίνουν τα παθήματά τους μαθήματα διδακτικά¹⁴⁸, πράγμα που θα τους βοηθήσει να δαμάσουν τους δαίμονές τους και να σφυρηλατήσουν τον χαρακτήρα τους, μέσα από την βαθιά συνείδηση του τόπου και της ιστορίας τους¹⁴⁹. « Άν ο λαός μας δεν μπορεί ν' άντλήσει άπ' τά δεινά του, τότε τοῦ δόθηκε ἄδικα μια τέτοια τραγωδία», θα δηλώσει χαρακτηριστικά¹⁵⁰. «Ο Θεός να μάς φυλάγει να εἴμαστε οι λυπημένοι», θα δηλώσει και πάλι σε ανύποπτο χρόνο¹⁵¹. Έτσι και μόνο έτσι, με την προϋπόθεση της καθολικής βίωσης του φρικτού αυτού γεγονότος της ξένης και παράδοξης εισβολής στο πολύπαθο νησί της Κύπρου, θα μπορέσει η ζωή των πολιτών της να αναχθεί «στο εξάισιο ὄραμα μιᾶς ζωῆς οὐσιαστικῆς»¹⁵². Με αυτόν τον τρόπο, νιώθει να ανταλλάσσει ο πολύπαθος αυτός λαός, τα πάθη και τις κακουχίες του με πράγματα πολύ ακριβότερα, με «πολύτιμα πετράδια» όπως πολύ εύστοχα θα δηλώσει σε ένα του ποίημα, την πείρα και τις αντοχές του. Πάντα κατά τον ίδιο, «ή ὥρα τοῦ θριάμβου, εἶναι ὑποτελής στον πόνο, το μαρτύριο και τη σταύρωση»¹⁵³. Τα, σύμφωνα με τα ίδια τα λόγια του ποιητή «φρικτά νέα», οι βασανισμοί, οι αβάσταχτοι πόνοι και οι κακουχίες της νήσου του, λειτουργούν ευεργετικά, καθώς: «Κρατάνε ξύπνια τη συνείδηση μπροστά στην ἄγρυπνη ἀπειλή τοῦ γείτονα»¹⁵⁴.

Η θετική ή η αρνητική λειτουργία του αισθήματος του πόνου λοιπόν, εξαρτάται εξ' ολοκλήρου από την προσωπική τοποθέτηση του κάθε ανθρώπου απέναντί του. Όταν ο άνθρωπος αδυνατεί να αντιληφθεί μέσα στο αίσθημα αυτό κάποιο βαθύτερο νόημα ή σκοπό, τότε φυσιολογικά κάμπτεται το φρόνημά του και απογοητεύεται. Όταν όμως θεωρεί ο άνθρωπος τον πόνο ως παιδαγωγικό μέσο της πρόνοιας του Θεού, μπορεί να τον αξιοποιήσει θετικά και να τον εντάξει στην προοπτική της πνευματικής τελειώσεώς του, μπορεί να τον δει ως *ευεργεσία*

¹⁴⁶ Θεόδωρου Ζήση, *Η σωτηρία του ανθρώπου και τού κόσμου κατά τον Άγιον Ιωάννην Χρυσόστομον*, Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 104.

¹⁴⁷ Γεώργιου Ε. Παπατζανάκη, *Η περί θλίψεων διδασκαλία κατά τήν Κ. Διαθήκην-Η πραγματικότητα και η σωτηριολογική αυτών αξία-* Διατριβή επί διδακτορία, Αθήνα 1988, σ. 21, πρβλ. Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός Α'* Τόμος, ό. π, σ. 293.

¹⁴⁸ Αγιορείτου Μοναχού Μωϋσέως, *Ο Άγιος πόνος- Μαθητεία στην επίσκεψη του πόνου στην ζωή μας-*, Κέντρο Βιοιατρικής, Ηθικής και Δεοντολογίας, Αθήνα 2005, σ. 28.

¹⁴⁹ Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός, Α'* Τόμος, ό. π, σ. 293.

¹⁵⁰ Ο. π, σ. 145.

¹⁵¹ Ο. π, σ. 29.

¹⁵² Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός, Β'* Τόμος, ό. π, σ. 29.

¹⁵³ Ο. π, σ. 33.

¹⁵⁴ Ο. π.

του φιλεύσπλαχνου Θεού για το δημιούργημά του¹⁵⁵. Ο ανείπωτος πόνος, η «τραγωδία» κατά τον ποιητή, προσφέρει στον κάθε λαό που τον βιώνει, την δυνατότητα μιάς καθ' όλα υπερβατικής διάστασής του, μιάς πνευματικότητας μοναδικής στην βαθύτερη ουσία της, την αποκάλυψη ουσιαστικά του μυστηρίου της χαράς της καθ' αυτού Ζωής, καθώς, είναι πάντα αυτός που του διευρύνει τον τρόπο θέασης των πραγμάτων και «ανοίγει την βρυσομάνα της ευαισθησίας» του¹⁵⁶. Μόνο έτσι μπορεί να δονείται υπαρξιακά, να συλλαμβάνει μηνύματα στην οντολογική τους διάσταση¹⁵⁷.

Διάσπαρτα είναι τα ποιήματα των συλλογών του, μέσα στα οποία αποκρυσταλλώνεται η συγκεκριμένη αντίληψη και κοσμοθεωρία του ποιητή. Αρχικά, στο ποίημα της *Πρώτης Πηγής του*, με τίτλο «Φωνή αύρας λεπτής», παρατηρούμε ένα χαρακτηριστικό πρώτο δείγμα αυτής. Ποίημα το οποίο εντονότατα μας φέρνει στο νού το σχετικό χωρίο του *Βασιλειών Γ'* της Παλαιάς Διαθήκης, κατά το οποίο ο Ένας και πραγματικός Κύριος, ο Θεός όλων των ανθρώπων, βρίσκεται στην «φωνή αύρας λεπτής», τη νηνεμία μετά τον πόνο και την καταστροφή που προκαλεί ο σφοδρός άνεμος, ο σεισμός, το πύρ¹⁵⁸. Ο ποιητής στο συγκεκριμένο ποίημα λοιπόν, προχωράει περιγράφοντάς μας το «μικρό» σκοτάδι μέσα στο οποίο για την ώρα ζεί, και που, όπως ακριβώς μας αναφέρει, αποτελεί τον κύριο λόγο για τον οποίο «κελαηδάει» τον ήλιο:

*Σ' ένα μικρό σκοτάδι για την ώρα ζῶ
κ' είναι γι' αυτό πού κελαηδάω τον ήλιο.
Γυρεύω να μπαλώσω τις πληγές μου
με φέτες από φῶς, και στα χωράφια
ξανθά τ' άστάχυα και χρυσά να στήσω
για να 'ναι το ψωμί λευκό
σαν το λευκό το κρίνο
ἤ τον άνθό τῆς λείμονιας ¹⁵⁹.*

Λίγους στίχους παρακάτω, μάς καθιστά ακόμα πιο σαφές πως όσο μεγαλύτερη γίνεται η θλίψη, ο πόνος, το σκοτάδι μέσα στο οποίο ζεί ο ποιητής τόσο πιο φωτεινός και ολόλαμπρος γίνεται και ο ήλιος τον οποίο «κελαηδάει» και με πάθος

¹⁵⁵Γεώργιου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική ΙΙ*, ό. π, σ. 617.

¹⁵⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 145.

¹⁵⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 146.

¹⁵⁸Γ' Βασ.(11-12).

¹⁵⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγή Ποιήματα*, Ματαράγκα, Αθήνα 1961, σ. 8.

αποζητιά. Τόσο λαμπερός, που λίγος πόνος ακόμα, λίγη νύχτα και θα τον οδηγήσει σε μια κραυγή, σε μια «φωνή μεγάλη», σε μια προσευχή:

*Ακόμα λίγο πιο πολύ σκοτάδι
και γίνεται πιο φωτεινός ο ήλιος.
Ακόμα λίγη νύχτα και θα κράζω
μές την απέραντη τούτη εκκλησιά
πού τά καντήλια κρέμονται τῶν ἄστρον
φωνή μεγάλη, θα φυτέψω μέσα
στον ρηχόν ἄνεμο μια προσευχή¹⁶⁰.*

Ο ποιητής με τους παραπάνω στίχους, είναι σαφές πως επιδιώκει εμφανώς να μας καταδείξει την αρχή των πάντων της ποιητικής του δημιουργίας, το σημείο μηδέν της εκκίνησής του, την αιτία που τον έκανε να «κελαηδάει τον ήλιο», γυρεύοντας να «μπαλώσει τις πληγές του». Αυτή η αιτία, αυτό το σημείο μηδέν της ποιητικής εκκίνησής του, (ίσως και χωρίς ο ίδιος ακόμα ουσιαστικά να το συναισθάνεται), είναι ο Φιλεϋσπλαγχος και Πανοικτίρμων Θεός. Το μικρό σκοτάδι μέσα στο οποίο για την ώρα επίγεια ζει ο κάθε άνθρωπος, ο πόνος, οι πληγές του που, όπως ευκρινέστατα στο ποίημα μάς περιγράφεται πως «γυρεύει να μπαλώσει», αν και, όπως πολύ καλά γνωρίζουμε, είναι άμεσα αποτελέσματα της πτώσης, πλέον, ελέω Θεού, έχουν «μεταμορφωθεί». Αποτελούν μία «χάρητι» ευεργεσία, μία ιδιότυπη «τύχη αγαθή» για εκείνον. Οι ανείπωτοι πόνοι, οι θλίψεις που καθημερινά βιώνει είναι αυτές που του δίνουν το έναυσμα, το κίνητρο για να «κελαηδάει», τον ήλιο, να ποθεί να δει τον Θεό. Όσο πιο πολύ το σκοτάδι, τόσο πιο φωτεινός και ακτινοβόλος ο ήλιος στα μάτια του, τόσο πιο ζέων ο πόθος που τον παρωθεί σε δράση. Όσο περισσότερους πόνους και πληγές έχει ο ποιητής στον δρόμο του να αντιμετωπίσει, τόσο πιο λαμπερό θα αντικρίσει τον ήλιο, τόσο πιο υψηλός θα είναι ο «μισθός» του, η ευεργεσία του. Η νύχτα γύρω του γίνεται η αφορμή για όλο και μεγαλύτερη επιζήτηση του φωτός, της ζωογόνου ενέργειας του ήλιου.

Αυτός ακριβώς λοιπόν ο πόνος, οι θλίψεις, η «μεγάλη νύχτα του», είναι και ο λόγος που ο ποιητής θα κράξει επιτέλους φωνή μεγάλη ανάμεσα στον κόσμο, τον οποίον και ο ίδιος βλέπει σαν μια απέραντη, ευλαβική εκκλησία. Με τα άστρα γύρω του να κρέμονται σαν καντήλια, θα «φυτέψει», όπως χαρακτηριστικά θα τονίσει, μια προσευχή. Μια προσευχή που, όπως πολύ ευσύνοπτα μας επισημαίνει ο μοναχός Μωϋσής ο Αγιορείτης στην μελέτη του με τίτλο *Ο Άγιος πόνος-Μαθητεία στην επίσκεψη του πόνου στη ζωή μας*, είναι το πίο

¹⁶⁰Ο. π.

δυνατό βοήθημα στην αντιμετώπιση των ποικίλων πόνων της καθημερινής μας ζωής¹⁶¹. Η προσευχή είναι η αρχή των πάντων για εμάς τους απλούς ανθρώπους, η στιγμή που πλέον, γεμάτοι εσωτερική ταπείνωση θα αποταθούμε συντετριμμένοι στον Πατέρα και Δημιουργό μας, για να μας δώσει δύναμη και να μας στηρίξει. Μια προσευχή, άμεσο επιστέγασμα και επακόλουθο των πόνων που βιώνει ο άνθρωπος, καθώς αναζητεί εναγώνια τη σωτηρία του και τη λύτρωση.

Σε επόμενο ποίημά του, αυτό με τον τίτλο «Ευτύχησε να ζήσει» της συλλογής *Η Άγνοια τού Νερού*, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης θα θελήσει να επισημάνει για τον ήρωα του συγκεκριμένου ποιήματος πως:

*νέα μόνο θλιβερά ώφελοῦσαν την πληγή του*¹⁶².

Μόνο από τον πόνο αντλούσε διαρκώς οφέλη για την καλύτερευση του επίγειου βίου του, για την επούλωση της ανοιχτής πληγής του. Κατά παρόμοιο τρόπο θα επισημάνει ο ποιητής, στο ακροτελεύτιο ποίημα της ίδιας συλλογής με τίτλο «Ἐπίλογος», τα πολλαπλά οφέλη που δύναται κάθε άνθρωπος να αντλήσει από τις θλίψεις, καθώς και το τι ακριβώς σημαίνει γι'αυτόν ο όρος ελπίδα. Έτσι για εκείνον:

*Ἐλπίδα εἶναι ἡ πρόβλεψη μέσ ἀπό τις ξερολιθιές*¹⁶³.

Κι εδώ με σαφέστατο το θεολογικό, το βαθύ ορθόδοξο στοιχείο του συγκεκριμένου ποιήματος, γίνεται σαφέστατη αναφορά για τα πολλαπλά οφέλη και ευεργετήματα, τα οποία δύναται, εφόσον το επιθυμεί, να αντλήσει ο κάθε άνθρωπος από τις θλίψεις και τον καθημερινό πόνο. Οι Χριστιανοί έχουν το μεγάλο προνόμιο να καυχώνται και για τις θλίψεις και τους πόνους που κατά καιρούς παρουσιάζονται στην ζωή τους, θα αναφέρει χαρακτηριστικά στο πέμπτο κεφάλαιο της προς Ρωμαίους επιστολής του ο Απόστολος των εθνών Παύλος. Ο πόνος και οι θλίψεις παράγουν μία εκ των πολυτιμότερων αρετών, την υπομονή. Η δε υπομονή εξασκεί και δοκιμάζει τον χαρακτήρα του κάθε ανθρώπου, ο δοκιμασμένος μας δε χαρακτήρας είναι αυτός που διατηρεί για αυτόν άσβεστη την ελπίδα του προς τον Θεό¹⁶⁴. Οι «ξερολιθιές», αυτοί οι, πολλές φορές απροσπέλαστοι πέτρινοι «όγκοι» των πόνων και των θλίψεων, η δύσβατη αυτή

¹⁶¹Αγιορείτου Μοναχού Μωϋσέως, *Ο Άγιος πόνος- Μαθητεία στην επίσκεψη του πόνου στην ζωή μας*-, ό. π, σ. 25.

¹⁶²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Η άγνοια του Νερού Ποιήματα*, ό. π, σ. 20.

¹⁶³Ό. π, σ. 57.

¹⁶⁴Ρωμ.(5:3-4): «οὐ μόνον δε, ἀλλά και καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δε ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δε δοκιμὴ ἐλπίδα».

«οδός» των δυσκολιών που ο καθένας αντιμετωπίζει στη ζωή του, είναι ωστόσο και η μόνη οδός για την ελπίδα της σωτηρίας του, «ὅτι στενή ἡ πύλη και τεθλιμμένη ἡ ὁδός ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, και ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν»¹⁶⁵.

Σε αρκετά ακόμη ποιήματα των συλλογών του, θα βρούμε έμμεσες έστω αναφορές στην συγκεκριμένη αποστολική περικοπή. Όπως για παράδειγμα, στο ποίημα με τον πλέον δηλωτικό τίτλο «Πικρολογία του σώματος», με τον οποίο και καθιστά πρόδηλο αυτό που ακριβώς επιθυμεί να δηλώσει:

*Ἡ πίκρα, ὅταν ὑπάρχη, δένεται στο μάγουλο,
γλιστράει ἀπό τή μύτη και πέφτει στο μικρό
πηγάδι, πού τη δέχεται σαν ξένο σῶμα ,*

Μα πάντα,

*τη φλογίζει ελπίδα*¹⁶⁶.

Σε ένα άλλο ποίημα της ίδιας συλλογής, με τίτλο «Το Ἴη Γιωρκούδι», παρατηρούμε έναν κλέπτη χαρακτηριστικά να παραπονείται στον, σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση του τόπου τους, «άγιό» τους, τον «άγιο των κλεπτών». Του παραπονείται για την, μεγάλη κατά τη γνώμη του, αδικία που θεωρεί πως υφίσταται, καθώς όπως συγκεκριμένα αναφέρει:

*«Λάδι σοῦ φέρνω,
κεριά σοῦ ἀνάφτω ,τάματα κάνω,
κι ἐσύ τη μάντρα σφαλιχτή κρατᾶς»*¹⁶⁷.

Ο κλέπτης εδώ φαίνεται να μην δύναται να κατανοήσει το βαθύτερο νόημα των επίγειων θλίψεων και προσκομμάτων που του επισυμβαίνουν στη ζωή του, καθώς βλέπει την σχέση του με τον Θεό καθαρά ως μια σχέση μισθωτού-εργοδότη,

¹⁶⁵Ματθ.(7:14).

¹⁶⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Το Αγγείο με τα Σχήματα Ποιήματα*, Κόσμος, Λευκωσία 1973, σ. 11.

¹⁶⁷Ο. π, σ. 15.

κάνοντάς μας να αναχθούμε νοητά στον αντίστοιχο διαχωρισμό των σωζομένων πιστών που πραγματοποιεί ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής στην *Μυσταγωγία* του¹⁶⁸. Στην τάξη των μισθωτών λοιπόν, θέτει τον εαυτό του ο κλέπτης του συγκεκριμένου ποιήματος, μη δυνάμενος να αντιληφθεί το μέγα μυστήριο της θείας του Θεού Οικονομίας. Περιμένει για κάθε του τάμα και προσφορά, την αντίστοιχη επίγεια ανταμοιβή:

«Μίλησα στο Θεό», ζανάπε ό Άγιος.

«Άν είσαι άδέκαστος, τοῦ λέω, βόηθα μας

σπάσε τη μάντρα, δῶσε πρόβατα στο πλήθος

τῶν εύγενῶν κλεπτῶν, πού άρκοῦνται είς τά όλίγα»¹⁶⁹.

το ποίημα καταλήγει εξαιρετικά, με την τελική απόκριση του Θεού προς τους «κλέπτας τοῦ άπατηλοῦ έτούτου κόσμου», με την οποία και τους νουθετεί να έχουν την πρέπουσα υπομονή, κάτι που με κανέναν άλλον τρόπο παρά μόνο με τις επίγειες θλίψεις και δυσκολίες θα μπορούσαν να αποκτήσουν. Ο πόνος και οι θλίψεις, ή πόρτα που κρατιέται «σφαιλιστή» από τον Θεό, δεν πρέπει να νοείται ως τιμωρία, παρα μόνο ως μια «κατ' οικονομία του Θεού ευεργεσία», μια «τύχη αγαθή» για εκείνους, προκειμένου να ενδυναμώσει την πίστη τους και να καλλιεργήσει μέσα τους τις αρετές της υπομονής και της ελπίδας¹⁷⁰:

Έκεῖνος είπε να έχετε ύπομονή,

κλέπται τοῦ άπατηλοῦ έτούτου κόσμου»¹⁷¹.

Γιατί, όπως πολύ εύστοχα άλλωστε μας τονίζει, γεμίζοντας τις ψυχές μας με ανείπωτη χαρά, θάρρος και αγαλλίαση, και ο ίδιος ο Σωτήρας ημών Ιησούς Χριστός, ο όποιος μισθός και η ανταμοιβή που οφείλουμε να περιμένουμε είναι ο

¹⁶⁸Άγιου Μάξιμου Ομολογητού, κέφ. ΚΔ', 709D- 712A, *Μυσταγωγία-Μτφρ. Σάκαλης Ιγνάτιος-*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα ³1997,σ. 235: Συγκεκριμένα,στο κεφάλαιο ΚΔ' της *Μυσταγωγίας* του, ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής προχωρά στον διαχωρισμό των σωζόμενων πιστών σε τρεις τάξεις, αυτή των Δούλων, των μισθωτών και των υιών, εκ των οποίων τους μισθωτούς τους ορίζει ως: « μίσθιοι δε, οί πόθω τῶν έπηγγελμένων αγαθῶν βαστάζοντες μεθ' ύπομονής το βάρος τής ημέρας και τον καύσωνα».

¹⁶⁹Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Το Αγγείο με τα Σχήματα Ποιήματα, ό. π, σ. 15.*

¹⁷⁰Ρωμ.(5:3-4): «ού μόνον δε, αλλά και καυχώμεθα εν ταις θλίψεσιν, είδότες ότι ή θλίψις ύπομονήν κατεργάζεται, ή δε ύπομονή δοκιμήν, ή δε δοκιμή έπίδα».

¹⁷¹Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Το Αγγείο με τα Σχήματα Ποιήματα, ό. π, σ. 15.*

«ἐν τοῖς οὐρανοῖς», και περνάει μόνο από το δύσβατο και δυσπρόσιτο επίγειο μονοπάτι¹⁷².

Σε επόμενο ποίημα της ίδιας συλλογής, με τίτλο «Χάριν των παιδιών», ο ποιητής αναφέρει πως:

*Πάνω ἀπ'την πίκρα κατοικεῖ ὁ παντοπόλης τῆς χαρᾶς
εὐγενικός μέσ ἀπ'τά πάχη του και πάντα καθαρός¹⁷³.*

Και, λίγες γραμμές πιο κάτω, προσθέτει:

*Κάτω ἀπ'την πίκρα μένει το κελάρι τῆς εὐτυχίας
μ' ἀσκούς και συναθροίσματα¹⁷⁴.*

Επιχειρώντας να ερμηνεύσουμε τους παραπάνω στίχους, παρατηρούμε τον ποιητή να τονίζει πως πάνω από κάθε πόνο και πίκρα που μας παρουσιάζεται στην ζωή μας, βρίσκεται ο Παντεπόπτης, Φιλεύσπλαχνος και Πανάγαθος Θεός ημών. Μας γίνεται αντιληπτό με τον πλέον σαφή τρόπο πως: «ἐν τῇ οἰκονομία τοῦ ὑπῆρξε σοφωτάτη τῶν πραγμάτων διευθέτησις»¹⁷⁵.

Ἐν τῷ κόσμῳ μπορεί να κυριαρχεῖ η πίκρα και ο πόνος, αλλά πάνω από αυτή την επιφανειακή πίκρα, πάνω από τον φθαρτό κόσμο στον οποίον εκείνη, ο πόνος, οι συνεχείς και καθημερινές επίγειες θλίψεις κυριαρχούν, υπάρχει ο Πανοικτίρμων Θεός, ο Πανάγαθος, ο «τα πάνθ' ὀρᾷ». Τόσο η Πατερική Θεολογία, όσο και συνολικά η Ορθόδοξη Παράδοση, έχει συνδέσει το καλό και την αγαθότητα με την μόνη αρχή και πηγή της, τον Θεό. «Μόνου τοῦ Θεοῦ κατά φύσιν ἐστὶ το ἀγαθόν», σύμφωνα με τον Ἅγιο Μάξιμο τον Ομολογητή¹⁷⁶. Ο Θεός εἶναι, κατά τον ποιητή, ο «παντοπόλης της χαράς», ο κατά πάντα ἄσπιλος, ο «πάντα καθαρός και πάντα ευγενικός»¹⁷⁷. Εἶναι εντελῶς ξένος και μακριά από κάθε πίκρα, κάθε πόνο. Ωστόσο, Εκείνος επιτρέπει «ἐν τῇ ἀπειρῷ φιλευσπλαχνία του» την ὑπαρξη των θλίψεων και του πόνου στον κόσμο, ως παιδαγωγικό μέσο του θείου σχεδίου Του, «ἵνα χαλινός σοι γένηται τοῦ μή ὑπέρ ἄξίαν

¹⁷²Ματθ.(5:12).

¹⁷³Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Το Ἀγγεῖο με τα Σχήματα Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 19.

¹⁷⁴Ο. π.

¹⁷⁵Θεόδωρου Ν. Ζήση, *Η σωτηρία του ανθρώπου και τοῦ κόσμου κατά τον Ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον*, ὁ. π, σ. 92.

¹⁷⁶Βασιλείου Τ. Γιούλτση «Μπροστά στο μυστήριο του πόνου», *Ενατενίσσεις*, Τεύχος 9, 2009, σ. 18.

¹⁷⁷Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Το Ἀγγεῖο με τα Σχήματα Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 19.

φαντάζεσθαι...ίνα τούτοις πιεζόμενος ἔχῃς διδασκαλίαν διηνεκῆ τοῦ μετριάζειν και την αὐτοῦ φύσιν ἐπιγινώσκειν»¹⁷⁸.

«Κάτω από την πίκρα μένει το κελάρι της ευτυχίας, πάντα γεμάτο, με ασκούς και συναθροίσματα»¹⁷⁹. Στη φαινομενική δυστυχία και πίκρα μας από κάτω, στο βάθος, κρύβεται μια ανείπωτη ευτυχία που, αν και εφόσον ανακαλυφθεί, τότε θα γεμίσει χαρά ολόκληρη η ζωή μας. Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια, είναι πάντοτε να δεχόμαστε γεμάτοι υπομονή και θάρρος τη φαινομενική δυστυχία και πίκρα μας αυτή και να μη ζητάμε από φόβο να την αποφύγουμε¹⁸⁰. Μονάχα κάτω από την πίκρα και τον πόνο θα γευτούμε αληθώς τα πλείστα αγαθά, που «μ' ασκούς και συναθροίσματα» μας έρχονται.

Το επόμενο ποίημα που θα μας απασχολήσει, θα είναι από τη συλλογή *Αχαιῶν Ἀκτῆ*, με τίτλο « Κυριακή του Πάσχα 1975 στον προμαχώνα της πλατείας ελευθερίας». Ο πόνος στο συγκεκριμένο ποίημα, παρουσιάζεται ως ένας «λατρεμένος θρήνος», ένας «θρόνος πύρινος», μια «θρυαλλίδα» σωτηρίας που ανάβει τον σπινθήρα και φλογίζει την μαύρη του ποιητή καρδιά. Πιο συγκεκριμένα, Ο Κύπριος ποιητής χαιρετίζει χωρίς ίχνος λύπης τον θρήνο, αποκαλώντας τον μάλιστα και «λατρεμένο», αλλά και «θρόνο πύρινο», δημιουργώντας έτσι στο ίδιο το ποίημα ένα σχήμα οξύμωρο, όμοιο εκείνου της χαρμολύπης και της ορθόδοξης σταυροαναστάσιμης βιωτής. Το στοιχείο του πόνου, το μεγάλο αυτό σκάνδαλο, μετατρέπεται την ίδια στιγμή, «έν τη ἀπεῖρω και θεῖα φιλανθρωπία», σε αφορμή χαράς, σε μια θρυαλλίδα ανάκαμψης από την «μαύρη καρδιά» του ανθρώπου. Αυτή την οπτική του πόνου όμως δε δύνανται όλοι να τη διακρίνουν:

*...Αὐτό πού οἱ ἀνύποπτοι
και σχεδόν ἀφελεῖς
λαοί τῆς γῆς δε νογᾶνε,
πριονίζει το νοῦ μας, μοιράζει
τη φωνή μας ἀβάσταχτα*¹⁸¹.

Το γεγονός αυτό το απολύτως οξύμωρο για τους υπολοίπους λαούς της γης, αυτό που, ουσιαστικά, «οἱ ἀνύποπτοι και σχεδόν ἀφελεῖς λαοί τῆς γῆς δε νογᾶνε», αυτό είναι που «πριονίζει το νοῦ» των της ανατολής Ορθοδόξων και «μοιράζει τη

¹⁷⁸Ιω. Χρυσοστόμου, *Εἰς Γέν. Ὅμ.* 17, 9, PG 53, 146 και 17, PG 53, 143.

¹⁷⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Το Ἀγγεῖο με τα Σχήματα Ποιήματα*, ό. π, σ. 19.

¹⁸⁰Αγιορείτου Μοναχού Μωϋσέως, *Ο Ἅγιος πόνος- Μαθητεία στην επίσκεψη του πόνου στην ζωή μας*-, ό. π, σ. 23.

¹⁸¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αχαιῶν Ἀκτῆ Ποιήματα*, Ἄγρα, Λευκωσία 1997-Αθήνα 2003, σ.14.

φωνή τους με τρόπο αβάσταχτο», αυτό ακριβώς το «μέγα σκάνδαλο». Το γεγονός δηλαδή ότι ο κάθε άνθρωπος δύναται, μέσα από την τραγικότητα και το φρικώδες του πόνου, να αντλήσει θετικά σημεία και να οδεύσει προς τη Θέωση. Το γεγονός ότι το στοιχείο ακριβώς του πόνου στη ζωή μας μπορεί να μας ωριμάζει, να γίνεται αφορμή απόκτησης αρετών από εμάς.

Ο πόνος είναι συνέπεια της αμαρτίας του ανθρώπου και συνδέεται με την στρεβλή χρήση της ελευθερίας του. Η Ορθόδοξη Εκκλησία, σε αντίθεση με την επικρατούσα κοινή πρακτική, αποδέχεται πλήρως την ύπαρξη του πόνου στη ζωή του ανθρώπου, σε όλο του το βάθος και την έκταση, σεβόμενη αυτήν ακριβώς την ελευθερία. Ταυτόχρονα όμως, προσφέρει και στον άνθρωπο τη δύναμη να τον αντιμετωπίσει και να τον χρησιμοποιήσει για την τελειώσή του, εντασσόμενος στην οδό του Χριστού¹⁸². Αυτό λοιπόν που κατά τον ποιητή διαφέρει τόσο από τον τρόπο σκέψης των υπολοίπων λαών της γης, αυτό που «πριονίζει το νοῦ μας και μοιράζει τη φωνή μας αβάσταχτα», είναι η ορθή νοηματοδότηση του πόνου. Είναι ο τρόπος με τον οποίον ο καθένας θα τοποθετηθεί απέναντί του. Οι περισσότεροι άνθρωποι στις σύγχρονες κοινωνίες προσπαθούν με κάθε τρόπο να εξαφανίσουν από την καθημερινή ζωή τους τον πόνο, χωρίς να προσπαθούν να αντλήσουν από εκείνον ωφέλη. Αδυνατούν να αντλήσουν την παραμικρή πνευματική ευεργεσία και ωφέλεια ἐξ αυτού¹⁸³.

Ο πόνος μπορεί να γίνει πρόξενος πλήθους αρετών στη ζωή μας. Αν βιωθεί με τον ορθό τρόπο, γίνεται «ναός», μέσα από τον οποίο ο κάθε άνθρωπος δύναται να λάβει και να κοινωνήσει άπειρα οφέλη για τον καθημερινό βίο του. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης μάς το αναφέρει στο ποίημά του ξεκάθαρα, όταν προσφωνεί τον «άγιο» για εκείνον πόνο με τα παρακάτω λόγια:

Ναέ τῆς ἐλπίδας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἐπιμονῆς,

τῆς ἀντοχῆς, τῆς ἐγκαρτέρησης,

θρόνε πύρινε, χαῖρε. Λατρεμένε μου θρῆνε,

θρυαλλίδα στη μαύρη πού ἔχω καρδιά¹⁸⁴.

Αυτός είναι που, μέσα πάντα από το πρίσμα της Ορθόδοξης πίστης, μετατρέπεται σε πηγή ανεξάντλητων αρετών και αγαθών· σε «ναό», σε μία πηγή της ελπίδας, της υπομονής, της επιμονής, της αντοχής, της εγκαρτέρησης. Ο ποιητής εδώ, χρησιμοποιώντας με έναν υπέροχο τρόπο το πολύ όμορφο Λειτουργικό προσωνύμιο της Θεοτόκου το οποίο με κατάνυξη ψάλλουμε τη Μ.

¹⁸²Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική II*, ό.π., σ. 616.

¹⁸³Ο. π., σ. 623.

¹⁸⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αχαιῶν Ἄκτῆ Ποιήματα*, ό. π.σ.15.

Τεσσαρακοστή, «Θρόνε πύρινε του Παντοκράτορος», «ποιητική αδεία», χαρακτηρίζει και τον «λατρεμένο θρήνο» που βιώνει ως «θρόνο πύρινο». Όπως δηλαδή, η Θεοτόκος έγινε ο «θρόνος ο πύρινος του Παντοκράτορος», στον οποίον αναπαύθηκε καταδεκτικά ο Ποιητής του Αδάμ και απόγονός του κατά την ανθρώπινη φύση Χριστός, έτσι και εδώ ο «λατρεμένος θρήνος» του ποιητή, ο επίγειος πόνος του, έχει μετατραπεί σε «θρόνο πύρινο», ευεργεσιών, αγαθών και αρετών¹⁸⁵.

Επόμενο ποίημα στο οποίο θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε και να εξετάσουμε το μεταπτωτικό στοιχείο του πόνου και την «παραμονή» του κατ' οικονομίαν στην ζωή τού κάθε ανθρώπου, είναι το ποίημα της συλλογής *Άχαιῶν Ἀκτῆ*, με τον τίτλο «Λόγου Οπλή». Αρχικά, στο συγκεκριμένο ποίημα ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, κάνοντας μια σαφή αντιπαραβολή του κοσμικού από το πνευματικό φρόνημα, θα διατυπώσει μία απαισιόδοξη θέση, καθώς απελπισμένος θα αναρωτηθεί:

...μονάχα ἡ βία νικά.

Και το καλό ποῦ εἶναι;¹⁸⁶

Λίγους στίχους παρακάτω, όμως, ο ίδιος θα θελήσει να «αποκαταστήσει την των πραγμάτων τάξη», καθώς θα δηλώσει emphatically και με σθένος πως, δεν είναι η βία, το κακό και ο πόνος που νικάει στο τέλος. Ίσως η βία να είναι ο νικητής του φαινομενικού και μάταιου τούτου κόσμου, μα:

Χαρούμενοι λοιπόν και μετρημένοι ἄς εἶστε...

Ὁ πόνος εἶναι μαρτυρία τ' Απειρου,

ἢ φρίκη δαγκωνιά Σκορπιουῦ και Λέοντα,

πληγή Τοξότη, χάιδεμα Παρθένας.

Στη Ζυγαριά και το Λαγήνι ὁ Χάροντας

εἶναι λειψός, αὐτό να το θυμάστε¹⁸⁷.

¹⁸⁵Βλ. Ωρολόγιον το Μέγα, *Ὠδή α', Ἦχος δ' Τροπάρια*, Ἔκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1970, σ. 523: «Χαίρε Θρόνε πύρινε τοῦ Παντοκράτορος».

¹⁸⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Άχαιῶν Ἀκτῆ Ποιήματα*, ὁ. π. σ. 53.

¹⁸⁷Ο. π. σελ. 54.

Ο πόνος εδώ χαρακτηρίζεται από τον ποιητή ως «μαρτυρία του απείρου», δηλαδή ως απτό παράδειγμα μιας άλλης, πέρα από χωροχρονικούς περιορισμούς, πνευματικής ζωής. Εξάλλου, σύμφωνα πάντα με την Ορθόδοξη Χριστιανική Παράδοση, οι επίγειες θλίψεις των Χριστιανών, αποτελούν σαφέστατη και απαραίτητη προϋπόθεση για την ουράνια δόξα και τον ουράνιο «μισθό». Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο οι Χριστιανοί οφείλουν να χαίρονται για τους πόνους και τις θλίψεις, όταν βέβαια αυτοί βιώνονται «έν Χριστῶ»¹⁸⁸. Και πράγματι, όπως πολύ ορθά επισημαίνει στο συγκεκριμένο ποίημα ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, «ο πόνος είναι μαρτυρία τ' Απείρου». Ο πόνος, η «στενή και τεθλιμμένη οδός», αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση και οδό προς την άλλη ζωή, την αληθινή και αιώνια. Όταν οι Άγιοι Τεσσαράκοντα Μάρτυρες διετάχθησαν να γδυθούν και να βαδίσουν γυμνοί προς την παγωμένη λίμνη, το έπραξαν όλοι με θαυμαστή χαρά, διότι «Δριμύς ὁ χειμών, ἀλλά γλυκὺς ὁ παράδεισος»¹⁸⁹.

Όταν οι φίλοι του μάρτυρα Γόρδιου τον περικύκλωσαν, προκειμένου να τον μεταπέσουν να υποστεί τα δεινά και τους πόνους του προσωπικού του κατά Χριστόν μαρτυρίου, εκείνος αποκρίθηκε λέγοντας : «Μη ἀναμείνωμεν γενέσθαι νεκροί, ἀλλ' ἀπό ζωῆς εἰς ζωὴν μεταβῶμεν». Για να συμπληρώσει, πως «Ἐκούσιον ποιήσατε το κατηναγκασμένον. Μη φείδεσθε ζωῆς, ἥς ἀναγκαῖα ἢ στέρησις»¹⁹⁰. Η αναγγελία της οποιασδήποτε απόφασης για το φρικτό μαρτύριο, αποτελεί, «χαρμόσυνο ἀγγέλμα» για κάθε ομολογητή, γίνεται δεκτή με μεγάλη προθυμία και αγαλλίαση. Όσοι πονούν ή προτίθενται να περάσουν πόνους και βασανιστήρια, καθώς διαβλέπουν αυτά πάντα μέσα από το πρίσμα της πίστης και της γεμάτης θάρρους και ευψυχίας μαρτυρίας τους σε αυτήν, θεωρούν τα παθήματά τους ως τις μέγιστες για εκείνους ευεργεσίες¹⁹¹. Μακάριοι, λοιπόν, ευλογημένοι είναι όσοι πονάνε και πενθούν συνετά και μετρημένα κατά τον ποιητή, όλοι οι ορθά πενθούντες, «ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται»¹⁹². Γι' αυτό και μόνο τον λόγο οφείλουν να είναι χαρούμενοι και να αγάλλονται¹⁹³.

Παρόμοιος είναι και ο τρόπος με τον οποίον θέτει το θέμα του πόνου ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης και στο ποίημά του της συλλογής *Κυδώνιον Μήλον*, με τον τίτλο «Η Σαπφώ στην Σπάρτη», στο οποίο χαρακτηριστικά αναφέρει μια συγκεκριμένη γυναίκα, η οποία:

...παίρνει ἀπ' τα παθήματά της λάμψη¹⁹⁴.

¹⁸⁸Ματθ.(5:12):«Χαίρετε και ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.»

¹⁸⁹Μ. Βασιλείου, *Εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρας* Όμ. 19, 6 PG 31, 516-517.

¹⁹⁰Μ. Βασιλείου, Όμ. 18 *Εἰς Γόρδιον μάρτυρα* 1,8 PG 31, 504-505.

¹⁹¹Μ. Βασιλείου, *Εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα*, PG31, 489, 9-14:«Οὐ βλέπει τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ τοὺς στεφάνους ὁ μάρτυς. Οὐ φρίττει τὰς πληγὰς, ἀλλ' ἀριθμεῖ τὰ βραβεῖα. Οὐχ ὄρᾳ τοὺς κάτω μαστιγοῦντας δημίους, ἀλλὰ τοὺς ἄνωθεν εὐφημοῦντας ἀγγέλους φαντάζεται. Οὐ σκοπεῖ τῶν κινδύνων το πρόσκαιρον, ἀλλὰ το τῶν ἐπάθλων αἰώνιον».

¹⁹²Ματθ.(5:4).

¹⁹³Ματθ.(5:12).

¹⁹⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Κυδώνιον Μήλον Ποιήματα*, Άγρα, Αθήνα 2006, σ. 36.

Εδώ συνεχίζεται η κεντρική ιδέα της σκέψης του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, κατά την οποία ο πόνος, τα παθήματα και οι θλίψεις, δύνανται να γίνουν πρόξενοι μέγιστης για τον άνθρωπο ευεργεσίας. Ο κάθε άνθρωπος, μέσω της ύψιστης δοκιμασίας του πόνου και των παθημάτων που βιώνει, εκλαμβάνεται, οδηγείται στην θεία μακαριότητα και δόξα¹⁹⁵. Μονάχα μέσω του πόνου, πάντα βέβαια εφόσον αντιμετωπίζεται και βιώνεται με τον ορθό τρόπο, μπορούμε να σωθούμε και να λάβουμε το προπρωτικό μας κάλλος.

Στο επόμενο ποίημα της ίδιας συλλογής, με τον τίτλο «Σύγκραση», ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, κάνοντας λόγο καθαρά για τον επίγειο κόσμο, για τους ανθρώπους και για την «άπειρη απειρία» της πραγματικής αξίας των βασάνων όπου αυτοί έχουν, αναφέρει χαρακτηριστικά:

*Ο κόσμος είναι άπειρος και ανάπηρος,
έχει μίαν άπειρη απειρία βασάνων¹⁹⁶.*

Ο επίγειος κόσμος, όσο άπειρος σε έκταση κι αν είναι, όσο μεγάλος και απροσμέτρητος, άλλο τόσο «άπειρα ανάπηρος» είναι από αληθινές πνευματικές ικανότητες, μη ικανός να αντλήσει από τα αναρίθμητα δεινά και τα βάσανά του, την οποιαδήποτε ωφέλεια. Η «άπειρη απειρία» και αναπηρία του, έγκειται στο γεγονός ότι δεν δύναται να αντιληφθεί την μέγιστη δυνατότητα που του έδωσε ο φιλεύσπλαχνος και ελεήμων Θεός μετά την πτώση του, να μπορέσει δηλαδή, ότι απέτυχε εξαιτίας της υπερβολικής τρυφής και του εγωϊσμού που έδειξε «ἐν τῷ παραδείσῳ», να το επιτύχει μεταπτωτικά διαμέσου των θλίψεων και του πόνου¹⁹⁷.

«Ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ ὑπῆρξε σοφωτάτη τῶν πραγμάτων διευθέτησις», ακόμα και μετά τις ολέθριες για τον άνθρωπο συνέπειες της οικειοθελούς πτώσεώς του¹⁹⁸. Μόνο μέσα από τον άπειρο πόνο, τις θλίψεις και τα βάσανα μπορεί πλέον να στεφθεί από επιτυχία το σχέδιο του Θεού, η απρόσκοπτη κοινωνία των ανθρώπων μαζί Του, καθώς, αυτά είναι τα στοιχεία που μαλάσσουν την αλύγιστη καρδιά τους, οδηγούν αυτούς στην οδό της ευσέβειας, της υπομονής, της εμπιστοσύνης και της ελπίδας στον Θεό¹⁹⁹. Όλα αυτά βέβαια δεν παύουν να αποτελούν για τον μεταπτωτικό άνθρωπο μονάχα δυνατότητες. Η λύπη

¹⁹⁵Judith Perkins, *The Suffering Self- Pain and Narrative Representation in the Early Christian Era* (μετάφραση δική μου), Routledge, London and New York 1995, p. 32.

¹⁹⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Κυδώνιον Μήλων Ποιήματα*, ό. π, σ. 95.

¹⁹⁷Θεόδωρου Ν. Ζήση, *Η σωτηρία του ανθρώπου και τού κόσμου κατά τον Άγιον Ιωάννην Χρυσόστομον*, ό. π, σ. 92.

¹⁹⁸Ο. π.

¹⁹⁹Αγιορείτου Μοναχού Μωϋσέως, *Ο Άγιος πόνος- Μαθητεία στην επίσκεψη του πόνου στην ζωή μας-*, ό. π, σ. 172.

και ο πόνος, δεν αποτελούν πάντοτε πνευματική ωφέλεια και ευεργεσία για τους ανθρώπους. Τα εν λόγω χαρακτηριστικά, όταν προέρχονται από τον διάβολο φέρνουν την απελπισία, ενώ η κατά Θεού λύπη δίνει την μακάρια ελπίδα²⁰⁰.

Σε επόμενο ποίημα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη με τίτλο «Ο Κύπρου Κυπριανός», το οποίο βρίσκεται στην ποιητική του συλλογή *Μεθιστορία*, θα αναφέρει και πάλι, χαρακτηριστικά:

*Σαν άνθρωπος πού ἔσφαλε ἀντλεί ἀπ'τά λάθη του
πολύτιμα πετράδια- τ' ἀνταλλάζει
με το φθαρμένον αἷμα του, ωριμάζει²⁰¹.*

Το μέγα σφάλμα της πτώσης του ανθρώπου, επέφερε μεγάλη αλλά όχι τελεσίδικη αλλαγή στο προαιώνιο σχέδιο του Θεού. Ο άνθρωπος πλέον μονάχα μέσω του πόνου, της φρικτής αυτής πρωταρχικής συνέπειας του προπατορικού αμαρτήματός του, όπως είπαμε και προηγουμένως, δύναται να ωριμάσει. Τα λάθη του, οι πληγές του τον δυναμώνουν, τον ισχυροποιούν, καθώς αντλεί από αυτά «πολύτιμα πετράδια» γνώσης και εμπειρίας²⁰². Κατά τον άγιο Μάξιμο τον ομολογητή, ο ακούσιος πόνος, για όποιον βέβαια τον αναλαμβάνει με θάρρος και καθαρά πνευματικά, δύναται να μετατραπεί εκουσίως σε αρετή²⁰³. Σε άλλη του επιστολή, θα σημειώσει ο ίδιος πως «Δι' ὑπομονῆς τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν [παθημάτων], δοκιμασθέντες, εὐπρεπεῖς και ὠρίμους προβαλλόμεθα καρπούς τὰς ἀρετὰς»²⁰⁴. Από τη στιγμή που με θαυμαστή καρτερία υπομείνουμε δοκιμασίες ακούσιες, δοκιμασίες δηλαδή που δεν εξαρτώνται άμεσα από εμάς, δυνάμεθα να παράγουμε ώριμους και εύγευστους καρπούς, τις αρετές, να ωριμάσουμε πνευματικά. Οι σύγχρονες κοινωνίες προσπαθούν με κάθε τρόπο να εξαφανίσουν από την ζωή των μελών τους τον πόνο. Αυτή η συγκεκριμένη στάση όμως, αφαιρεί από τον άνθρωπο πολύτιμες ευκαιρίες για πνευματική ωρίμανση και γενικότερη καλύτερευση της ζωής του²⁰⁵.

Ένα επόμενο ποίημα, χαρακτηριστικό του πόνου ως δυνατότητας απόκτησης μεγίστης ωφέλειας και ευεργεσιών για τον άνθρωπο και τη ζωή του, είναι το ποίημα «Η τρελή μάνα», από τη συλλογή *Θόλος*. Ένα ποίημα, που περιγράφει και αυτό με άκρως γλαφυρό τρόπο την ίδια του πόνου «ιδιότητα», την δυνατότητά του δηλαδή να αποτελεί την «αστείρευτη πηγή» πολύτιμων και

²⁰⁰Ο. π, σ. 72.

²⁰¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, Άγρα, Αθήνα 1995, σ. 51.

²⁰²Άγιορείτου Μοναχού Μωϋσέως, *Ο Άγιος πόνος- Μαθητεία στην επίσκεψη του πόνου στην ζωή μας-*, ό. π, σ. 81.

²⁰³Άγιου Μάξιμου Ομολογητού, *Περί άποριῶν-Ιωάννης*, PG 91, 1372^D.

²⁰⁴Άγιου Μάξιμου Ομολογητού, *Έπιστολή 5*, PG 91, 421^B.

²⁰⁵Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική II*, ό. π, σ. 623.

πολλαπλών για τον άνθρωπο αρετών. Ο ποιητής από τους πρώτους κιάλας στίχους μάς παρουσιάζει την κεντρική ηρωίδα του συγκεκριμένου ποιήματος, μια τραγική χαροκαμένη μάνα, «τρελή» και συγκλονισμένη από τον ανείπωτο, τον αβάσταχτο πόνο τον οποίον βιώνει (πιθανότατα του χαμού του παιδιού της). Καθώς λοιπόν συστήνει την ηρωίδα στους αναγνώστες του, την προτρέπει να μάθει να βιώνει με διαφορετικό τρόπο τον πόνο, να μην τον βλέπει όπως οι περισσότεροι που μένουν στην επιφάνεια, στο « κλάμα και το είδωλο», όπως μόνο αυτοί που μένουν μόνο στην τραγική για εκείνους όψη του απολεσθέντος. Την καλεί, σε β' πρόσωπο, να μάθει, όπως και από καθετί, έτσι και από τον «φρικτό και τραγικό» πόνο, να αντλεί θετικά, αρετές και ευεργεσίες. Αρχικά να τις αναγνωρίσει, βλέποντας τα ίδια γεγονότα από μία διαφορετική, πνευματική, «ἐκ των ἔσω» σκοπιά, και ύστερα να τις εισάγει στην ίδια της τη ζωή. Να στρέψει το βλέμμα της προς το «αληθώς είναι», προς τη βίωση του αληθούς:

Μάθε, κυρά, τον πόνο σου να κάνεις

κουκί-ρεβίθι, φάγε τον να γιάνεις.

Μη μένεις με το κλάμα και το είδωλο.

Υπάρχουν πράματα στη ζωή πολύ σπουδαία,

δώρα μεγάλα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη

το δίκαιο, ἡ ἀλήθεια, ἡ σωφροσύνη.

Πάρε ἀπ' αὐτά και τράβα στο καλό²⁰⁶.

Η καθημερινή ζωή του κόσμου, δείχνει πλέον γεμάτη κλάμα, πόνο και οδύνες, για αυτόν βέβαια που παραμένει στο φαινομενικό και εξωτερικό κόσμο των ειδώλων, μη προσπαθώντας να δει με τον πνευματικό του «οφθαλμό», την πραγματική ουσία. Η χριστιανική όμως παράδοση μας έχει διδάξει να αντλούμε και από αυτόν τον πόνο μέγιστες ωφέλειες, και να μην οδηγούμαστε προς την παραφροσύνη της απελπισίας και της απιστίας. Η νίκη του Χριστού επί του πόνου, άλλαξε ριζικά τη φύση και τη σημασία του για τον κάθε Χριστιανό. Ο πόνος πλέον καθίσταται πρόξενος ορισμένων βασικών αρετών, «δώρων μεγάλων τοῦ Θεοῦ» όπως τα αναφέρει χαρακτηριστικά εδώ ο ποιητής. Αυτά τα δώρα που εδώ στο ποίημα αναφέρονται, μας φέρνουν στο νου έντονα τα δώρα της αρχηγόνου δικαιοσύνης που μόνοι μας, με την παρακοή απωλέσαμε²⁰⁷.

²⁰⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Θόλος Ποιήματα*, Άγρα, Αθήνα ²1998, σ. 20.

²⁰⁷Νικόλαου Ε. Μητσόπουλου, *Θέματα Ορθόδοξου Δογματικής Θεολογίας-Πανεπιστημιακά παραδόσεις Δογματικής*, ό. π, σ. 71:« Ὁ προπρωτικός ἄνθρωπος πλὴν τοῦ “κατ’εἰκόνα” ἦτο πεπρωκισμένος και δι’ἄλλων δωρεῶν και χαρισμάτων, στενότητα συνδεδεμένων μετ’αὐτοῦ και ἀποτελούντων οἰονεὶ ἔκφρασιν και διάκοσμον αὐτοῦ. Ταῦτα ὀνομάζονται συνήθως ὑπὸ τῶν

Η αγάπη, το δίκαιο, η αλήθεια, η σωφροσύνη, ουσιαστικά «εισέρχονται» εντός μας, μέσω της συνταύτισής του εαυτού μας με το αρχέγονο πρότυπό μας Χριστό, μέσω της συσταύρωσής μας μαζί Του²⁰⁸. Όπως και ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής θα μας συμβουλεύσει σε μια του επιστολή, θα πρέπει να αντιμετωπίζουμε τα όποια καθημερινά παθήματα της ζωής μας «έχοντας το βλέμμα μας προς τον ίδιον τον Ιησού, που υπέφερε με υπομονή για τους αμαρτωλούς, όσα κανένας μέχρι τώρα δεν έχει καταφέρει ούτε να υπομείνει, ούτε να γνωρίσει»²⁰⁹. Κατά τον άγιο Γρηγόριο τον Νανζιανζηνό, με τα πάθη του ο Χριστός μάς μαθαίνει να υπομένουμε, αλλά συγχρόνως μάς χαρίζει και το υπέρτατο προνόμιο και δώρο να συνδοξασθούμε μαζί Του. Το μόνο που εμείς οφείλουμε, είναι να τον ακολουθήσουμε²¹⁰.

Σε άλλο ένα ακόμα ποίημα, αυτό της τελευταίας του συλλογής *Ήλιου και Σελήνης Άλωσ*, που φέρει τον τίτλο «Ομολογία πίστεως», βρίσκουμε μια ακόμη χαρακτηριστική αναφορά για το στοιχείο του πόνου, για αυτό το «γλυκύ άλγος» στη ζωή του κάθε ανθρώπου, όπως θα αναφερθεί συγκεκριμένα :

*Πέρ' άπ' τον Ήφαιστο κι από τον Άρη,
τον Ποσειδώνα, τον Έρμη, το Διόνυσο,
τον πάγκαλον Άγχιση και τους άλλους,
σύ μόνον παρηγόρησες τους θείους μαστούς μου
και τά καλά μαλλιά μου μετακένωσαν
τον Έμφυτο ούρανό σου.
Ώ γλυκύ μου άλγος, άφρότατόν μου φύτρον²¹¹ ...*

Ο ποιητής εδώ προχωράει σε μία ιδιότυπη και γεμάτη παρρησία «όμολογία πίστεως», για την κατ' οικονομίαν Θεού ωφέλεια που δύναται να αντλήσει από τον πόνο ο άνθρωπος. Τον πόνο που, χαρακτηρίζεται εδώ με εξαιρετικό τρόπο ως «γλυκύς», φέρνοντας στον αναγνώστη συνειρμικά στο νου τον όλο τρόπο ζωής

δογματικῶν θεολόγων δῶρα τῆς ἀρχαγόνου δικαιοσύνης. Εἰς ταῦτα κυρίως περιλαμβάνονται 1) ἡ δυνατότης τῆς ἀθανασίας, 2) ἡ δυνατότης τῆς ἀναμαρτησίας, 3) ἡ ἀθωότης, ἀκακία και ἀγαθότης, 4) ἡ ἀπάθεια, ἀφθαρσία και ἡ ἔλλειψις πόνων και 5) ἡ ἀληθῆς θεογνωσία και ἡ κατοχή πολλῶν γνώσεων. Εἰς ταῦτα προστίθεται συνήθως και ἡ ἐπι τῆς φύσεως κυριαρχία, την ὁποίαν ἐνετάξαμεν εἰς το «κατ' εἰκόνα».

²⁰⁸Jean Claude Larchet, *Ο Θεός δεν θέλει τον πόνο των ανθρώπων*, ό. π, σ. 143.

²⁰⁹Άγιου Μάξιμου Ομολογητού, *Έπιστολή 9*, PG 91, 448^c. « *Αφορῶν[τες] προς τον [...] Ίησοῦν. Ὅς [...] ὅσα οὐδέπω τις γνώσει περιλαβεῖν δεδύνηται πάντα τά δεινά, ὅσα οὐδεῖς ὑπό τῶν ἀμαρτωλῶν, και ὑπέρ τῶν ἀμαρτωλῶν μακροθύμως ὑπέμεινε».*

²¹⁰Άγιου Γρηγόριου Νανζιανζηνού, *Λόγος 45(Εἰς το ἅγιον Πάσχα)*, 21 PG 36, 652^D. «*[Χριστός], οἷς ἔπαθε, το πάσχειν διδάσκει, οἷς ἐδοξάσθη, το συνδοξασθῆναι χαρίζεται».*

²¹¹Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Ήλιου και Σελήνης Άλωσ Ποιήματα*, Ίκαρος, Αθήνα 2017, σ. 20.

και σκέψης της Ορθόδοξου Χριστιανικής Παραδόσεως, το χαροποιό πένθος της Χριστιανοσύνης. Ο Φιλάνθρωπος και Πανοικτίρμων Θεός, εξαιτίας αυτής ακριβώς της υπεραλείου φιλανθρωπίας Του, έχει την δυνατότητα να μετατρέπει αυτό ακριβώς το πικρό σε γλυκό. Οντως, σύμφωνα με την Ορθόδοξη Χριστιανική Παράδοση ο πόνος, οι οδύνες και οι κακοπάθειες όσων βιώνουν «ἐν τοῖς πράγμασι» την ἐν Χριστῷ ζωὴ, μετατρέπονται ἐκ Θεοῦ σε «φάρμακο ἰασης»²¹². Ο Χριστός δεν ἦρθε στον κόσμο για να καταργήσει τον πόνο και τις θλίψεις, αλλά για να φέρει μέσω αυτών στους ανθρώπους την παρηγορία και την παραμυθία. Ἦρθε στον κόσμο να μετατρέψει τον πόνο ἀπὸ πικρὸ σε γλυκὺ, ἀπὸ την ἐσχατη για τον κάθε ἄνθρωπο ταπείνωση σε προνόμιο και ευεργεσία²¹³. Το γεγονός αυτό μας το καθιστά ἀπολύτως σαφές και ο ἴδιος στους Μακαρισμούς Του, ὅταν και χαρακτηρίζει τους «πενθούντες» ως «Μακαρίους», ως τους μόνους οι οποίοι πρόκειται να παρηγορηθού²¹⁴.

Το «γλυκὺ ἄλγος», το παράδοξο αυτό χαροποιό πένθος, η χαρμολύπη της ορθόδοξης βιωτῆς, είναι για τον ἄνθρωπο κάτι πρωτόγνωρο, μα ωστόσο και κάτι πολὺ χρήσιμο²¹⁵. Ο πόνος και οι οδύνες, ἔχουν μετατραπεί στον πιο «γλυκὺ», ευφρόσυνο και καρποφόρο τρόπο επαναπροσέγγισης και κοινωνίας μας με τον Θεὸ Πατέρα ἀπὸ τον ὁποῖον και ἀποκοπήκαμε. Το ἄλγος είναι πλέον γλυκὺ, ενθαρρύνει την ψυχὴ στην ἀναζήτηση του πραγματικὰ Ἀγαθοῦ, την παρακινεῖ να μην χάνεται στις αὐταπάτες της παρούσης ζωῆς²¹⁶. Ἐτσι και μόνο ἔτσι ο ἄνθρωπος γίνεται πιο ἀπλὸς και ουσιαστικὸς, ἔρχεται ἐγγύτερα σε Εκείνον που είναι η πραγματικὴ πηγὴ των προσδοκιῶν του και των ἐλπίδων του, ο πραγματικὸς του ζωοδότης²¹⁷.

Το ποίημα της συλλογῆς *Ἡλίου και Σελήνης Ἄλως*, με τίτλο «Σαλαμίνα», γίνεται ἀκόμη ἓνα παράδειγμα του τρόπου με τον ὁποῖον βλέπει την λειτουργία των στοιχείων του πόνου, των θλίψεων και των πάσης φύσεως θρήνων στην ζωὴ μας ο Κύριος ποιητῆς. Αρχικά, στους πρώτους στίχους του συγκεκριμένου

²¹²Ἰω. Χρυσοστόμου, *Προς Σταγείριον* 1, 2, PG 47, 427. Πρβλ. Ariel Glücklich, «Pain», *Encyclopedia of Religion* (δική μου μετάφραση)-Second edition, 2005, p. 6946. Οντως, σύμφωνα με την Ορθόδοξη Χριστιανική Παράδοση, ο πόνος, οι οδύνες και οι κακοπάθειες όσων βιώνουν ἐν τοῖς πράγμασι την ἐν Χριστῷ ζωὴ, μετατρέπονται ἐκ Θεοῦ σε «φάρμακο ἰασης».

²¹³Σάββα Αγουρίδη και ἄλλοι(Μτφρ.), *Λεξικό Βιβλικῆς Θεολογίας*, ὁ. π. σ. 847, Πρβλ. Jean Claude Larchet, *Ο Θεός δεν θέλει τον πόνο των ανθρώπων*, ὁ. π. σ. 152. Εἰδικότερα, ὅπως πολὺ χαρακτηριστικά θα μας ἀναφέρει και ο Jean Claude Larchet στο σύγγραμμά του *Ο Θεός δεν θέλει τον πόνο των ανθρώπων*, μέσα ἀπὸ τον πόνο, δύναται ο ἄνθρωπος να ἐπανεῦρει τη μέγιστη δυνατὴ ἀρωγὴ, την ισχυρότερη για τον ἴδιο βοήθεια, την πιο σημαντικὴ ἀνακούφιση και παρηγορία.

²¹⁴Ματθ.(5:4). «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται».

²¹⁵Β' Κορ.(1:5): «ὅτι καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτω διὰ Χριστοῦ περισσεύει και ἡ παράκλησις ἡμῶν». Ὅπως ἀναφέρει και ο Ἀπόστολος Παῦλος στο συγκεκριμένο ἀπόσπασμα της Β' προς Κορινθίους ἐπιστολῆς του, φτάνουμε να Τον Κύριό μας να δοξάζουμε, να Τον εὐλογούμε και να Τον μακαρίζουμε για το ἄλγος και τις θλίψεις που καθημερινὰ υφιστάμεθα, διότι γνωρίζουμε πως, ὅσο περισσότερο είναι το πλήθος αυτῶν των πόνων και των θλίψεων στη ζωὴ μας, τόσο πολλὴ και υπεράφθονη είναι και η παρηγορία που κατ' οἰκονομία πάντα μας παρέχεται

²¹⁶Jean Claude Larchet, *Ο Θεός δεν θέλει τον πόνο των ανθρώπων*, ὁ. π. σ. 129.

²¹⁷Βασιλείου Τ. Γιούλτση «Μπροστὰ στο μυστήριο του πόνου», *Ἐνατενίσεις*, ὁ. π. σ. 18.

ποιήματος, παρασυρόμενος από τον τόσο πόνο, θα αναρωτηθεί για την βαριά μοίρα του τόπου του. Επιστρέφοντας σε αυτόν, κάνει έναν απολογισμό, αναζητώντας, ως άλλος Ιώβ, τα «αίτια» της τραγικής κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει, το «γιατί» των «έκατομμυρίων θρήνων» που άφησε ο Θεός να χυθούν πάνω στο κύμα του. Δείχνει να βασανίζει και τον ίδιο τον ποιητή, το αιώνιο ερώτημα της θεοδικίας που ταλανίζει τον κάθε άνθρωπο από την δημιουργία του, να τον κατακλύζει βαθιά το αίσθημα της απελπισίας. Θα φτάσει μάλιστα στο ακρότατο για τον ίδιο σημείο της απόγνωσης, καθώς θα ονομάσει τον Θεό «Άνομο», που άφησε στο έλεος της τύχης του τον άνθρωπο, ένα απλό «περίτριμμα» της:

Σ' αυτό έδώ το μέρος πού καπνίζει άκόμη

άπ' το θυμό τοῦ κεραυνοῦ τοῦ Δία...

Ἔρθα να δῶ ποιος εἶμαι και ποιος ἤμουν,

ποιοι εἴμαστε, ποιοι εἶστε και γιατί.

Ποιος άνομος θεός άπό τά πέρα

μᾶς ἔκανε περίτριμμα τῆς Τύχης,

κι ἄφησε να χυθοῦν σ' αυτό το κύμα,

έκατομμύρια θρήνοι... Ὡ καλοί μου...²¹⁸

Μα, μόλις λίγους στίχους πιο κάτω, αφού πλέον φαίνεται πως κατανόησε την χρησιμότητα των «έκατομμυρίων θρήνων» στη ζωή του κάθε ανθρώπου, αυτό το αιώνιο ερώτημα, το «γιατί» της θεοδικίας, θα προβεί σε μια παραίνεση και «πατρική» τρόπον τινά νουθεσία προς τον κάθε αναγνώστη του συγκεκριμένου ποιήματος :

Βρεῖτε τον νοῦ, τον νοῦ μέσ στην καρδιά σας,

την κόψη τοῦ προσώπου σας γνωρίστε,

το πρόσωπό σας, φίλοι, θυμηθεῖτε...²¹⁹

²¹⁸Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ἡλίου και Σελήνης Ἄλωσ Ποιήματα*, ό. π., σ. 78.

²¹⁹Ο. π.

Το παρόν ποίημα, δείχνει να μας παρουσιάζει μια ροή γεγονότων σε δύο χρόνους. Στο πρώτο του μέρος ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης επιστρέφει στον, γεμάτο θρήνους και οίμωγές τόπο του, «φλεγόμενος» από τόσες απορίες, από το σπαρακτικό «γιατί» του πόνου, αναζητώντας απαντήσεις στο θεμελιώδες ερώτημα της θεοδικίας. Λίγους όμως στίχους παρακάτω, στο δεύτερο «τύποις» μέρος του ποιήματός του, όντας πλέον σοφότερος και δείχνοντας πια πως έχει βρεί για τον εαυτό του όλες τις απαντήσεις μέσω της ταπείνωσης και της πίστης του, κοινωνεί αυτήν τη σοφία του, δεν την αφήνει φίλαυτα και εγωϊστικά για τον εαυτό του, την μοιράζεται με τον κάθε αναγνώστη του συγκεκριμένου ποιήματος, προχωρώντας έτσι σε μια ιδιότυπη «νουθεσία» σ' αυτούς που απελίζονται αντιμέτωποι με τον πόνο, για όποιον δεν δύναται να καταλάβει για ποιο λόγο ο Θεός αφήνει να του επισυμβούν τόσες συμφορές. Έτσι, κάνει μια αξιοπρόσεκτη και θαυμαστή σύνδεση του πόνου και των «εκατομμυρίων θρήνων» και συμφορών, με τον επαναπροσδιορισμό «του νου μέσ' στην καρδιά του ανθρώπου», της τελικής συνειδητοποίησης του «ποιος πραγματικά είναι και ποιος πάντοτε ήταν», της γνώσης της μοναδικής και πλήρους αλήθειας.

Η μοναδική πλέον οδός, μέσω της οποίας ο μεταπτωτικός άνθρωπος δύναται να επανεύρει το «είναι» του, να «γνωρίσει την κόψη τοῦ προσώπου του», είναι μονάχα η «στενή και τεθλιμμένη». Μέσω των θλίψεων και του πόνου, ο μεταπτωτικός άνθρωπος δύναται να «θυμηθεί το πρόσωπο και την θεία του εικόνα», να επαναπροσεγγίσει το αρχαίο του κάλλος. Βιώνοντας μια ενάρετη ἐν Χριστῷ ζωή και ακολουθώντας το παράδειγμα της «εικόνας του», ο άνθρωπος μετατρέπει τον πόνο από συμφορά, στο μέσο εκείνο που οδηγεί στον επαναπροσδιορισμό του, στην προσωπική του ενδοσκόπηση, στην τοποθέτηση υψηλού νοήματος στην ζωή του και, εν τέλει, στη λύτρωση και την σωτηρία του²²⁰. Ένας μεγάλος πόνος ή μια ξαφνική ασθένεια, δύναται με τον τρόπο αυτό να γίνουν «εγερτήριο σάλπισμα» για την ανασυγκρότηση, μεταμόρφωση και εγρήγορση του κάθε ανθρώπου²²¹. Η τραγική μεταπτωτική συνέπεια της αμαρτίας, η βίωση του πόνου, δύναται να λειτουργήσει ἐξ' ολοκλήρου ευεργετικά και να αποτελέσει αφορμή επαναπροσέγγισης με τον εσώτερο εαυτό μας, αλλά καί με τον ίδιο τον «άνομο», όπως ἐδώ ποιητική αδεία τον χαρακτηρίζει ο ποιητής, Θεό, που κατά τον ίδιο, ἄφησε τον τόπο του ἔρμαιο της τύχης, κάνοντας τον λαό του «περίτριμμα» αυτής.

Τον χαρακτηρισμό ωστόσο του Θεού ως «ανόμου» κατά τον ποιητή, οφείλουμε να τον δεχτούμε μονάχα ως τον υπέρτατο Παντεπόπτη που υπέρκειται κάθε κοσμικής νομοτέλειας, ξένο και πέρα από επίγειους νόμους, από κάθε κανόνες, από κάθε επίγεια ανθρώπινη σύλληψη και θεωρία. Όπως πολύ ορθά μας επισημαίνει και ο καθηγητής Βασίλειος Τσίγκος στο εγχειρίδιό του *Δογματική τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*: «Ἀσφαλῶς δεν μπορούσε να ὑπάρξει στον Θεό καμία

²²⁰ Ariel Glücklich, *Sacred Pain- Hurting the body for the sake of the soul* (μετάφραση δική μου), Oxford University Press, p. 43.

²²¹ Αγιορείτου Μοναχού Μωϋσεώς, *Ο Άγιος πόνος- Μαθητεία στην επίσκεψη του πόνου στην ζωή μας-*, ό. π, σ. 50.

ἀναγκαιότητα, τέτοια πού διακρίνει τά πεπερασμένα ὄρια τῶν κτισμάτων»²²². Ἐτσι νοεῖται ὡς «άνομος», «ὧν ἄπειρος και ἀκατάληπτος, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον»²²³.

Αὐτό εἶναι, σε γενικές γραμμές, το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης βιώνει το αἶσθημα του πόνου, των θλίψεων και των ποικίλων παθῶν του τόπου του και του λαοῦ του, και με τον ἴδιο τρόπο προτείνει και ἀπό τον κάθε αναγνώστη του να τον βιώσει. Ακλόνητη πίστη του εἶναι πως, τότε μονάχα θα καταφέρει να επιβιώσει πνευματικά, ὅταν μπορέσει να αντικρίσει και να κατανοήσει το μυστικό νόημα του πόνου στη ζωή του, να τον νοηματοδοτήσει διαφορετικά, να «μεταγγίσει την εἰκόνα τῆς πόλης -φαντάσματος, σε ἄρμα πυρφόρου ἀναβάσεως»²²⁴. Μέσα ἀπό ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα ποιημάτων του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, μπορέσαμε να αντιληφθούμε το γενικότερο πνεῦμα του, να ανιχνεύσουμε το στοιχείο του πόνου ὡς «τύχη ἀγαθή» ὅπως κατά διαστήματα θα τονίσει χαρακτηριστικά, ὡς μια θαυμαστή δυνατότητα ἐπαναπροσέγγισης των ἐσώτερων πνευματικῶν νοημάτων, ὡς μια ευκαιρία ἐπανεύρεσης της πραγματικῆς εἰκόνας, του χαμένου και χωρίς σωστό προσανατολισμό ἀνθρώπου.

Γύρω ἀπό αὐτόν τον κεντρικό πυλώνα δείχνει διαρκῶς να κινεῖται η σκέψη του, καθώς πιστεύει πως, μόνο μέσα ἀπό αὐτήν την παράταιρη και καινοφανή ἀντίληψη και νοηματοδότηση του πόνου, ο ἀνθρώπος δύναται να φτάσει σε θαυμαστά ἐπίπεδα ωριμότητας, να γίνει πιο μεστός, πιο ολοκληρωμένος. Ο πόνος και οι θλίψεις καθίστανται ικανές, πάντα φυσικά ὑπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις, να του προσδώσουν ὀρισμένες ἀνεκτίμητες ἀξίες και ἀρετές στη ζωή του, ὅπως την ἀρετή της πίστεως, της υπομονῆς, της ἐλπίδας και της καρτερικότητας²²⁵. Οι διαφορές ἐκφάνσεις των θλίψεων και του πόνου που καθημερινά βιώνει, ἀποτελοῦν για ἐκείνον «κουπόνια, που μποροῦν ν' ἀνταλλαγῶν με την ἐνδυνάμωση τῆς ψυχῆς του»²²⁶. Αποτελοῦν ένα πρωτόγνωρο, καινοφανές «δώρο» γι' αὐτόν, τον ἐνδυναμώνουν, τον χαλυβδώνουν, ὡστε να συνεχίζει με περισσότερο σθένος να ἀγωνίζεται.

Πρέπει ὡστόσο για μία ἀκόμη φορά να τονίσουμε πως, σύμφωνα με την Ὀρθόδοξη Χριστιανική Παράδοση και διδασκαλία, ο πόνος δεσπάζει ἀνάμεσα στα μεγαλύτερα μεταπτωτικά δεινά ὡς η βασική ἀπόρροια του προπατορικοῦ ἀμαρτήματος και μια ἀπό τις κυριότερες συνέπειές του. Εἶναι ένα στοιχείο που ἀνήκει στις παρά φύση πραγματικότητες, οι οποίες και μαρτυροῦν την ἀπόλυτη

²²²Βασίλειου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ostracon publishing, Θεσσαλονίκη 2017, σ. 237.

²²³Νικόλαου Ε. Μητσόπουλου, *Θέματα Ὀρθοδόξου Δογματικῆς Θεολογίας-Πανεπιστημιακαὶ παραδόσεις-*, ὁ. π., σ. 110: «Ὁ Θεός κατά την Ἐαυτοῦ οὐσίαν συμφώνως προς την διδασκαλίαν τῆς τε Ἀγίας Γραφῆς και τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως κείται πέραν τῶν γνωστικῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου, ὧν ἄπειρος και ἀκατάληπτος “φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον”».

²²⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ὀλισθηρός Ἰστός*, Β' Τόμος, ὁ. π., σ. 35.

²²⁵Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ὀλισθηρός Ἰστός*, Α' Τόμος, ὁ. π., σ. 145.

²²⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ὀλισθηρός Ἰστός*, Β' Τόμος, ὁ. π., σ. 43.

διαστροφή, αλλοίωση και φθορά της φύσης²²⁷. Αν είναι δυνατόν να αποκομίσουμε ποτέ κάποιο ουσιαστικό πνευματικό όφελος από τον πόνο, δεν πρέπει με κανέναν τρόπο και για κανέναν απολύτως λόγο να τον επιζητούμε εκούσια στη ζωή μας. Ο Χριστιανισμός δεν ανάγει τον πόνο σε άμεσο σκοπό της πνευματικής ζωής. Μόνο εφόσον ακούσια τον συναντούμε, αποζητάμε, οφείλουμε να τον βιώνουμε με θάρρος και να τον υπερβαίνουμε. Ως συνέπεια λοιπόν αυτού, τα πνευματικά αγαθά που δύνανται να ληφθούν μέσω του πόνου, δεν λαμβάνονται ουσιαστικά από αυτόν, παρά μόνο από τον τρόπο που εμείς θα επιλέξουμε να τον εντάξουμε και να τον αξιοποιήσουμε στην καθημερινή ζωή μας²²⁸.

²²⁷Jean Claude Larchet, *Ο Θεός δεν θέλει τον πόνο των ανθρώπων-Μιφρ. Χρήστος Κούλας*, ό. π, σελ. 177.

²²⁸Ο. π, σ. 184.

2. Ο πόνος ως δυνατότητα λύτρωσης και εξαγνισμού εκ της φθοράς

Είναι αλήθεια πως σε κάθε εποχή ο άνθρωπος ζητά εναγωνίως τον απεγκλωβισμό του από τα δεσμά της αμαρτίας, γυρεύει να ελευθερωθεί οντολογικά από τις δυνάμεις της φθοράς που δυναστεύουν την φύση του και κρατούν αιχμάλωτη την υπόστασή του. Ο άνθρωπος ως δημιουργήμα του Θεού πλάσθηκε έξ αρχής ως «καλό λίκαν», πλήρως δεκτικό είτε τελειοποιήσεως της ανθρώπινης φύσης του και τελικής θέωσής του, είτε πτώσης, πλήρους υποταγής στην αμαρτία, και εκμηδενισμού του. Επιλέγοντας ελεύθερα να κάνει κατάχρηση του αυτεξουσίου του, «έκίνησε την πτέρναν κατά τοῦ εὐεργέτου», θέλησε να αποσχιστεί από τον Πλαστουργό του, νομίζοντας πως θα αποκτούσε την ανεξαρτησία του, αποσκήρτησε και έτσι εξαρτήθηκε πλήρως από τις κάθε είδους φυσικές αναγκαιότητες²²⁹. Ο άνθρωπος με αυτόν τον τρόπο κατέπεσε, έγινε φθαρτός, η εικόνα του «ακρωτηριάστηκε». Θέλοντας εγωϊστικά να υπερβεί τα όρια που του έθεσε εξ' αρχής ο Δημιουργός του, ενώ προοριζόταν να ζήσει άφθαρτος και αθάνατος στους αιώνες, εν τέλει εξέπεσε στους νόμους της αμαρτίας, έχασε την κυριαρχική και δεσποτική του θέση στον κόσμο και υποδουλώθηκε στην φθορά, «ενδύομενος» την γυμνότητά της²³⁰. Απέρριψε από καθαρά δική του επιλογή τον απόλυτα ευχαριστιακό τρόπο ζωής, μετοχής και κοινωνίας με τον Δημιουργό του, δέχθηκε την πρόκληση να καταστήσει την ύπαρξή του και όχι Εκείνον ως έσχατο σημείο αναφοράς, θέτοντας ο ίδιος ουσιαστικά τον εαυτό του έξω από την «Ὄντως Ζωή».

Μία από τις κεντρικότερες έννοιες στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, όπως παρατηρήσαμε εκτενώς και στην προηγούμενη ενότητα, αποτελεί ο πόνος, και μάλιστα ο, ευεργετικός για τον κάθε άνθρωπο τρόπος με τον οποίον αυτός έχει την επιλογή να τον αντιμετωπίσει. Σύμφωνα με τον Κύπριο ποιητή ο κάθε άνθρωπος, εφόσον νοηματοδοτήσει τον πόνο που θα νιώσει στην καθημερινότητα της ζωής του με τρόπο πνευματικό, μονάχα θετικά στοιχεία δύναται να αντλήσει από αυτόν. Πέρα όμως από τα όποια θετικά στοιχεία δύναται να αντλήσει κανείς από το φρικώδες αυτό γεγονός του πόνου, στο σύνολο των ποιητικών συλλογών του Κυριάκου Χαραλαμπίδη ανιχνεύεται και μια άλλη, σημαντική λειτουργία του. Ο πόνος για εκείνον, πέρα από «τύχη άγαθή», στοιχείο μακροπρόθεσμης έστω απόκτησης ευεργετημάτων και αρετών, δύναται να αποτελέσει και την πλέον άμεση δυνατότητα λύτρωσης και εξαγνισμού από την αμαρτία και την φθορά. Ο Κύπριος ποιητής, σε όλη την ποιητική του πορεία, πίστευε και συνεχίζει να πιστεύει πως «η ουσία της Ορθοδοξίας είναι ο πόνος»: ο πόνος όμως που οδηγεί τον άνθρωπο σε μια αναστάσιμη προοπτική, σε μια αναστάσιμη λύτρωση. Σύμφωνα με τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, ο πόνος και μόνο

²²⁹Βασιλείου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, ό. π., σ. 238.

²³⁰Ό. π., σ. 239.

βοηθάει εκείνον που τον βιώνει σε όλο του το «βάθος», να αντικρίσει όσα βρίσκονται πέρα και πίσω από τα εξωτερικά φαινόμενα, τη μία και μόνη ουσία και με αυτόν τον τρόπο να οδηγηθεί σε μιιά κάθαρση εσωτερική, στην λύτρωση, στην προσωπική του Ανάσταση²³¹. Ο πόνος, ο «ἀχώρητος ἐν σαρκί» κατά τα λεγόμενα του ίδιου του ποιητή, καλύπτει το σύμπαν του εσώτερου ποιητικού κόσμου του²³². Μονάχα μέσα από τον πόνο, ο κάθε άνθρωπος δύναται να απεκδυθεί τη φθορά, να καθαρθεί από αυτήν και να καταστήσει τον εαυτό του έδαφος πρόσφορο για την απόκτηση των ακολουθούμενων αρετών. Κι αυτό γιατί, προτού προχωρήσει στην ανοικοδόμηση των αρετών του χαρακτήρα του, πρέπει πρώτα πλήρως να κατανοήσει πως είναι αυτός ο κύριος υπεύθυνος των συμφορών του, να οδηγηθεί σε επίπεδα άκρας ταπείνωσης, να λυτρωθεί και να εξαγιστεί πλήρως, κάτι που θα το πετύχει μονάχα μέσω της «στενής πύλης, της τεθλιμμένης οδού» του πόνου και των θλίψεων τις οποίες θα βιώσει ακούσια στην ζωή του. Άλλωστε, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο τον ποιητή, η χαλάρωση, η «νάρκη», η αβελτηρία και η νωθρότητα, η αβουλία και η αδράνεια, χρειάζονται «γερά τσιμπήματα και θεμελιακές ανατροπές»²³³.

Ολόκληρο το εύρος του λογοτεχνικού έργου του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, διαποτίζεται από την συγκεκριμένη οπτική του πόνου, ως μέσου λύτρωσης και εξαγισμού εκ της φθοράς. Από την πρώτη του κιόλας ποιητική συλλογή, την *Πρώτη Πηγή*, και το ποίημα με τον τίτλο «Τιτικά και επίλογος», θα καταστήσει ξεκάθαρο και απόλυτα σαφές στον αναγνώστη το γεγονός αυτό, όταν και με εμφατικό τρόπο θα δηλώσει:

*Κάποτε ἀλήθεια ἀγάπησα κ' ἤμουν εὐτυχισμένος
κοντά στην ἀνοιζιάτικη χαρά μου, μέσα.
Δεχόμουν ἀπ' τους φίλους μου τον οὐρανό
και με καλοτυχίζαν τά λουλούδια.
Πρωτοστατοῦσα ἀλήθεια στη χαρά μου
και πίστευα πώς εἶναι ὁμορφα ὅλα.
Δεν ἦταν, το ' μαθα ὕστατος και χάρηκα γιατί
νικοῦσα με τον πόνο μου την ἄγνοια μου²³⁴.*

²³¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π, σ. 251.

²³²Ο. π.

²³³Ο. π, σ. 43.

²³⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγή Ποιήματα*, ό. π, σ. 18.

Το συγκεκριμένο ποίημα επιχειρεί να μας δώσει με λιτό και ευσύνοπτα γλαφυρό τρόπο, σε όλο της το φάσμα, την κατάσταση που βίωνε προ και μετά της πτώσεώς του από τον Παράδεισο ο άνθρωπος, (στο πρόσωπο εδώ του ίδιου του ποιητή). Αρχικά μας δείχνει περιγραφικά, το κλίμα της παραδείσιας μακαριότητας και αγαπητικής κοινωνίας μέσα στο οποίο χαιρόταν με όλη του την καρδιά. «Πρωτοστατούσε στην χαρά του», στην παραδείσια κατάσταση του ο άνθρωπος, «δεχόταν από τους φίλους του τον ουρανό και τον καλοτύχιζε η φύση ολόκληρη και τα λουλούδια». Πλήθος Πατερικών περιγραφών έχει διασωθεί για την συγκεκριμένη κατάσταση των Πρωτοπλάστων, από την Ορθόδοξη Χριστιανική Παράδοση. Ο ίδιος ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος περιγράφει την ζωή των πρωτοπλάστων στον παράδεισο ως αγγελικό βίο, πλήρους ανέσεων και χωρίς κανένα ίχνος βασάνου και ταλαιπωρίας. Όπως πολύ χαρακτηριστικά μας αναφέρει στην «εις την Γένεσιν» ομιλία του, «το σώμα του ανθρώπου στην προπρωτική μακάρια αυτού κατάσταση έλαμπε απαλλαγμένο πάσης φθοράς, πόνων, κόπου, σαρκικής επιθυμίας και παθών, ζώντας σε μια αληθώς αγαπητική κοινωνία τόσο μετά του Θεού, όπου και ετύγχανε της πλήρους ευνοίας και αληθούς φιλίας του, όσο και μετά των άλλων δημιουργημάτων της κτίσεως»²³⁵.

Ο κόσμος ολόκληρος δημιουργήθηκε «όμορφος» σύμφωνα με το ποίημα, «καλός λίαν» κατά την παράδοση της Εκκλησίας, «προς υπηρεσίαν και διακονίαν» του ανθρώπου, ο οποίος ζούσε μία κατάσταση πλήρους μακαριότητας, που όμως, επιδεχόταν συνεχούς δυναμικής βελτίωσης. Σε αυτόν λοιπόν τον «όμορφο» κατά τον ποιητή κόσμο, ο προπρωτικός άνθρωπος «πρωτοστατούσε στην χαρά του», ως η κορωνίδα της όλης δημιουργίας και σε πλήρη αγαπητική κοινωνία με τον Θεό. Η κατάσταση της ανείπωτης χαράς και μακαριότητας, δεν δόθηκε με τρόπο καταναγκαστικό στον άνθρωπο ως ιδιότητα, μα ως δυνατότητα την οποία και θα μπορούσε κάλλιστα να απωλέσει με την κακή χρήση του αυτεξουσίου του²³⁶. Οι καίριες για το ποίημα λέξεις «πίστευα» και «το΄μαθα ὕστατος», είναι και εκείνες οι οποίες διαχωρίζουν την προ από την μετά της πτώσεως κατάσταση, την περίοδο της αγνής πίστεως και εμπιστοσύνης, από την περίοδο της ψυχρής έλλογης γνώσης. Είναι εκείνες που διαχωρίζουν την κατάσταση της αγαπητικής παραμονής του προπρωτικού ανθρώπου κάτω από την προστασία του Πατρός του, από αυτήν της εγωϊστικής θέλησης για αποκοπή των σχέσεών του μαζί Του και πλήρη αποδέσμευσή του από Αυτόν. Πλέον ο μεταπρωτικός άνθρωπος, αφού ελευθέρως το θέλησε, θα γνωρίζει εμπειρικά, συνοδεία πόνων και θλίψεων πόσο κακή και επώδυνη είναι η μακράν του Θεού και δημιουργού του ζωή.

Ο ήρωας όμως του συγκεκριμένου ποιήματος που εξετάζουμε, κατά έναν παράδοξο εντελώς λόγο συνεχίζει να χαιρείται. Ο Πανάγαθος και Έλεήμων Θεός, δεν άφησε έτσι το μοναδικό έλλογο δημιούργημά Του. Η διαδικασία εφαρμογής

²³⁵Ιω. Χρυσόστομος, *Εἰς Γέν. Ὁμ. 13, 4, PG 53, 109.*

²³⁶Θεόδωρου Ν. Ζήση, *Η σωτηρία του ανθρώπου και τού κόσμου κατά τον Άγιον Ιωάννην Χρυσόστομον, ό. π, σ. 80.*

του σχεδίου του Θεού για την Σωτηρία και Θέωση του ανθρώπου, δεν ματαιώθηκε, απλά πρόσκαιρα διακόπηκε, αναβλήθηκε. Ο πόνος και οι θλίψεις που θα δοκίμαζε πλέον ο μεταπτωτικός άνθρωπος, θα ήταν η έμπρακτη απόδειξη της αγαθότητας, της φιλευσπλαχνίας και της άπειρης αγάπης του Θεού για το εκπεσόν δημιούργημά Του. Θα γινόταν το εφιαλτήριο του εξαγνισμού του εκ της φθοράς, μια ιδιότυπη «θεραπευτική» γι' αυτόν «αγωγή»²³⁷. Θα του παρεχόταν πλέον η δυνατότητα μέσω του πόνου, πλήρως να εξιλεωθεί, να λυτρωθεί και να αποκαθαρθεί από την φθορά της αμαρτίας.

Και στο επόμενο ποίημα το οποίο θα εξετάσουμε, της συλλογής *Το Αγγείο με τα Σχήματα*, απολύτως ενδεικτικό και αυτό με τη σειρά του της περί του πόνου σκέψης και οπτικής του, με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Και όλα αυτά είναι λυπηρά», ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης περιγράφει μια παρόμοια «μεταπτωτική», πλήρη οδυνών και πόνου κατάσταση. Μια κατάσταση στην οποία έχουν «εκπέσει» οι άνθρωποι, οι οποίοι, αν και «είχαν πει να είναι καλοί και καθαροί», δεν μπόρεσαν να το επιτύχουν, και έτσι άρχισε για εκείνους μία μακρά κατάσταση πόνου και συμφορών, θλίψεων και δακρύων, έχοντας απωλέσει ουσιαστικά την αρχική εικόνα τους:

Ακόμα είπαμε να 'μαστε καλοί και καθαροί, και να τα

χάλια μας:

Κότας ποδάρια και βοδιού κεφάλιν ἔχω.

Οἱ ξυλοκόποι πού βαροῦν τον κόσμο με βαροῦν.

Τά λόγια μου τη θέση τους ψάχνουν να βροῦν,

το στόμα μου ἀλλάζει και ἡ ματιά μου.

Φοβᾶμαι να το πῶ, μά χάνεται κι αὐτό

πού πίστεψα δικό μου. Ζῶ και ὑφαίνομαι²³⁸.

Η κατάσταση αυτή στη συνέχεια φαίνεται να εντείνεται, γίνεται συνεχιζόμενη και διαρκής. Έτσι, σύμφωνα με τον ποιητή, πλέον οι άνθρωποι:

Θα κρύβουμε ἀπ' το στήθος την πληγή

κι ἀπ' την πληγή τον πόνο, σαν ἀδάμαστοι.

²³⁷Ιω. Χρυσοστόμου, *Προς Σταγείριον* 1, 2, PG 47, 427. Πρβλ. Θεόδωρου Ν. Ζήση, *Η σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου κατά τον Άγιον Ιωάννην Χρυσόστομον*, ό. π, σ. 119.

²³⁸Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Το Αγγείο με τα Σχήματα Ποιήματα*, ό. π, σ. 39.

*Κι αυτά προς τι; Για μια δεκάρα, πού τη χάνουμε κι αυτή,
γιατί δεν την κερδίσαμε στην ώρα της²³⁹.*

Και στο συγκεκριμένο ποίημα φαίνεται να περιγράφεται η τραγικότερη στιγμή της πτώσεως του ανθρώπου και των επακόλουθων τραγικών συνεπειών της. Το αρχικό Σχέδιο του Θεού ήταν να καταστήσει τον άνθρωπο κοινωνό της θείας Του Δόξης, ξένο και μη υποκείμενο πάσης φθοράς. Στην διακριτική δε ευχέρεια του ανθρώπου, ήταν εφόσον το επιθυμούσε να συνεργήσει στην προσπάθεια αυτή, ώστε να επιτύχει ο τελικός του Σχεδίου σκοπός²⁴⁰. Των υψηλών αυτών προσδοκιών του Θεού, δεν φάνηκε άξιος όμως ο άνθρωπος, ελεύθερα επέλεξε να μην παραμείνει «καλός και καθαρός», ενάρετος και άσπιλος πάσης κηλίδος, αφού οικειοθελώς εξέπεσε στην αμαρτία. Με την παρακοή του εισήχθη στον φθαρτό κόσμο των σωματικών αναγκών, αλλοτριώθηκε από την φιλία και την εύνοια του Θεού, περιέπεσε «εις αίσχυνην και εὐτέλειαν». Πολύ γλαφυρά εδώ ο ποιητής περιγράφει την συγκεκριμένη κατάσταση στην οποία εξέπεσε: «Κότας ποδάρια και βοδιοῦ κεφάλιν ἔχω»: Αυτά είναι τα τραγικά «χάλια του», μετά από την οικειοθελή απόφασή του.

Άμεση, τραγική συνέπεια αυτής του της απόφασης είναι ο πόνος, ο καθημερινός και διαρκής, μια ζωή κατά την οποία «οἱ ξυλοκόποι που βαροῦν τον κόσμο καθημερινά και ἀδιάκοπα θα τον βαροῦν». Αυτή η νέα ζωή του ανθρώπου, θα είναι μια ζωή κατά την οποία διαρκῶς θα μοχθεί να «ἐπανεύρει την θέση του, τα λόγια του και τη προσωπική του ματιά» σε έναν κόσμο πλέον αλλότριο και ξένο για εκείνον, που συνεχῶς αλλάζει. Τώρα πλέον «χάνεται και αυτό που πίστεψε δικό του», η εικόνα του «αχρειώνεται». Ὅπως χαρακτηριστικά θα μας επισημάνει και ο Νικόλαος Ματσούκας, κατά την δογματική διδασκαλία της ορθοδόξου Εκκλησίας, «με το προπατορικό ἀμάρτημα ο άνθρωπος ἀπώλεσε ένα μελλοντικό του αγαθό, και πρέπει να μοχθήσει για να το ξαναβρεί»²⁴¹. Πλέον, μονάχα μέσω του πόνου, των θλίψεων, του μόχθου και των δακρύων, δύναται να φτάσει στο σκοπό του, τη Θέωση. Κάθε του μέρα στον επίγειο βίο του από εδώ και πέρα θα είναι ημέρα ἀπέραντης οδύνης και θλίψεων. «Ζῶ και ὑφαίνομαι», θα τονίσει συγκεκριμένα.

Αυτή θα είναι πλέον και η, κατά τον ίδιο τον ποιητή, «αιώνια πληγή του», την οποία και διαρκῶς θα προσπαθεί να επουλώσει. «Θα κρύβει ἀπ' το στήθος την πληγή κι ἀπ' την πληγή τον πόνο», ὅπως πολύ συγκεκριμένα επισημαίνεται. Σε ολόκληρη την περαιτέρω ζωή του θα ματαιοπονεί, «για μια δεκάρα, που ὁμως τη χάνει κι αυτή, αφού δεν την κέρδισε στην ώρα της». Ο

²³⁹Ο. π., σ. 40.

²⁴⁰Θεόδωρου Ν. Ζήση, *Η σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ κόσμου κατά τον Ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον*, ὁ. π., σ. 87.

²⁴¹Νικόλαου Α. Ματσούκα, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β' - Ἐκθεση τῆς Ορθόδοξης Πίστεως σε ἀντιπαράθεση με τη Δυτική Χριστιανοσύνη*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 203.

άνθρωπος με την πτώση του και το προπατορικό αμάρτημά του, έχει απωλέσει τις θείες δωρεές που του είχαν από την αρχή δοθεί, και πλέον έχει ως μόνιμο «σύντροφό» του τον πόνο, ως την μόνη πλέον δυνατότητα να «ξυπνήσει» από την τραγική αβελτηρία και ακηδία του, να ξεφύγει από την κατάσταση της αμαρτωλότητας και της φθοράς στην οποία έχει εκπέσει. Εδώ ο ποιητής προχωρά σε μία ιδιαίτερη «μνεία» για την δυνατότητα που, κατ' οικονομία, δύνανται να δώσουν ο πόνος και τα δάκρυα στη ζωή του ανθρώπου:

Θα 'μενε για πολύ άκόμα νυσταγμένος

ἄν το κεφάλι του λιγάκι δεν έδάκρυε.

Άδυναμία τοῦ σώματος; Μπορεῖ...²⁴²

Ο φιλεύσπλαχνος και Πάνσοφος Θεός, ακόμα και μετά την ματαίωση του σχεδίου Του, δεν άφησε τον άνθρωπο μόνο του, αλλά του έδωσε και πάλι μια δυνατότητα να αποκαταστήσει την «πληγή» του, την ρωγμή στη σχέση του μαζί Του. Τα δάκρυα πλέον του ανθρώπου λειτουργούν ως μια δυνατότητα κατανίκησης της ραθυμίας του, καθώς αν δεν ήταν αυτά να τον «ταρακουνήσουν, θα 'μενε για πολύ άκόμα νυσταγμένος».

Αναφορά στο στοιχείο του πόνου και στην μεγάλη «θεική αξία» που αυτός δύναται να προσφέρει στον άνθρωπο, μια αξία που εξαγνίζει το «θύμα» από την φθορά και του προσδίδει «μαγικήν είδη», γίνεται και στο επόμενο ποίημα, που φέρει τον τίτλο «Του Θεού Φούλβου». Ποίημα της συλλογής *Δοκίμιν*, στο οποίο ο ποιητής, από την πρώτη κιόλας στιγμή επιθυμεί να μας εισαγάγει στην θεματική του, όταν μάς αναφέρει ότι:

Άπ' όλους τους θεούς τῆς γῆς πιότερο με θερμαίνει

τοῦ Φούλβου ἢ μορφή χρονῶν τεσσάρω²⁴³.

Από τους πρώτους λοιπόν στίχους του ποιήματος μας παρουσιάζει τον ήρωά του, τον, μόλις τεσσάρων χρονών θεό Φούλβο, τον αδόκητο χαμό του και τον «μέγα» πόνο, την άκρατη θλίψη που, κατά τα λεγόμενα του ποιητή, ένιωσε ο πατέρας του όταν ξαφνικά μια νύχτα:

²⁴²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Το Αγγείο με τα Σχήματα Ποιήματα*, ό. π, σ. 41.

²⁴³Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Δοκίμιν Ποιήματα*, ό. π, σ.57.

*...γλίστρησε ό Φούλβους στο νερό παλεύοντας
να πιάσει το φεγγάρι²⁴⁴.*

Ο πατέρας του μικρού Φούλβου ύστερα από όλο αυτό, «καταφεύγει εις έαυτόν για να καταλαγιάσει τη νύχτα που έκλείστη στ' όστρακό της», κυριευμένος από αισθήματα μεγάλης θλίψης και πόνου. Ίσως ο «μέγας αυτός πόνος που νιώθει», δεν δύναται να φέρει πίσω από τον Άδη ξανά τον μικρό του γιο, έχει όμως μία άκρως λυτρωτική για αυτόν δύναμη, καθώς δύναται να τον εξαγνίσει πλήρως από την φθορά και να τον καταστήσει «έναν μικρό θεό»:

*Έάν ό μέγας πόνος δεν μπορεί
να ξαναπάρει το παιδί άπ' τον Άδη,
τουλάχιστο προσδίδει μαγικήν
είδή στο πρόσωπο κι άξία θεϊκή²⁴⁵.*

Στους στίχους αυτούς φαίνεται καθαρά να προσδίδεται στο στοιχείο του πόνου η δυνατότητα, αν και δεν μπορεί να ξαναφέρει το νεκρό εδώ παιδί στην προτέρα αυτού κατάσταση, να λυτρώνει αυτόν που τον βιώνει, εξαγνίζοντας το «θύμα» πλήρως από την κατάσταση της φθοράς, και προσδίδοντας μια «άξια θεϊκή και μία μαγικήν είδή στο πρόσωπό του». Ο πόνος, πέρα από την αρνητική του σημασία και νοσηματοδότηση στην ζωή του ανθρώπου, σύμφωνα με τον Ariel Glücklich αποτελεί μια μεγίστης σημασίας μορφή εκτόνωσης συναισθημάτων λύπης, άγχους, ενοχής, ακόμα και κατάθλιψης για το άτομο που τον βιώνει δύναται πολλές φορές μάλιστα να αποτελέσει και την λύση στο πρόβλημα που ο ίδιος δημιουργεί²⁴⁶. Αν και δεν μπορεί να φέρει πίσω από τον Άδη και τον σωματικό θάνατο εκείνον που έφυγε, ωστόσο μπορεί στον ύψιστο βαθμό να ανακουφίσει αυτόν που τον νοιώθει, προσδίδοντας έτσι στο πρόσωπο που αδόκητα χάθηκε μια «δυσερμήνευτη» για μας τους ανθρώπους αίγλη. Ο πόνος κάνει το άτομο που τον βιώνει να στρέφει το πρόσωπό του από τα «άνευ σημασίας» και τα εγκόσμια και να επικεντρώνεται στα πνευματικά, τα ουσιαστικά, παρηγορώντας και ανακουφίζοντάς το έτσι, με θαυμαστό τρόπο²⁴⁷.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται η σκέψη του ποιητή και στο επόμενο ποίημά του της ίδιας συλλογής, με τον τίτλο «Η νύχτα και το άλογο». Σε αυτό λοιπόν το

²⁴⁴ Ο. π.

²⁴⁵ Ο. π.

²⁴⁶ Ariel Glücklich, *Sacred Pain- Hurting the body for the sake of the soul (μετάφραση δική μου)*, ό. π., p. 11.

²⁴⁷ Ο. π., p. 42.

ποίημα ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης θα προτρέψει, με καθαρό και εναργή τρόπο τον αναγνώστη να επιθυμεί στην ζωή του την κατ' οικονομίαν παιδαγωγία που προσφέρουν οι πληγές και οι θλίψεις, ιδίως στις ευγενικές, σαν κι εκείνον φύσεις:

*Μια φύση εύγενικιά σαν τη δικιά σου
με την ψυχή της μῆλο, κι ὅταν φαρμακώνεται
ἀπό φαρμακωμένη μάζα και τυφλή,
να μην την ἀποτρέψεις να πληγώνεται.
Βαθύ ἔναι το μυστήριο τῆς τέχνης
σε χῶρο διεφθαρμένο σαν κι αὐτόν²⁴⁸.*

Κάθε άνθρωπος που, ακούσια βρέθηκε ενώπιον του πόνου, οφείλει, εφόσον βέβαια και ο ίδιος επιθυμεί την πνευματική του σωτηρία, να μην αποτρέπει την ψυχή του να πληγώνεται· να επιδιώκει τον πόνο, την «στενή πύλη και τεθλιμμένη οδό», καθώς μονάχα αυτή είναι η αληθινή οδός της λυτρώσεως «ἢ ἀπάγουσα εἰς την ζωήν»²⁴⁹. Οι εκάστοτε «μάζες», αυτές που πολλές φορές πληγώνουν και θλίβουν ανεπανόρθωτα τους ανθρώπους, ὅπως επισημαίνει και ο ίδιος ο ποιητής, δεν είναι τίποτε ἄλλο παρά «φαρμακωμένες και τυφλές». Φαρμακωμένες από το δηλητήριο του φθόνου και τις ζήλιας, το οποίο τις τυφλώνει ὥστε να μην μπορούν να αντιληφθούν και να κατανοήσουν την ἄπειρη αγάπη και αγαθότητα του Θεού²⁵⁰. Κι ὁμως, εκεί ακριβῶς είναι που βρίσκουμε «Βαθύ το μυστήριο τῆς τέχνης», σε «χῶρο διεφθαρμένο σαν κι αὐτόν». Εδώ ακριβῶς που φαρμακώνεται η ευγενική φύση, σε αὐτόν το διεφθαρμένο χῶρο, ο πόνος λειτουργεῖ ὡς «καθατήριο», ἐξιλεώνει τον ἄνθρωπο ἀπὸ την φθορά και την αμαρτία.

Στο πρώτο ποίημα της συλλογῆς *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα* το οποίο σε αυτή την ἐνότητα της εργασίας μας θα ἐξετάσουμε, με τίτλο «Χρυσοσπηλιώτισσα», πρωταγωνίστρια είναι μια γυναίκα η οποία, αν και ἔχει υποστεί πλείστα δεινά και κακουχίες, παρουσιάζεται χαρακτηριστικά:

*...με πρόσωπο θλιμμένο,
κρυμμένο πίσω ἀπὸ μεταξωτή ποδιά...²⁵¹*

²⁴⁸Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αχαιῶν Ἀκτὴ Ποιήματα*, ὁ. π., σ.63.

²⁴⁹Ματθ.(7:14).

²⁵⁰Μαρκ.(3:5):«...σπλνυόμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν...».

²⁵¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 87.

Στο ποίημα συγκεκριμένα, δεν είναι το αίσθημα θλίψης που κυριαρχεί, όπως ίσως θα περίμενε κάποιος. Μέσα από τις επίγειες θλίψεις και τους πόνους, πηγάζει πάντα η κρυφή ελπίδα σωτηρίας και μακαριότητας. Ο ίδιος ο ποιητής θα προτρέψει την δυστυχισμένη αυτή γυναίκα να μην απελπίζεται. Μέσα από τον ανείπωτο πόνο, από τον βαθύ καημό, γεννιέται πάντα η ελπίδα της επιστροφής στο «αρχέγονο και πρώτο κάλλος», η βαθιά δυνατότητα απολύτρωσης από την φθορά:

*Σ'το λέω, Χρυσοσπηλιώτισσα, και βάλ'το
καλά μέσ στη μαντίλα σου, ή ελπίδα
είναι βαθύς καημός και τίποτ' άλλο
εκείνου πού άτημέλητα βουλιάζει
στην άμμο τ'άδειανοῦ ούρανοῦ πού κατεβαίνει
μ' ὄλα τά πρώτα κάλλη του να σε χειροκροτήσει²⁵².*

«Η ελπίδα είναι βαθύς καημός και τίποτ' άλλο». Σ' αυτή του τη φράση, μοιάζει να «κλείνει» ο Κύπριος ποιητής ολόκληρο το βαθύτερο νόημα του συγκεκριμένου ποιήματος. Πηγή της ελπίδας γι' αυτόν δεν δείχνει να είναι τίποτε άλλο από τον «βαθύ καημό», από τις θλίψεις του κάθε ανθρώπου. Εδώ νοθεύεται ουσιαστικά η χτυπημένη από τη μοίρα και τις πλείστες συμφορές Χρυσοσπηλιώτισσα, με έναν λόγο άκρως παρηγορητικό και παραμυθητικό, με άπώτερο σκοπό να της δοθεί μια μικρή «διέξοδος» απολύτρωσης, φωτός και ελπίδας, από τον ανείπωτο πόνο τον οποίον βιώνει. Επιδιώκεται να της γίνει σαφές και κατανοητό το γεγονός πως, μέσω των θλίψεων και του πόνου, δύναται να γεννηθεί η ελπίδα της ολοκληρωτικής κάθαρσης, λύτρωσης και επανόδου στην πραγματική ζωή, μια ζωή πέρα από χωροχρονικές συμβατότητες, φθορές και περιορισμούς. Μόνο έτσι θα φτάσει ο άνθρωπος ξανά στην πρωταρχική του ιερότητα, και πάλι λαμπρός και άσπιλος, μέσα σε έναν ουρανό «μ' ὄλα τά πρώτα κάλλη του, να τον χειροκροτήσει».

Ο κάθε πόνος, ο κάθε καημός, εφόσον βιωθεί και αντιμετωπισθεί έν Χριστῶ, προσφέρει την ευκαιρία πνευματικής κάθαρσης και απολύτρωσης. Η «καθαρτική» και άκρως εξαγνιστική λειτουργία του πόνου, επισημαίνεται συχνά και από τους Θεοφόρους Πατέρες της Εκκλησίας μας. Μάλιστα ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, σε ένα του λόγo, θα τονίσει χαρακτηριστικά την μέγιστη ωφέλεια που δύναται να έχει ο κάθε άνθρωπος από το καμίνι (την καθαρτική

²⁵²Ο. π, σ. 88.

φωτιά) των θλίψεων, που τον καθαίρει από κάθε λογής ρυπαρότητα²⁵³. Και ο άγιος Μάξιμος Ομολογητής, θα διαπιστώσει επίσης ότι οι κακοπάθειες της σαρκός καθαρίζουν την ψυχή από την ρυπαρότητα της αμαρτίας²⁵⁴. Αξίζει να σημειωθεί εδώ, μια ακόμη αναφορά του άγου Ιωάννη του Χρυσοστόμου, ο οποίος στην πρώτη του επιστολή προς την Διακόνισσα Ολυμπιάδα και απευθυνόμενος προς το πρόσωπό της, θα της τονίσει αυτό που θέλει με λίγα λόγια να τονίσει και ο ίδιος ο ποιητής: ότι δηλαδή, όσο δυναμώνουν οι πειρασμοί των οδυνών και του πόνου (εδώ της εξορίας), τόσο δυναμώνει στην ψυχή τού έν Χριστώ ανθρώπου και η παράκληση του Θεού, η θεία παραμυθία και μαζί της οι χριστές ελπίδες για όσα μέλλεται να συμβούν²⁵⁵.

Στην συλλογή της *Μεθιστορίας*, βρίσκουμε ένα ποίημα με τίτλο «Μοντέλο του 1880», στο οποίο και παρατηρούμε τον ήρωα του ποιήματος να περιγράφει με έντονα παραστατικό τρόπο, τον φρικτό πόνο τον οποίον βιώνει, όταν φέρεται ασεβώς προς τον δημιουργό και ζωοδότη του. Επιθυμώντας να Τον καταστήσει πιο προσιτό σε εκείνον, αφού τον παρατηρεί να «περνάει από ψηλά με το ποδήλατό του», όπως χαρακτηριστικά το ποίημα αναφέρει, επιχειρεί να τον ονοματοδοτήσει, προσδίδοντάς του ανθρώπινα ιδιώματα και χαρακτηριστικά, επιχειρεί να γνωρίσει την ακατάληπτη ουσία Του. Την έννοια όμως του Θεού, όπως πολύ ορθά διατυπώνει η Ορθόδοξη δογματική διδασκαλία, «δεν δυνάμεθα να συλλάβωμεν έπακριβώς, πολλῶ μᾶλλον να διατυπώσωμεν διά λέξεων»²⁵⁶. «Το θεῖον ἀκατάληπτον ὄν, πάντως και ἀνώνυμον ἔσται», σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό και την «ἔκδοσις ἀκριβή της Ὁρθοδόξου Πίστεως» του²⁵⁷. Ο Θεός είναι καθ' όλα άρρητος, ακατάληπτος και απρόσιτος ως προς την ουσία Του, άρα και ανώνυμος. Αποτελεί την ύψιστη ύβρη εκ μέρους του ανθρώπου να επιχειρεί να του προσδώσει ανθρώπινα χαρακτηριστικά, ανθρώπινο όνομα, να γίνει δηλαδή μέτοχος και κοινωνός της θείας ουσίας Του. Συνεχίζοντας έτσι απελπισμένος την, -με λανθασμένο τρόπο- προσπάθεια γνώσης και προσέγγισης του Θεού, ακολουθεί μια δόλια συμβουλή του Διαβόλου. «Τρυπάει τα λάστιχα με καρφί, του ποδηλάτου του Θεού», προσπαθώντας έτσι να μείνει ανεξίτηλος στη μνήμη του. Αυτή του η πράξη όμως, θα έχει για εκείνον τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα: θα γίνει η αιτία, από εκείνη την στιγμή και έπειτα «να κόβει τα ήπατά του, το αίμα του να ξωμακραίνει κάθε τόσο από το σῶμα του». Συγκεκριμένα ο ποιητής θα αναφέρει:

...κι άπ'το πολύ να με θυμάται με κατήνησε

²⁵³Ιω. Χρυσοστόμου, *Λόγος εις τον παραλυτικόν διά τής στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτός ἔστιν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος και περί τής τοῦ Υἱοῦ προς τον Πατέρα ἰσότητος*, 2, PG 51, 50.

²⁵⁴Άγιου Μάξιμου Ομολογητού, *Κεφάλαια θεολογικά-οικονομικά, Εκατοντάς πρώτη*, 19, PG 90, 1188B. «*Σαρκός δυσπάθεια τῶν κατά ψυχήν ἔστι ρυπτική μολυσμῶν*».

²⁵⁵Ιω. Χρυσοστόμου, *Ἐπιστολή προς Διακόνισσα Ὁλυμπιάδα 1*, PG 51,50.

²⁵⁶Νικόλαου Ε. Μητσόπουλου, *Θέματα Ορθοδόξου Δογματικής Θεολογίας-Πανεπιστημιακαί παραδόσεις-*, ὁ. π, σ. 110.

²⁵⁷Ιω. Δαμασκηνού, *Ἐκδοσις Ἀκριβής τής Ὁρθοδόξου Πίστεως*, 1,9. PG 94,845.

*να μην μπορῶ να σταματήσω-γράφω ποιήματα
και πάλι το αἷμα ζωμακραίνει ἀπό το σῶμα μου.
Λύση καμιά. Διαβόλου θεραπεία
σαν πῆγα να γυρέψω, κόβω τά ἥπατά μου...²⁵⁸*

Ὡς άμεση συνέπεια αυτής του της ενέργειας λοιπόν, ο πρωταγωνιστής του συγκεκριμένου ποιήματος θα υφίσταται πλέον μια συνεχή και κοπιώδη κατάσταση πόνου και μόχθου, θα γράφει ποιήματα. Η διαδικασία της ποίησης, παρουσιάζεται από τον ίδιο τον ποιητή ως μία πολύ επίπονη διαδικασία, που θέλει συνεχώς μεγάλη προσπάθεια. Μια ιδιότυπη «τυρρανία», όπως ο ίδιος σε συνέντευξή του θα την χαρακτηρίσει, η οποία και θέλει «συνεχή άφοσίωση και άδιάκοπη άσκηση»²⁵⁹. Ὑστερα από την πρωτάκουστη αυτή «ύβρη», η «εκούσια υποταγή» στην ιδιότυπη αυτή «τυρρανία» της ποίησης, ήταν απολύτως επιβεβλημένη, ήταν η (αυτό) τιμωρία του. Ένας, δύσβατος πλέον δρόμος, ώστε ο Θεός να τον επαναφέρει πλησίον Του, στην πλήρη ελέους και αγάπης σκέπη και φωτοδοσία Του.

Κατά παρόμοιο περίπου τρόπο, παρουσιάζεται η έννοια του πόνου και στο επόμενο ποίημα της ίδιας συλλογής, με τον τίτλο «Νονεντσιέλο». Ο Νονεντσιέλο παρουσιάζεται από τον Κύπριο ποιητή, ένας ζωγράφος που, όταν πιά υποπτεύθηκε πως του έκλεβαν τα θέματα και τα χρώματα, «κλείστηκε δεκαπέντε μέρες στ' άργαστήρι του και δεν έκανε τίποτα παρά να παραφυλάγει». Από την πρώτη στιγμή γίνεται φανερό στον αναγνώστη πως ο ήρωας του συγκεκριμένου ποιήματος δεν επιθυμεί να μοιράζεται την τέχνη του με τον κόσμο, δεν ζωγραφίζει με, και για τους άλλους. Δημιουργεί τα θέματα της τέχνης του μόνο για τον εαυτό του. Τα χρώματα και τα θέματά του τα βλέπει φιλάρεσκα, μονάχα ως ικανοποίηση του εγωϊστικού μονισμού του, όχι σαν μέσο κοινωνίας με τον συνάνθρωπο και συνεπακόλουθα με τον ίδιο τον Θεό. Περίπτωση που θυμίζει έντονα και το ουσιαστικό περιεχόμενο του προπατορικού αμαρτήματος των πρωτοπλάστων, που, σύμφωνα με τον πατέρα Alexander Schmemmann συνίσταται στο γεγονός ότι ο άνθρωπος θέλησε μόνος του την ζωή του για τον εαυτό του και όχι για τον Θεό και με τον Θεό²⁶⁰.

Εδώ όμως ακριβώς είναι που βρίσκεται και η πηγή του πόνου, των αβάσταχτων οδυνών του, της (αυτο) τιμωρίας του, μιάς και ο κόσμος «έν έαυτῶ και άφ' έαυτοῦ», δεν αποτελεί σκοπό²⁶¹. Όλα στον κόσμο οφείλουν να υφίστανται προς δόξαν Θεού. Οποιαδήποτε άλλη χρήση τους, αποτελεί ευτελισμό, αμαρτία και πτώση. Ο Νονεντσιέλο δεν αντιλαμβάνεται τα αγαθά των χρωμάτων και της

²⁵⁸Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ό. π, σ. 18.

²⁵⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π, σ. 251.

²⁶⁰Alexander Schmemmann, *Έσχατος έχθρός καταργείται ό θάνατος*, ό. π, σ. 88.

²⁶¹Ο. π.

τέχνης του ως δώρα, που του δόθηκαν απλόχερα με μοναδικό σκοπό να δοξολογεί μέσω αυτών τον Θεό του και ζωοδότη του, μα σαν ένα αγαθό που ανήκει αποκλειστικά και μόνο σε εκείνον. Έτσι, «δέν έκανε τίποτα παρά να παραφυλάγει». Έγινε ουσιαστικά ένας «δούλος» του εαυτού του και του μόνιμου φόβου του:

*Κι αυτά προς τι; Για να 'σαι κατοικίδιο
τῆς παντοδυναμίας τοῦ ἑαυτοῦ σου.
την καθιστάς αρμόδια να σε ληστεύει,
ζηλεύεις ἀπό κάτι πού σοῦ μοιάζει,
κλείνεις τους πίνακές σου ἀπό νωρίς, κατεβάζεις
τά ρολά τῶν κρυστάλλων τους²⁶².*

Ο Νονεντσιέλο μεταμορφώνεται καθαρά σε δούλο του εαυτού του, βυθίζεται οικειοθελώς στην φιλαυτία και τον εγωισμό του, τους καθιστά αρμόδιους να του «ληστεύουν» την ζωτική ορμή, να τον καθιστούν όν αιχμάλωτο και ανελεύθερο. Ωστόσο, «Νύχτα βαθιά τον χτυπήσανε με μια μαγκούρα στο κεφάλι». Ο Πανάγαθος και φιλεύσπλαχνος Θεός, δεν θα αφήσει έτσι το δημιουργημά του και θα του προσφέρει απλόχερα τη δυνατότητα λύτρωσης και εξαγνισμού από την τραγική κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει. Μόνο που αυτή η δυνατότητα θα είναι γεμάτη θλίψεις, πόνο και οδύνες. Θα γίνει αντιληπτή από τον ζωγράφο ως βαριά τιμωρία, ενώ ουσιαστικά θα είναι (αυτό) τιμωρία:

*Να σηκωθείς, ἀνόητε, ἀπό δῶ.
ἄμε να φτιάξεις χρώματα για μᾶς.
Ἡ τιμωρία σου ἄλλη δε θα εἶναι²⁶³.*

Η λύτρωσή του, γίνεται τελικά η μεταστροφή του, η αλλαγή του φίλαυτου και αυτάρεσκου τρόπου ζωής του. Πλέον θα πρέπει να κοινωνεί την τέχνη του και το πλούσιο ταλέντο του με τους συνανθρώπους του, να ανοίγεται σε μια προσπάθεια εξωστρέφειας και ανιδιοτελούς προσφοράς και όχι να κλείνεται φοβικά στον εαυτό του. Έτσι και μόνο λοιπόν, ο μεγάλος ζωγράφος Νονεντσιέλο θα κερδίσει

²⁶²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ό. π, σ. 25.

²⁶³Ο. π, σελ. 27.

και πάλι την «προπτωτική του μακαριότητα», μέσα από αυτήν την επίπονη γι' αυτόν διαδικασία της οικειοθελούς «διακονίας». Η προσφορά και η θυσία, όσο επίπονη και γεμάτη θλίψη κι αν φαίνεται, είναι αυτή που λυτρώνει, που ελευθερώνει τον άνθρωπο από την εγωϊστική «φυλακή» του.

Παρόμοιο ποίημα είναι και το επόμενο το οποίο θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε και να ερμηνεύσουμε. Φέρει τον τίτλο «Ιστορία των Έβραίων» και ανήκει στην ποιητική συλλογή *Δοκίμιν*. Το συγκεκριμένο ποίημα αναφέρεται στον πόνο, «τα μαρτύρια» των Εβραίων «τά παλαιά και τά έσόμενα». Χαρακτηρίζοντάς τους λοιπόν ως «σοφούς, που δεν έβαλαν μυαλό», ο ποιητής προχωρά στη περιγραφή αυτού του αιώνιου, του συνεχούς και επώδυνου μαρτύριου του «τραγικού αυτού» λαού κατά τον ίδιο, το οποίο και έγκειται στο γεγονός ότι, ενώ είχαν ανάμεσά τους Εκείνον που αιώνες τώρα περίμεναν, ενώ τους κήρυττε ήδη και τους συμβούλευε, εκείνοι συνεχίζουν και προσμένουν ακόμη και τώρα έναν Μεσσία διαφορετικό, έναν βασιλιά με κοσμική εξουσία και λάμψη. Έναν Μεσσία υπέρλαμπρο και μεγαλειώδη, στην δύναμη του οποίου θα υποκλιθούν όλοι οι λαοί, και μέσα από την δύναμη του οποίου θα γίνει ορατή σε όλους η «δόξα» Του. Το μαρτύριό τους έν ολίγοις, ήταν και συνεχίζει να είναι ένα και μόνο: Ότι κρίνουν τον Μεσσία τους με τα δικά τους επίγεια, κοσμικά μέτρα. με εκείνα τον προσμένουν και τον λαχταρούν. Δεν δύνανται να κατανοήσουν το πραγματικό μεγαλείο του Κυρίου και λυτρωτή τους, το αληθινό νόημα των λόγων και της διδασκαλίας Του. Είναι ένα μεγαλείο το οποίο δεν κρύβεται στην κοσμική δύναμη και επιβολή, μα μέσα στην ταπεινότητα. Για τον λόγο αυτό και μόνο ο ποιητής, τόσο χαρακτηριστικά τους συμπονά:

Πολύ τους συμπονῶ

για τά μαρτύριά τους τά παλαιά και τά

έσόμενα. Σοφοί, δεν έβαλαν μυαλό.

Στα περασμένα χρόνια έφόνευσαν Ίησοῦν...

...Γι' αυτό με τόσο πόνο

και περισσήν άγάπη, το ζαναλέω, τους νιώθω

τους τραγικούς αυτούς. Πού όσα κι αν κυλήσουν

νερά στον Ίορδάνη, δεν θέλει να ζοφλήσουν

την θείαν έμμογή τους στα πάτρια ιερά.

Γραφή τους και κανόνας: να σέρνεται ή ματιά τους

τριγύρω από το σκότος πού κατοικεί στο φῶς...

*Πάνε να ποῦν δυό λόγια πού εἶναι ποιητικά
κι εὐτός ἀναπηδοῦνε ὕμνοι προς το Θεό τους
και «Κύριε, Κύριε», κρᾶζουν, «διά τᾶς ἀνομίας...»
Τόσο πολύ καλύπτουν (μέσα τους καταπνίγουν)
το σκίρτημα, τον κόρφο και τους ἐξανθισμούς²⁶⁴.*

Ὅπως πολύ χαρακτηριστικά και ο Ἅγιος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος αναφέρει, «Τις σοφός και ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; Δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πραῦτητι σοφίας»²⁶⁵. Γι'αὐτόν ακριβῶς τον λόγο και ο ποιητής «Πολύ τους συμπονά». Το λάθος και η τραγικότητά τους, σύμφωνα πάντα με την οπτική του, εἶναι το ἐντονο στοιχείο της τυπολατρίας τους. Εἶναι ὅτι, τον προσδοκώμενο «μετά βαΐων και κλάδων» Μεσσία τους, δεν τον προσέγγισαν με την καρδιά και την ψυχή τους, δεν τον ἀντίκρισαν με τους πνευματικούς οφθαλμούς τους, παρά μονάχα με το νου και την ψυχρή λογική τους, με τα αισθητηριακά τους μάτια. Με τις υπερβολικές και γεμάτες ματαιοδοξία ἐξωτερικές κραυγές τους μοιάζουν να ἐπιθυμοῦν να καλύψουν την πλήρη ἀνικανότητά τους να δουν την ἀλήθεια με τους πνευματικούς οφθαλμούς τους, την ολοκληρωτική ἐλλειψη ἐνός πηγαίου και ἀυθόρμητου σκιρτήματος της καρδιάς τους, των αισθημάτων ἐκεῖνων που πηγάζουν ἀπό τον κόρφο και τους ἐξανθισμούς τους. Το ποίημα αὐτό μας φέρνει ἐπίσης συνειρμικά στο νου το χαρακτηριστικό χωρίο τοῦ Κατά Ιωάννην Ευαγγελίου, σύμφωνα με το οποίο, ἀκόμα και ὅταν ο Ιησούς εἶχε κάνει μπροστά στα μάτια των Εβραίων τόσα θαύματα, ἐκεῖνοι ἐπέμεναν να μην πιστεύουν σε αὐτόν. Εἶχαν «τυφλωθεῖ» οἱ οφθαλμοί της διανοίας τους, εἶχε σκοτισθεῖ η καρδιά τους, ἐξ' αἰτίας ακριβῶς αὐτῆς της κακῆς τους διαθέσεως και προαιρέσεως, με ἀποτέλεσμα να μην μποροῦν να δουν την ἀλήθεια, να μην μποροῦν να την κατανοήσουν²⁶⁶. Τα λόγια δε του ἴδιου του Χριστοῦ στον διάλογό του με τη Σαμαρείτιδα, καταδεικνύουν για μία ἀκόμη φορά την οὐσία της ὅλης διδασκαλίας του, διδασκαλία ἐνάντια στην ὅποια τυπολατρεία και στην «τυφλή» ἐξωτερική θρησκευτικότητα, ἐνάντια στην «ἐξωτερική» και ἀκρῶς φαινομενική λατρεία, την ὅποια διακατεῖχε τους πιστούς Ιουδαίους.²⁶⁷

²⁶⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Δοκίμιν Ποιήματα*, Ἄγρα, Αθήνα 2000, σ. 97.

²⁶⁵Ιακ. (3:13).

²⁶⁶Ιω. (12:37-40): «Τοσαῦτα δε αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν, ἵνα ὁ λόγος Ἡσαίου τοῦ προφήτου πληρωθῆ ὃν εἶπε· Κύριε, τις ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; και ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; Διά τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαίας· τετύφλωκεν αὐτῶν τους ὀφθαλμούς και πεπώρωκεν αὐτῶν την καρδίαν, ἵνα μη ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς και νοήσωσι τῇ καρδίᾳ και ἐπιστραφῶσι, και ἴασμαι αὐτούς».

²⁶⁷Ιω.(4:23): «...ἀλλ' ἐρχεται ὥρα, και νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρί ἐν πνεύματι και ἀληθείᾳ. Και γάρ ὁ πατήρ τοιούτους ζητεῖ τους προσκυνούντας αὐτόν». Απευθυνόμενος με αὐτά τα λόγια στη συγκεκριμένη περικοπή στη Σαμαρείτιδα ο Χριστός, και ἀφού της τονίσει πως ἐρχεται γρήγορα ο καιρός που «οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί», θα της ἀναφέρει πως ο Θεός ἐκεῖνους μόνο τους πιστούς

Εν τέλει, ολόκληρο το ποίημα και το γενικευμένο νόημά του δείχνει να συνοψίζεται σε μία συγκεκριμένη περικοπή του ιζ'(17^{ου}) κεφαλαίου του Κατά Λουκάν Ευαγγελίου. Εκεί ο Ιησούς θα αποκριθεί στους Φαρισαίους πως η βασιλεία του Θεού δεν θα έλθει στη γη με κατά κόσμον λαμπρότητα και εξουσιαστική επιβολή. Δε θα είναι μια βασιλεία κοσμική που θα βασίζεται στο θάμπωμα των αισθήσεων και την εξωτερική δύναμη και λαμπρότητα. Η βασιλεία του Αληθινού Μεσσία, του Ιησού Χριστού, θα βασίζεται σε ένα διαφορετικό, εσωτερικό, πνευματικό φως. Θα βρίσκεται «εντός της καρδιάς τους» και όχι σε εξωτερικούς και φαινομενικούς τύπους. Πώς γίνεται, οι κατά κόσμον σοφοί, εκείνοι που τα εξωτερικά και «σύνθετα» για τη διάνοιά τους σημεία των καιρών μπορούν να τα αντιληφθούν, να μη δύνανται να κατανοήσουν το πιο «απλό», τον ίδιο τον καιρό της σωτηρίας και πνευματικής λύτρωσής τους; Αυτή θα είναι λοιπόν και η αιτία του πνευματικού τους πόνου στους αιώνες, αυτή και η δική τους «στενή η πύλη και η τεθλιμμένη οδός της λυτρώσεως και του εξαγνισμού τους»: Η ατέρμονη και χωρίς τέλος αναζήτηση του Σωτήρα τους. Γι' αυτόν τον λόγο ο ποιητής τους συμπονά, γιατί ποτέ «δεν ήρθησαν στο ύψος της ταπεινότητάς Του», δεν κατανόησαν το μέγεθος της θείας Του δόξας, τιμωρώντας Τον μάλιστα με τον πιο ατιμωτικό και εξευτελιστικό για εκείνη την εποχή τρόπο²⁶⁸. Γι' αυτό τους το λάθος, που θα γίνει και η αιτία του αιώνιου πόνου τους, χαρακτηριστικοί είναι οι τελευταίοι στίχοι του συγκεκριμένου ποιήματος:

Ακόμα τον προσμένουν. Το λάθος είναι τούτο.

Τον άγγιζαν, Τον είδαν. Σαν άνθρωποι κι αυτοί

δεν ήρθησαν στο ύψος της ταπεινότητάς Του.

Και τον εξευτέλισαν, λές κι ήταν Χριστιανοί²⁶⁹.

Ως κατακλείδα της ανάλυσής μας, οφείλουμε να επισημάνουμε πως, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης εδώ δείχνει να προβαίνει «ποιητική αδειά» στην χρησιμοποίηση του όρου «Χριστιανοί», όχι ως προς την κυριολεκτική του βέβαια σημασία, αλλά προκειμένου να καταδείξει την διαφορά του «κατ' όνομα» από τον «κατ' ουσίαν» πιστό, αυτόν που δεν αρκείται μονάχα στους εξωτερικούς τύπους, και να τους αντιπαραβάλλει.

επιθυμεί, που φλέγονται από μια πίστη εσωτερική και πραγματική, από μια πίστη όχι τυπική μα εγκάρδια, η οποία θα πηγάζει όχι μέσα από εξωτερικούς κανόνες και νόμους, αλλά μέσα από την καρδιά και την πλήρη επίγνωση της αληθείας.

²⁶⁸Λκ.(17:20-21): « Έπερωτηθείς δε υπό τῶν Φαρισαίων πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐτοῖς και εἶπεν: οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μετά παρατηρήσεως, οὐδέ ἐροῦσιν ἰδοῦ ὧδε ἢ ἰδοῦ ἐκεῖ. Ἰδοῦ γάρ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντός ὑμῶν ἐστίν».

²⁶⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Δοκίμιν Ποιήματα*, ό. π, σ. 98.

Σε ένα ακόμη πολύ χαρακτηριστικό από τον τίτλο του κιώλας ποίημα, αυτό της συλλογής *Κυδώνιον Μήλον* με τον τίτλο «Ποταπή ή γυνή ήτις άπτεται αυτού», ο Κύπριος ποιητής παρουσιάζει στον αναγνώστη μια ηρωίδα ταπεινή, σχεδόν «ποταπό», «πτωχό τῷ πνεύματι» που όμως, επιθύμησε αληθινά, με όλη της την καρδιά να ακολουθήσει Εκείνον που «ἔμελλε ὑποδοχή να γίνει ἔμπτυσμων και ραβδισμων». Εκείνον που δέχτηκε να προσφέρει τον εαυτό του ως «λύτρον θυσίας» για τη σωτηρία μας, να μας εξαγνίσει από την αμαρτία και τη φθορά, και να μας συμφιλιώσει δια του θανάτου του με τον Θεό και Πατέρα μας²⁷⁰. Εκείνον που, δέχτηκε να ταπεινωθεί όπως κανείς άλλος για χάρη μας, που προσέλαβε εκουσίως την ανθρώπινη φύση, έλαβε σάρκα υποταγμένη στην φθορά, με μοναδικό σκοπό να την λυτρώσει και να την θεραπεύσει ολόκληρη²⁷¹. Με αυτόν τον τρόπο, η «ποταπή γυνή», «ἐγγράφοντας δηλαδή, το σαρκικό της φρόνημα στη σάρκα Εκείνου», συμπάσχει και συσταυρώνεται μαζί Του, καθαίρεται από την αμαρτία και την φθορά και γίνεται κοινωνός της θείας Αυτού Δόξης. Όπως πολύ εύστοχα αναφέρεται στην διατριβή επι διδακτορία του καθηγητή Θεοδώρου Ζήση, «Η πραγματική συμμόρφωσις προς τον θάνατον του Χριστού, ή ενεργῶς και οὐχί ἐν μυστηρίῳ μόνον χριστοποίησις αυτού, ό πλήρης ἐξεικονισμός του ἄρχετύπου, ἐπιτυγχάνονται διά τῶν θλίψεων και τῶν παθημάτων»²⁷². Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος στην *εἰς Φιλιππησίους* ομιλία του, θα τονίσει χαρακτηριστικά πως: «Ἐπ' οὐδενί ἐπιτρέπεται να ἐπιζητῆ ό Χριστιανός εἰς τον παρόντα κόσμον την ἄνεσιν και την τρυφήν. Ἡ ζωή αυτού πρέπει να ἐκτυλίσσεται ὑπό την σκιάν του Σταυρου· πᾶς, ὅς ἂν ἦ τῆς τρυφῆς φίλος και τῆς ἐνταῦθα ἀσφαλείας, ἐχθρός ἐστι του Σταυρου»²⁷³.

Ο ποιητής εδώ πιθανώς να αναφέρεται στο, παρεξηγημένο από την ιστορική Παράδοση, πρόσωπο της Μαρίας της Μαγδαληνής, δίνοντας μάλιστα στον αναγνώστη την εικόνα που εντελώς εσφαλμένα έχει διαμορφωθεί για εκείνη, την εικόνα μιάς «άσελγοῦς άμαρτωλῆς» γυναίκας, η οποία γύρευε εναγώνια να λυτρωθεί, να γνωρίσει την μία και μόνη αλήθεια, να βιώσει την αληθινή ζωή, πέρα από του «πορνοστασίου την ἐξουθένωση», στην οποία για χρόνια ζούσε. Επιθυμούσε να ελευθερωθεί από τα βαριά δεσμά της πολύχρονης «δουλείας» της, «τῆς παλαιᾶς μεγάλης θλίψης της», να «ἐξημερώσει τα βασικά γνωρίσματα τῆς άσελγοῦς, μακράν από τους χώρους ἐργασίας». Ἐτσι μονάχα «τήν εικόνα τῆς άμαρτωλῆς σε χρόνο άνύποπτο θα τη συνήρμοζε με τῶν μαρτύρων τη μορφή», με αυτόν τον τρόπο μονάχα θα κατάφερνε να λυτρωθεί πλήρως και να εξαγινιστεί από την γεμάτη πόνο και θλίψεις ζωή που για χρόνια ζούσε:

²⁷⁰Olivier Clement, «Όρθοδοξία, Άναστάσιμη ζωή», Σταύρου Φωτίου, *Άνάσταση και ζωή-συλλογικός Τόμος*, Αρμός, σ. 78.

²⁷¹Παύλου Ευδοκίμοφ, *Η Όρθοδοξία, Μτφρ. Μουρτζόπουλος Τ. Αγαμέμνων-Ρηγόπουλος*, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 141.

²⁷²Θεόδωρου Ν. Ζήση, *Η σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου κατά τον Άγιον Ιωάννην Χρυσόστομον, ό. π.*, σ. 217.

²⁷³Ό. π., σ. 218.

*Πῶς μ' ἄλλο τρόπο θα ἐξημέρωνε
 τὰ βασικά γνωρίσματα τῆς ἀσελγοῦς
 μακράν ἀπό τους χώρους ἐργασίας,
 πάρεξ' ἐγγράφοντας το σαρκικό της φρόνημα
 στη σάρκα του, πού ἔμελλε ὑποδόχη
 να γίνει ἐμπτυσμῶν και ραβδισμῶν;
 Πῶς την εἰκόνα τέλος τῆς ἀμαρτωλῆς
 σε χρόνο ἀνύποπτο θα τη συνήρμοζε
 με τῶν μαρτύρων τη μορφή στο τέμπλο
 τῆς παλαιᾶς μεγάλης θλίψης, πού γειννιάζε
 με τοῦ πορνοστασίου την ἐξουθένωση
 ὅτι πολύ ἐπόνεσε πρὶν ἀγνιστεῖ;»²⁷⁴*

Μέσα ἀπὸ αὐτὸ το πλεόν αντιπροσωπευτικὸ δείγμα ποιημάτων που ἐξετάσαμε, παρατηρήσαμε τον τρόπο με τον ὁποῖο ὁ Κυριάκος Χαραλαμπίδης βιώνει κατὰ κόρον τον πόνο, ἓναν τρόπο που ἐντονα προσιδιάζει στον ὀρθόδοξο τρόπο σκέψης και ἀντίληψης του κόσμου και των πραγμάτων. Ὁ ποιητὴς δείχνει να προσεγγίζει τον πόνο, ὡς το στοιχεῖο που προσφέρει στο μεταπτωτικὸ ἄνθρωπο την κύρια δυνατότητα λύτρωσης και ἐξαγνισμοῦ ἀπὸ την τραγικὴ κατάσταση της πτώσης και της φθοράς που στην πορεία της ἱστορίας βιώνει. Δείχνει να ἔχει διαποτιστεῖ, τόσο ἀπὸ την σταυροαναστάσιμη βιωτὴ της Ὀρθοδόξου Ανατολικῆς Εκκλησίας, ὅσο και ἀπὸ την μακραίωνη παράδοση των αγίων Θεοφόρων Πατέρων Της. Να ταυτίζεται με την διδασκαλία ὅπως αὐτὴ του Νικόλαου Καβάσιλα, σύμφωνα με την ὁποία ὁ πόνος εἶναι και ἓνας επιπλέον πρόσφορος μετὰ την πτώση τρόπος, προκειμένου ὁ ἄνθρωπος να μην δένεται υπερβολικά με τα υλικά και φθαρτὰ πράγματα, να μην καθίσταται δέσμιος και ὑπόδουλος της φθοράς²⁷⁵. Δια της «συν-πάθειας» με τον Σταυρωθέντα Ἰησοῦ Χριστό, του δίνεται ἡ δυνατότητα να ἀπεκδυθεῖ τὴ γυμνότητα της φθοράς που ἡ παρακοή του πρώτου ἀνθρώπου ἐπέφερε στον κόσμο, να ἐξαγνιστεῖ πλήρως ἀπὸ αὐτήν, και να φτάσει ἔτσι, με αὐτὸν τον τρόπο στη θέωση, να ὁμοιωθεῖ με τον Πλαστουργό του. Ὅπως πολὺ εὐστοχα θα αναφέρει για μία ἀκόμη φορά ὁ καθηγητὴς π. Θεόδωρος Ζήσης: «Ὁ πόνος και αἱ θλίψεις εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένα προς τον παρόντα αἰῶνα· ἀποτελοῦν στοιχεῖον ἐξ' οὗ δύναται να

²⁷⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Κυδώνιον Μήλων Ποιήματα*, ὁ. π., σ.86.

²⁷⁵Αγιορείτου Μοναχοῦ Μωϋσέως, *Ὁ Ἅγιος πόνος- Μαθητεία στην επίσκεψη του πόνου στην ζωὴ μας-*, ὁ. π., σ. 71.

συμπεράνῃ τις την συμμόρφωσιν προς τον Χριστόν και να στηρίξη βασίμους ἐλπίδας διά το μέλλον»²⁷⁶. Κλείνοντας λοιπόν αυτό το, τόσο μεγάλο και ατέρμονο για τον Κύπριο ποιητή, κεφάλαιο του πόνου, εύκολα θα μπορούσαμε να διακρίνουμε μέσα από τα τόσα αποσπάσματα ποιημάτων του που παραθέσαμε πως, η λογική με την οποία ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης προσεγγίζει την έννοια του πόνου, δείχνει πλήρως να ταυτίζεται με τον τρόπο προσέγγισης της συγκεκριμένης έννοιας από τον Ορθόδοξο χριστιανισμό. Ο π. Θεόδωρος Ζήσης για άλλη μια φορά θα επισημάνει στη μελέτη του πως: «Ο πόνος τῆς ἀρετῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, δεν θεμελιούται μόνον ἐπί τῆς αὐτονόμου ἠθικῆς προσπαθείας τοῦ ἀνθρώπου προς ὑπερνίκησιν τῶν παθῶν και τῶν ἀδυναμιῶν, ἀλλά κατανοεῖται και ὡς λυτρωτική μετοχή αὐτοῦ εἰς τον πόνον, τον σταυρόν και τον θάνατον τοῦ Ἰησοῦ και ὡς ἔναυσμα τῆς ἐπιθυμίας διά την εἰλικρινῆ, ἀμιγῆ και πλήρη χαράν τῶν ἐσχάτων»²⁷⁷.

²⁷⁶Θεόδωρου Ν. Ζήση, *Η σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ κόσμου κατά τον Ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον*, ὁ. π, σ. 218.

²⁷⁷Ο. π, σ. 223.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

1. Η στάση του ποιητή μπροστά στον «έσχατο εχθρό» του ανθρώπου

«Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον. Ἦλευθέρωσε γάρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος...»²⁷⁸. Σ' αυτό το εξαιρετικό απόσπασμα του πασχάλιου κατηχητικού λόγου του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου, μοιάζει να συνοψίζεται ολόκληρη η βασική περί του θανάτου θεώρηση του Κύπριου ποιητή Κυριάκου Χαραλαμπίδη. Με αυτή τη λογική δείχνει να αντιμετωπίζει τον λεγόμενο «έσχατο εχθρό του ανθρώπου», την πλέον φρικώδη αυτή συνέπεια της αποστασίας του από την «πηγή της ζωής του»²⁷⁹. Η έννοια του θανάτου, η τραγικότητα με την οποία περιβάλλεται και την οποία βίωσε στον μέγιστο βαθμό ο ίδιος ο ποιητής κατά τη διάρκεια ολόκληρης της ζωής του, άσκησαν από την πρώτη στιγμή έντονη επίδραση στον τρόπο γραφής και σκέψης του, προσδίδοντάς του με αυτόν τον τρόπο μία βαθιά θεολογική - μεταφυσική διάσταση, όπως σωστά διαπιστώνει ο Θεοδόσης Πυλαρινός²⁸⁰.

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης είναι ένας ποιητής που, έντονα διαπνεόμενος από την Δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας και εμποτισμένος από την Ιερά Παράδοση της, δεν φοβάται να έρθει αντιμέτωπος με τον θάνατο, μελετώντας τον τόσο ως έννοια, όσο και ως καθ' αυτό μεταπτωτικό φαινόμενο. Ο ίδιος άλλωστε θα δηλώσει πως μελετά τόσο έντονα το στοιχείο του θανάτου, επειδή θεωρεί ότι δίνει στον άνθρωπο ένα μέτρο ζωής²⁸¹. «Μέσ' από την καλλιέργεια «ψηγμάτων σοφίας και θανάτου, η ψυχή ρυθμίζεται για ν' αποδώσει τα κατάλληλα μηνύματα», θα αναφέρει χαρακτηριστικά²⁸². Όντας πάντοτε υπέρμαχος και υποστηρικτής της «κατ' ουσίαν» ζωής, σύμφωνα με την κριτική πάντα του Θεοδόση Πυλαρινού, παρουσιάζεται συνεπής και σταθερός αρνητής του θανάτου, ολοκληρωτικά ξένος ως προς αυτόν²⁸³. Η ποίησή του δείχνει να εφορμάται συνεχώς από μία εχθρική στάση απέναντι στη φθαρτότητα,

²⁷⁸Ιω. Χρυσοστόμου, *Λόγος Κατηχητικός Εἰς τὴν ἀγίαν καὶ λαμπροφόρον ἡμέραν τῆς ἐνδόξου καὶ σωτηριώδους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως*, PG 59, 723.

²⁷⁹Βασίλειου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, ό. π., σ. 241.

²⁸⁰Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 37.

²⁸¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π., σ. 305.

²⁸²Ό. π., σ. 306

²⁸³Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π., σ. 38.

εκπέμποντας ταυτόχρονα μια μορφή «αντίστασης» ενάντια στην ματαιότητα των επιγείων²⁸⁴.

Τι όμως είναι στ' αλήθεια αυτό που αποκαλούμε «τραγικό φαινόμενο του θανάτου»; Τι είναι ο θάνατος και γιατί παρουσιάζεται ως ο «έσχατος εχθρός» του κάθε ανθρώπου; Όπως πολύ καλά γνωρίζουμε από την διδασκαλία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, ο Θεός ούτε θέλησε, ούτε «δημιούργησε» με οποιονδήποτε τρόπο τον θάνατο²⁸⁵. Ο Θεός ως η ίδια η πηγή της ζωής, είναι αναίτιος του θανάτου, ολοκληρωτικά ξένος ως προς αυτόν, γι' αυτό και η παρουσία του φρικτού αυτού φαινομένου «έν τῷ κόσμῳ», αποτελούσε πάντα και συνεχίζει μέχρι και σήμερα να αποτελεί «μέγα μυστήριο τῆς θείας πανσοφίας»²⁸⁶. Ο άνθρωπος δεν δημιουργήθηκε από τον Θεό για να πεθάνει· δεν πλάσθηκε από τον Δημιουργό του αθάνατος μα ούτε και θνητός. Ο άνθρωπος είναι ένα «κατά χάριν» αθάνατο δημιούργημα, που πλάσθηκε «ἐκ Θεοῦ» δεκτικό αμφοτέρων, θανάτου και αθανασίας, απολύτως ελεύθερος να επιλέξει αυτό που επιθυμεί²⁸⁷. Έτσι, θέλοντας αυτοβούλως να απομακρυνθεί από την ίδια την πηγή της ζωής του και να γίνει ο ίδιος Θεός, να ζει αυτοπροσδιοριζόμενος και όχι ως προς τον Πατέρα, «εγκλωβίστηκε» στην ατομικότητά του²⁸⁸. Κλείστηκε στην φίλαυτη φυλακή του, με τραγική συνέπεια την βίαιη εισβολή του θανάτου στη ζωή του²⁸⁹. Ο θάνατος κατά τη διδασκαλία της Εκκλησίας αποτελεί ένα πνευματικό πρωτίστως φαινόμενο. Θάνατος νοείται κυρίως ο χωρισμός της ψυχής από την πηγή της ζωής, τον Θεό²⁹⁰. Όπως με πολλή μεγάλη σαφήνεια μας αναφέρει ο π. Alexander Schmemmann στο πόνημά του, «έσχατος ἐχθρός καταργεῖται ὁ θάνατος», αυτός νοείται κατά βάσιν ως ἄρνηση του ίδιου του Θεού από την πλευρά του ανθρώπου²⁹¹. Σύμφωνα πάντα με τον ίδιο, ο άνθρωπος θέλησε από μόνος του τον θάνατο ή καλύτερα θέλησε να αποστραφεί την «ὄντως ζωή». Προτίμησε τον εαυτό του έναντι του Θεού και πατέρα του, και έτσι χωρίς να το καταλάβει έγινε υπόδουλος του επίγειου και «μάταιου» κόσμου²⁹².

Συνήθως, οι περισσότεροι άνθρωποι όταν μιλούν για το φαινόμενο του θανάτου, κάνουν λόγο για τον σωματικό, τον χωρισμό δηλαδή της ψυχής από το σώμα. Ωστόσο, αυτή είναι μία μόνο από τις τρεις μορφές τις οποίες έχει ο θάνατος. Σύμφωνα πάντα με την διδασκαλία τόσο της Αγίας Γραφής, όσο και της Ιεράς Παράδοσης, ο σωματικός θάνατος έπεται του πνευματικού και έχει ως τραγικό επακόλουθο, για τον μη μετανοήσαντα στην εδώ ζωή, τον αιώνιο, την τραγικότερη μορφή αυτού, την «ὀριστική και αἰώνια μακράν τοῦ Θεοῦ

²⁸⁴Ο. π.

²⁸⁵Βασιλείου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, ό. π, σ. 241. Πρβλ. Σοφ. Σολ. (1, 13): «Ὁ Θεός θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδέ τέρπεται ἐπ' ἀπωλεία ζώντων».

²⁸⁶Νικόλαου Ε. Μητσόπουλου, *Ο θάνατος- Πνευματικός- Σωματικός- Αιώνιος*, Αθήναι 1973, σ. 5.

²⁸⁷Ο. π, σ. 37: «Ὁ ἄνθρωπος πλασθεῖς, ὡς ἐλέχθη, δυνάμει ἀθάνατος (*posseponitori*) ἔδει να ἀχθῆ ὁ ἴδιος συνεργεῖα τῆς θείας χάριτος εἰς την ἀθανασίαν ἐπιτυχάνων το *nonposseponitori*».

²⁸⁸Βασιλείου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, ό. π, σ. 243.

²⁸⁹Ο. π, σ. 241.

²⁹⁰Γεώργιου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική II*, ό. π, σ. 636.

²⁹¹Alexander Schmemmann, *Έσχατος ἐχθρός καταργεῖται ὁ θάνατος*, ό. π, σ. 43.

²⁹²Ο. π, σ. 46.

διαβίωσιν»²⁹³. Μετά από την τραγική αυτή ελεύθερη απόφαση του ανθρώπου και πτώση του ο Θεός, ως Φιλεύσπλαχνος και Πανοικτίρμων, έστειλε στον κόσμο τον Μονογενή του Υιό, όχι για να μας συμφιλιώσει με τον θάνατο, όπως οι περισσότεροι νομίζουν, ούτε για να απομακρύνει με τρόπο «μαγικό» από την ανθρωπότητα τον φόβο του θανάτου. Άλλωστε, όπως απολύτως ορθά μας επισημαίνεται και πάλι από τον π. Alexander Schmemmann, Χριστιανισμός δεν σημαίνει συμφιλίωση με τον θάνατο, αλλά αντίθετα αποκάλυψη, ουσιαστική κατατρόπωση αυτού²⁹⁴. Ο θάνατος ήταν και παραμένει κάτι ολωσδιόλου αφύσικο, κάτι το πραγματικά φρικτό, ένας πραγματικός εχθρός που πρέπει να αποκαλυφθεί και να καταργηθεί, να καταπατηθεί²⁹⁵. Αυτό θα γίνει μόνο εφόσον συνταχθούμε μαζί με τον Λυτρωτή μας Χριστό, που με σθένος κατέβηκε στο άντρο του προκειμένου να μας απελευθερώσει από τα δεσμά του.

Οι Άγιοι και Θεοφόροι Πατέρες αντιμετωπίζουν με παρόμοιο τρόπο αυτό το φρικτό γεγονός της ζωής του ανθρώπου. Ο ιερός Χρυσόστομος σε μία του ομιλία αναφερόμενη στην παύλεια προς Εβραίους επιστολή, θα προτρέπει τους Χριστιανούς να μη φοβούνται τον θάνατο, αφού αυτός έχει ήδη καταργηθεί από τον Σωτήρα και Λυτρωτή μας Χριστό²⁹⁶. Δεν πρέπει να τρέμουμε και να φοβόμαστε, ο θάνατος δεν αποτελεί το οριστικό τέλος της ύπαρξής μας. Ο Χριστός τον κατήργησε με τον ίδιο τον θάνατο και την Ανάστασή Του και το ίδιο μας καλεί να πράξουμε κι εμείς. Άλλωστε, για τον πιστό Χριστιανό, ακόμα και αυτός ο, πρόσκαιρος και «παροδικός», σωματικός θάνατος, ο αποχωρισμός δηλαδή του σώματος από την «ἀδελφή» του ψυχή, λογίζεται ως ευεργεσία, μεγίστη ωφέλεια και κέρδος. Έτσι αναχαιτίζεται η παραμονή του εκπεσόντος ανθρώπου στην αμαρτωλή κατάσταση²⁹⁷. Ο θάνατος πλέον τον άνθρωπο δε δύναται να τον βλάψει, αφού η ψυχή του παραμένει δίπλα στον σωτήρα και λυτρωτή της. Δια του θανάτου, σύμφωνα με τον Θεόφιλο Αντιοχείας, εξασφαλίζεται το «μη διαμεΐναι (τον άνθρωπον) εις τον αἰῶνα ἐν ἁμαρτία

²⁹³Νικόλαου Ε. Μητσόπουλου, *Ο θάνατος- Πνευματικός- Σωματικός- Αιώνιος, ό. π, σ. 20*. «*Ἡ διάκρισις τριῶν μορφῶν θανάτου ἀποτελεῖ διδασκαλίαν τῆς τε Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Καὶ ναὶ μὲν δὲν ἔχομεν ἀγιογραφικὰ χωρία ὁμιλοῦντα σαφῶς περὶ τριῶν εἰδῶν ἢ μορφῶν θανάτου, οὐχ ἦντων ὅμως καὶ τὰ τρία ὡς ἄνω εἶδη τοῦ θανάτου διδάσκονται ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἱερῶν Πατέρων. Καὶ διὰ μὲν τοῦ πνευματικοῦ ἢ ψυχικοῦ θανάτου νοεῖται ὁ χωρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματικῆς ὁλότητος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτῳ, διὰ τοῦ σωματικοῦ ἢ φυσικοῦ δηλοῦται ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, τοῦ τελευταίου παύοντος νὰ ὑφίσταται βιολογικῶς ὡς ζῶντος ὀργανισμοῦ, καὶ διὰ τοῦ αἰωνίου διδάσκεται ἡ ἀτελεύτητος μακράν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ βασιλείας ὑπαρξίς ἐν βασάνοις τοῦ μὴ ἐν Χριστῷ καὶ κατὰ Χριστὸν ζήσαντος ἐπὶ τῆς ἀνθρώπου μετὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ κρίσιν τοῦ Κυρίου, ἧς ἐν βασάνοις ὑπάρξεως προγεύονται αἱ ψυχαὶ τῶν ἀμετανοήτων ἀμαρτωλῶν μετὰ τὸν σωματικὸν θάνατον ἐν τῇ μέσῃ καταστάσει».*

²⁹⁴Alexander Schmemmann, *Ἐσχάτος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος, ό. π, σ. 119*.

²⁹⁵Ό. π, σ. 119.

²⁹⁶Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου Ἱερόθεου, *Δερμάτινοι χιτῶνες-αναφορὰ στὴν βιολογικὴ ζωή, τὶς ασθένειες, τὰ γηρατεῖα, τὸν θάνατο, καὶ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου-*, Ἱερά Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), Λιβαδεῖα 2017, σ. 476: «

²⁹⁷Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, Ἀδελφότης Θεολόγων « Ο Σωτήρ», Ἀθήνα 192010, σ. 112.

όντα»²⁹⁸. Σύμφωνα δε με τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης, ο θάνατος δεν είναι τίποτε άλλο παρά «καθαριστικό της κακίας»²⁹⁹.

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης δείχνει να ακολουθεί πιστά την συγκεκριμένη στάση της Ορθόδοξης Εκκλησιαστικής Παράδοσης έναντι αυτού του φρικτού και αιώνιου «εχθρού του ανθρώπου», του μέγιστου για εκείνον μυστηρίου. Όπως μάλιστα θα τονίσει χαρακτηριστικά σε ανύποπτο χρόνο, βλέπει ουσιαστικά τον θάνατο «ώς μιᾶς μυστικῆς ἀλήθειας τόν φορέα “ἵνα μη το κακόν ἀθάνατον γένηται”», ως μία μυστική οδὸς προς την αληθινή ζωή³⁰⁰. Ολόκληρο το ποιητικό του έργο διαπνέεται από την έντονη θέληση της αναμέτρησης με τον θάνατο και της (ουσιαστικής) κατάργησής του. Ωστόσο, είναι έντονη η μεταφυσική - θεολογική του πεποίθηση πως, ουσιαστικά πλέον, θάνατος δεν υπάρχει, έχει καταργηθεί, έχει πια χάσει την όποια δύναμη και ισχύ του, κατατροπώθηκε³⁰¹. Ο ίδιος θα δηλώσει πως πλέον, «διά τοῦ θανάτου θανατώνεται ἡ ἁμαρτία, πατεῖται πλέον αὐτή ἢ ἴδια ἢ οὐσία του»³⁰².

Σε αυτό το πνεύμα λοιπόν κινούμενος, από τις πρώτες του κιόλας ποιητικές συλλογές ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης θα θελήσει να καταστήσει σαφή αυτή του τη στάση. Αρχίζοντας δειλὰ το ποιητικό του ταξίδι από την *Πρώτη Πηγή* του, θα «αναμετρηθεί» με μοναδικό του όπλο τον λόγο και την ποίηση, την ομορφιά της ψυχῆς του, ενάντια στην περατότητα και την φθαρτότητα του μάταιου τούτου κόσμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής του της προσπάθειας θα αποτελέσει το ποίημα του με τίτλο «Τιτικά χωρίς ὄνομα», το οποίο και θα επιχειρήσουμε όσο μπορούμε πιο συνοπτικά να αναλύσουμε και να ερμηνεύσουμε. Στο συγκεκριμένο ποίημα λοιπόν αρχικά, ο Κύπριος ποιητής, δείχνει να μας περιγράφει με τον πλέον προσήκοντα και γλαφυρό για εκείνον ποιητικό τρόπο την κατάσταση πλήρους οδύνης στην οποία έχει περιέλθει ολόκληρη η ανθρωπότητα εξαιτίας της πτώσης από τον παράδεισο:

*Μεγαλομάτα ἢ μέρα φῶς ἐκένωσεν
ἐπί τὰς ἡμετέρας κεφαλὰς
και χάσαμε την ἄγνοιά μας, χαθήκαμε
σε τρία τέρμινα φωτός, ἀναλυμένοι
κι ἀπρόσωποι, πίσω ὁ Θεός
μπροστά ἢ Παράδεισο³⁰³.*

²⁹⁸ Θεοφίλου Αντιοχείας, *Προς Αὐτόλυνκον Β* 26 ΒΕΠΕΣ 5, 39 (5-6).

²⁹⁹ Γρηγόριου Νύσσης, *Λόγος ἐπικήδειος εἰς Πουλχερίαν*, PG 46, 876D. «Οὐδέ γάρ ἄλλο τι ἐστὶν ἐπ' ἀνθρώπων ὁ θάνατος, εἰ μὴ κακίας καθάρσιον...».

³⁰⁰ Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ὁ. π., σ. 126.

³⁰¹ Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ὁ. π., σ. 39.

³⁰² Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ὁ. π., σ. 126.

³⁰³ Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγή Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 15.

Θέλοντας να αποκτήσουν την πλήρη γνώση οι πρωτόπλαστοι και να καταστήσουν τους εαυτούς τους αυτόνομους και αυτάρκεις, σύμφωνα πάντα με τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη και το ποίημα, αυτοπαγιδεύτηκαν. Χάνοντας την άγνοιά τους, ταυτόχρονα το ψεύτικο φως της φιλανθίας και εγωϊστικής γνώσης τους, τους έκανε να χαθούν σε «τρία τέρμινα φωτός, αναλυμένοι κι απρόσωποι». Αρνούμενοι πλέον να ετεροπροσδιορίζονται ζώντας ευχαριστιακά μια ζωή με τον Θεό για τον Θεό, επιθυμώντας να αποκτήσουν σαφή και έμπρακτη γνώση του καλού και του κακού, αποστράφηκαν την ίδια την πηγή της ζωής τους, αυτοειδωλοποιήθηκαν³⁰⁴. Με αυτόν όμως τον τρόπο εκούσια υπέταξαν τον εαυτό τους στον κόσμο του θανάτου, επέλεξαν με τη θέλησή τους, μια ζωή κλεισμένη μονίμως στον εαυτό τους και αποκλειστικά για τον εαυτό τους, όντας οι ίδιοι «απρόσωποι»³⁰⁵.

Σε αυτή την «θνητή», φθαρτή και απολύτως απρόσωπη ακριβώς κατάσταση σύνολης της εκπεσούσας κτίσης, είναι που αντιτίθεται σθεναρά ο ποιητής με τον λόγο και την πένα του, με την οποία και αθανατίζει τη θνητή ομορφιά της, «έξω από κάθε όνομα»³⁰⁶. Με μοναδικό του «όπλο» την ποίησή του, δεν φοβάται να τεθεί αντιμέτωπος με τον έσχατο εχθρό του ανθρώπου και του κόσμου, ουσιαστικά να τον «καταπατήσει», διάγοντας μια περίλαμπρη νίκη, αφού, όπως χαρακτηριστικά θα δηλώσει και στην κατάληξη του ποιήματός του:

...είναι οί χειμώνες μου μεστοί από άνοιξη.

Κάθε μέρα τής άνοιξης είναι Πρωτομαγιά³⁰⁷.

Με την ποίησή του που ζωοποιεί, ο –νεαρός ακόμα εδώ Κυριάκος– Χαραλαμπίδης, έχει καταφέρει να νικήσει τον φόβο του θανάτου, να κατατροπώσει τον ίδιο τον θάνατο, να είναι όλοι οι χειμώνες του πλέον «μεστοί από άνοιξη, κάθε μέρα τής άνοιξης να είναι Πρωτομαγιά». Με την «ζωοποιούσα» δύναμη του Λόγου «άθανατίζει» και πάλι την φθαρθείσα κτίση, της επαναπροσφέρει το «ἀρχαίον της κάλλος», αφού έχει ευθαρσώς σε ανύποπτο χρόνο δηλώσει, πως αντιλαμβάνεται την ποίηση «ώς μια τελετουργική πράξη, που σκοπό έχει να επανατοποθετήσει τον άνθρωπο στην πρωταρχική του ιερότητα»³⁰⁸.

Στο ποίημα της συλλογής *Άχαιών Άκτῆ* με τίτλο «έποχή του σιδήρου», ο ποιητής, εκφράζει αρχικά την επιθυμία του να μπορούσε κρυφά να πετούσε σαν

³⁰⁴Alexander Schmemmann, *Έσχατος έχθρός καταργείται ο θάνατος*, ό. π, σ. 47.

³⁰⁵Ο. π, σ. 47.

³⁰⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγή Ποιήματα*, ό. π, σ. 15.

³⁰⁷Ο. π.

³⁰⁸Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 142.

πουλί «και να μη τον θωροῦν, πάνω ἀπ' αὐτό που λέγεται νησί», ὅπως αναφέρει χαρακτηριστικά. Πάνω ἀπὸ ἓνα νησί που, ἔπειτα ἀπὸ τὴν εἰσβολή του «Αττίλα» τόσο βάνουσα διχοτομήθηκε, ἀλλάξε ἀπότομα ὄψη, ἔγινε γιὰ ἐκεῖνον ἓνα θέαμα ἐντελῶς ἀποτρόπαιο. Ἐκφράζει λοιπὸν τὴν ἐπιθυμία νὰ εἰσχωρεῖ «στὶς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ, καλὴ νὰ βρῖσκει βρώση τοῦ ματιοῦ». Δείχνει γιὰ ἀκόμη μία φορὰ ἀγέρωχος νὰ ἔρχεται ἀντιμέτωπος με τὸν θάνατο συνομιλώντας μαζί του νὰ μὴν τὸν φοβάται, σχεδὸν περιφρονητικὰ νὰ του ἀπευθύνεται· φέρνοντάς μας στὸ νοῦ, τόσο τὸν Ἀπόστολο Παῦλο στὸ 15^ο κεφάλαιο τῆς Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς του, ὅσο και τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο και τὸν κατηχητικὸ τοῦ λόγου³⁰⁹, ἀπευθύνεται σε ἐκεῖνον κἀνοντάς του μιὰ ρητορικὴ καθαρὰ ἐρώτηση, με τὰ ἀκόλουθα, γεμάτα περιφρόνηση λόγια, ἀφοῦ εἶναι σίγουρος πλέον πως ἡ ὅποια «κραταιά» ἰσχύ του στὸν κόσμο και τοὺς ἀνθρώπους ἔχει παῦσει:

Τι κάνεις θάνατε, εἶσαι καλὰ³¹⁰;

Ἐπειτα δείχνει τὴν γῆ τῆς Κύπρου, προσωποποιημένη και, συνεχίζοντας νὰ ἀπευθύνεται στὸν θάνατο με τὸν ἴδιο ἀγέρωχο μα και περιφρονητικὸ τόνο, θα του δηλώσει:

... «να ὁ χαλκὰς μου»,

και τὸ κακὸ κουδούνισε μακριά».

Σφιχτόδεσε τὸ σῶμα στη φωνή τῆς

τόσο καλὰ, που δεν μπόρει νὰ κλάψει³¹¹.

Ὁ ποιητὴς ἐδῶ, σε πλήρη ταύτιση με τὸ πολύπαθο και πληγωμένο νησί του, μοιάζει νὰ περιφρονεῖ τὸν φρικτὸ αὐτὸν ἐχθρὸ, λέγοντάς του οὐσιαστικὰ πως πλέον δε δύναται νὰ τὸν βλάψει, πως πλέον ὑπέρκειται αὐτοῦ. Ἐτσι, δείχνει νὰ

³⁰⁹Πραγματικά, τόσο ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος στὸ 15^ο κεφάλαιο τῆς Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς του, ὅσο και ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος στὸν *Κατηχητικὸ τοῦ λόγου γιὰ τὸ Ἅγιον Πάσχα*, θα ἀπευθυνθοῦν πρὸς τὸν νικημένο και «ταπεινωμένο» πλέον θάνατο με ἄκρως περιφρονητικὸ και περιπαικτικὸ θα λέγαμε τρόπο (Α' Κορ. 15:55): «...ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου ἄδη, τὸ νίκος;». Πρβλ. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Λόγος Κατηχητικὸς Εἰς τὴν ἁγίαν και λαμπροφόρον ἡμέραν τῆς ἐνδόξου και σωτηριώδους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως*, Πεντηκοστάριον, Ἔκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις, σ. 27. «Ποῦ σου Ἄδη τὸ νίκος; Ἀνέστη Χριστός, και σύ καταβέβλησαι. Ἀνέστη Χριστός, και πεπτῶκασι δαίμονες. Ἀνέστη Χριστός, και χαίρουσιν Ἄγγελοι...».

³¹⁰Κυριακοῦ Χαραλαμπίδη, *Ἀχαιῶν Ἀκτὴ Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 9.

³¹¹Ὁ. π.

προχωρά αγέρωχα, με θάρρος, τόλμη και αποφασιστικότητα απέναντί του, αφού ο έσχατος εχθρός του ανθρώπου έχει χάσει πλέον το θανατηφόρο κεντρί του.

Με το ίδιο θάρρος, την ίδια τόλμη και το ίδιο υπέρμετρο σθένος φαίνεται όμως και στο τέλος του ποιήματος πώς αντιμετωπίζεται η συγκεκριμένη αυτή φρικτή κατάσταση του θανάτου. Η πολύπαθη νήσος του, αυτή η, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο «γῆ έναλία», που της παίρνουν το κορμί «και τοῦ ποδιοῦ το κόκαλο της κόβουν, τα χέρια τη γαστέρα της τρυπούν με τάφους και σκληρά πολυβολεῖα», αυτή που «θυσιάζεται» ως αμνός πλημμυρισμένος στο αίμα, και της οποίας την φωνή ο ποιητής αφουγκράστηκε από μακριά, «ἀρμεξε» από χίλια μέτρα, αυτή είναι και που «σφιχτόδεσε το σθένος στη ματιά». Ακριβώς, επειδή πλέον πολύ καλά «γνωρίζει» με βεβαιότητα πως ο «Πρωτότοκος των νεκρών» με την Ανάστασή του αποδυνάμωσε καιρία τον θάνατο, που όμως ωστόσο θα υφίσταται ακόμα μέχρι και την οριστική κατατρόπωση και κατάργησή του, θα ψελίσει μια ακροτελεύτια κραυγή απόγνωσης μα και ελπίδας:

«Ποῦ θα το πάει ὁ θάνατος», μᾶς εἶπε³¹².

Το αμέσως επόμενο ποίημα της ίδιας συλλογής, φέρει τον τίτλο « Ἡ πρώτη μέρα τοῦ θανάτου μου», και δείχνει και αυτό καταφανέστατα τον τρόπο με τον οποίον ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης αντιμετωπίζει το τραγικό γεγονός του θανάτου. Για μία ακόμη φορά καταλαβαίνουμε πως ο σωματικός θάνατος δε σημαίνει τίποτα για τον ίδιο· αντίθετα δείχνει να τον απελευθερώνει, τον βοηθά «να μην τρέμει πιά πολύ την κτηνωδία στο πρόσωπο σά βλέπει τῶν τριγύρω να φουντώνει», να υπέρκειται των τραγικών και φθαρτών εγκοσμίων. Γι' αυτό λοιπόν και ο τίτλος του συγκεκριμένου ποιήματος καταφανέστατα δηλώνει τον τρόπο με τον οποίον ο ποιητής «γιορτάζει» τη συγκεκριμένη μέρα, κατά έναν παράδοξο τρόπο θεωρώντας την ως γενέθλια ημέρα της κύριας και ουσιαστικής, της πνευματικής, όχι της εγκόσμιας και φθαρτής ζωής του³¹³. Οι εχθροί του, «ὄσοι μολύνουνε το κρατικό λουλούδι» με τη βίαιη εισβολή τους, νομίζοντας ουσιαστικά πως με αυτόν τον τρόπο θα τον εκμηδενίσουν, τον «φθέρνουν», σκοτώνουν το φθαρτό σώμα του:

«ἐγγύς ὁ θάνατος», μοῦ ψέλνουν και με φθέρνουν.

³¹²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ἀγαιῶν Ἀκτὴ Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 10.

³¹³A. Von. Harnack, *What is Christianity*- transl. by T. B. Saunders (μετάφραση δική μου), N. Y., G. D. Putnam's Sons, 1903, pp. 174-175. Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π., σ. 206: « Ὅτιδῆποτε και ἄν συνέβη στον τάφο τοῦ Χριστοῦ, οἰοσδήποτε και ἄν ὑπῆρξε ὁ τρόπος τῶν ἐμφανίσεών του στους Μαθητές του, ἕνα εἶναι βέβαιο: ὅτι αὐτός ὁ τάφος ὑπῆρξε ὁ γενέθλιος τόπος τῆς ἀφθάρτου πίστεως, ὅτι ὁ θάνατος ἐνίκηθη και κατετροπόθη, ὅτι ὑπάρχει αἰώνιος ζωὴ»

*Πόσα λεβέντικα κορμιά χαθήκανε ἔτσι,
κυρίως αὐγή, με μόνο μάρτυρα το φῶς τους³¹⁴.*

Μα ὅμως, για μία ἀκόμη φορά ἐδῶ ο ποιητής ἐκδηλα ἀποτυπώνει τη στάση που κρατά ἐναντι ἀκόμα και του δικού του θανάτου, ἀφού πολύ καλά γνωρίζει πως, ὅσο και αν τον «φθέρνουν», δε πρόκειται με κανέναν τρόπο να τον «εξαφανίσουν» ὡς προς την οὐσία του. Προτιμᾷ τον σωματικό θάνατο που θα τον εξαγνίσει ἀπὸ τη φθορά, παρά να παραμείνει στην κατάσταση του πνευματικού του θανάτου, ὅπως χαρακτηριστικά ἀναφέρει «λίγο σκοτωμένος»:

*Θα με σκοτώσουν, ξέρω το, μονολογῶ σ' αὐτόν μου,
μά πάλι ἂν ζήσω, θα ἔμαι λίγο σκοτωμένος³¹⁵.*

Ακόμα και τον ἴδιο του τον θάνατο λοιπὸν ἀντιμετωπίζει ο ποιητής με θάρρος και παρρησία, ὡς ἓναν φωτεινὸ ὁδοδείκτη, ὡς ἓνα παράδειγμα για ὅλους. Χωρίς να τον κατανικάει ο φόβος, μοιάζει ο θάνατος να μην υφίσταται οὐσιαστικά για ἐκεῖνον ὡς ἐκμηδενισμὸς, ὡς πτώση στο «μη εἶναι». Τον κατά τους ἄλλους «υπέρτατο ἔσχατο ἐχθρό», τον θεωρεῖ ευεργέτη του και τον καλωσορίζει, «χαιρετάει» ἀτάραχος την πρώτη μέρα του. Τον θεωρεῖ, ὅπως τον θεωροῦν ἀκριβῶς και ὅλοι οἱ ἐν Χριστῷ ζῶντες, ὄχι ὡς ἓνα τέλος, ὡς μια διάβαση ἀπὸ την ζωὴ των αἰσθήσεων και των αἰσθητῶν στο «ἀπόλυτο μηδέν» του θανάτου, ἀλλὰ ὡς μετάβαση ἀπὸ τον κατ' οὐσίαν θάνατο στην «όντως ζωὴ»³¹⁶.

*Την πρώτη μέρα χαιρετῶ λοιπὸν τοῦ θανάτου μου,
για να μην τρέμω πιά πολύ την κτηνωδία στο πρόσωπο
σά βλέπω τῶν τριγύρω να φουντώνει³¹⁷.*

Ο ποιητής φαίνεται να προτιμᾷ, να «χαιρέται» που θα υποστεί τον θάνατο τον σωματικό, ἀφού χαιρετάει την πρώτη μέρα του θανάτου του, συναίσθημα παρόμοιο με ἐκεῖνο που κυρίευε τον Ἀπόστολο των Ἐθνῶν Παῦλο στο πρώτο κεφάλαιο της προς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς του, ὅταν και θα δηλώσει πως

³¹⁴Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Ἀχαιῶν Ἀκτὴ Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 11.

³¹⁵Ο. π, σ. 12.

³¹⁶Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Ἀγίου Βλασίου Ἱερόθεου, *Δερμάτινοι χιτῶνες-ἀναφορά στην βιολογικὴ ζωὴ, τις ἀσθένειες, τὰ γηρατειά, τον θάνατο, και την ὥρα τοῦ θανάτου-*, ὁ. π, σ. 420.

³¹⁷Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Ἀχαιῶν Ἀκτὴ Ποιήματα* ὁ. π, σ. 12.

υπερισχύει για εκείνον η επιθυμία του να αποδημήσει σωματικώς από την ζωή αυτή, αφού έτσι θα είναι μαζί με τον Κύριό του τον Χριστό, πράγμα ασυγκρίτως καλύτερο «δι' αυτόν»³¹⁸. Με αυτό τον τρόπο ο θάνατος, από φρικτός εχθρός γίνεται ευεργέτης, το μέσο που οδηγεί τον κάθε πιστό κοντά στον Σωτήρα και Λυτρωτή του Χριστού. Ο διαφορετικός πλέον τρόπος με τον οποίον, ο κάθε Χριστιανός βαδίζει προς τον σωματικό θάνατο και τον τάφο, μετά την «τοῦ Χριστοῦ ἁγίαν Ἀνάσταση», γίνεται εμφανής ακόμα και στην νεκρώσιμη ακολουθία της Ορθοδόξου Εκκλησίας³¹⁹.

Το επόμενο ποίημα στο οποίο δείχνει να γίνεται ακόμα πιο καθαρή και διαυγής η στάση του ποιητή απέναντι στον έσχατο εχθρό του ανθρώπου τον θάνατο, είναι το ποίημα με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Μνημείον έπετείου», της ίδιας συλλογής. Κι εδώ παρατηρούμε για μία ακόμη φορά τον ίδιο τον ποιητή να μιλάει αυτοπροσώπως στον αναγνώστη, δηλώνοντας με περισσή ειλικρίνεια και χωρίς περιστροφές, την κεντρική του ποιητική θέση, την αγέρωχη, τη σταθερά πλέον διαμορφωμένη και πλήρως αποκρυσταλλωμένη ενώπιον του θανάτου, αυτού που ἐν Χριστῷ έχει πιά νικηθεί «σκυλευθεί» και καταπατηθεί³²⁰:

*Μα ἐσύ δε φοβᾶσαι. Ὁ φόβος ἄλλωστε εἶναι
τοῦ θανάτου ὁ προσκέφαλος-και τι ἐστίν θάνατος;
Ὅταν ὁ Κύριος εἶδε τὰ λείψανα τῶν σωμάτων
ἐπάνω στα σώματα, εἶπε «ἡ ἔγερση ἅς γίνεи».
Και τα νεῦρα τοῦ ξύλου (Σεφέρης)
παιχνιδίζοντας ἀνασυγκόλλησαν το νερό γύρω γύρω.
«Και ἰδού», λέει ὁ μέτοχος τῆς ζωῆς,
«ὅτι ὁ θάνατος ἔγινε πάλι μαστίχα»³²¹.*

Πλέον ο θάνατος πανηγυρικά καταργείται, ολότελα καταπατεῖται, ο Άδης όπως αναφέραμε και προηγουμένως «σκυλεύεται»³²². Με την έλευση του Σωτήρα και

³¹⁸Φιλιπ. (1:23). «...την επιθυμίαν ἔχων εἰς το ἀναλῦσαι και σύν Χριστῷ εἶναι πολλῶ γάρ μᾶλλον κρεῖσσον».

³¹⁹«Ακολουθία Νεκρώσιμος», στο *Μικρόν Εὐχολόγιον*, Έκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ¹³1998, σ. 255: «...και προς τάφον ἐπέιγεται, οὐκέτι φροντίζων τὰ τῆς ματαιότητος και πολυμύχθου σαρκός»..

³²⁰Πεντηκοστάριον, Έκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις, σ.111:«Ἡ φθορά ἐξωστράκισαι· ἀφθαρσία ἐξήνθησεν· ὁ δεσμός ὁ χρόνιος διαλέλυται· οἱ οὐρανοί εὐφραίνεσθωσαν, γῆ και τὰ ἐπίγεια· ἐξάνεστη γάρ Χριστός· ἐσκυλεύθη ὁ θάνατος...»

³²¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ἀχαιῶν Ἀκτὴ Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 41.

³²²Α' Κορ. (15:54): «...κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῆκος».

Λυτρωτή μας στον κόσμο, αποδεσμευόμαστε από τα τόσο πνιγηρά δεσμά του, παύει να έχει ισχύ, να είναι δεσμώτης και τύραννος για την ανθρωπότητα. Μέσω του Κυρίου και Λυτρωτή μας πλέον έχουμε αποδεσμευθεί από τον φόβο του θανάτου, που είναι όπως τονίζει συγκεκριμένα ο ποιητής «τοῦ θανάτου ὁ προσκέφαλος», καθώς ο φόβος είναι αυτός που τον βοηθάει να εδραιωθεί στις ψυχές των ανθρώπων και να τις αιχμαλωτίσει. Οποιος πλέον πιστεύει στον Ιησού Χριστό και την Ανάστασή του, δεν έχει τίποτα πια να φοβηθεί. Γιατί γνωρίζει πως, ακόμα και αν πεθάνει σωματικώς, εν τέλει θα ζήσει³²³. «...και τι ἐστὶν θάνατος»; Ο θάνατος έχει γίνει από τον «μέτοχο τῆς ζωῆς» Ἰησοῦ, «πάλι μαστίχα». Ἐχει πιά μετατραπεί σε μια τρόπον τινά «συγκολλητική ουσία» ανάμεσα στα «νεῦρα τοῦ ξύλου», ένα απλό πέρασμα προς την «Ὄντως Ζωή».

Απολύτως συνειρμικά εδώ, έρχεται στο μυαλό του αναγνώστη η διήγηση του «οράματος των ξηρών οστών» του Ἰεζεκιήλ γνωστή και ως διήγηση της «κοιλιάδας τῶν νεκρῶν οστῶν», σύμφωνα με την οποία, «χείρ Κυρίου ἐστάθη ἐπ’ αὐτοῦ», τον τοποθέτησε «ἐν μέσῳ πεδιάδος πλήρους ὀστέων», τα οποία αν και κατάξηρα, θέλησε μεμιάς να τα επαναζωοποιήσει. Ἐνεφύσησε δηλαδή σε αυτά και πάλι πνεῦμα και νεῦρα, σάρκα και δέρμα, ὥστε τα «νεκρά» ἕως τότε οστά, να σταθούν και πάλι στα πόδια τους, να γνωρίσουν ποιος είναι ο πραγματικός ζωοδότης και «μέτοχος τῆς ζωῆς»³²⁴. Ο ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης επίσης στον Λόγο του *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα*, κάνει σαφή αναφορά στο κοσμοσωτήριο αυτό γεγονός: «Σε εμάς, οι οποίοι εἶχαμε πέσει και εἶχαμε νεκρωθεί, ἔδωσε[ο Κύριος] πάλι ζωή και ανανέωσε το φθαρτὸ σῶμα μας»³²⁵.

Σε ένα επόμενο ποίημα της ίδιας επίσης συλλογής, με τον τίτλο «Μια Μηλιά», ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης δείχνει για μία ακόμη φορά αγέρωχα και γεμάτος θάρρος ομιλεί:

*Πές ὅτι πολέμησα
και ὅτι σκοτώθηκα.
Γιατί λοιπόν να βρίσκομαι
στον πόλεμον ἀκόμα;
Ἔχω παιδιά πού καρτεροῦν να ἰδοῦν*

³²³Ἰω. (11:26): «...ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται. Και πᾶς ὁ ζῶν και πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα...»

³²⁴Ἰεζ. (38:5-10). «Ὅτῳ λέγει Κύριος ὁ Θεός προς τὰ ὀστά ταῦτα. Ἴδού, ἐγὼ θέλω ἐμβάλλει εἰς ἐσᾶς πνεῦμα, και θέλετε ἀναζήσει. Και θέλω βάλει ἐφ’ ὑμᾶς νεῦρα, και ἀναγάγει σάρκα ἐφ’ ὑμᾶς, και περσκεπάσει ὑμᾶς με δέρμα, και θέλω ἐμβάλλει εἰς ἐσᾶς πνεῦμα, και θέλετε ἀναζήσει, και θέλετε γνωρίσει ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος...Και εἶδον, και ἰδοῦ, νεῦρα και σάρκες ἀνεφύθησαν ἐπ’ αὐτά, και δέρμα περισκεπάσεν αὐτά ἐπάνω...και το πνεῦμα εἰσήλθεν εἰς αὐτούς, και ἀνέζησαν, και ἐστάθησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, στράτευμα μέγα σφόδρα σφόδρα».

³²⁵Γρηγόριου Νύσσης, «Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα»...Λόγ. Γ’, PG 46, 653CD.

όλόσωμο πατέρα.

Οί σφαῖρες πέφτουν γύρω μου σαν άστραπή

κι έγώ το θάνατο δε συλλογιέμαι³²⁶.

Στο συγκεκριμένο ποίημα επισημαίνεται έντονα μια αντίφαση, σύμφωνα με την οποία, ενώ ο ίδιος ο ποιητής συλλογιέται «γιατί λοιπόν να βρίσκομαι στον πόλεμο ακόμα; Έχω παιδιά που καρτερούν να ίδούν όλόσωμο πατέρα», την ίδια στιγμή «συλλαμβάνει» τον εαυτό του να στέκεται ατρόμητος και με θάρρος απέναντι στον μεγαλύτερο για εκείνον, όπως και για όλους τους ανθρώπους κίνδυνο. Ρίπτει τον εαυτό του στη φωτιά και τον θάνατο, και ενώ οι σφαίρες πέφτουν γύρω του σαν αστραπή, χωρίς στιγμή να τον συλλογιέται· ακολουθεί, ίσως και χωρίς συνειδητά να το επιδιώκει, μια βαθύτατα Ορθόδοξη Χριστοκεντρική στάση, στηριζόμενη κυρίως στο απόσπασμα των λόγων του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου: «...και μη φοβηθήτε από τῶν άποκτενόντων το σῶμα, την δε ψυχήν μη δυναμένων άποκτεῖναι· φοβήθητε δε μάλλον τον δυνάμενον και ψυχήν και σῶμα άπολέσαι έν γεέννῃ»³²⁷.

Στο πνεύμα αυτών των θείων λόγων του Χριστού και οι Μάρτυρες και Θεοφόροι Πατέρες της Ορθοδόξου Εκκλησίας, κινήθηκαν απέναντι στους τόσους κινδύνους και στα μαρτύρια που αντιμετώπιζαν πάντα με φρόνημα ηρωικό. Όπως με πλήρη ενάργεια μας διαβεβαιώνει και ο Νικόλαος Βασιλειάδης στο σύγγραμά του *Το Μυστήριο του Θανάτου*: «Οί γενναίοι εκείνοι άγωνισταί βεβαιώνουν ότι δεν αισθάνονται άπελπισία ένώπιον τοῦ θανάτου· αντίθετα, τον αντιμετώπιζουν με ειρήνη, με άνείπωτη έσωτερική χαρά και έλπίδα»³²⁸. Πλείστα τέτοια παραδείγματα, αγίων μαρτύρων, δυνάμεθα διάσπαρτα να εντοπίσουμε στην ιστορία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, όπως για παράδειγμα του Αγίου Ιγνατίου του Θεοφόρου, επισκόπου Αντιοχείας, ο οποίος επιζητούσε το μαρτύριο και τον «ύπέρ Χριστοῦ» θάνατο με όλη του την ψυχή³²⁹. Αυτά τα παραδείγματα θάρρους και ευψυχίας είχε υπ'όψιν του ο «μέγας ανατόμος της ανθρώπινης ψυχής» θείος Χρυσόστομος, όταν παρατηρούσε: «Το άποθανεῖν τοῦ ζῆν βέλτιον». Ο θάνατος για τους πιστούς Χριστιανούς, είναι καλύτερος και πλέον συμφερότερος από τη ζωή, γιατί τους πηγαίνει κοντά στον Χριστό. Σε αυτό το πνεύμα δείχνουν να κινούνται λοιπόν και τα ως άνω λόγια του ποιητή στο συγκεκριμένο ποίημα.

Σε σχεδόν πανομοιότυπο κλίμα και το επόμενο ποίημα που θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε, που ανήκει στη συλλογή της *Μεθιστορίας* του Κύπριου ποιητή, και φέρει τον τίτλο «Το δε την πόλιν». Το συγκεκριμένο ποίημα, κινείται συνολικά γύρω από τις τελευταίες στιγμές της αυτοκρατορίας του

³²⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αχαιῶν Ακτή Ποιήματα*, ό. π., σ. 44.

³²⁷Ματθ. (10:28).

³²⁸Νικόλαου Π.Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ό. π., σ. 301.

³²⁹Ο. π.

Βυζαντίου, μέσα από τον τελευταίο και πιο «τραγικό» όπως έχει χαρακτηριστεί αυτοκράτορα του, τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Περιγράφοντας λοιπόν ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης τις τελευταίες στιγμές προ της άλωσης της Πόλης και του προσωπικού, μαρτυρικού και γι' αυτό και «ανάλαφρου» θανάτου του τελευταίου αυτοκράτορα του Βυζαντίου, μας παρέχει και πάλι ο ποιητής μια απολύτως γλαφυρή εικόνα της όλης στάσης του έναντι του φρικώδους αυτού μυστηρίου του θανάτου. Οι «κομβικοί», θα μπορούσε να πεί κανείς, για το ποίημα στίχοι, οι οποίοι και συνοψίζουν εντός τους ολόκληρο το «αυτοπροαιρετικό» πνεύμα του ποιητή μπροστά στον θάνατο, είναι οι παρακάτω:

*Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος
ἔγραψε μοναχός (γραμματικό δεν εἶχε)
ἐκεῖνο το καβαφικό «Το δε την πόλιν
σοι δοῦναι, οὐτ' ἐμόν οὐτ' ἄλλου
τῶν κατοικούντων-λέει- ἐν ταύτη». Ἀσφαλῶς!
«Κοινῇ γάρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως
ἀποθανοῦμεν (σύν, θαρρῶ, Ὑπερμάχῳ)
και οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν»³³⁰.*

Η φράση αυτή του ποιήματος, «αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν», φράση εμποτισμένη καθαρά από το ελληνορθόδοξο βυζαντινό πνεύμα, μοιάζει δηλωτική της όλης στάσης και θεώρησης του Κύπριου ποιητή μπροστά στο τραγικό φάσμα του θανάτου, στάση ανυπέβλητου θάρρους και ευψυχίας. Συνεχίζει λοιπόν, το ποίημα να μας παρουσιάζει τις «τελευταίες δραματικές» ώρες του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, λίγο πριν την ολοκληρωτική πτώση της αυτοκρατορίας του, πληροφρώντας μάλιστα τον αναγνώστη πως:

*Για μια στιγμή τοῦ ἦρθε να κραυγάσει
μπροστά στη Θεοτόκο μέσα στο ναό
και με το κοντομάχαιρό του να τελειώσει.
Θυμήθηκε πως ἦταν αὐτοκράτορας
και το Βυζάντιο τον παρηγοροῦσε*

³³⁰Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ό. π., σ. 45.

στην ἔρημη γωνιά κάτω ἀπ' τον ἄμβωνα.

«Πάμε- τοῦ λέει- να κλαῖς. Θῶρε και μένα»³³¹

Στους τελευταίους του στίχους λοιπόν το ποίημα, καταλήγει με απόλυτα γλαφυρό και εξίσου δραματικό τόνο να μας περιγράφει τις τελευταίες στιγμές τού μαρτυρίου τόσο του αυτοκράτορα, όσο και ολόκληρου του Βυζαντίου, του χιλιόχρονου αυτού «ελληνορθόδοξου βασιλείου», φτάνοντας με αυτό τον τρόπο στην τραγική κορύφωσή του:

...με πορφυρά τά δάκρυα στην καρδιά του

Και με καθάρια μάτια ονειρεμένα

κλείνει τη θύρα τῆς Ἀγίας Σοφίας

κι ἀνάλαφρα πετάει στο θάνατό του³³².

Πρώτος ο ίδιος ο Χριστός, με το «οικειοθελές» του μαρτύριο και τη Σταύρωσή του «ὑπέρ πάντων ἡμῶν», μας ἔδειξε τον «χριστοειδή» τρόπο με τον οποίον οφείλουμε ὅλοι να αντιμετωπίζουμε τον «ἔσχατο εχθρό» της ζωῆς μας. Ὅπως πολύ εὔστοχα θα παρατηρήσει και πάλι ο Νικόλαος Βασιλειάδης, τόσο τα σεπτὰ Πάθη, όσο και ο σταυρικός θάνατος του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἦταν ἀπολύτως θεληματικά και ἐλεύθερα ἀπό κάθε ἀναγκαιότητα. « Ὁ Κύριός μας ἀπέθανε ἐλεύθερα, χάρι στην ἄπειρη φιλανθρωπία προς ἑμᾶς τά πλάσματά του» θα ἀναφέρει χαρακτηριστικά³³³. Και αν για μια στιγμή δίστασε, ὅπως ἀκριβῶς ἐδώ ο Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος που «για μια στιγμή τοῦ ἦρθε να κραυγάσει μπροστά στη Θεοτόκο μέσα στο ναό και με το κοντομάχαιρό του να τελειώσει», αν για λίγο φάνηκε στην προσευχή του στο «Ὄρος των Ελαιῶν» να ἀγωνιά ζητώντας ἀπό τον Πατέρα του να ἀπομακρύνει το «πικρό ἐτούτο ποτήριον» ἀπό Εκείνον, προχώρησε με περισσή ευψυχία και θάρρος προς την τελική ἐκπλήρωση του Θείου Σχεδίου³³⁴.

³³¹Ο. π, σ. 46.

³³²Ο. π.

³³³Νικόλαου Π.Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π, σ. 157.

³³⁴Λκ. (22:41-44): «...και αὐτός ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολήν, και θεὸς τά γόνατα προσήγατο λέγων· πάτερ, εἰ βούλει παρενεγκεῖν τοῦτο το ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μη το θέλημά μου, ἀλλά το σόν γινέσθω. Ὡφθη δε αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν. και γενόμενος ἐν

Κέρδος άλλωστε αποκαλεί την «διά του θανάτου έξοδο» από την εδώ φθαρτή και μάταιη ζωή και ο Απόστολος των Εθνών Παύλος στην Προς Φιλιππησίους επιστολή του³³⁵. «Οικεία θελήσει», γεμάτοι χαρά και απερίγραπτο θάρρος οδηγούνται στο χριστοειδές μαρτύριό τους και οι Άγιοι Μάρτυρες της Εκκλησίας μας όταν καλούνται να ομολογήσουν την πίστη τους. «Ο Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ κατά την ὥρα τοῦ φρικτοῦ μαρτυρίου δεν βλέπει τους κινδύνους ἀλλά τους στεφάνους, δεν τρέμει τις πληγές, ἀλλά μετρᾷ τὰ βραβεῖα», σύμφωνα με τον Μ. Βασίλειο³³⁶. Τόσος είναι ο πόθος του για τον αναστάνα Κύριο, καθώς μας πληροφορεί για μία ακόμη φορά ο Νικόλαος Βασιλειάδης «ὥστε δεν βλέπει τους ἄγριους δημίους πού τον μαστιγώνουν ἐδῶ κάτω, ἀλλά φαντάζεται τους ἀγγέλους, οἱ ὅποιοι τον ἐπευφημοῦν ἀπό τον οὐρανό και περιμένουν να τον στεφανώσουν με ἀπερίγραπτη χαρά»³³⁷.

Ένα επόμενο επίσης ποίημα που θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε μέσα από την συλλογή της *Μεθιστορίας* με τίτλο «Γρηγόρης Αὔξεντίου», αποτελεί ένα ακόμη παράδειγμα της γενικότερης στάσης του Κυριάκου Χαραλαμπίδη απέναντι στο τραγικό φαινόμενο του θανάτου. Σε αυτό λοιπόν το ποίημα, παρακολουθούμε την εξιστόρηση των τελευταίων στιγμών του Κύπριου αγωνιστή του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ εναντίον της αγγλικής κατοχής, Γρηγόρη Αὔξεντίου, καθώς στέκεται με ψυχραιμία, θαρραλέος και αγέρωχος, χωρίς ίχνος φόβου μπροστά στον επικείμενο θάνατό του, σά να προετοιμάζεται από καιρό γι' αυτόν. Δείχνει να θεωρεί επίπλαστη και επιφανειακή την όποια ισχύ του θανάτου, να την περιφρονεί, όταν σε μια προειδοποίηση του γιατρού του, όπως μας την περιγράφει ο ίδιος ο ποιητής, για την κατάσταση της πληγής του ποδιού του, εκείνος απλά χαμογελά και συνεχίζει, μη δίνοντάς της σημασία:

Τα γένια φόρεσε καλά να μην τοῦ πέφτουν.

Ἀστέρι χαμηλώνει, βάνει

τοῦ φεγγαριοῦ λαδάκι να μη στραβοπατᾷ.

Ὁ ἰατρός ἀγγίζει το ποδάρι.

«Γρηγόρη, να προσέχεις, ἡ πληγή ἀγριεύει».

Αὐτός χαμογελᾷ: Και θα ζυπνήσω

*το κάθε φοβισμένο κύτταρο ἀντρειοσύνης*³³⁸.

ἀγωνία ἐκτενέστερον προσήχετο. ἐγένετο δε ὁ ἰδρώς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ την γῆν».

³³⁵Φίλιπ. (1:21): «Ἐμοί γάρ το ζῆν Χριστός και το ἀποθανεῖν κέρδος».

³³⁶Μ. Βασιλείου, *Εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα 1*, PG 31, 484AB.

³³⁷Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π., σ. 234.

³³⁸Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 59.

Με χαρά και χαμόγελο λοιπόν, ο ήρωας του συγκεκριμένου ποιήματος, και κατ' επέκταση και ο ίδιος ο ποιητής, δείχνουν να αντιμετωπίζουν τον «έσχατο εχθρό του ανθρώπου» τον θάνατο, περιφρονητικά. Ο Γρηγόρης Αυξεντίου δείχνει να μη μεριμνά για τα φθαρτά και τα επίγεια. Δείχνει απόλυτα ελεύθερος από κάθε φθαρτό περιορισμό και αναγκαιότητα, να μη μετράει «το σφυγμό του χρόνου με τα παλιά χρειαζόμενα»:

*Ο ιατρός μετροῦσε το σφυγμό του χρόνου
με τά παλιά χρειαζόμενα. Μα κεῖνος
με το μακρύ του τον ξεπροβοδάει
ποδάρι ὄσμε την ἄκρη του κυπαρισσιῶ.*

Ύστερα δε:

*Ξεκάρφωσε το στήθος του ἀπ' τον τοῖχο
του ταπεινοῦ κελιοῦ, μαντάρει την ψυχή
με μια μεγάλη σακοράφα-δύσκολοι καιροί³³⁹.*

Κυριευμένος από μια ανερμήνευτη ευφροσύνη, ατρόμητος ο Αυξεντίου, δείχνει σε όλους πως πια δεν είναι δέσμιος της επίγεια φθαρτής ζωής, δεν μοιάζει περιορισμένος στην νομοτέλειά της. Αυτός είναι και ο λόγος που κρατά αυτή την αγέρωχη στάση. Ο τρόπος αντιμετώπισης του θανάτου από τον ήρωα Αυξεντίου, ομοιάζει με των τόσων αγίων του Χριστού Μαρτύρων, οι οποίοι ανά τους αιώνες «βίωναν» τον θάνατό τους με εσωτερική ευφροσύνη, ελεύθεροι από κάθε τι το εφήμερο, γήινο και φθαρτό, γιατί για εκείνους ο θάνατος δεν ήταν απλά ένα τέλος αλλά μια νέα γέννηση προς την αληθινή ζωή. Έτσι και ο ήρωας Αυξεντίου, όπως με απόλυτη γλαφυρότητα και σαφήνεια μας πληροφορεί ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, δεν πτοείται από τον σωματικό θάνατο, καθώς γνωρίζει πως:

Το φῶς ἀπέξω, τά ζουζούνια, οἱ πεταλοῦδες

³³⁹Ο. π.

τ' αὐριανό στεφάνι πλέκουν τῆς πατρίδας

(ἀκέρια σώματα χρειάζονται γι' αὐτό).

Θ' ἀνταμωθοῦμε καρποφόρα μέρα³⁴⁰.

Γνωρίζουμε πολύ καλά από την δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας ότι οι ἐν Χριστῷ ζῶντες ὅπως και ολόκληρη ἡ κτίσις, « το φῶς ἀπέξω, τὰ ζουζούνια, οἱ πεταλούδες» βρίσκονται μονίμως ἐντὸς τῆς ιστορίας και πορεύονται δυναμικά διαμέσου αὐτῆς πρὸς τα ἔσχατα, πρὸς τὴν τελείωσι³⁴¹. Ἡ ἡμέρα ἐκείνη θα εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς μέλλουσας Βασιλείας. Αὐτή θα εἶναι ἡ «καρποφόρα» σύμφωνα με τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία θα ἐνωθοῦν ξανά οἱ δύο ἀχώριστοι σύντροφοι, τὸ σῶμα και ἡ ψυχὴ, και ὅπου, ὅπως με πολὺ ὁμορφο τρόπο μας τὸ παρουσιάζει ὁ καθηγητὴς Θεόδωρος Ζήσης στὴν διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία του, «Ἡ ἀποσχιθεῖσα καθ' ἑαυτῆς ἀνθρωπίνη φύσις ἐπανευρίσκει ἐν τῷ Χριστῷ τὴν ἀρμονίαν και τὴν κανονικὴν αὐτῆς λειτουργίαν»³⁴².

Αναγκαία βέβαια προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιτυχή αὐτὴ ολοκλήρωση τοῦ Θεοῦ Σχεδίου, ἀποτελεῖ ἡ ἀποδέσμευση τῶν υλικῶν σωμάτων μας ἀπὸ τὴν φθορά, ἡ ἀποκατάσταση τοῦ «κατ'εἰκόνα». Και θα καταφέρουμε νὰ ἀποδεσμευθοῦμε ἀπὸ τὴν φθορά, νὰ καθαρίσουμε τὴν «θαμπή» εἰκόνα μας, μόνο δια μέσου τοῦ σωματικοῦ θανάτου. Γιατί, ὅπως μας ἐπιβεβαιώνει γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά ὁ Νικόλαος Βασιλειάδης, ὁ σωματικὸς θάνατος, ἡ διάλυση «εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη» τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, δὲν εἶναι διάλυση τῆς ἰδίας τῆς οὐσίας του, ἀλλὰ ἀπλῶς ἐξαφάνιση τῆς θνητότητας και καταστροφή τῆς φθοράς³⁴³. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο καθίσταται ἀναγκαῖος ὁ σωματικὸς θάνατος, σύμφωνα με τὸ πάνσοφο τοῦ Θεοῦ Σχέδιο. Μόνο ἔτσι, τὴν ἔσχατη ἡμέρα ἡ ψυχὴ θα ἐνωθεῖ με τὸ ἀχώριστο σύντροφό τῆς τὸ σῶμα, ἓνα σῶμα ὁμῶς καθαρὸ και ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὸν σπῖλο τῆς ἀμαρτίας και τῆς φθοράς³⁴⁴.

Τώρα δουλειά μοναχική. Και πρέπει νὰ πεθάνω.

Τὰ λόγια σάρκα νὰ γενοῦν και τὰ χλωρὰ κλωνάρια

³⁴⁰Ο. π, σ. 60.

³⁴¹Βασίλειου Α. Τσίγκου, *Δογματικὴ τῆς Ορθοδόξου Εκκλησίας*, ὁ. π, σ. 444.

³⁴²Θεόδωρου Ζήση, *Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ κόσμου κατὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον*, ὁ. π, σ. 189.

³⁴³Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Τὸ Μυστήριον τοῦ Θανάτου*, ὁ. π, σ. 111.

³⁴⁴Εἰρηναίου, *Ἀποσπάσματα 11*, ΒΕΠΕΣ 5, 175 (11-14). Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Τὸ Μυστήριον τοῦ Θανάτου*, ὁ. π, σ. 118: Ἐδῶ ὁ Νικόλαος Βασιλειάδης ρητὰ ἀναφέρει ὅτι, ἡ διάλυση τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀποτελεῖ γιὰ τὸν ἀνθρώπο μεγάλη εὐεργεσία. «Διότι, ἀφοῦ τὸ σῶμα περάσει ἀπὸ τὸ “χωνευτήριον τῆς γῆς”, θα ἀναπλασθεῖ. Στὴ γῆ φαίνεται ὅτι φθειρεται· οὐσιαστικά ὁμῶς καθαρίζεται και λαμπρύνεται».

να μπολιαστοῦν ἀπ' το λαιμό κι ἀπό το γόνατό μου³⁴⁵.

Ὅπως λοιπόν μας βεβαιώνει και ο Κύπριος ποιητής στο τέλος του συγκεκριμένου ποιήματος, απαραίτητη προϋπόθεση για να «άνταμωθοῦμε καρποφόρα μέρα», κατά την ἔλευση των εσχάτων στην Ουράνια Βασιλεία, είναι ο «καθαρισμός» του σώματός μας από τη «ρυπαρότητα» και την αμαρτία, η εκλάμπρυνσή του, πράγμα που θα επιτευχθεί μονάχα διά της επίγειας διάλυσής του «εἰς τα ἐξ ὧν συνετέθη» .

Πλείστα είναι τα παραδείγματα των Αγίων της Εκκλησίας Μαρτύρων, οι οποίοι, βαθιά διαπνεόμενοι από αυτή τους την πίστη, βάδιζαν με ευψυχία και θάρρος προς το θάνατο. Όταν ο μάρτυρας Γόρδιος βάδιζε ορμητικός την οδό του προσωπικού του μαρτυρίου, προέτρεπε και ενθάρρυνε μεταξύ άλλων τους λοιπούς παρισταμένους και φίλους του, ώστε να μην λιποψυχούν και να υποφέρουν το μαρτύριό τους εκούσια, να μην υπολογίζουν την εδώ επίγεια ζωή. Ἐξερε πως πέρα από την εδώ ζωή, τον περιμένει η πραγματική και αιώνια, την οποία και ποθούσε διακαώς να γευθεί. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, με απaráμιλλο θάρρος θα απευθυνθεί στους δημίους του λέγοντας πως : «...Ἀντί τῶν μολώπων, τῶν ἐπανισταμένων τῷ σώματι, φωτεινόν ἔνδυμα ἡμῖν ἐν τῇ ἀναστάσει ἐπανθήσει. Ἀντί τῆς ἀτιμίας στέφανοι, ἀντί δεσμοτηρίου παράδεισος, ἀντί τῆς μετὰ τῶν κακούργων καταδίκης ἢ μετ' ἀγγέλων διαγωγή. Σπείρατε πολλά ἐν ἐμοί ἵνα θερίσω πολλαπλασίονα»³⁴⁶. Αυτή ακριβώς η πεποίθηση και πίστη θα διαφανεί με τον πλέον καθαρό και διαυγή τρόπο, στους τελευταίους στίχους του συγκεκριμένου ποιήματος που επιχειρούμε να εξετάσουμε:

Χωρίς την ὄψη του το μῆλο δε γουρμάζει,

ὁ ανεμος ἀδειάζει ἀπό ψωμί νερό

πέφτουνε καταγῆς οἱ τελευταῖες μας λέξεις³⁴⁷.

Ο σπόρος για να λάβει ζωή και να ανθίσει, όπως πολύ εύστοχα μας τονίζει και ο Απόστολος των εθνών Παῦλος στο 15^ο κεφάλαιο της προς Κορινθίους επιστολής του, πρέπει πρώτα να «πεθάνει», να σαπίσει μέσα στη γῆ³⁴⁸. Ἐτσι θα γίνει κατ' αναλογία και με την ἀνάσταση των νεκρῶν σωμάτων³⁴⁹. Κατά παρόμοιο τρόπο μας πληροφορεῖ και ο Ἱερός Χρυσόστομος στην «εἰς Α' Κορινθίους» ομιλία του, όταν μας λέει πως ο γεωργός όταν δει τον σπόρο που ἔσπειρε να διαλύεται μέσα στη γη χαίρει, φοβάται δε και τρέμει όταν τον βλέπει να μένει αδιάλυτος, γιατί

³⁴⁵Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 60.

³⁴⁶Μ. Βασιλείου, *PG* 31 500, 42- 501,6.

³⁴⁷Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 63.

³⁴⁸Α' Κορ. (15:36): «...ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται ἔαν μη ἀποθάνῃ».

³⁴⁹Α' Κορ.(15:42-43): «...οὕτω και ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθορᾷ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει».

γνωρίζει πολύ καλά πως, η διάλυση είναι η αρχή της «μελλούσης καρποφορίας»³⁵⁰. Το σώμα που έχει «σπαρεί» στον τάφο σε κατάσταση ατιμίας και φθοράς, θα εγερθεί σε κατάσταση «δόξης και αφθαρσίας» προκειμένου να ενωθεί ξανά με την «αχώριστη αδερφή του ψυχή» και να απολαύσουν μαζί, ως ενιαία ψυχοσωματική ενότητα την αιώνια ζωή στην Ουράνια Βασιλεία. Την ταφή του σώματος, που είναι και η «επίγεια σπορά» του, για τους έν Χριστῶ Ἰησοῦ ζώντες, θα την διαδεχθεί «αφθαρσία, αθανασία και τα μύρια αγαθά»³⁵¹.

Το αμέσως επόμενο ποίημα της ίδιας συλλογής με το οποίο θα ασχοληθούμε, φέρει τον τίτλο « Ἡλίας Σαμαράς» και έχει ως πρωταγωνιστή ένα τραγικό πραγματικά πρόσωπο της ιστορίας της Κύπρου και αδερφό του ενός από τους τέσσερις αγωνιστές που, στις 2 Σεπτεμβρίου του 1958, έπεσαν νεκροί μετά από σκληρή μάχη με τους Άγγλους κατακτητές. Πρόσωπο καθαρά τραγικό αφού ο ίδιος είχε προδώσει, μετά από σκληρά βασανιστήρια, την τοποθεσία όπου βρίσκονταν εκείνοι, ο ένας εκ των οποίων ο Χρίστος, ήταν και ο αδερφός του. Ωστόσο, αν και «λογιόταν ὁ προδώσας (ἔνεκα φρικτά μαρτύρια και γαλακτῶδες ρόφημα τοῦ παραλύσανε τα ψυχικά του)», δε δίστασε, ἔτσι γεμάτος θλίψη και τύψεις για την προδοσία του που επέφερε τον αδόκητο χαμό των τεσσάρων «αδερφῶν» του, να γυρίσει «ἄφκιαστος, ἀστόλιστος και καθυστερημένος πίσω, γυρεύοντας τη λύτρωση ἀπό το χέρι τιμημένο τῶν συντρόφων»:

*...Και γύρισε γυρεύοντας τη λύτρωση
ἀπό το χέρι τιμημένο τῶν συντρόφων.
Και κείνοι δεν τοῦ ἀρνήθηκαν τη χάρη
μ' ὄλο πού θα ἔπρεπε, ἄν εἶχανε μυαλό
και πιο πλατιά ψυχή, καρδιά μεγάλη,
να νιώσουνε βαθιά το τι μεγάλος
ἦρως αὐτός ὑπῆρξε· πού μπορούσε
τη σφαῖρα τοῦ θανάτου ν' ἀποφύγει
ἀλλά την ἀποζήτησε με πάθος³⁵².*

Ο ποιητής απολύτως σκόπιμα λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε πως επιλέγει για ἥρωα του ποιήματός του τον Ηλία Σαμαρά και όχι ένα από τα τέσσερα

³⁵⁰Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς Α' Κορ. Ὅμ. 41, 4 PG 61, 360*. Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου, ὁ. π.*, σ. 463.

³⁵¹Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου, ὁ. π.*, σ. 463.

³⁵²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα, ὁ. π.*, σ. 65.

«κεντρικά» πρόσωπα της ιστορίας. Επιλέγει ένα πρόσωπο που, αν και θα μπορούσε «τη σφαίρα του θανάτου ν' αποφύγει», εντούτοις *ήρωως αυτός ύπηρξε*, «την άποζήτησε με πάθος».

Αυτή του ακριβώς η άκρως ηρωϊκή στάση ήταν και που τον «εξύψωσε», καθαίροντάς τον ουσιαστικά από την όποια προηγούμενη προδοσία του· αυτός είναι και ο λόγος που ο ποιητής μοιάζει να «παρηγορεί» την «έρμη γυναίκα του», που εδώ και τριάντα τρία χρόνια περασμένα, «γυρεύει δάκρυ συμπόνιας· δάκρυ από εκείνους που φανερούς συνέπηξαν Συνδέσμους Άγωνιστών». Παρηγορεί λοιπόν τον πόνο της γυναίκας του «τραγικού», όπως τελικά κατέληξε ήρωα Ηλία Σαμαρά, με τα ακόλουθα λόγια:

...γιατί, καλή γυναίκα;

Δεν σου άρκει πού ό ψάλτης του χωριού

έσκυψε, το σεντόνι του προσκύνησε

στο κάρο άμα τον έβαλαν και του ψιθύρισε

«Ηλία στο καλό· συχωρεμένος»;

Δε βλέπεις πού κι ό Χρίστος, ό άδερφός του,

πού τη ζωή του έδωκε ό γενναϊός

στον άχυρώνα κι έγινε φωτιά,

τη δόξα του στα επάνω δώματα ζηλεύει;³⁵³

Εντείνει δε την ιδιότυπη «παραμυθία» του, καταλήγοντας:

Και σύ, Αντρέα και Μόδεστε, κι οί επίλοιποι

της φαμελιάς του, άκούστε την ανάσα του

πώς πλημμυρίζει ολόυθε. Μήτε λίβας

μήτε βροχή και μήτε πεταλούδα

το σχήμα του προσώπου του θ' αλλάζουνε.

Στα μέρη πού ό Ηλίας φωλιάζει τώρα

³⁵³Ο. π.

*ή κουκουβάγια είναι χρυσή και το λουλούδι
σαν άστραπή στο χέρι του λαμπάζει³⁵⁴.*

Οι συγκεκριμένοι «παραμυθητικοί» τρόποι τινά στίχοι, με τους οποίους προσπαθεί εδώ ο Κύπριος ποιητής να ανακουφίσει τον πόνο της γυναίκας του ιδιότυπου αυτού ήρωα, του Ηλία Σαμαρά, μας θυμίζουν συνειρμικά τους μεγάλους παραμυθητικούς λόγους των Θεοφόρων Πατέρων της Εκκλησίας. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τον Άγιο Γρηγόριο επίσκοπο Νύσσης και αδερφό του Μεγάλου Βασιλείου, όταν στον Παραμυθητικό του λόγο προς την Πουλχερία, προκειμένου να μετριάσει το πένθος και τον θρήνο των γονέων της για τον απροσδόκητο χαμό του παιδιού της, τους διαβεβαιώνει παρηγορώντας τους: «Λοιπόν· ἔφυγε μὲν ἀπὸ κοντὰ σου το παιδί, πῆγε ὅμως προς τον Δεσπότη Χριστό. Για σένα ἔκλεισε τα μάτια του, τα ἄνοιξε ὅμως στο αἰώνιο φῶς· ἔφυγε ἀπὸ το δικό σου τραπέζι, προσετέθη ὅμως στο τραπέζι τῶν ἀγγέλων· ἀπο ἐδῶ το φυτό κόπηκε, φυτεύθηκε ὅμως στὸν Παράδεισο· ἀπὸ την ἐπίγεια βασιλεία μετετέθη στην οὐράνια βασιλεία· ἀπεκδύθη τη λαμπρή πορφύρα, ἐνεδύθη ὅμως το ἔνδυμα τῆς βασιλείας τοῦ ουρανοῦ»³⁵⁵.

Και στο αμέσως επόμενο όμως ποίημα της ίδιας συλλογής, με τον τίτλο «New moon, Hyde park, Sky blue», φαίνεται με διαύγεια και καθαρότητα η στάση του Κύπριου ποιητή Κυριάκου Χαραλαμπίδη μπροστά στον «έσχατο εχθρό του ανθρώπου», τον θάνατο. Ήδη από τον τίτλο και τους πρώτους του κίβλας στίχους μοιάζει κατά μία έννοια να τον «απομυθοποιεί», ταυτίζοντάς τον στα μάτια του αναγνώστη με τρεις ευχάριστες, αισιόδοξες, καθημερινές, προσιτές σε μας λέξεις που εδώ μας παρουσιάζονται ως «κωδικοποιημένες». Οι τρεις αυτές λέξεις, εύλογα μπορεί να συμπεράνει κανείς πως λειτουργούν με τρόπο «παραμυθητικό» και ενισχυτικό για τον αναγνώστη, καθώς ο ποιητής, αποφορτίζοντάς τες, υπαινίσσεται μια κάποια ανοιχτότητα και εξωστρέφεια προς έναν άλλον τόπο μακρινό και ξεχωριστό από το «εδώ και το τώρα», έναν τόπο πιο ευχάριστο. Όπως και ο ίδιος ο ποιητής επισημαίνει, αυτές οι λέξεις είναι τόσο φιλικές και οικείες, που «πηγαίνεις να τις αγκαλιάσεις μα σε τυλίγουν θάνατο»:

New moon, Hyde park, Sky blue

θάνατος είναι το «φεγγάρι»

³⁵⁴Ο. π.

³⁵⁵Γρηγόριου Νύσσης, *Λόγος ἐπικήδειος εἰς Πουλχερίαν* PG46, 868D- 869D: «...οὐκοῦν εἰ και σοῦ ἀπεφοίτησε το παιδίον, ἀλλά προς τον δεσπότην ἀπέδραμεν· σοί τον ὀφθαλμόν ἔκλεισεν, ἀλλά τῷ φωτί τῷ αἰώνιῳ διήνοιξεν· τῆς σῆς ἀπέστη τραπέζης, ἀλλά τῇ ἀγγελικῇ προσετέθη· ἔνθεν το φυτόν ἀνεσπάσθη, ἀλλά τῷ παραδείσῳ ἐνεφυτεύθη· ἐκ βασιλείας εἰς βασιλείαν μετέστη· ἐξεδύσατο το τῆς πορφύρας ἄνθος, ἀλλά τῆς ἄνω βασιλείας τήν περιβολήν ἐνεδύσατο». Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π., σ. 327.

θάνατος το πλατύ το «πάρκο»

θάνατος ό «γαλάζιος ούρανός»³⁵⁶.

Και καθώς το ποίημα προχωρά, τόσο αυτή η αίσθηση εντείνεται. Το ότι και ο ίδιος ο Χαραλαμπίδης πιστεύει ακράδαντα πως ο θάνατος δεν είναι πλέον το οριστικό τέλος παρά μόνο μια μετάσταση και μεταπήδηση σε μια άλλη κατάσταση, μας το μαρτυρά το παρακάτω απόσπασμα::

Το Έκτελεστικό Συμβούλιο θα συνέλθει

να διεξέλθει τις αιτήσεις χάριτος.

Κι αν όλα πάν καλά: New Moon, HydePark, Sky Blue.

Άλλιώς, αν ή ποινή μετατραπεί,

κωδικοποιημένες λέξεις θα σταλοϋν

στα Υπουργεία και τις Πρεσβείες.

Τότε βαλανιδιά θα κοκκινίσει

κι ή πέστροφα τής θάλασσας θα γίνει

καρέκλα καταστρώματος:

Red Oak, Sea Trout, Deck Chair³⁵⁷.

Οι τρεις αυτές κωδικοποιημένες λέξεις λοιπόν, δείχνουν από την αρχή, με έμμεσο αλλά σαφή τρόπο τη χριστιανική ελπίδα, τη βαθιά πίστη πως ο θάνατος δεν αποτελεί ένα οριστικό τέλος της ύπαρξης, μα μια απλή αποδημία προς έναν τόπο καλύτερο. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του Μεγάλου Βασιλείου σε μία επιστολή του, όταν παρηγορεί με τα παρακάτω λόγια: «Μη λησμονείς όμως ότι τον αγαπητό σου δεν τον κατέκρυψε ή γή, αλλά τον υποδέχθηκε ό ούρανός. Τον μετέστησε ό Θεός, ό όποιος οικονομεί πάνσοφα τη ζωή μας»³⁵⁸.

Καθώς λοιπόν οι τρεις ήρωες του συγκεκριμένου ποιήματος δείχνουν να τρέφουν ακλόνητη την πίστη πως οδεύουν όχι προς το τέλος τους αλλά προς έναν άλλο, ευτυχέστερο τόπο, προς μια άλλη ζωή, την αιώνια, «μαζί κι οι τρεις, Άγία Τριάδα», το πράττουν προς αυτή «μετά θάρρους», με ευχαρίστηση και χαρά, με

³⁵⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ό. π, σ. 67.

³⁵⁷Ο. π, σ. 68.

³⁵⁸Μ. Βασιλείου, *Έπιστ. 300 Προς πατέρα Σχολαστικοϋ παραμυθητική*, PG 32, 1045D. Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ό. π, σ. 318.

χορό, τροπάρια και τραγούδια. Δείχνουν μάλιστα να αντιμετωπίζουν τον επικείμενο θάνατό τους με τόση ευφροσύνη και αγαλλίαση, σαν ένα ευχάριστο ταξίδι, ώστε, ακόμα και την ύστατη αυτή ώρα, συνομιλούν μεταξύ τους με χιούμορ και σαρκασμό, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο ουσιαστικά πόσο περιφρονούν τον σωματικό θάνατο:

*Στον έναν άρσεε ο Μπετόβεν, ο άλλος ήθελε
δημοτικά και λαϊκά τραγούδια,
ο τρίτος άσματα θρησκευτικά.
«Γιατί, ρέ Αντρέα», είπε ο Χαριλλής,
«ύποτιμᾶς το έλληνικό τραγούδι;
Δεν πᾶς εἰς την κρεμάλλαν μανιχός,
μαζί έννά κρεμαστοῦμεν· ἄσε σιόρ
ν' ἀκούσουμεν κανέναν λαϊκόν
να το χαρεῖ ἡ ψυχούλλα μας, να το φκαριστηθοῦμεν».*

Τέλος, όπως και ο ίδιος ο ποιητής βεβαιώνει την «Κυρα Ροδού», τη μητέρα του ενός από τους αιματοβαμμένους συντρόφους καθησυχάζοντάς την, να μην ανησυχεί από τις φωνές του γιου της τις, κατά το ποίημα, «φουντωμένες». Ο γιός της δεν πέθανε, μετέβη απλώς σε μια καλύτερη, «παραδείσια» ζωή.

*Και γίνηκε ἔτσι· κάθισαν οἱ τρεῖς
και σμίζαν τις ἀγάπες τους- κι ἀκούσαν
Μπετόβεν και τραγούδια τοῦ λαοῦ
κι ὕστερα ὁμοῦ συνέψαλαν τροπάριο,
«ὅτε κατῆλθες προς τον θάνατον» με πάθος
τήν κάθε μια τους λέξη ἀνασταῖναν.
Κυρά Ροδού, κυρά Ροδού, μητέρα τοῦ Προδρόμου
και τοῦ Χριστοῦ και τῶν Ἁγίων Ἀπάντων
μη σε ξαφνιάζουν οἱ φωνές οἱ φουντωμένες.
Ὁ γιός σου εἶναι και τραγουδᾷ, ὁ γιός σου και χορεύει.*

*Λαλεῖ σου: « Μέν φοῶσαι μανά. Παράδεισον ὀδεύω»*³⁵⁹.

Στην ομιλία του εἰς τον μάρτυρα Βαρλαάμ, ο Μέγας Βασίλειος θα αναφέρει επίσης πως για τους δικαίους πλέον ο θάνατος μετά Χριστόν εἶναι ἀπλᾶ «ἓνα ταξίδι, προς εὐτυχέστερη και μακαριώτερη ζωή»³⁶⁰. Τέλος, ο Ἅγιος Ἰωάννης ο Χρυσόστομος στην εἰς Γένεσιν ομιλία του, θα αναφέρει πως, «ἐπειδή ὁ θάνατος καταργήθηκε και ἔγινε πλέον ὕπνος και ἡ τελευτή κοίμησι· ἐπειδή ἔχουμε την βέβαιη ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως, ἀφοῦ μετοικοῦμε, μεταβαίνουμε ἀπό τη μία ζωή στην ἄλλη εἶμαστε εἰρηνικοί και αἰσιόδοξοι. Ἀγαλλόμεθα και εὐφραινόμεθα». Προσθέτοντας πως, γίνεται ἀπείρως μεγαλύτερη η χαρά τους ἀπό τη στιγμή που γνωρίζουν πως η μετάθεσή τους δεν γίνεται ἀπλῶς ἀπό «ζωῆς εἰς ζώην», ἀλλά μεταπηδούν «ἀπό τῆς χείρονος ἐπὶ την βελτίονα, ἀπό τῆς προσκαιροῦ ἐπὶ την αἰώνιον, ἀπό τῆς ἐπιγείου εἰς την ἐπουράνιον»³⁶¹.

Στο ποίημα της συλλογῆς *Κυδώνιον Μήλον*, με τον ἐξίσου χαρακτηριστικό και δηλωτικό τίτλο «Ἡ Ἄγαρ κλαίει», μας παρουσιάζεται και πάλι ἀπό τον ποιητή ἓνα χαρακτηριστικότερο παράδειγμα του τρόπου με τον ὁποῖον οφείλουμε να ἀντιμετωπίζουμε τον «ἔσχατο ἐχθρό του ἀνθρώπου» θάνατο, η πιο κατὰ τον ποιητή πρέπουσα και ἐνδεδειγμένη στάση που οφείλει κανεὶς να κρατᾶει μπροστά σ'αυτό το, σύμφωνα με τον Μ. Βασίλειο «φοβερόν τοῦ ληστοῦ καταγώγιον»³⁶². Το συγκεκριμένο ποίημα λοιπόν, μας παρουσιάζει δύο, ὄχι και τόσο θα λέγαμε σχετικές μεταξύ τους, μορφές της Ἀγίας Γραφῆς, την παλαιοδιαθηκική μορφή της Ἄγαρ και ἐκεῖνη του Χριστοῦ, θέλοντας με τον τρόπο αυτό να μας καταδείξει την διαφορά στον τρόπο ἀντιμετώπισης του φρικώδους αὐτοῦ φαινομένου του θανάτου πριν και μετά την ἔλευση στον κόσμον του Σωτήρα και Λυτρωτῆ μας, την καθολική και συθέμελη τομή που ο ἴδιος ἐπέφερε. Ἦδη, ἀπό τους πρώτους στίχους του συγκεκριμένου ποιήματος, αὐτή η διαφορά καθίσταται ἐκδηλη:

Μπροστά στο φάσμα τοῦ παιδιοῦ της

και την πτωματική γυμνότητά του

ἡ Ἄγαρ κλαίει. Δακρύζει και ὁ Χριστός

³⁵⁹Ο. π, σ. 70.

³⁶⁰Μ. Βασιλείου, *Όμ. 17, Εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα* 1 PG 31, 484A. Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριον του Θανάτου*, ὁ. π, σ. 231.

³⁶¹Ἰω. Χρυσόστομος, *Εἰς Γέν. Όμ. 67, 4 PG54, 577*. Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριον του Θανάτου*, ὁ. π, σ. 231.

³⁶²Μ. Βασιλείου, *Περί τοῦ μη προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς* 1, PG 31, 541 D.

μπροστά στην αποσύνθεση τοῦ Λάζαρου³⁶³.

Ἡ παλαιοδιαθηκική μορφή της Ἄγαρ κλαίει, καθώς πιστεύει πως το παιδί της μετά τον σωματικό του θάνατο είναι ένα πτώμα, δεν έχει ζωή. Ὁ Χριστός όμως είναι το πρόσωπο που άλλαξε ριζικά τον ρου της ιστορίας με την ἔλευσή του στον κόσμο, είναι ο ἴδιος η «Ὁντως Ζωή». Ἦρθε στον κόσμο για να χαρίσει στους πιστεύοντες σε Αυτόν «Ζωὴν Αἰώνιον»³⁶⁴.

Το δυσερμηνευτο φαινόμενο του θανάτου ανέκαθεν συγκλόνιζε τα βάθη της ανθρώπινης ύπαρξης, κάνοντάς την να αναζητεί συνεχῶς τρόπους αντιμετώπισής του ἢ ἔστω μια μορφή ανακούφισής της ἀπὸ αὐτόν. Είναι αδύνατον για τον κάθε ἄνθρωπο να μην εκδηλώσει δικαιολογημένα αισθήματα θλίψης, λύπης, πολλές φορές και οργῆς, μπροστά στον ἐπίγειο θάνατο του προσφιλούς του προσώπου. Ἀλλά ἐδῶ ἐγκείται η τομή την οποία ο Χριστός ἐπέφερε στην ιστορία, η ριζική ποιοτική διαφορά του ἀνθρώπου της Παλαιᾶς Διαθήκης με τον «καινὸ» ἄνθρωπο. Ἀυτὴ η διαφορά γίνεται σε ὅλους μας κατανοητὴ στο γεγονός της ἐγερσης του νεκροῦ Λαζάρου, στενοῦ φίλου του Ἰησοῦ, ἐκ του τάφου. Σύμφωνα λοιπὸν με το ἐν λόγω περιστατικὸ, μέχρι και ο Ἰησοῦς, μπροστά στο ἀκουσμα του θανάτου του καλοῦ του φίλου «ἐδάκρυσεν», δείχνοντας ἔτσι πως κανείς, οὔτε ο ἴδιος ο Χριστός ὡς τέλειος Θεός και τέλειος ἄνθρωπος δεν δύναται να μείνει ἀσυγκίνητος μπροστά στην εἶδηση της ἀπώλειας ἐνὸς ἀγαπημένου του προσώπου³⁶⁵. Ὅμως, ὅπως με ἀπόλυτη ευκρίνεια, μας πληροφορεῖ και ο Νικόλαος Βασιλειάδης στο σύγγραμμά του *Τὸ Μυστήριον τοῦ Θανάτου*: «Ἡ χριστιανικὴ πίστη βοηθεῖ τον ἄνθρωπο να ὑπερνικήσει τον φόβο τοῦ θανάτου, και ταυτοχρόνως ἀπαλύνει και τον πόνο αὐτόν και τον μεταστρέφει σε εἰρήνη και γαλήνη»³⁶⁶.

Σύμφωνα πάντα με το πρότυπο της ἰδίας της στάσης του Χριστοῦ μπροστά στο τραγικὸ γεγονός του θανάτου, η Ὁρθόδοξη Καθολικὴ Ἐκκλησία, δεν ἀπαγορεύει τα δάκρυα ἐνώπιον του νεκροῦ, δεν καταδικάζει την λύπη αὐτή³⁶⁷. Ὁ κάθε ἄνθρωπος λυπάται ὅταν χάνει ἀγαπημένα του πρόσωπα, ὡστόσο, με την ουσιαστικὴ κατάργηση και καταπάτηση του θανάτου ἀπὸ το πρόσωπο του Κυρίου, ο σωματικὸς θάνατος ἔχει χάσει την ὅποια κυριαρχικὴ πάνω μας δύναμή του. Ἐχει μετατραπεί σε ἓνα ταξίδι, μια ἀποδημία ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τη ζωὴ στην

³⁶³Κυριακοῦ Χαραλαμπίδη, *Κυδώνιον Μήλον Ποιήματα*, ὁ. π., σ.85.

³⁶⁴Ἰω. (11:25-26): «...εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἀνάστασις και ἡ ζωὴ. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· και πᾶς ὁ ζῶν και πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τον αἰῶνα».

³⁶⁵Ἰω. (11:32-35): «...ἡ οὖν Μαρία ὡς ἦλθεν ὅπου ἦν ὁ Ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτόν ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοῦς πόδας λέγουσα αὐτῷ· Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός. Ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν και τους συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι και ἐτάραξεν ἑαυτόν, και εἶπε· ποῦ τεθεῖκατε αὐτόν; λέγουσιν αὐτῷ· Κύριε, ἔρχου και ἴδε. Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς».

³⁶⁶Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Τὸ Μυστήριον τοῦ Θανάτου*, ὁ. π., σ. 255.

³⁶⁷Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς Ἰω. Ὁμ. 62, 4· 5 PG 59, 347-348*. «Οὐ κωλύω το δακρύνειν», διότι « οὐκ εἰμὶ θηριώδης, οὐδὲ ἀπηνής», θα δηλώσει χαρακτηριστικὰ ο μέγας ανατόμος της ἀνθρώπινης ψυχῆς, ο ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. «Τοῦτο και ὁ Χριστός ἔδειξεν. Ἐδάκρυσεν γὰρ ἐπὶ Λαζάρου. Τοῦτο και σύ ποιήσον. Δάκρυσον, ἀλλ' ἡρέμα, ἀλλὰ μετὰ εὐσχημοσύνης, ἀλλὰ μετὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ».

αιώνια. Γι'αυτόν ακριβώς τον λόγο και ο μέγας αυτός ανατόμος της ανθρώπινης ψυχής, ιερός Χρυσόστομος θα μας συμβουλευσει χαρακτηριστικά: «Δάκρυσε, ὅπως ἀποχαιρετᾷς κάποιον που φεύγει σε μακρινή χώρα»³⁶⁸. Αυτό που ζητείται από τον πιστό με άλλα λόγια, είναι η έκφραση του μέτρου στην εξωτερίκευση του πένθους, η έκφραση της προσωπικής του λύπης με τρόπο σεμνό, ήρεμο και συγκρατημένο. Ένα μέτρο που πρώτος ο Θεάνθρωπος Ιησούς μάς το υποδεικνύει με την ίδια τη συμπεριφορά Του. Ζητείται λοιπόν από τον άνθρωπο να επιβάλλεται στον ίδιο του τον εαυτό, να κυριαρχεί στην έκρηξη των συναισθημάτων του, όχι για κάποιον άλλο λόγο, αλλά για το καλό και της δικής του, προσωπικής υγείας.

Την ίδια ακριβώς στάση συνιστά και ο θείος Απόστολος των Εθνών Παύλος, στην Α' προς Θεσσαλονικείς επιστολή του, προτρέποντάς μας να λυπούμαστε όχι όμως όπως οι ειδωλολάτρες «οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα Ἀναστάσεως» που δεν πιστεύουν στην Ανάσταση, ούτε ελπίζουν στην μέλλουσα ζωή³⁶⁹. Ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός, το πρότυπο του κάθε χριστιανού, είναι Εκείνος που μας δίδει ως δώρο αυτή την ελπίδα, αυτή την προοπτική:

...χειρολαβή τεράστιου Ποτηρίου

*ἔχει τῆς γῆς το σῶμα τοῦ Κυρίου*³⁷⁰.

Ο Κύριος ἡμῶν Ἰησούς Χριστός, με την ενανθρώπιση και την ένσαρκη παρουσία του στον κόσμο, γίνεται ο ίδιος το «ὔδωρ το ζῶν», η αστείρευτη Πηγή της αιώνιας ζωής για όλους τους ανθρώπους, αυτής της ανεκτίμητης θείας δωρεάς που, και ο ίδιος φανέρωσε στην Σαμαρείτιδα³⁷¹. Στο χέρι του κάθε ανθρώπου πλέον είναι αν θα ακολουθήσει τον Κύριο, αν θα εμπιστευθεί τη ζωή του ολοκληρωτικά σε Εκείνον, αν θα κρατήσει στα χέρια του αυτήν την «χειρολαβή τεράστιου Ποτηρίου» και μεταλάβει το «ὔδωρ» που ο ίδιος θα του προσφέρει για να του χαρίσει «ζωὴν αἰώνιον».

Στις σελίδες που προηγήθηκαν, επιχειρήσαμε να παραθέσουμε κάποια ενδεικτικά ποιήματα των συλλογών του Κυριακού Χαραλαμπίδη, μέσα από τα οποία διαφαίνεται και αποκρυσταλλώνεται με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο η στάση του μπροστά σε αυτόν τον «έσχατο αυτόν εχθρό του ανθρώπου», στο τραγικό φάσμα του θανάτου. Επιχειρήσαμε να καταδείξουμε την έντονη ελπίδα, τη στέρεη

³⁶⁸Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ό. π, σ. 255.

³⁶⁹Α' Θεσ.(4:13): «Ὁὐ θέλομεν δε ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδερφοί, περίτων κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπήσθε καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα».

³⁷⁰Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Κυδώνιον Μήλον Ποιήματα*, ό. π ,σ.85.

³⁷¹Ιω. (4:10-14): «...ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· εἰ ἤδεις τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ τις ἐστὶν ὁ λέγων σοι, δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ· Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ το φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ το ζῶν;μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτός ἐξ' αὐτοῦ ἔπιε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· ὃς σ' ἂν πῖν ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον».

και ακλόνητη πίστη του, πως ο θάνατος για εκείνον δεν υφίσταται, πως έχει ουσιαστικά καταργηθεί, ο άδης έχει πλέον για πάντα σκυλευθεί και καταπατηθεί. Ο ίδιος άλλωστε είναι που θα δηλώσει: «Ποῦ ὑπάρχει στ' ἀλήθεια ὁ θάνατος, ἐφόσον ὅλα ἀναλύονται στο φῶς τῆς ἀθανάτου μνήμης ἢ τῆς οὐράνιας ζωῆς;»³⁷². Εντοπίσαμε τα σημεία στα οποία δείχνει να εφάπτεται η σκέψη του ποιητή με την διδασκαλία της Ορθόδοξου Δογματικής Εκκλησίας, με την Ορθόδοξη χριστιανική Παράδοση, καθώς στο σύνολο των ποιημάτων του, ο Κύπριος ποιητής προτρέπει τους ήρωές του να μην φοβούνται, να μην αντιμετωπίζουν την διάλυση του ανθρωπίνου σώματος ως ένα οριστικό τέρμα. Ο (σωματικός-βιολογικός) θάνατος αντιμετωπίζεται από τον Κύπριο ποιητή όπως ακριβώς και από το σύνολο των θεοφόρων Πατέρων της Εκκλησίας, ως μια ευκαιρία να αποκαθαρθεί το ανθρώπινο σώμα από την αμαρτία και την φθορά, και έτσι, «καθαρότερο και εκλαμπρότερο», να ενωθεί ξανά με την άχώριστη αδερφή του» και μαζί πια, ως μία ενιαία ψυχοσωματική οντότητα, να ταξιδέψουν από την εδώ φθαρτή και πρόσκαιρη ζωή στην αιώνια.

³⁷²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π, σ. 126.

2. Η αγάπη ως «θανάτου και άδου νίκος»

«Ξέρω πώς ή αλήθεια μάς έχει δοθει έδω και δύο χιλιάδες χρόνια και είναι ματαιοπονία νά γυρεύουμε τή λύτρωση έξω από τό πνεύμα τής αγάπης και τής θυσίας. Ή θυσία υπερβαίνει τό θάνατο, ή αγάπη στολίζει τή ζωή»³⁷³. Σε αυτά ακριβώς τα λόγια συνοψίζεται το όλο πνεύμα μέσα από το οποίο ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης διαβλέπει τη δυνατότητα λύτρωσης του ανθρώπου από τον «έσχατο εχθρό του ανθρώπου» θάνατο, τη λύτρωση από τον οριστικό αφανισμό και εκμηδενισμό του. Το πνεύμα της πραγματικής αγάπης στην ύστατη μάλιστα μορφή της, αυτήν της θυσιαστικής (αυτό)προσφοράς, είναι που νικάει και καταργεί ολοκληρωτικά τον θάνατο. Η αγάπη ως πηγή της ίδιας της ζωής, ως θυσιαστική (αυτό)προσφορά, αλλά πρωτίστως ως κοινωνία προσώπων, υπήρξε ανέκαθεν έννοια βαρύνουσας σημασίας σε ολόκληρο το ποιητικό έργο του Κυριάκου Χαραλαμπίδη.

Σύμφωνα πάντα με το πνεύμα που διαπερνά το έργο του, «είτε λοιπόν θυσιάζεις είτε θυσιάζεσαι, γίνεσαι μέτοχος θανάτου πού όδηγει στή ζωή. Τό αίμα σου, πού δεν διαφέρει από το χυμένο αίμα τών άλλων, σμίγει τόν κόσμο σέ μία διαρκή θυσιαστική (άγαπητική) σχέση, πού γίνεται τώρα και πάντα»³⁷⁴. Η έννοια της αγάπης για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, λαμβάνει την ουσιαστική, έμπρακτη μορφή της στο πρόσωπο του «ετέρου», του «πλησίον». Θεωρεί πως «ό άνθρωπος πορεύεται σέ συνάρτηση μέ τούς άλλους, ή δέ προσωπική μας ιστορία δέν θά είχε αξία χωρίς τήν αίσθηση τής ψυχικής αλληλοπεριχώρησης ανθρώπινων υπάρξεων πού συμπυκνώνουν, έν είδει συμβόλου, τήν άπεριόριστη έννοια τοῦ πλησίον»³⁷⁵. Αυτό το, κατά τον ποιητή, «συναπάντημα των ψυχών», είναι το σημαντικότερο πράγμα στη ζωή του κάθε ανθρώπου, ο απώτερος πάντα σκοπός της. «Είμαστε πλασμένοι από τά πράγματα πού γνωρίσαμε, από όσα βρήκαμε στό δρόμο μας και μάς χαράζουν, κυρίως εκείνα πού άκυρώνουν τό θάνατο μέσα μας», θα δηλώσει χαρακτηριστικά³⁷⁶.

Για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, ο άνθρωπος δεν υπάρχει στην πραγματικότητα χωρίς έναν άλλον άνθρωπο δίπλα του, αυτό είναι που καταργεί τον θάνατο κατ' ουσίαν. Είναι διαρκής μέσα στο έργο του, η προσπάθειά του να καταδείξει ότι δεν υπάρχουμε χωρίς την παρουσία του «άλλου ανθρώπου», ο άνθρωπος δεν είναι ένα δημιούργημα που αυτοπροσδιορίζεται. «Τό πλέον επαναστατικό έξάλλου είναι νά είσαι άνθρωπος και νά αγαπάς», σύμφωνα

³⁷³Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 307.

³⁷⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π, σ. 81.

³⁷⁵Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 12.

³⁷⁶Ο. π, σ. 122.

πάντα με τον ίδιο³⁷⁷. γιατί, πολύ απλά, «δέν υπάρχει παρελθόν, παρόν και μέλλον. Υπάρχει μονάχα η αγάπη, πού όλα τά περιτυλίγει στό λευκό σεντόνι της»³⁷⁸.

Η θέση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη για την αγάπη ως την μοναδική πηγή της ζωής, η οποία, στην ύστατη πλέον μορφή της ως (αυτό)θυσιαστική πράξη προς τον πλησίον δύναται να νικήσει και να καταπατήσει το «κράτος» του «έσχατου εχθρού» του ανθρώπου, δείχνει να εφάπτεται σε πολλά σημεία τόσο με την δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, όσο και με την Ιερά Παράδοση Αυτής. Ο ευαγγελιστής Ιωάννης στο τρίτο κεφάλαιο της πρώτης επιστολής Του, αναφέρει για τους έν Χριστῶ Ἰησοῦ ζώντες: «...ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς· ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν μένει ἐν τῷ θανάτῳ»³⁷⁹. Ενώ στο επόμενο κεφάλαιο της ίδιας επιστολής Του, θα κάνει πλέον φανερό σε όλους τον «μέγα» ορισμό της αγάπης: «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ»³⁸⁰.

Ο Θεός λοιπόν είναι ο ίδιος η πηγή της ζωής και της αγάπης, « εἶναι Ζῶν καὶ Ἀγάπη», ὅπως πολύ γλαφυρά θα μας αναφέρει στην Δογματική του ο αείμνηστος καθηγητής Νικόλαος Ματσούκας³⁸¹. Η τέλεια, άδολη και ειλικρινής (αυτό)θυσιαστική αγάπη, είναι η μόνη που δύναται να μας βοηθήσει να μεταβούμε «ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν». Εδώ πρέπει να διαχωρίσουμε βέβαια την τέλεια, από την κοσμική αγάπη. Η αγάπη στην αυθεντική μορφή της, είναι «μετουσία και μέθεξις τῆς θεότητος». Για τον λόγο αυτό, υπερβάλλει τον χώρο και τον χρόνο και διατηρεῖται στην αιώνια παρουσία του Θεού. Η κοσμική αγάπη από την άλλη, είναι επιφανειακή και πρόσκαιρη. Συνδέεται μονάχα με τη σωματική παρουσία των ανθρώπων και διαρκεί όσο αυτή. Αν και διαθέτει τα εξωτερικά γνωρίσματα της αγάπης, δεν είναι σταθερή³⁸². Ὅπως μας πληροφορεῖ και ο καθηγητής Βασίλειος Τσίγκος στην *Δογματική τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας* του, ο ίδιος ο Θεός, είναι ένας Θεός προσωπικός, «πού ἀποκαλύπτεται ὡς “ ὁ Ὡν” και γνωρίζεται σε μια ἀμεσότητα σχέσεως αγάπης, κοινωνίας και μετοχῆς

³⁷⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ὁ. π, σ. 81.

³⁷⁸Ο. π, σ. 85.

³⁷⁹Α' Ἰω.(3:14).

³⁸⁰Α' Ἰω. (4:16). Για τον Θεό ως Αγάπη, βλέπε επίσης Δημήτριου Στανιλοάε *Ο Θεός εἶναι Ἀγάπη-Μτρφ. Νικόλαου Α. Ματσούκα-*, Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000, και Βασίλειου Γαϊτάνη, *Εἶναι και Ἀγάπη*, Γρηγόρη, Αθήνα 2014.

³⁸¹Βλ. Νικόλαου Ματσούκα, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β'- Ἐκθεση τῆς Ορθόδοξης Πίστεως σε αντιπαράθεση με τὴ Δυτικὴ Χριστιανοσύνη*, ὁ. π ,σ. 123: «Πάνω ἀπὸ ὅλα τα ὀνόματα που ἀποδίδονται στον τριαδικό Θεό, προκειμένου να δηλωθοῦν περιγραφικά ὀρισμένες ιδιότητες, τὰ πιο κυρίαρχα στον βιβλικό χῶρο και φυσικά στην ἴδια τὴ θεολογία εἶναι τὰ κατηγορήματα τῆς ζωῆς και τῆς ἀγάπης...Πρόκειται σίγουρα για παραστάσεις, εὐλημμένες ἀπὸ τὴ φυσική και κτιστή πραγματικότητα, ἀλλὰ μποροῦν και ἐκφράζουν βοηθητικά και ζωηρά τὴν ἐμπειρία πού γεύεται ὁ πιστός. Με τὰ ὀνόματα αὐτά ἐκφράζεται σωστά ὄχι μόνο ἡ σχέση θεότητας και κτίσης, ὄντος και μὴ ὄντος, ἀλλὰ περιγράφεται παραστατικά ἢ θεία πραγματικότητα ὡς ὄν και « ὄντολογία», μακριά ἀπὸ φηνές και ἀπλῶς συναισθηματικές καταστάσεις. Ἡ ζωὴ και ἡ ἀγάπη εἶναι πράγματα, ὄντα πού ἰδρῶν τὴ σχέση ζωῆς και κίνησης μεταξύ θεότητος και κτίσης, αὐτῆς πού δίνει και αὐτῆς πού παίρνει. Ἡ ζωοποιητική και ἀγαπητική ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι δημιουργική και συνεκτική αἰτία και δύναμη αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς συμπαντικῆς πραγματικότητος. Τοῦτο τὸ νόημα δίνουν ἢ βιβλικὴ διδασκαλία και ἢ ὀρθόδοξη θεολογία».

³⁸²Γεώργιου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανικὴ Ἠθικὴ II*, ὁ. π, σ. 239.

στην ἐν Χριστῷ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας», προσθέτοντας πως, «ὅτιδῆποτε ἐνεργεῖ ὁ Θεός, το ἐνεργεῖ ἐκουσίως ἐξαιτίας τῆς “ὑπεραλείρου Αὐτοῦ ἀγαπήσεως”»³⁸³. «Ἡ ἀγάπη, ὡς ἡ μοναδικὴ πηγὴ κάθε κίνησης καὶ ζωῆς, νικάει τὸν θάνατο», θα μας ἀναφέρει ἐπίσης στὸ ἐπιστημονικὸ σύγγραμμά του *Ἀλφαβητὰρι τῆς Πίστης* ὁ Χρῆστος Γιανναράς: «Θάνατος δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ που ὑπάρχει ἡ ἀγάπη, ἐκεῖ που ὑπάρχει ζωὴ. Για νὰ ὑπάρξει ὁμως ζωὴ, ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι νὰ λειτουργήσῃ ὡς ἀγάπη, ὡς κοινωνία προσώπων. Σε διαφορετικὴ περίπτωση ἀποτυγχάνει, ὡς πρὸς τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς, καὶ τότε ὁ θάνατος φανερώνεται ὡς ἡ ἐσχατὴ συνέπεια τῆς ἐπαναστατημένης ἐλευθερίας»³⁸⁴. Ὁ Νικόλαος Ματσούκας στὸ Δοκίμιό Πατερικῆς Θεολογίας του *Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ*, θα ἀναφέρει ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι «ἄπλωμα καὶ ἔκρηξη τῆς ζωῆς ἀνεξάντλητα»³⁸⁵, προσθέτοντας ἐπίσης πως: «Ὁ κόσμος δημιουργήθηκε ἀπὸ ἀγάπη, σώζεται ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἀναδεικνύεται με αὐτήν»³⁸⁶. Τα ἴδια τα Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπως καὶ πάλι, για μία ἀκόμη φορά θα μας ἀναφέρει ὁ Χρῆστος Γιανναράς στὸ *Ἀλφαβητὰρι τῆς Πίστης* του, δὲν ὑπάρχουν τὸ καθένα για τὸν εαυτὸ του, ἀλλὰ μόνο προσφερόμενα στὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης με τα ἄλλα Πρόσωπα. Ἡ ζωὴ τῶν Προσώπων εἶναι μία «αλληλοπεριχώρηση τῆς ζωῆς»· «ἡ ζωὴ τοῦ ενός γίνεται ζωὴ τοῦ ἄλλου. Ἡ Ὑπαρξὴ τοῦς ἀντλείται ἀπὸ τὴν πραγματοποίηση τῆς ζωῆς ὡς κοινωνίας, ἀπὸ τὴν ζωὴ που ταυτίζεται με τὴν αυτοπροσφορά, τὴν ἀγάπη»³⁸⁷. Αὐτὸ ἀκριβῶς λογίζεται ὡς ἀγάπη καὶ ἀπὸ τὸν Ρουμάνο θεολόγο π. Δημήτριο Στανιλοάε: Ἡ ολοκληρωτικὴ, προσφορά ενός «εγὼ» σε ἕνα «ἄλλο», στὸν πλησίον³⁸⁸. Αὐτὴ ἡ προσφορά λοιπόν, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀπολύτως ἐλεύθερη καὶ θεληματικὴ. Σύμφωνα δε καὶ πάλι με τὸν καθηγητὴ Βασίλειο Τσίγκο, ἡ ἴδια ἡ ἐνανθρώπιση ἐγίνε ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀγαπητικὴ προσφορά: ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ὁ ἄνθρωπος, ἀνταποκρινόμενος στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀναδεικνύεται σε ἀληθινὸ πρόσωπο, μόνο μέσω αὐτῆς³⁸⁹.

Ἀπὸ τὴν πρώτη του κιόλας ποιητικὴ συλλογὴ, ὁ Κυριάκος Χαραλαμπίδης, δείχνει νὰ κατακλύζεται ἀπὸ ἕνα σχεδὸν ἀδιευκρίνιστο καὶ ἀνεξήγητο προαίσθημα θλίψης, ἀπὸ μία ἀσαφὴ ἀγωνία μπροστὰ στὴν προσωρινότητα, τὸ εφῆμερο τῆς ἐπίγειας ζωῆς καὶ τὸν θάνατο. Ἐτσι λοιπόν ὁδηγεῖται στὰ μονοπάτια τῆς ἀναζήτησης τῆς πραγματικῆς καὶ εὐκρινούς ἀγάπης, τῆς κοινωνίας με τὸν «πλησίον», τῆς «ὄντως Ζωῆς», προκειμένου νὰ ἀντιπαλέψῃ, νὰ ἀντιστρατευτεῖ τὴν «κρᾶταιά δύναμη» τοῦ θανάτου³⁹⁰. Για τὸν λόγο αὐτὸ, ὡς μία ἰδιότυπη εἰσαγωγὴ στὸ πνεῦμα καὶ τὸν τρόπο γραφῆς του, θα ξεκινήσει νὰ «μυεῖ» τὸν ἀναγνώστη του στὸ μυστήριό τῆς ἀγάπης ἤδη ἀπὸ τὴν *Πρώτη Πηγὴ* του, με τὸ ποίημα «Τὸ τραγούδι τῆς ἀγάπης», ἕνα ἀπὸ τὰ πιο χαρακτηριστικὰ ποιήματα τοῦ

³⁸³Βασίλειου Α. Τσίγκου, *Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ὁ. π., σ. 227.

³⁸⁴Χρῆστου Γιανναρά, *Ἀλφαβητὰρι τῆς Πίστης*, Ἰκαρος, Ἀθῆνα 152016, σ.70.

³⁸⁵Νικόλαου Ματσούκα, *Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ*, Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 32009, σ. 149.

³⁸⁶Ὁ. π., σ. 153.

³⁸⁷Χρῆστου Γιανναρά, *Ἀλφαβητὰρι τῆς Πίστης*, ὁ. π., σ.70.

³⁸⁸Δημήτριου Στανιλοάε, *Ὁ Θεὸς εἶναι Ἀγάπη-Μτφρ. Νίκου Α. Ματσούκα*-, ὁ. π., σ. 48.

³⁸⁹Βασίλειου Α. Τσίγκου, *Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ὁ. π., σ. 255.

³⁹⁰Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μῦθος καὶ ἱστορία στὴν ποίηση τοῦ Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ὁ. π., σ. 28.

ιδίου για την αγάπη, ένας δικός του «ύμνος» στο μεγαλείο της. Σύμφωνα λοιπόν με τον ποιητή:

*Ἡ ἀγάπη δεν ξέρει ἀπό σύνορα
κι ὅλα τὰ χρώματα τὰ ἀγαπᾷ.
Ἡ ἀγάπη δεν εἶναι λουλούδι
πού το καρφώνεις στο πέτο σου.
Ἡ ἀγάπη εἶναι τραγούδι
πού ἀναδίνεται μέσα στον ἄνεμο³⁹¹.*

Αυτός ο τόσο γλαφυρός «ύμνος της αγάπης», που από τα πρώτα του κιόλας βήματα αποτολμά ως «ξεδίπλωμα» της ποιητικής του ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, μας φέρνει έντονα στο νου τον υπέροχο «ύμνο της αγάπης» του Αποστόλου Παύλου στην Α' Προς Κορινθίους επιστολή του. Μιας αγάπης που, σύμφωνα με τον θείο Απόστολο των εθνών, κάνει τον άνθρωπο, που διακατέχεται από αυτήν, μεγαλόψυχο και ανεκτικό, ευεργετικό και ωφέλιμο. Η αγάπη κατά τον Απόστολο Παύλο δεν φθονεί, δεν κομπορρημονεί, δεν φέρεται με αλαζονεία και με προπέτεια. Δεν πράττει οτιδήποτε το άσχημο, δεν ζητεί αλαζονικά τα «έαυτῆς», δεν ερεθίζεται από θυμό και οργή, δε σκέπτεται κακό κατά του πλησίον ούτε λογαριάζει το κακό που έπαθε από αυτόν. Δεν χαίρει όταν βλέπει κάτι το άδικο, χαίρει μόνο όταν βλέπει την αλήθεια να επικρατεί³⁹². Αφού μας κάνει γνωστή στους αμέσως επόμενους στίχους την πρόθεσή του να «μαζέψει τραγούδια να στήσει τρόπαιο στο θεό της αγάπης», ο νεαρός ακόμα, γεμάτος παρόρμηση και ζωή Κύπριος ποιητής, καταλήγει συμπεραίνοντας τα ακόλουθα:

*Ἀλλά ἡ ἀγάπη δεν ἔχει θεό.
Ἡ ἀγάπη εἶναι λεύτερη σαν τάν πουλιά
πού δεν ἔχουν πατρίδα³⁹³.*

³⁹¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγή Ποιήματα*, ό. π, σ. 19.

³⁹²Α' Κορ.(13:4-6): « Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται. Οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται το κακόν, οὐ χαίρει ἐπί τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δε τῇ ἀληθείᾳ».

³⁹³Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγή Ποιήματα*, ό. π, σ. 19.

Η αγάπη δεν έχει θεό, ούτε ο θεός έχει αγάπη. Σύμφωνα με τα όσα και η Αγία Γραφή μάς επιβεβαιώνει, ο ίδιος ο Θεός είναι Αγάπη και «εκφράζεται» μέσα από αυτήν³⁹⁴. Ο προσωπικός Θεός, που αποκαλύπτεται στα δημιουργήματά του και την κτίση «ως κοινωνία αγάπης», είναι απολύτως ελεύθερος. Κείται πέρα και πάνω από κάθε κοσμική αναγκαιότητα όπως αυτές που διακρίνουν τα πεπερασμένα όρια των κτισμάτων, όπως με απόλυτη ευκρίνεια μας αναφέρει ο καθηγητής Βασίλειος Τσίγκος στο εγχειρίδιο της *Δογματικής της Ορθόδοξου Εκκλησίας* του³⁹⁵. Η αγάπη δεν έχει θεό, δεν δύναται να περιοριστεί, δεν υπόκειται σε καμμία κοσμική δέσμευση και αναγκαιότητα. Η αγάπη είναι αυτός ακριβώς ο τρόπος που ο Θεός, το «απόλυτο» φανερώνεται και αποκαλύπτεται στον κόσμο και στα δημιουργήματά Του. Ο Θεός, το απόλυτο σύμφωνα με τον π. Δημήτριο Στανιλοάε, δεν υποτάσσεται σε οποιαδήποτε κοσμική σχέση και νομοτέλεια. Μπορεί να φανερώνεται μέσω της αγαπητικής σχέσης στον κόσμο και έτσι να κάνει το «απόλυτο» προσιτό σε αυτούς που ανοίγουν τα πνευματικά τους μάτια, αλλά ταυτόχρονα υπέρκειται αυτής, παραμένει κύριος της συγκεκριμένης σχέσης, δεν γίνεται να βρίσκεται περιορισμένος σε αυτήν. Απλώς, «καθώς ο ίδιος ο Θεός ως απόλυτο φανερώνεται στη σχέση, όπου εισέρχεται και παραμένει, κάνει τοῦτο το απόλυτο προσιτό σ' αυτούς που ανοίγουν τα πνευματικά τους μάτια». Έτσι συμβαίνει και με την αγάπη, μια αγάπη που, σύμφωνα με τον ποιητή, είναι λεύτερη σαν τάν πουλιά που δεν έχουν πατρίδα³⁹⁶.

Το επόμενο ακριβώς ποίημα της ίδιας συλλογής, φέρει τον τίτλο «Βυζαντινό υποκατάστατο», και κάνει λόγο για το «θάμα της αγάπης», ένα «θάμα» που λαμβάνει χώρα σε κάποιον βυζαντινό ναό. Αυτό το «θάμα» που, σαν όμορφο λουλουδί «φυτρώνει» κατά τον Κύπριο ποιητή μέσα σε μια απλή, ταπεινή εκκλησία, βυζαντινό υποκατάστατο, όπου ο ίδιος φαίνεται με δέος να επισκέπτεται και παραστατικότητα να την περιγράφει, εισερχόμενος στο εσωτερικό της. Σε αυτό το συγκεκριμένο ποίημα είναι που ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, αφήνει σαφέστατα να εννοηθεί η πλήρη αντίθεση των δύο εμπειριών στην ζωή του κάθε πιστού: Η βίωση του ιερού χωροχρόνου εντός του ναού, με την αντίστοιχη βίωση και εμπειρία εκτός αυτού. Όπως, με απόλυτα γλαφυρό τρόπο θα μας εξηγήσει ο Ρουμάνος ιστορικός της θρησκείας και λογοτέχνης Mircea Eliade, μια εκκλησία σε μια σύγχρονη πόλη για τον πιστό, είναι τμήμα ενός άλλου εντελώς χώρου, δεν ανήκει μόνο στον δρόμο τον οποίον βρίσκεται. «Η πόρτα, η οποία και οδηγεί στο εσωτερικό της, δείχνει ότι εκεί ακριβώς διακόπτεται η τοπική συνέχεια»³⁹⁷. Για να προσθέσει στη συνέχεια πως: «Το κατώφλι που βρίσκεται ανάμεσα στους δυο χώρους υποδηλώνει και την απόσταση ανάμεσα στους δύο τρόπους ύπαρξης, τον κοσμικό και το θρησκευτικό. Είναι το φράγμα, η διαχωριστική γραμμή, το σύνορο που χωρίζει

³⁹⁴Ιω. 1(4:16): «Ο Θεός αγάπη ἐστίν».

³⁹⁵Βασίλειου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ορθόδοξου Εκκλησίας*, ό. π, σ. 227.

³⁹⁶Δημήτριου Στανιλοάε, *Ο Θεός είναι Αγάπη*, ό. π, σ. 36.

³⁹⁷Mircea Eliade, *Το Ιερό και το βέβηλο-Μτφρ. Νίκος Δεληβοριάς*, Αρσενίδη, Αθήνα 2002, σ. 23.

τους δύο κόσμους και, ταυτόχρονα, ο παράδοξος τόπος όπου οι δύο κόσμοι συναντώνται»³⁹⁸.

Καθώς παρατηρούμε τον ποιητή να περιδιαβαίνει λοιπόν εντός του βυζαντινού αυτού ιερού ναού, τον παρατηρούμε να στέκει μπροστά σε μια εικόνα του Ιησού, σε έναν «πανυπεργλυκύτατο Ίησού, σοβαρό και λίγο ξεχασμένο», εντελώς ταπεινό. Η εικόνα Του φθαρμένη, σαν να έχει μείνει πια με «μισό κεφάλι και σπασμένο χέρι». Οι «Άγιοι του μηνός Φεβρουαρίου σαν κεριά άναμένα ή σαν παράθυρα δοξαρωτά. Στη γωνιά και στη στέγη, τελεσιουργείται ιεροκρυφίως το «μέγα θάμα της αγάπης», αυτό ακριβώς που αποτελεί και την διαχωριστική όπως είπαμε και προηγουμένως, γραμμή, ανάμεσα στους δύο χώρους, ανάμεσα στους δύο διαφορετικούς τρόπους ύπαρξης, τον κοσμικό και τον θρησκευτικό. Το μέγα αυτό «θάμα» δεν είναι κάτι άλλο, παρά η μυστική κοινωνία και αλληλοπεριχώρηση των προσώπων εντός της, που έρχεται ως άμεση «αντανάκλαση» της μυστικής κοινωνίας των τριών προσώπων της Αγίας Τριάδας, του Πατρός, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος.

Στους επόμενους στίχους του ποιήματος, ο ποιητής θα κάνει σταδιακά, όλο και πιο αισθητή την αντίθεση των δύο χώρων, του εντός του ναού ιερού χώρου και του εκτός του ναού, για τον οποίον, αν και άκουσε ο ίδιος πως «είναι καλός», θα προσθέσει πως «και μ' Άνοιξη και χωρίς Άνοιξη ό κόσμος πεθαίνει». Όλοι οι άνθρωποι μετά τη πτώση των πρωτοπλάστων, υπόκεινται στις κοσμικές νομοτέλειες και τη φθορά, παρ' όλα αυτά όμως, όπως πολύ εύστοχα ο Γεώργιος Μαντζαρίδης στη *Χριστιανική Ηθική* του με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο θα αναφέρει, αν και ο θάνατος μοιάζει να κυριαρχεί με την δύναμη της αμαρτίας μέσα στον χώρο και τον χρόνο, εντούτοις ο κάθε πιστός χριστιανός, πάντα «τηρώντας τις εντολές του Θεού με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος», νικά αυτόν και την αμαρτία από την οποία αυτός προκύπτει³⁹⁹. Προσθέτει ο ίδιος μάλιστα πως «έτσι, ξεπερνά τις δεσμεύσεις του χώρου και του χρόνου και εισέρχεται στο αιώνιο «νύν» της παρουσίας του Θεού. Το τέλος της επίγειας ζωής του δεν είναι τέλος της ζωής, δεν είναι θάνατος. Αντίθετα είναι άπαλλαγή από τον θάνατο και άπελευθέρωση από την έξουσία του»⁴⁰⁰.

Σε πλήρη αντίθεση με τον εκτός του ιερού ναού φθαρτό κόσμο, μέσα στον Βυζαντινό ναό, αν και τα κεριά σβήσαν, αν και η νύχτα έξω είναι μαύρη και σκοτεινή, το «μέγα μυστήριο της αγάπης» παράδοξα δείχνει να μεγαλώνει· μεγαλώνει κάνοντας τον ποιητή όχι μόνο να μην κυριεύεται από το αίσθημα του φόβου, αλλά αντίθετα να «θερμαίνεται», να φωτίζεται ολόκληρος από αυτό το «μέγα θαύμα» που επισυμβαίνει, έτσι που με ιερό δέος να εκφράζει την εύλογη, ανθρώπινη απορία του για το ποιος Θεός το δυναμώνει αυτό:

³⁹⁸Ο. π.

³⁹⁹Γεώργιου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική II*, ό.π., σ. 650.

⁴⁰⁰Ο. π.

Τα κεριά σβήσαν. Μα ἐγώ:

Ποιος Θεός δυναμώνει το μυστήριο τῆς ἀγάπης;

Ἡ νύχτα εἶναι μαύρη

σαν μια κουκουβάγια

πού λάμπουν τ' ἀστέρια τῆς⁴⁰¹.

Ἡ νύχτα ἔξω στον κόσμο μπορεί να εἶναι μαύρη, μα ἐντὸς του ἱεροῦ ναοῦ το μυστήριο τῆς θείας ἀγάπης ὅλο και ανεξήγητα δυναμώνει. Ετούτο το μυστήριο, δείχνει να «μεταλάσσει» την μαύρη νύχτα, να την στολίζει με διάσπαρτα ολοφώτεινα ἀστέρια που «λάμπουν». Μονομιάς ὅλος ο κόσμος αναμορφώνεται ἀπὸ την ἀγαπητικὴ θαλπωρὴ του Θεοῦ, ἡ τρομακτικὴ μαύρη νύχτα μετουσιώνεται σε κουκουβάγια «πού λάμπουν τ' ἀστέρια τῆς».

Στο ἐπόμενο ποίημα τῆς ἴδιας συλλογῆς με τον χαρακτηριστικὸ τίτλο «Προετοιμασία», ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης δείχνει γεμάτος ἐσωτερικὴ ἀγωνία να ρωτᾷ τον ἴδιο το Θεό, ὡς ἄλλος «πλούσιος νέος» του Ευαγγελίου⁴⁰², ποια εἶναι ἡ πλέον «κατάλληλη προετοιμασία» για τὴ μέλλουσα βασιλεία των Ουρανῶν. Επιδιώκει να μάθει τι ἄλλο πρέπει στην ἐπίγεια ζωὴ του να πράξει, προκειμένου να νιώσει τὴν ἀγάπη του Θεοῦ, ποιος εἶναι ο ἰδανικὸς τρόπος με τον ὁποῖον «δύναται να ἴναι καλός». Σε ολόκληρο το ποίημα παρουσιάζεται ἐκδηλὸς ο πόθος του ποιητῆ να μάθει «τι σημαίνει ἀγάπη», ποιος εἶναι ο ἰδανικὸς δρόμος που θα οδηγήσει στην σωτηρία τόσο του ἰδίου, ὅσο και του σύμπαντος κόσμου. Ἐτσι, δια τῆς πρακτικῆς των ἐπάλληλων ἐρωτήσεων, το ποίημα φτάνει στους ἐπόμενους στίχους να μας παρουσιάζει ουσιαστικὰ τὴ μορφή ἐκδήλωσης τῆς ἀγάπης που - κατὰ τὴν γνώμη του ποιητῆ πάντα- εἶναι ἡ «ιδανικὴ»:

Ἄν ἤμouνα μια παπαρούνα, θα μ'ἀγαποῦσες;

Ἄν ἤξερα μόνο να τραγουδῶ, θα μ'ἀγαποῦσες;

Ρωτῶ γιατί θέλω να μάθω

ἄν εἶναι ὠραῖο ν'ἀνθίζει

ὁ ἄνθρωπος και κελαηδᾷ⁴⁰³.

Και συνεχίζει:

⁴⁰¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγὴ Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 20.

⁴⁰²Ματθ.(19:16).

⁴⁰³Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγὴ Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 23.

Με ποιο τρόπο θα δύναμαι να 'μαι καλός;

Τά πάντα έποίησα· αγάπησα, βοήθησα, κατανόησα.

-Άλλ' ού τα πάντα έποίησας, μοῦ εἶπε.

Τι σημαίνει αγάπη; Ἡ αγάπη

σιμά στο σταυρό, μοῦ άπάντησε.

Με ποιο τρόπο βοήθησες;

Ἡ έλεημοσύνη δεν είναι βοήθεια,

είναι σχῆμα ύπαλλαγής. Σῶσε τον κόσμο

με τη θυσία σου κι ὄχι

με τον ὀβολό σου, γιατί

μετατοπίζεις το χρόνο τῆς άλλαγῆς⁴⁰⁴.

Διαβάζοντας το ποίημα, χωρίς δεύτερη σκέψη, δύναται να έλθει στο μυαλό του αναγνώστη συνειρμικά η σχεδόν πανομοιότυπη ευαγγελική περικοπή του Ευαγγελίου του Ματθαίου, κατά την οποία, ένας πλούσιος νέος, απευθύνεται στον ίδιο τον Χριστό επιθυμώντας να μάθει τι θα μπορούσε να κάνει προκειμένου να εισέλθει στη βασιλεία των ουρανών, με ποιόν τρόπο θα μπορούσε να σώσει τον εαυτό του: «Διδάσκαλε αγαθέ, τι αγαθόν ποιήσω ίνα έχω ζωήν αἰώνιον;» θα ρωτήσει χαρακτηριστικά (Ματθ. 19:16). Όπως και στο συγκεκριμένο ποίημα που εξετάζουμε μας πληροφορεί ο ποιητής, έκανε τα πάντα. Τήρησε πιστά τις εντολές του Κυρίου, όπως και ο πλούσιος της ως άνω ευαγγελικής περικοπής. «...πάντα ταῦτα έφυλαξάμην εκ νεότητός μου»⁴⁰⁵. «Τα πάντα έποίησα. Αγάπησα, βοήθησα, κατανόησα».

Ο ήρωας του συγκεκριμένου ποιήματος, που τυγχάνει εδώ να είναι και ο ίδιος ο ποιητής, νομίζει πως έχει κάνει όλα όσα οφείλει να κάνει για να χαρακτηριστεί ως ένας «καλός άνθρωπος». Κι όμως, όπως λίγες γραμμές αργότερα σαφώς θα τονίσει, δεν είναι αυτός ο ορθός δρόμος που οδηγεί στη σωτηρία της ψυχής του ανθρώπου, δεν είναι αυτή η ορθή εκδήλωση της αγάπης μας για τον συνάνθρωπο. Σε απόλυτη σχεδόν ταύτιση με την σχετική Ευαγγελική περικοπή του Ματθαίου, σύμφωνα με την οποία: « Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε πώλησον σου τά ὑπάρχοντα και δός πτωχοῖς, και ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ, και δεῦρο ἀκολούθει μοι», θα δηλώσει και εκείνος, μέσα από τους στίχους του

⁴⁰⁴Ο. π.

⁴⁰⁵Ματθ.(19:20).

ποίημάτος του, πως αυτή είναι η υπέρτατη όλων μορφή αγάπης που οδηγεί στην σωτηρία της ψυχής του ανθρώπου, η θυσιαστική⁴⁰⁶.

Η τελεία αγάπη, είναι αυτή «σιμά στον σταυρό». Μόνο εκείνος που θα απαρνηθεί με (αυτό)θυσιαστικό τρόπο όλα τα επίγεια υπάρχοντά του και, ακολουθώντας τον Κύριο στο ιλαστήριό του πάθος, θα σώσει πραγματικά τον εαυτό του⁴⁰⁷. Όπως με άριστο τρόπο θα διατυπώσει άλλωστε και ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής στα *Κεφάλαιά του Περί Αγάπης*: «Αγάπη είναι η αγαθή διάθεση της ψυχής, κατά την οποία αυτή, κανένα από τα υλικά επίγεια αγαθά δεν προτιμά μπροστά στην γνώση του Θεού»⁴⁰⁸. Αυτό ορίζεται ως η πραγματική, η τέλεια αγάπη, η προτίμηση της θυσίας του επίγειου «εγώ» για τα ουράνια αγαθά, η πλήρης αυταπάρνηση. «Η έλεημοσύνη δεν είναι βοήθεια, είναι σχήμα υπαλλαγής. Σώσε τον κόσμο με τη θυσία σου κι όχι με τον όβολό σου, γιατί μετατοπίζεις το χρόνο τής αλλαγής», όπως θα αναφέρει συγκεκριμένα.

Αυτή είναι και η κεντρική θέση του ποιητή, την οποία και στο συγκεκριμένο ποίημα, με τόσο γλαφυρό τρόπο μας την παρουσιάζει. Θέση ωστόσο τρομερά δύσκολη να την αντέξει ο νους ενός απλού ανθρώπου, να την κατανοήσει και να την αποδεχτεί. Το πόσο δύσκολο είναι κανείς να αποδεχτεί και να υπομείνει αυτό το τρομερά μεγάλο βάρος, το έδειξε και ο πλούσιος νέος της σχετικής περικοπής⁴⁰⁹. Στο πνεύμα της σύγκρισης της τέλει με την «κατά κόσμον» αγάπη, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, καταλήγει στο ποίημά του με τα εξής διαπιστωτικά λόγια:

*...Όποιος σήκωσε το σταυρό του
κι έφτασε αναστημένος ίσαμε δώ,
δεν πρέπει να θέλει να τον αγαπούν,
άλλά να 'ναι πανέτοιμος να τον ζανασταυρώσουν*⁴¹⁰.

Η τέλεια αγάπη, αυτή που οδηγεί στην Ανάσταση και την Βασιλεία των Ουρανών, όπως και προηγουμένως ειπώθηκε, είναι η θυσιαστική. Θα αναστηθεί μονάχα εκείνος που, υπομείνει το «βάρος» της συσταύρωσης με τον Δεσπότη Χριστό καθημερινά. Αυτός ο άνθρωπος που δεν θα επιδιώκει την κοσμική αγάπη και αναγνώριση των συνανθρώπων του, γιατί πολύ απλά η αγάπη «ού ζητεί τά έαυτῆς», σύμφωνα με τον θείο Απόστολο των Εθνών Παύλο⁴¹¹.

⁴⁰⁶Ματθ.(19:21).

⁴⁰⁷Μαρκ.(8:35): «...ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι».

⁴⁰⁸Άγιου Μάξιμου Ομολογητού, *Φιλοκαλία Νηπτικών και Ασκητικών Τόμος 14, ΕΠΕ*, Πατερικά Εκδόσεις «Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς», σ. 171: «Αγάπη μὲν ἐστίν, διάθεσις ψυχῆς ἀγαθῆ, καθ' ἣν οὐδὲν τῶν ὄντων, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως προτιμᾷ».

⁴⁰⁹Ματθ. (5:22): «Ἀκούσας δε ὁ νεανίσκος τὸν λόγον ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γάρ ἔχων κτήματα πολλὰ».

⁴¹⁰Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγὴ Ποιήματα, ὁ. π.*, σ. 23.

⁴¹¹Α' Κορ. (13:5).

Όποιος έχει πλέον απαρνηθεί την ευχαρίστηση των επιγείων, έχει πάψει να μένει προσκολλημένος σε αυτά. Ο άνθρωπος που επιθυμεί τη σωτηρία και την Ουράνια Βασιλεία, αυτός που ήδη μία φορά έχει «γνωρίσει» το Κύριο και έχει εγερθεί από τον πνευματικό θάνατο της αμαρτίας, δεν θα πρέπει να θέλει να τον αγαπούν εν τῷ κόσμῳ, αλλά θα πρέπει να είναι έτοιμος ανά πάσα στιγμή να δεχθεί διώξεις στο όνομα του Κυρίου του, να τον χλευάσουν, να τον ξανασταυρώσουν. Για εκείνον και μόνο, εκείνου ο μισθός θα είναι «πολύς ἐν τοῖς οὐρανοῖς»⁴¹².

Στο επόμενο ποίημα της ίδιας συλλογής, με τον τίτλο «Σ' ὦρα γαλήνης ἐσωτερικής», ο ποιητής μας εξομολογείται ουσιαστικά την βαθειά προσήλωσή του στην ειλικρινή και ανιδιοτελή αγάπη προς ὅλο τον κόσμο, την ακλόνητη πίστη του στην ίδια την ζωή. Συγκεκριμένα μας περιγράφει πώς:

*Όταν κοιμᾶμαι στα βαθιά μεσάνυχτα
ζῶ τον καλότατο κόσμο μου ἐγώ
γιατί πιστεύω στη ζωή, ἀγαπῶ
την κάθε ἀπλή γωνιά τῆς γῆς
κι ἄλλο δεν ἔχω πιά παρά
να ζῶ σ' ἓνα ὄνειρο παραμυθίας.
Ποιος ἄλλος δύναται να μοῦ παρηγορεῖ
τη δυνατή χαρά;⁴¹³*

Ο επίγειος βίος είναι καιρός οδύνων και αγώνων για ολόκληρη τη κτίση, που αιώτερο σκοπό έχει την Ουράνια Βασιλεία⁴¹⁴. Ο «καλότατος κόσμος» του κάθε δίκαιου ανθρώπου, η «παραδείσια αυτού μακαριότητα», αποτελεί το ὑψιστο τέλος τῶν επιγείων θεοφιλῶν αγώνων μας⁴¹⁵. Αυτό το «ὑψιστο τέλος» κατά τη διάρκεια του επίγειου βίου του ωστόσο, ο κάθε άνθρωπος δύναται να το βιώνει μονάχα ως «μακαρία ἐλπίδα», μονάχα «δυνάμει». «Σ' ὦρα γαλήνης ἐσωτερικής», ὅπως μας αναφέρει και ἀπὸ τον τίτλο του ἤδη το συγκεκριμένο ποίημα, σε ὦρα «πνευματικής ησυχίας» και πλήρους ἀπάθειας. Μόνο εκείνη η ὦρα κατά την οποία «κοιμᾶται στα βαθιά μεσάνυχτα», δύναται να είναι η ὦρα κατά την οποία «ζεῖ σ' ἓνα ὄνειρο παραμυθίας» που του «παρηγορεῖ τη δυνατή χαρά του», δυναμώνει την πίστη του επίγειου αγώνα του.

Ο μόνος τρόπος, η μόνη «οδός» για να νικήσει ο κάθε άνθρωπος τον θάνατο και να εισέλθει στην «αληθινή ζωή» της μέλλουσας Ουράνιας Βασιλείας, είναι η οδός της τέλειας, (αυτό)θυσιαστικής, ὅπως προείπαμε, ἀγάπης στα πρότυπα πάντα του ἀρχετύπου του Ἰησοῦ. Μονάχα ὅποιος ἀγαπήσει ὅλο τον κόσμο, την «κάθε ἀπλή γωνιά τῆς γῆς» και δέχεται μάλιστα να θυσιάζεται καθημερινά γι' αυτήν, έχει ἐλπίδα να λάβει «τον μισθό του τον ἐν οὐρανοῖς».

⁴¹²Ματθ.(5:11-12): «...μακάριοι ἐστε ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς και διώξωσι και εἴπωσι πᾶν πονηρόν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ. Χαίrete και ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθός ὑμῶν πολύς ἐν τοῖς οὐρανοῖς...»

⁴¹³Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγὴ Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 31.

⁴¹⁴Ρωμ. (8:22): «οἶδαμεν γάρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει και συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν».

⁴¹⁵Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π., σ. 544.

Έτσι λοιπόν και ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, όπως μας δηλώνει στο συγκεκριμένο ποίημα, «πιστεύει στη ζωή, αγαπᾶ την κάθε ἀπλή γωνιά τῆς γῆς», και γι' αυτό το λόγο δεν έχει τίποτε ἄλλο να κάνει παρά να ελπίζει και να περιμένει την ουράνια αμοιβή του.

Στο τελευταίο μέρος του ποιήματος, περιγράφοντας στον αναγνώστη ένα όνειρο, που είδε ακριβώς «σε ώρα γαλήνης εσωτερικής», αναλύει ουσιαστικά αυτόν τον μοναδικό τρόπο με τον οποίον αγαπά ὅλο τον κόσμο και, χωρίς να κάμπτεται στιγμή από τις εγκόσμιες θλίψεις και τη κακία του, συνεχίζει να πιστεύει στην αληθινή μέλλουσα ζωή, στην «ἄνοιξη τῶν ἐγχωρίων ὑδάτων», η οποία και θα ἔλθει «ὅταν τά φυλλώματα μαραθοῦν και θα ῥθει το φῶς πάνω τους να καθίσει για να το ταξιδέψουν»:

*Ὁ κόσμος, λέει, ἦταν κακός
κ'οἱ φίλοι μου ὄλοι, λέει, μ'ἀποφεύγανε
γιατί δεν τά κατάφερνα να ἴμαι κακός.
Ἀπαρηγόρητος ἐγώ, τους ἀγαποῦσα
και πίστευα στην ἄνοιξη τῶν ἐγχωρίων
ὑδάτων, ὅταν τά φυλλώματα
μαράθηκαν κ' ἦρθε το φῶς
πάνω τους να καθίσει
για να το ταξιδέψουν⁴¹⁶.*

Περιγράφοντάς μας το όνειρό του λοιπόν, ο ποιητής θα μας αναφέρει πως, ὅσο κι αν ο κόσμος γύρω ἔμοιαζε να είναι κακός, ὅσες θλίψεις κι αν από τον κόσμο γύρω του αντιμετώπιζε, συνέχιζε να πιστεύει στην «ἄνοιξη τῶν ἐγχωρίων ὑδάτων», στο φως που θα ἔρθει, ὅταν και τα «φθαρτά» φυλλώματα μαραθοῦν. Έτσι, συνέχιζε «ἀπαρηγόρητος» ὅλους να τους αγαπά, γιατί πολύ απλά δε μπορούσε να είναι κακός.

Ποίημα χαρακτηριστικό του τρόπου σκέψης του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, ἄκρως δηλωτικό της στάσης του πως η πραγματική αγάπη δύναται να νικήσει τον «έσχατο εχθρό του ανθρώπου», ὡς η δύναμη που «καταλεῖ το χρόνο και με μια λαβή ἀχρηστεύει το ρολοῖ» ,είναι και το επόμενο ποίημα το οποίο και παραθέτουμε. Το συγκεκριμένο ἀνήκει στη συλλογή *Ἀμμόχωστος Βασιλεύουσα*, και φέρει τον τίτλο «Τύμπανο τῆς ἀγάπης». Κι ἐδώ λοιπόν ο ποιητής πραγματεύεται το μεγαλειώδες για εκείνον μυστήριο και θαύμα της αγάπης: της αγάπης για την πολύπαθη πόλη του, μιας αγάπης που ὅμως θα την χαρακτηρίσει ἤδη από την ἀρχή του ποιήματος εντελῶς παράδοξα ὡς «δουλειά δαιμονική», καθὼς περνά μέσα από τόσες ἐπίγειες θλίψεις και πόνο. Τη χαρακτηρίζει κατά τρόπον βέβαια οξύμωρο ὡς «δουλειά δαιμονική», καθὼς για εκείνον «δεν ἔχει ἀρχή και τέλος», δεν την σταματοῦν η φρίκη και οι καταστροφές που κάθε μέρα που περνά βλέπει να επισυμβαίνουν στον τόπο του. Δε δύναται να κατανοήσει πῶς ο Θεός επιτρέπει κάτι τέτοιο· για το λόγο ακριβῶς αυτό είναι και που θα τονίσει τη «δουλειά» του αυτή ὡς «δουλειά δαιμονική».

⁴¹⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Πρώτη Πηγὴ Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 31.

Η αγάπη του ποιητή είναι αγάπη που περνά μέσα από ανυπέβλητο πόνο, «χαλκουργείται» και σμιλεύεται μέσα από αυτόν, «χύνεται σε λέξεις ανεπρόκοπες, μαῦρες, κάνει διαλογή κατά την κρίση της» :

*Ἡ ἀγάπη ἄχ, ἡ ἀγάπη για την πόλη μου εἶναι
δουλειά δαιμονική. Δεν ἔχει ἀρχή και τέλος,
μπαίνει ἀπ' τὰ κλαριά
τῶν ἀπαθῶν κυμάτων, χύνεται σε λέξεις
ἀνεπρόκοπες, μαῦρες,
κάνει διαλογή κατά την κρίση της»⁴¹⁷.*

Η αγάπη στην αυθεντική της έκφραση, είναι απίστευτα δύσκολο να συλληφθεί από τον κάθε άνθρωπο, «αυθεντικά» να κατανοηθεί. Και αυτό γιατί προϋποθέτει την ουσιαστική «έξοδο» του ατόμου από τον εγωϊστικό μονισμό του, από τον κόσμο των αισθητών πραγμάτων, την ολοκληρωτική θυσία του προς χάριν του πνευματικού κόσμου του. Μια θυσία ωστόσο που επιφέρει ανείπωτο επίγειο πόνο και συμφορές⁴¹⁸. Στους παρακάτω στίχους του ποιήματος, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, εκφράζοντας ακριβώς αυτή την ανθρώπινη καθαρά προσκόλλησή του στο αισθητό κάλλος της πόλης του και εκθειάζοντάς τη, δείχνει ακριβώς στον αναγνώστη τον λόγο για τον οποίο θεωρεί «δαιμονικό» αυτό του το αίσθημα:

*Εἶσαι γυναίκα τέλεια σαν την ἔρημο,
λεία και μαλακιά, γιομάτη στήθια
πού πάλλονται στον ἄνεμο το φρεσκοζυρισμένο.
Πότε μικραίνεις, πότε μεγαλώνεις
ἀνάλογα με το θεριό πού ἔχεις στο νοῦ σου.
Γαβγίζεις κάποτε παράδοξα, κι ἔχουν να ποῦν
ἐκεῖνοι πού σ' ἀκούσανε στο σπαραγμό σου,
πώς ἔτσι κουδουνίζουνε κι οἱ χάντρες σου
καλύτερα, λοιπόν, με την ἀκρίδα
και με τὰ παραμύθια τῶν λεπρῶν.
Καλύτερα να νιώθω πώς ὑπάρχεις
πίσω ἀπό το βουνό, στη βάτο παρακάτω»⁴¹⁹.*

Η ολόθερμη αυτή αγάπη που νοιώθει ο ποιητής για την πατρίδα του τον κάνει να υποφέρει, επειδή την βλέπει να υπομένει απίστευτο πόνο και συμφορές. Ο κόσμος των αισθητών τον πληγώνει, γι' αυτό και επιλέγει να ζει με την ελπίδα, στον κόσμο τον πνευματικό, πίσω από την σκληρή φαινομενική όψη των επιγείων. «Πίσω από το βουνό, στη βάτο παρακάτω», πίσω από το «πικρό ποτήρι τῆς θλίψης και τῆς μοναξιᾶς πού τρώει τη σάρκα». Η πραγματική αγάπη (εδώ αυτή

⁴¹⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα Ποιήματα*, ό. π, σ. 115.

⁴¹⁸Παύλου Ευδοκίμοφ, *Η Ορθοδοξία*, ό. π, σ. 141.

⁴¹⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα Ποιήματα*, σ. 116.

του ποιητή για την πολύπαθη, υπέρλαμπρη πόλη του), βρίσκεται πέρα από χωροχρονικές νομοτέλειες και συμβατότητες, δε γνωρίζει επίγειους περιορισμούς.

Η ύψιστη μορφή έκφρασης της αγάπης, όπως αυτή εκδηλώθηκε στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού, δεν σώζει με μαγικό τρόπο τον άνθρωπο από «το πικρό ποτήρι τῆς θλίψης και τῆς μοναξιάς που τρώει τη σάρκα». Η αγάπη είναι αυτή που «καταλεί το χρόνο και με μια λαβή ἀχρηστεύει το ρολόι», σύμφωνα και με τον ποιητή. Περνά μέσα από τον επίγειο πόνο, το πικρό ποτήρι της θλίψης αυτής και με πλήρη αποφασιστικότητα το υπερβαίνει, το καθαίρει, το «καινοποιεί», μεταβάλλοντάς το σε πνευματική χαρά και παραμυθία⁴²⁰. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, όποιος επιλέγει την πραγματική αγάπη, όποιος επιλέγει εκούσια να μιμηθεί τον ίδιο τον Θεό, που θυσιάστηκε για τον άνθρωπο, χρειάζεται μεγάλη ανδρεία και υπομονή, όπως με πολύ καθαρό τρόπο θα αναφέρει και ο Γεώργιος Μαντζαρίδης στο εγχειρίδιο της *Χριστιανικής Ηθικής* του⁴²¹. Χρειάζεται να υπερβεί τον ίδιο τον «ενδοκόσμιο» εαυτό και τους φόβους του, κάτι πολύ δύσκολο για τον κάθε «ἐν τῷ κόσμῳ» άνθρωπο· αυτό είναι που θα επιχειρήσει να δηλώσει στους επόμενους στίχους του ποιήματός του ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης:

*Φοβᾶμαι την ἀγάπη, αὐτὴν πού καταλεί
το χρόνο και με μια λαβὴ ἀχρηστεύει το ρολόι.
Αὐτὴν πού νιώθει το πικρό ποτήρι
τῆς θλίψης και τῆς μοναξιάς να τρώει τη σάρκα.
Αὐτὴν φοβᾶμαι κι ὄχι ἄλλον κανένα.
Γι' αὐτό δε θα τη λέω ἀγάπη την ἀγάπη⁴²².*

Όπως μας πληροφορεί για μία ακόμη φορά ο Γεώργιος Μαντζαρίδης: «κανείς δεν μπορεί να ἀγαπήσει τον Θεό, ἂν προηγουμένως δεν τον φοβηθεῖ. Και δεν μπορεί να τον φοβηθεῖ, ἂν δεν τον πιστέψει»⁴²³. «Ἡ κάθαρση ἀπὸ τα πάθη και η προκοπή, η σταδιακή ωρίμανση στην ἀγάπη, πραγματοποιούνται μέσω του φόβου»⁴²⁴. Ἡ τέλεια ὁμως ἀγάπη «ἐξω βάλλει τον φόβον»⁴²⁵. Ο ποιητής αρχικά, δείχνει να «αντιμετωπίζει» το φόβο με τον κοσμικό νου του και ἔτσι να ταυτίζει την ἀγάπη με τον φόβο, γι' αὐτό και δε την ονομάζει ἀγάπη την ἀγάπη. Ὅμως το κοσμικό αἶσθημα του φόβου χαρακτηρίζει τις προκαταρκτικές βαθμίδες της πνευματικής ζωῆς. Σταδιακά εξαλείφεται και αντικαθίσταται ἀπὸ τον λεγόμενο «τέλειο φόβο» ἢ «φόβο των τελείων», ο οποίος και γεννιέται ἀπὸ την αληθινή ἀγάπη προς τον Θεό, δεν ἔχει τίποτα κοινό με το φυσικό ἔνστικτο του φόβου,

⁴²⁰Σάββα Αγουρίδη και ἄλλοι (Μτφρ.), *Λεξικό Βιβλικῆς Θεολογίας*, ὁ. π, σ. 847.

⁴²¹Γεώργιου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανικὴ Ηθικὴ II*, ὁ. π, σ. 245.

⁴²²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 116.

⁴²³Γεώργιου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανικὴ Ηθικὴ II*, ὁ. π, σ. 233.

⁴²⁴Ο. π.

⁴²⁵Α' Ίω. (4:18).

αντίθετα μάλιστα, η παρουσία του ελευθερώνει τον άνθρωπο από κάθε γήινο φόβο⁴²⁶.

Το επόμενο ποίημα με το οποίο θα ασχοληθούμε, ανήκει στη συλλογή *Δοκίμιν* και φέρει τον τίτλο «Άρτεμισία». Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, παρουσιάζοντάς μας κι εδώ ένα χαρακτηριστικό δείγμα του τρόπου που βλέπει και κατανοεί την αγάπη, επιδιώκει να μας εισάγει μυστηριακά στο «ευχαριστιακό» κλίμα αυτής. Μοιάζει να τελείται λοιπόν μπροστά στα μάτια μας αυτό το μέγα μυστήριο χαράς και ευφροσύνης, το μέγα θαύμα χαράς, ουσιαστικής κατάργησης και εκμηδενισμού του θανάτου. Μια πραγματική «γιορτή ουσιαστικής ζωής», η περιγραφή ενός «θαύματος αγάπης», καθώς πλέον ο Μαύσωλος θα ζεί για πάντα «εις τον αιώνα», μέσα από τη ζωή της γυναίκας και «δούλης» του Άρτεμισίας. Είναι χαρακτηριστική η περιγραφή αυτής της ιδιότυπης «Θείας Ευχαριστίας» στους επόμενους στίχους του συγκεκριμένου ποιήματος:

*Τα διαδήματα τῶν μουσικῶν ὀστῶν σου
καθὼς ἐγὼ τὰ ἔπινα (τριμμένα
κόκαλα μέσα στο στακτό πού σμίγει
μύρο και καρκεύματα ἰνδικά)
σε κάναν, Μαύσωλε, ἄκρως γευστικό⁴²⁷.*

Ενώ καταλήγοντας, θα τονίσει περισσότερο τον «ευχαριστιακό» χαρακτήρα αυτού του ιδιότυπου μυστηρίου:

*«Πυρίμαχο σκοτάδι δεν μ' ἀγγίζει
ὁ ἥλιος τις ἀκτίνες του βουίζει
σε μέλισσας φτερό. Γλυκά τὰ φῶτα.
Κάθε πουλί τσιμπολογᾷ μια νότα»
(Κοίταξε ὥστε ἡ Ἀρτεμισία να γίνει ὁ τάφος τοῦ Κυρίου
της. Ἦπτε το σώμα του, ἔβαλε στο αἷμα της Ἐκείνου τη
ζωή. Το μανσωλεῖο του ἀκτινοβολοῦσε το θαῦμα τῆς ἀγάπης
της για Κεῖνον)⁴²⁸.*

Στο συγκεκριμένο ποίημα λοιπόν, παρακολουθήσαμε το χρονικό της τέλεσης ενός «ευχαριστιακού μυστηρίου, κατά το οποίο «το θαύμα τῆς ἀγάπης» της γυναίκας του Μαύσωλου Άρτεμισίας για εκείνον, θα νικήσει τον θάνατο. Εκείνη θα μεταλάβει το σώμα και το αίμα Του και έτσι πλέον θα ζεί ουσιαστικά εντός της. Τη στιγμή αυτή, όλα γύρω μοιάζουν να αλλάζουν για εκείνη, δείχνει να αποκτάει μια ολοκληρωτικά νέα ζωή, να μην την αγγίζει πλέον «πυρίμαχο σκοτάδι».

Ένα μεγάλο «πανηγύρι χαράς» συντελείται. Μιλάμε για το «πῦρ τῆς θείας ἀγάπης», σύμφωνα με τον Παῦλο Ευδοκίμοφ⁴²⁹, στο οποίο η δούλη Άρτεμισία

⁴²⁶Γεώργιου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική II*, ὁ. π, σ. 233.

⁴²⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Δοκίμιν Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 47.

⁴²⁸Ο. π, σ. 47.

συμμετέχει ευχαριστιακά. Το τοπίο ευθύς μεταβάλλεται: Η δούλη Αρτεμισία δείχνει να εισέρχεται και εκείνη με την σειρά της στην χαρά του Κυρίου της, όπως και τα μέλη της Εκκλησίας κατά την τέλεση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας⁴³⁰. Λαμβάνει αυτό το, κατά τους Θεοφόρους Πατέρες, «μέσο και φάρμακο αθανασίας»⁴³¹, μεταλαμβάνει το σώμα του Κυρίου της, και έτσι μεταβάλλεται αυτομάτως και εκείνη σε «σώμα του Βασιλέως της»⁴³². Το μανσωλείο του με μιας ακτινοβόλησε το «θαῦμα τῆς ἀγάπης της για Κεῖνον».

Στο ποίημα με τίτλο «Τῷ αἰοίδιμῳ Ἰωάννη Χάκκετ», της συλλογῆς της *Μεθιστορίας*, ο Κύπριος ποιητής Κυριάκος Χαραλαμπίδης κάνει ακόμα μία αναφορά, ἔστω και με κάπως αμυδρό τρόπο στην αγάπη, στο ρόλο που αυτή διαδραματίζει στην καταγραφή της ιστορίας, στην «παραμονή» ορισμένων ιστορικών στιγμῶν στην ιστορία ως «αθάνατες» και «αιώνιες», εξαιτίας του άοκνου ζήλου, της συνεχούς προσπάθειας ενός ανθρώπου, «της διαρροῆς της ἀγάπης» του. Για την περιοχὴ την οποία διάλεξε να ζεῖ, αυτό το στοιχείο της ανιδιοτελούς αγαπητικῆς προσφοράς είναι και αυτό ακριβῶς που διατηρεῖ αναλλοίωτη και άσβεστη τη μνήμη ιστορικών γεγονότων στους αἰώνες. Ο ζήλος ὅσων ἐπίσημα ἐπιλέγουν να καταγράψουν ορισμένα ιστορικά γεγονότα είναι αὐτός που καταργεῖ κάθε χωροχρονικό περιορισμό και τους δίνει τη διάσταση της αιωνιότητας, τα κάνει μνημεῖα αθάνατα.

Στο συγκεκριμένο λοιπόν ποίημα, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης μας παρουσιάζει το πολύ σημαντικό ἔργο που ἐπιτέλεσε, σε καιρούς πολύ δύσκολους για την αγαπημένη του νήσο Κύπρο, ἕνας «φιλορθόδοξος» ἐμβριθῆς ιστορικός, ο κατά τον ποιητὴ «αἰοίδιμος» Ἰωάννης Χάκκετ. Ἐνας γενναῖος Ἄγγλος που οικειοθελῶς, ἀπὸ ἀπλό και μόνο θαυμασμό, ἀπὸ ἄδολη και ανιδιοτελή αγάπη για αὐτόν τον πολύπαθο τόπο, ἀπὸ «περίσσειμα καρδιάς», ὅπως χαρακτηριστικά ο ἴδιος ο ποιητής θα αναφέρει, «ὡς μέλισσα φιλόπονος μάζεψε κάθε πληροφορίαν για την ἱστορίαν τῆς γεραρᾶς προμάχου Ἐκκλησίας». Κατέστησε με τον τρόπο του, με αὐτή την αγαπητικὴ προσφορά του, την ιστορία της Εκκλησίας της Κύπρου αθάνατη στους αἰώνες, «μνημεῖον κάλλιστον και σπουδαιότατον», ακυρώνοντας με αὐτόν ακριβῶς τον τρόπο «παντοίων κατακτητῶν στενοκαρδίαν, πρώτιστα δε τῶν ὁμοφύλων του», που ἤθελαν να την σβήσουν ἐντελῶς και να την ἀφανίσουν.

Οι στίχοι του ποιήματος που ακολουθοῦν, ἀποτελοῦν ἕναν ἰδιότυπο «κύμνο» του ποιητῆ προς τιμὴν του:

*Σπουδάσας περί την Θεολογίαν
καταταχθεῖς στον κλῆρον ὑπηρέτησε
ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς τῆς Κύπρου κατοχῆς
ἄχρι τοῦ λήξαντος 19⁰⁰ αἰῶνος.*

⁴²⁹Παύλου Ευδοκίμοφ, *Η Ορθοδοξία*, ὁ. π., σ. 338.

⁴³⁰Alexander Schmemmann, *Για να ζήσει ο κόσμος-Μτφρ. Ζήσιμου Λορεντζάτου*, Δομός Αθήνα 82010, σ. 377.

⁴³¹Νικόλαου Ματσούκα, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β- Ἐκθεση της Ορθόδοξης Πίστεως σε ἀντιπαραθέση με τη Δυτικὴ Χριστιανοσύνη*, ὁ. π., σ. 485.

⁴³²Παύλου Ευδοκίμοφ, *Η Ορθοδοξία*, ὁ. π., σ. 338.

*Διά να μη αφήσει δε καθόλου άμάρτυρον
την περιδιάβασή του από την νήσο
ώς μέλισσα φιλόπονος μαζεύει
κάθε πληροφορίαν για την ιστορήση
τῆς γεραραῖς προμάχου Ἐκκλησίας⁴³³.*

Δίδοντας στην συνέχεια μια πληροφορία στον αναγνώστη, που θα καταστήσει στα μάτια του ακόμα πιο θαυμαστό και σημαντικό το έργο που ο μεγάλος αυτός ιστορικός επιτέλεσε:

*Ὁ φιλορθόδοξος ἐδράζατο εὐκαιρίας
να ἐναγκαλισθεῖ καλοκαγάθως
την τιμιότατην κληρονομίαν⁴³⁴.*

Οικειοθελώς και «καλοκαγάθως», αν και «ομόφυλος» με τους κατακτητές της νήσου, θέλησε λοιπόν ο «φιλορθόδοξος Ἰωάννης Χάκκετ» να προχωρήσει σε αυτό το τόσο σημαντικό για την νήσο έργο, να καταγράψει και με αυτό τον τρόπο να αποτυπώσει ανεξίτηλη στους αιώνες την πολυτάραχη ιστορία της. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο θα συνεχίσει ο ποιητής και στους επόμενους στίχους την «εξύμνηση» του «πανάλαφρου» Ἰωάννη και του «περισσεύματος της καρδιάς του», μιλώντας για εκείνον με τα πιο θαυμαστά λόγια:

*Ὡ τι γλυκός, Ἰωάννη Χάκκετ, ἐγεννήθης
υἱός σὺ στρατηγοῦ, καταταχθεῖς στον κλῆρον
ἀκύρωσες με τῆς καρδιᾶς σου το περίσσευμα
παντοίων κατακτητῶν στενοκαρδίαν
πρώτιστα δε τῶν ὁμοφύλων σου. Τι λέω;
Σὺ ὅταν ἦρθες οὔτε πού τους εἶδες-
Για σένα δεν ὑπῆρχαν· διά στόματος ἐλάλεις
Χριστοῦ Ἰησοῦ «Τά Καίσαρος τῷ Καίσαρι,
τά τοῦ Θεοῦ Θεῶ»- πανάλαφρε Ἰωάννη.
Να σ' ἀγκαλιάσω· μύρο τ' ὄνομά σου
ἐκκενωθέν, διαρροή ἀγάπης⁴³⁵.*

Έτσι, για μία ακόμη φορά ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης μέσα από την ποίησή του, επιθυμεί να καταστήσει απολύτως σαφές στον αναγνώστη την δύναμη που έχει η αγάπη να νικήσει τον θάνατο. Αυτό ακριβώς είναι και το «θαύμα» της αγάπης και

⁴³³Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ό. π, σ. 56.

⁴³⁴Ο. π.

⁴³⁵Ο. π, σ. 57.

το μεγαλείο της: Η αγάπη είναι η ίδια η πηγή της ζωής και αθανατίζει στους αιώνες⁴³⁶.

Το ποίημα «θανάτου κέντρον», της ποιητικής συλλογής *Στη Γλώσσα της Υφαντικής*, επιχειρεί να καταδείξει περίτρανα στον αναγνώστη, γι' ακόμη μία φορά πως θάνατος δεν υπάρχει εκεί όπου υπάρχει αγάπη, εκεί όπου υπάρχει κοινωνία προσώπων. Η δύναμη της αγάπης νικάει κατά κράτος τον θάνατο. Στο συγκεκριμένο ποίημα, αυτό καθίσταται ολοφάνερο, μέσω της «ψαρομαλλούσας μάνας» του μυθικού «φτεροπόδαρου» ήρωα Αχιλλέα. Αυτό θα είναι το μεγάλο μυστικό που θα του μαρτυρήσει, αυτό είναι που του καίει σαν δαυλός «τοῦ στήθους την κασέλα»:

*Ὅμως ἡ μάνα του ἡ ψαρομαλλούσα
καὶ δεύτερο στοῦ στήθους την κασέλα
εἶχε δαυλό και τοῦ ἴλεε «δεν ὑπάρχει
ὁ θάνατος, καλέ μου, ὅσο ὑπάρχουμε,
μηδέ οἱ θεοί, γλυκύ μου τέκνο, ὑπάρχουν
ὅσο ὑπάρχουμε, και κραταιά ὡς θάνατος
εἶν' ἡ ἀγάπη και ἄλλοι καλπασμοί.»⁴³⁷.*

«Δεν ὑπάρχει ὁ θάνατος, καλέ μου, ὅσο ὑπάρχουμε...». Τα παραπάνω λόγια της Μητέρας του «φτεροπόδαρου» Αχιλλέα αποτελούν, θα μπορούσαμε να πούμε, κεντρικό πυρήνα του συγκεκριμένου ποιήματος. Ὅπου υπάρχει αγάπη, κοινωνία προσώπων, δεν υπάρχει θάνατος. Η κυριαρχία του δεν υφίσταται στην συνύπαρξη. Μόνο η αγάπη ὑπάρχει, η «κραταιά ὡς θάνατος» αγάπη. Το «θανάτου κέντρον», αντίθετα, είναι η ἔλλειψη, η απουσία οποιασδήποτε «αγαπητικής» σχέσης, κάτι που ουσιαστικά σημαίνει και μη ὑπαρξη και που οδηγεί στην εκμηδένιση και τον θάνατο.

Ἐνα επόμενο ποίημα της ίδιας συλλογής με το οποίο και θα ασχοληθούμε, με τον χαρακτηριστικό τίτλο «εμψύχωση», κάνει λόγο και πάλι για το σπάνιο αυτό θαύμα της αγάπης, γιά το «ακριβό μύρο» που αυτή αναβλύζει, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο τον ποιητή, αυτό που «ἀναταράζει νεκρούς και ζῶντας και γεμίζει με φῶς το σκοτάδι τους». Σύμφωνα με την διδασκαλία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, μεταξύ ζώντων και τεθνεώτων, ὑπάρχει ἕνας στενός, ιερός δεσμός, μια ἀφατη κοινωνία αγάπης, που εκφράζεται ἀπόλυτα κατά την τέλεση του μυστηρίου των μνημοσύνων. Με το τραγικό γεγονός του θανάτου, οι σχέσεις του κάθε πιστού με τον Ἰησοῦ Χριστό, την κοινή κεφαλή ζώντων και τεθνεώτων, δεν διακόπτονται. Αν και ἀλλάζει ο τρόπος της ὑπάρξεως, η κοινωνία, ο μυστικός αὐτός σύνδεσμος δεν διαλύεται, παραμένει⁴³⁸. Ζώντες και κεκοιμημένοι, αποτελούντες ἀμφότεροι τα δύο μέρη του ενιαίου σώματος της Μίας Εκκλησίας, την Στρατευόμενη και τη Θριαμβεύουσα, συνεχίζουν να επικοινωνοῦν και μεταξύ

⁴³⁶Νικόλαου Μαρτσούκα, *Το Πρόβλημα του κακού*, ὁ. π., σ. 149.

⁴³⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Στη Γλώσσα τῆς Υφαντικῆς Ποιήματα*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2013, σ. 28.

⁴³⁸Παναγιώτη Τρεμπέλα, *Δογματική τῆς Ορθοδόξου Καθολικῆς Εκκλησίας Τόμος τρίτος*, Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», Αθήνα 1961, σ. 411

τους, εφόσον και τα δύο έχουν κοινή κεφαλή το πρόσωπο του Ιησού Χριστού⁴³⁹. Ο συνεκτικός κρίκος που συνέχει και συνδέει αυτούς μεταξύ τους και μετά του Χριστού, είναι η ένωση της αγάπης με το «θεσπέσιο» κατά τον ποιητή μύρο της⁴⁴⁰.

Σύμφωνα με τον αείμνηστο Νικόλαο Ματσούκα, οι δεήσεις των μελών της Ορθοδόξου Εκκλησίας για τα κεκοιμημένα μέλη Της, αποτελούν την υπέρτατη εκδήλωση αγάπης, και μαζί την κορύφωση της πίστης και της ελπίδας στους ακατάλυτους δεσμούς του σώματός Της, στο οποίο και δεν δύναται να κυριαρχεί η λήθη, ούτε ο θάνατος⁴⁴¹. Είναι ένας δεσμός υπέρτατος, μια δυσεξήγητη «έν τῷ κόσμῳ» μυστική ένωση, όπου «πολύχρωμοι θεοί την κοιτᾶν ἀπό ψηλά». Κοιτούν, πάντα σύμφωνα με το ποίημα, με απορία και δέος, «τους συγγενεῖς λειψάνων πού κάθε μέρα τὰ σφιχταγκαλιάζουν στο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ και σμίγουν μετ' αὐτά», χωρίς να μπορούν στιγμή να κατανοήσουν τον πραγματικό λόγο. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, θα επισημάνει συγκεκριμένα:

*Υπάρχει λόγος ἰσχυρός να μη ἐπιτρέπουν
στους πρεσβευτές ξένων καρδιῶν να διεκδικοῦν
πεφιλημένων σώματα και ὀστέων ἐπικαρπία.
Καθώς ἀντιλαμβάνεστε, στον κόσμο δεν ὑπάρχει
πιο ἀκριβό ἀπ' το μύρο τῆς ἀγάπης
π' ἀναταράζει και νεκρούς και ζῶντας⁴⁴².*

Αυτό το τόσο ακριβό μύρο της αγάπης λοιπόν που αναταράζει «νεκρούς και ζῶντας», στροβιλίζοντάς τους σε μια ένωση εξόχως μυστικιστική, μια ένωση που παρόμοιά της δεν υπάρχει, ένωση πιο δυνατή ακόμα και από τον θάνατο, «γιομίζει το σκοτάδι» της πρόσκαιρης κοίμησής τους με ένα ανεξήγητο για όλους τους υπολοίπους, υπέρλαμπρο φως· τόσο που, να κάνει ακόμα και τον ίδιο τον ποιητή, γεμάτο δέος να αναφωνεί:

*Ποιο τώρα φῶς γιομίζει το σκοτάδι τους;
Ποια εὐδοκία ἐτσάκισε το χέρι τους
και το μακρὺ ποδάρι τους; Ποιος στεναγμός,⁴⁴³*

Η δύναμη της αγάπης γίνεται υπέρλαμπρο φως, που απλώνεται και νικά κάθε σκοτάδι, κάθε δύναμη μηδενισμού και διάβρωσης. Αυτό το υπέρλαμπρο φως που απλώνεται, η δύναμη της αγαπητικής ένωσης και κοινωνίας που με μοναδικό τρόπο συνέχει τους ζῶντες με τους κεκοιμημένους αδελφούς τους, είναι μια δύναμη που πηγάζει από ένα αίσθημα χαρμολύπης, κεντρικό στην Ορθόδοξη

⁴³⁹Ο. π, σ. 411. Πρβλ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Χριστοδούλου, *Ἡ μετὰ Θάνατον Ζωή*, Χρυσοπηγή, Αθήνα 82009, σ. 139.

⁴⁴⁰Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Χριστοδούλου, *Ἡ μετὰ Θάνατον Ζωή*, ὁ. π, σ. 139.

⁴⁴¹Νικόλαου Ματσούκα, *Δογματική και συμβολική Θεολογία Β' - Ἐκθεση τῆς Ορθόδοξης Πίστης σε ἀντιπαράθεση με τὴ Δυτικὴ Χριστιανοσύνη*, ὁ. π, σ. 498.

⁴⁴²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Στη Γλώσσα τῆς Ὑφαντικῆς Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 87.

⁴⁴³Ο. π.

λατρεία και Εκκλησία, ένα αίσθημα που «ποτίζεται» κατά τρόπο οξύμωρο από τους θρήνους, «τα τίμια δάκρυα που χυθήκαν επάνω από τῶν λατρεμένων τους τά κόκαλα».

Ζώντας και κεκοιμημένοι, αποτελούν το περιώνυμο «γένος τῶν λειψάνων» σύμφωνα με τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, την εκκλησιαστική Ορθόδοξη κοινότητα, η οποία παίρνει δύναμη από την αγάπη και την μνήμη, στοιχεία παντελώς αλλότρια προς τον θάνατο και την φθορά. Ο ίδιος ο ποιητής επιμένει να τονίζει συνεχώς το στοιχείο της μνήμης, ως το πλέον συνεκτικό στοιχείο του ανθρώπου, ως αυτό που ενώνει «ζώντας και (κατά κόσμον) νεκρούς» και που αποτελεί ασφαλή πλοηγό για το μέλλον⁴⁴⁴. Αυτό είναι το γένος, όπου οι όχτροί του «μάχονται να το ξεριζώσουν», αυτή τη σχέση μυστικής ζωής, μάχονται να εκμηδενίσουν:

*...οί όχτροί τοῦ γένους τῶν λειψάνων
να ξεριζώσουν μάχονται τους θρήνους πού χυθήκαν
ἐπάνω ἀπό τῶν λατρεμένων τους τά κόκαλα
καταλαβαίνετε λοιπόν το βάρος
τῆς ἀδικίας. Να τους ζητοῦν ἐκεῖνα
με τά ὅποια μεγάλωσαν τον πόνο τους.
Για κείνα, θα το πῶ ξανά, πού ἔχυσαν
τεμάχιον τιμίου δακρύου⁴⁴⁵.*

Ὡς κατακλείδα όλων ὅσων ειπώθηκαν στο παρόν κεφάλαιο, εύκολα οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, μας προτρέπει να μη νιώθουμε κανέναν φόβο για το φρικώδες αυτό στοιχείο του θανάτου, τον «έσχατο εχθρό του ανθρώπου». Η αγάπη, ως η μοναδική για εκείνον ζωοποιός δύναμη, δύναται να νικήσει το κράτος του θανάτου και ολοκληρωτικά να το καταλύσει. Όλα τα ποιήματα των συλλογών του σε αυτό κατατείνουν, σε αυτή την κεντρική θέση του αποσκοπούν. Σε αυτό λοιπόν το σημείο δείχνει και πάλι ο ποιητικός τρόπος σκέψης του να εφάπτεται με την ἐν γένει δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας, στο στοιχείο της αγάπης, και δη της θυσιαστικής. Ο θάνατος πλέον έχει ουσιαστικά καταργηθεί, έχει «καταπατηθεί» ως ο «έσχατος εχθρός» από τον Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, «διά τοῦ ἰδίου Αὐτοῦ ζωαρχικοῦ θανάτου και τῆς τριήμερου ζωηφόρου ἐκ νεκρῶν Ἀναστάσεώς Του»⁴⁴⁶. Δια της ἰλαστήριας θυσίας του, ο Δεσπότης όλων ἡμῶν, τον κατέστησε παντελώς ανίσχυρο. «Θανάτου θάνατος ὁ Αὐτοῦ θάνατος γέγονεν», ὅπως πολύ εύστοχα θα παρατηρήσει ο θεῖος Χρυσόστομος⁴⁴⁷.

⁴⁴⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ἰστός*, Α' Τόμος, ὁ. π., σ. 143.

⁴⁴⁵Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Στη Γλώσσα τῆς Ὑφαντικῆς Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 87.

⁴⁴⁶Εισαγωγική ομιλία Αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου, Ἱερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος-Ειδική Συνοδική Επιτροπή Λειτουργικῆς Αναγεννήσεως, *Το μυστήριον τοῦ Θανάτου εἰς την λατρείαν τῆς Ἐκκλησίας-Πρακτικά Θ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων*, Κλάδος Εκδόσεων τῆς Επικοινωνιακῆς και Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Εκκλησίας τῆς Ελλάδος, Αθήνα 2009, σ. 49.

⁴⁴⁷Ἰω. Χρυσόστομου, *Προς Ῥωμαίους ΙΑ'*, *ΕΠΕ* 17,50.

Τόση ήταν η αγάπη του Πανάγαθου και Πολυέλαιου Θεού για τον κόσμο και την κτίση, που έστειλε τον μονάκριβό του Υιό προκειμένου να άρει στους ώμους του τις αμαρτίες όλων ἡμῶν⁴⁴⁸. Ο Κύριος ἡμῶν Ἰησούς Χριστός μας απελευθέρωσε από τα ανυπόφορα δεσμά του θανάτου, μας έδωσε νέα ζωή και μαζί με αυτή, μας έδωσε θάρρος ώστε να μη φοβόμαστε πλέον τον θάνατο, να μην τον υπολογίζουμε πια ως κάποιον «πανίσχυρο εχθρό». «Ὁ Χριστός τον φοβερὸν ὄντα τῆ φύσει τῆ ἡμετέρα και φοβοῦντα το γένος ἡμῶν ἅπαν, λαβὼν και τον φόβον αὐτοῦ διαλύσας ἅπαντα, παρέδωκεν, ὥστε καί παρθένους καταπαίξειν αὐτοῦ»⁴⁴⁹. Και το στοιχείο της αγάπης σε ὄλο αυτό, κατέχει την πλέον κεντρική θέση. Αυτό το «θαύμα» της (αυτό)προσφοράς, το «μεγαλείο» της ανιδιοτελούς αγάπης που ελευθερώνει από τον θάνατο, καθὼς εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωή.

⁴⁴⁸Ἰω. (3:16) : « οὕτω γάρ ἠγάπησεν ὁ Θεός τον κόσμον, ὥστε τον υἱόν αὐτοῦ τον μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μη ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.

⁴⁴⁹Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς την ἀγ. Μάρτυρα Πελαγίαν*, ΕΠΕ 37,88.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

1. Ο πόθος του ποιητή για μια «καινή ζωή» και Ανάσταση

«Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν και ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος»⁴⁵⁰. Σ' αυτήν ακριβώς την ευσύνοπτη ορθόδοξη ομολογία, που ως ίδιον ἄρθρο συμπεριλήφθηκε στο Σύμβολο Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, δείχνει να συγκεφαλαιώνεται ολόκληρη η ποίηση του Κυριακού Χαραλαμπίδη. Στην τόσο βαθειά και ακλόνητη πίστη της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας περί καθολικής Αναστάσεως των νεκρών και της πέρα από το φάσμα του σωματικού θανάτου ζωής, φαίνεται να συνοψίζεται ο τρόπος σκέψης και γραφής του Κύπριου ποιητή: ενός ποιητή που δεν αρκείται στατικά στα όσα μάταια επισυμβαίνουν στο «εδώ και το τώρα», αλλά εκτείνεται και πέραν αυτού, δίνοντας στο έργο του μία καθαρά δυναμική διάσταση, μία εσχατολογική προοπτική. Από την θεμελιώδη για τον πεπτωκότα άνθρωπο ημέρα της Ανάστασης του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, του «πρωτότοκου ἐκ τῶν νεκρῶν», τα πάντα εντός της ιστορίας έχουν αλλάξει: η Ανάστασή Του έγινε η αρχή ώστε να θεωρείται ο σωματικός θάνατος όχι ένα οριστικό τέλος, αλλά μια απλή και πρόσκαιρη «κοίμηση»⁴⁵¹.

Όπως πολύ εύστοχα θα αναφέρει και ο Oscar Cullmann στο σύγγραμμά του *Αθανασία της ψυχής ή Ανάσταση ἐκ των νεκρῶν*, από τότε «βρισκόμαστε σε μια νέα εποχή, κατά την οποία ο θάνατος έχει κατανικηθεί, η φθορά είναι πλέον ανύπαρκτη. Αν πράγματι υπάρχει ἔστω και ένα πνευματικό σώμα που αναδύθηκε μέσα από ένα σαρκικό σώμα, τότε πράγματι η δύναμη του θανάτου έχει συντριβεί»⁴⁵². Ἐπειτα από την Ανάσταση του Χριστού, αυτός καθ' εαυτός ο θάνατος έχασε την όποια ισχύ του, έχει απογυμνωθεί. Η νέκρωση του σώματος, δέν είναι πια μία έκφραση κυριαρχίας αυτού, μα μονάχα μία ἔσχατη σπασμωδική

⁴⁵⁰ Παναγιώτη Τρεμπέλα, *Δογματική τῆς Ορθοδόξου Καθολικῆς Εκκλησίας Γ' Τόμος*, ὁ. π., σ. 458: «...τόσον εἰς το λεγόμενον ἀποστολικόν σύμβολον ὑπὸ πάσας τὰς μορφάς αὐτοῦ διακηρύττεται ἡ πίστις «εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν», ὅσον και εἰς το τῆς Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως περιελήφθη ὡς ἴδιον ἄρθρον ἢ ὁμολογία «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν», ὅσον και εἰς το ἀποκαλούμενον Ἀθανασιανόν σύμβολον ἐπαναλαμβάνεται ἐν ἄρθρῳ 38, ὅτι ὁ Χριστός «ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας και νεκρούς. Οὗ τῆ παρουσίᾳ πάντες ἄνθρωποι ἀναστήσονται σὺν τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ἀποδώσοντες περὶ τῶν ἰδίων ἔργων λόγον».

⁴⁵¹ Α' Κορ. (15:20): «Νυνὶ δε Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο».

⁴⁵² Oscar Cullmann, *Αθανασία της ψυχής ή Ανάσταση εκ νεκρῶν; (Η μαρτυρία της Καινῆς Διαθήκης)-Μτφρ. Αρχιμ. Α. Π. Κουμάντος*, Ἄρτος Ζωῆς, Αθήνα 2004, σ. 57.

προσπάθειά του, «να διατηρήσει ή να επανακτήσει την κυριαρχία του»⁴⁵³. Ο θάνατος έχει ήδη ξεπεραστεί, «η εποχή της Αναστάσεως έχει ήδη εγκαινιασθεί»⁴⁵⁴. Από την ημέρα της Αναστάσεως του Κυρίου και έπειτα, όπως θα τονίσει και ο π. Δημήτριος Στανιλοάε: «Όλοκληρη ή όρθόδοξη λατρεία δονείται άπ' αυτή την αναστάσιμη χαρά και έτσι διαπερνάται από την έσχατολογική ένταση τής ελπίδας για την τελική ανάσταση»⁴⁵⁵. Την τελική ανάσταση όλων των νεκρών σωμάτων που πλέον είναι προσωρινά κεκοιμημένοι. «Ο έσχατος προορισμός, ό μύχιος πόθος και απώτερος σκοπός τής ανθρώπινης ύπαρξεως ήταν (και εξακολουθεί να είναι) ή κοινωνία, ή παντοτινή ένωσή του με τον Θεό, ή θέωση», όπως με πολύ καθαρό τρόπο αναφέρει και ο Βασίλειος Τσίγκος στη *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας* του⁴⁵⁶. Αυτή η τελική θεία και ευφρόσυνη συνάντηση, αυτή η παντοτινή ένωση του ανθρώπου με τον Θεό και Δημιουργό του, δεν δύναται να πραγματοποιηθεί παρά μόνο έπειτα από την Καθολική Ανάσταση των νεκρών σωμάτων, κατά την Δευτέρα Παρουσία. Τότε είναι που ο κάθε άνθρωπος θα απεκδυθεί την φθορά της σαρκός και πνευματικώς θα αναζωοποιηθεί. Τι ακριβώς όμως εννοούμε με τον όρο «Έκ νεκρών Ανάσταση»; Υπάρχει ουσιαστικά ζωή μετά τον σωματικό θάνατο, και αν ναι, πώς θα είναι αυτή;

Σύμφωνα με την Δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας, «κατά την ήμέραν τής (Δευτέρας) Παρουσίας τοῦ Κυρίου θα αναστώσι πάντες άνεξαίρετως οί νεκροί»⁴⁵⁷. Ο ίδιος ο Ιησούς είναι αυτός που διαβεβαιώνει για το θεμελιώδες για ολόκληρη την ανθρωπότητα γεγονός της Αναστάσεως, όταν στο πέμπτο κεφάλαιο του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου περίτρανα ευαγγελίζεται την ώρα κατά την οποία όλοι οι σωματικώς νεκροί, οι ευρισκόμενοι έως τότε «εις τα μνήματα», θα ακούσουν την φωνή Αυτού, θα εγερθούν «έκ των μνημάτων» και όσοι μεν έπραξαν κατά τον επίγειο βίο τους έργα αγαθά θα απολαύσουν ζωήν αιώνιον, ευφρόσυνη και μακάρια, ενώ εκείνοι που έπραξαν έργα « βδελυρά και φαύλα», θα αναστηθούν μεν και αυτοί, αλλά προκειμένου να «δικασθούν» και να κατακριθούν από του βήματος του Δικαιοκρίτου Κυρίου⁴⁵⁸. Για το γεγονός ότι η ανάστασις έκ των νεκρών θα είναι ένα βέβαιο όσο και καθολικό φαινόμενο, μας βεβαιώνει μέσα από τις επιστολές του και ο Απόστολος των Εθνών Παύλος⁴⁵⁹. Ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός στο έργο του *Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου πίστεως*, θα μας αναφερθεί επίσης στο

⁴⁵³Ο. π.

⁴⁵⁴Ο. π, σ. 58.

⁴⁵⁵Πρωτοπρεσβ. Δημητρίου Στανιλοάε, «Ορθοδοξία, Αναστάσιμη ζωή», Σταύρου Σ. Φωτίου *Ανάσταση και ζωή-συλλογικός Τόμος-*, ό. π, σ. 78.

⁴⁵⁶Βασίλειου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, ό. π, σ. 235.

⁴⁵⁷Παναγιώτη Τρεμπέλα, *Δογματική της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας Γ' Τόμος*, ό. π, σ. 452.

⁴⁵⁸Ιω. (5:28-29):«...ότι έρχεται ώρα έν ή πάντες οί έν τοίς μνημείοις ακούσονται τής φωνής αυτού, και έκπορεύονται οί τά αγαθά ποιήσαντες είς ανάστασιν ζωής, οί δε τά φαύλα πράξαντες είς ανάστασιν κρίσεως».

⁴⁵⁹Β' Κορ. (4:14): «...είδότες ότι ό έγείρας τον Κύριον Ιησοῦν και ήμάς διά Ιησοῦ έγερει και παραστήσει σύν ύμίν». Πρβλ. Ρωμ. (8:11): «εί δε το Πνεῦμα τοῦ έγείραντος Ιησοῦν έκ νεκρών οίκεϊ έν ύμίν, ό έγείρας τον Χριστόν έκ νεκρῶν ζωοποιήσει και τά θνητά σώματα ύμῶν διά το έννοικοῦν αὐτοῦ Πνεῦμα έν ύμίν».

θεμελιώδες αυτό γεγονός της Ανάστασης, στη λεγόμενη «δεύτερη σύσταση του ανθρώπου της πτώσεως», όπως χαρακτηριστικά θα την αναφέρει⁴⁶⁰. Κατά τη διάρκεια της καθολικής Ανάστασης των νεκρών σωμάτων, τα ίδια σώματα που τώρα «σπείρονται ψυχικῶς», που πεθαίνουν και διαλύονται «εἰς τὰ ἔξ' ὧν συνετέθησαν», τα ίδια είναι που πρόκειται να εγερθούν πνευματικῶς, οὕτως ὥστε ἀφθαρτα, ενωμένα και πάλι με την αχώριστη σύντροφό τους ψυχή, να πορευτούν «εἰς τὰ ἔσχατα» για να κληρονομήσουν και να γευθούν μαζί την Ουράνια Θεία Δόξα⁴⁶¹. Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια μετοχής του κάθε ανθρώπου στη μακαριότητα των εσχάτων είναι η ἕως τότε επίγεια ζωή του να ἔχει βιωθεῖ σύμφωνα με το πνεῦμα και τη διδασκαλία του Ἰησοῦ Χριστοῦ. Κατά τη γενική Ανάσταση των νεκρών σωμάτων θα αναστηθούν ὅλοι, και οἱ ευσεβεῖς, ὡς και προηγουμένως εἶπαμε και οἱ ασεβεῖς, τα αναστημένα σώματα ὅμως των τελευταίων θα διαφέρουν, καθὼς θα εἶναι μὲν αἰώνια, δεν θα εἶναι ὅμως και ἔνδοξα⁴⁶².

Αυτὴν ακριβῶς την βεβαιότητα, τη σταθερὴ πίστη, τη συνεχόμενη και ἀέναη προσδοκία περὶ της Καθολικῆς Αναστάσεως των νεκρῶν σωμάτων που προσπαθήσαμε σε ἀδρές γραμμές να αναλύσουμε παραπάνω, δείχνει να ἔχει ὡς βασικὸ σημεῖο αναφοράς στη ζωή του και να την ἔχει πλήρως ενστερνιστεῖ ὁ Κυριάκος Χαραλαμπίδης· αὐτὸς ακριβῶς ὁ διαρκῆς, ὁ ἀσβεστος πόθος, ἡ ἀκλόνητη προσδοκία του για μιὰ «καινὴ ζωὴ» εἶναι που διαποτίζει τὸ σύνολο των ποιημάτων του. Προσβλέπει διακαῶς μιὰ πέραν τοῦ τάφου ζωή, στην οποία θα ἐπέλθει ἡ δικαίωση των χιλιάδων νεκρῶν του πολυβασανισμένου λαοῦ του, ἡ ἀποκατάσταση «των δικῶν του πάντων». Ὅπως θα τονίσει χαρακτηριστικὰ για τον ἴδιο και ὁ Θεοδόσης Πυλαρινὸς στην μελέτη του: «οἱ ποιητικὲς συλλογές του χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἕνα αἰσθημα διαρκοῦς ανοιχτότητας, οράματος και ευαγγελισμοῦ προς ἕνα χαρμόσυνο και ἐλπιδοφόρο χαίρε»⁴⁶³. ἕνα «χαίρε» ἄκρως δηλωτικὸ της κυρίαρχης θέλησης για μιὰ ζωὴ «πέραν τοῦ τάφου», για μιὰ ζωὴ πέραν των μάταιων ἐπιγείων και της φθαρτότητας. Ὁ Κυριάκος Χαραλαμπίδης θα ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ πως, «αἰσθάνομαι κάτι μέσα μου να μ' ἐξωθεῖ στην πρωταρχὴ τῆς ζωῆς, στη ρίζα τῶν πραγμάτων, σε κεῖνο πού σε γλώσσα θεολογικῆ θ' ἀποκαλοῦσαμε «ἀρχαῖον κάλλος»⁴⁶⁴. Το μυστικὸ για ἐκεῖνον, φαίνεται καθαρὰ να βρίσκεται στη «δίψα» του κάθε ἀνθρώπου για την ἀπόλυτη κατάσταση⁴⁶⁵. Αὐτὴ μονίμως νοσταλγεῖ, αὐτὴ λαχταρά.

Σύμφωνα και πάλι με τον Θεοδόση Πυλαρινὸ και την κριτικὴ του, ἀπὸ τις πρώτες του ἤδη συλλογές, «ἡ ἐπιτυχῆς ἐναλλαγὴ των ἀντιθετικῶν πεδίων γῆς και οὐρανοῦ, θα σημάνει και τον πόθο του ποιητῆ για μιὰ ἀναγεννητικὴ θεώρηση της

⁴⁶⁰Ἰω. Δαμασκηνού, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, ὁ. π., σ.444.

⁴⁶¹Ἁγίου Γρηγόριου του Νανζιανζηνού, Λόγ. 7, Εἰς Καισάριον, 21 PG 35, 781C- 784AB. Πρβλ. Ἐπιφάνιου Κύπρου, *Κατὰ αἵρέσεων*, Βιβλ. ΙΙΙ, τόμ. β' 17 PG 42, 817 AB.

⁴⁶²Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριον τοῦ Θανάτου*, ὁ. π., σ. 487.

⁴⁶³Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ἱστορία στην ποίηση τοῦ Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ὁ. π., σ. 42.

⁴⁶⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ὀλισθηρὸς Ἰστός*, Α' Τόμος, ὁ. π., σ. 306.

⁴⁶⁵Ὁ. π., σ. 61.

ζωής, την υπέρβαση της συμβατικής μοίρας, τη μέσω της συμφιλίωσης των αντιθέτων δυνάμεων καινή ζωή»⁴⁶⁶. Αυτός ο πόθος του ποιητή μένει πάντα άσβεστος και ατελέσφορος εντός του, ακλόνητη πίστη και βεβαιότητα. Στις ώρες του σκοταδιού και της «μόνωσης» που ζει και βιώνει, μοιάζει να διαισθάνεται πως «μονάχα μέσα από τ' όνειρο, μέσα από την έλλειψη και τη λαχτάρα λαμπυρίζει το φῶς μιᾶς ἄλλης πραγματικότητας», μιας καινής θέασης των απτών πραγμάτων⁴⁶⁷. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης δείχνει να πιστεύει ακράδαντα πως, «δεν υπάρχει τίποτα πού να ἔχει χαθεί». Η κάθαρση αναμένεται «ἐς αἰῶ», την «έσχατη ὥρα»⁴⁶⁸. Αυτό λοιπόν το στοιχείο της «ιερής» για εκείνον προσδοκίας, αυτό τον διαρκή πόθο για «καινή ζωή» και Ανάσταση που διαποτίζει το έργο του, είναι που στις επόμενες σελίδες θα επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε και να ερμηνεύσουμε.

Ήδη από το πρώτο ποίημα της συλλογής *Η Άγνοια του Νερού* που θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε, ποίημα με τον τίτλο «Ντροπαλό πουλί», ο Κύπριος ποιητής δείχνει να συνομιλεί με Εκείνον που εισήλθε εντός του κόσμου και της ιστορίας προκειμένου να της αλλάξει πορεία, να τα κάνει όλα καινούρια, να τα αναστήσει. Ο Θεός, ο Άναρχος, ο Ατελεύτητος, ο Απρόσιτος, ο Αόρατος, αποκαλύπτεται στον άνθρωπο εντός της κοσμικής ιστορίας «ἐν σαρκί δι' Υἱοῦ», με απώτερο σκοπό να τον λυτρώσει από την αμαρτία, να τον καταστήσει ουσιαστικά έναν «καινό άνθρωπο», και έτσι, ουσιαστικά, αρχίζει το «μεγάλο κεφάλαιο της σωτηρίας του»⁴⁶⁹. Το συγκεκριμένο ποίημα, από τους πρώτους του κιόλας στίχους, κάνει εμφανή την γενικότερη κατάσταση στην οποία βρίσκονται τόσο ο άνθρωπος, όσο και τα υπόλοιπα πλάσματα της δημιουργίας μετά την πτώση τους, μια κατάσταση αμαρτωλότητας και εντροπίας:

*Βροχή βροχή σταλάζει πέφτει
και το πουλί στέκει στο δέντρο
κοιτώντας την πλατειάν ἀγάπη
στο μικρό τόπο. Φύλλα φρέσκα⁴⁷⁰.*

Το ντροπαλό πουλί, πιθανώς εδώ μια προσωποποίηση του ίδιου του ποιητή, φαίνεται να προσμένει με λαχτάρα και πόθο κάτι, καθώς στέκει στο δέντρο «κοιτώντας την πλατειάν ἀγάπη», και με τη βροχή γύρω του να σταλάζει. Ίσως

⁴⁶⁶Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π, σ. 31.

⁴⁶⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π, σ. 33.

⁴⁶⁸Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π, σ. 78.

⁴⁶⁹Βασιλείου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, ό. π, σ. 257.

⁴⁷⁰Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Η Άγνοια του Νερού Ποιήματα*, ό. π, σ. 27.

ζητά να επανεύρει την απολεσθείσα μακαριότητά του, το «αρχέτυπον κάλλος της εικόνας του» για να μπορέσει να αναδειχθεί και να τελειωθεί⁴⁷¹. Δείχνει με πάθος να αποζητά την Δόξα Εκείνου προς τον οποίον δηλώνει πως: «ή καρδιά μου στρέφει το πρόσωπο, χωρίς να Σε γνωρίζη». Αυτή ακριβώς η έκφραση του πόθου και της προσδοκίας με την οποία το «ντροπαλό πουλί» δείχνει να αποζητά τη «μετοχή» του σε μία «καινή ζωή» από την αρχή του ποιήματος, θα φτάσει στην κορύφωσή της με τα παρακάτω, γεμάτα λαχτάρα λόγια:

*Ίδού Έσύ πού άπόθανες, γεννιέσαι
και προς Έσένα ή καρδιά μου στρέφει
το πρόσωπο, χωρίς να Σε γνωρίζη⁴⁷².*

Εδώ ο ποιητής δείχνει να απευθύνεται πιθανώς στον ίδιο τον σαρκωμένο Υιό και Λόγο του Θεού, Εκείνον που «οικειοθελώς άπέθανε», προκειμένου να μας σώσει και να μας χαρίσει «ζωήν αιώνιον». Εκείνον που επέλεξε να θανατωθεί σωματικώς, ώστε με τη θυσία Του, τη Σταύρωση και Ανάστασή Του να «γεννηθεί» ο νέος, πνευματικός αυτή τη φορά άνθρωπος, ένας άνθρωπος απελευθερωμένος από τα δεσμά της αμαρτίας, του σαρκικού θανάτου και της φθοράς. Σε Εκείνον η καρδιά του ποιητή, «στρέφει το πρόσωπό της», προσδοκώντας και την δική της Ανάσταση. Στρέφει το πρόσωπό της και την ελπίδα της προς Εκείνον, ακόμα και αν δεν Τον γνωρίζει κατά την ουσία Του, ακόμα κι αν κατ' ουσίαν του είναι Απρόσιτος και «αμέθεκτος»⁴⁷³.

Το επόμενο ποίημα με το οποίο θα ασχοληθούμε, φέρει τον τίτλο «Άκρόπρωρο Ίουλίου» και ανήκει στην συλλογή *Άχαιών Άκτή*. Πρωταγωνιστής του συγκεκριμένου ποιήματος φαίνεται να είναι μία γυναίκα, μια κάτοικος της πολύπαθης Κύπρου, θύμα και αυτή της τουρκικής θηριωδίας. Μια γυναίκα που, αν και περιγράφεται με «τρύπες στο κορμί της», με «σφαίρες πού τρυπάνε μάγουλο, ψυχή», την ίδια στιγμή παραδόξως δείχνει να διακατέχεται από ένα ανώτερο αίσθημα ελευθερίας, ένα βαθύ αίσθημα «ανακούφισης» και λαχτάρας, που εκφράζεται κυρίως με ένα «εϋνοϊκό χαμόγελο»:

*Έλευθερία με τά πουλιά στα χέρια,
με ράμφη και φτερά, κοιτᾷ τον άέρα,*

⁴⁷¹Βασίλειου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, ό. π, σ. 260.

⁴⁷²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Η Άγνοια του Νερού Ποιήματα*, ό. π, σ. 27.

⁴⁷³Νικόλαου Ε. Μητσόπουλου, *Θέματα Ορθοδόξου Δογματικής Θεολογίας-Πανεπιστημιακά παραδόσεις Δογματικής*, ό. π, σ. 55: «Ο Θεός λοιπόν άποκαλύπτει εις τον άνθρωπον, πλήν της Έαυτοῦ ύπάρξεως, τάς ιδιότητας και ενεργείας ή άλλως την θείαν δόξαν Αυτόῦ και ούχι την Έαυτοῦ φύσιν».

*μετρᾶ τις τρύπες τοῦ κορμιοῦ της, ἔχει
στον ὦμο τη λαχτάρα, στις πατοῦνες
καβούρια πέντε κι εὐνοϊκό χαμόγελο⁴⁷⁴.*

Ἡ γυναίκα του συγκεκριμένου ποιήματος δείχνει να διακατέχεται από μια ιδιάζουσα ευφροσύνη και βεβαιότητα, από ένα συναίσθημα εντελώς ξένο από ότι αυτό των συνηθισμένων ανθρώπων.

Είναι το ίδιο ακριβώς συναίσθημα ανείπωτης χαράς και ευφροσύνης, που αντλείται από την βέβαιη και ακλόνητη πίστη κάθε χριστιανού και που ευσχήμως αντανακλάται στην προς Φιλιππησίους επιστολή του Αποστόλου Παύλου: «Ἐμοί γάρ το ζῆν Χριστός και το ἀποθανεῖν κέρδος»⁴⁷⁵. Ο κάθε πιστός χριστιανός, βλέπει τον θάνατο ως κέρδος και δεν απελπίζεται, εφόσον αυτός ο ίδιος ο θάνατος ἔχει γίνει πλέον το μέσον που τον απελευθερώνει από την αμαρτία και την φθαρτότητα. Ο σαρκικός θάνατος δεν είναι κάτι που πια οδηγεί τον χριστιανό στο μηδέν, δεν είναι για εκείνον το τέλος. Από φρικτό γεγονός ἔχει μετατραπεί σε «ευεργεσία», καθώς με τη βοήθειά του οδηγείται σε μία κατάσταση αμεσότερης συνύπαρξης «μετά τοῦ Χριστοῦ και προαπολαύσεως τῶν μελλόντων ἀγαθῶν»⁴⁷⁶. Ο κάθε πιστός γνωρίζει πως, όταν εγκαταλείπει την παρούσα ζωή, εισέρχεται σε έναν ἄλλο βίο, πολύ πῖο ωφέλιμο και λαμπρότερο του επιγείου· έναν βίο ο οποίος δεν ἔχει τέλος⁴⁷⁷. Ο σωματικός θάνατος γίνεται γι' αυτόν πρόξενος χαράς, διότι πλέον, ο Νυμφίος Χριστός ἀνοίξε τον δρόμο καλώντας τον στον ουρανό, σε δόξα αθάνατη και ἄρρητη, «ἐνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη και στεναγμός»⁴⁷⁸. Διότι ο σωματικός θάνατος δε τον οδηγεί πλέον στον οριστικό αφανισμό του, ἀλλά αποτελεί γι' αυτόν «ἀποδημία και μετάστασις τις ἀπό τῶν χειρόνων ἐπί τά βελτίω, ἀπό τῆς γῆς προς τον οὐρανόν, ἀπό τῶν ἀνθρώπων προς ἀγγέλους και ἀρχαγγέλους και τον τῶν ἀγγέλων και ἀρχαγγέλων δεσπότην»⁴⁷⁹.

Ἔτσι κι ἐδώ λοιπόν, ἡ γυναίκα του συγκεκριμένου ποιήματος, νιώθει πλέον ἀπολύτως ἐλεύθερη ἀπό τα δεσμά του σωματικού θανάτου, γιατί είναι βέβαιη πως ο σωματικός θάνατος δεν είναι το οριστικό για εκείνη τέλος. Μοιάζει πλήρως ἀποδεσμευμένη, «με τα πουλιά στα χέρια», με μια λαχτάρα στον ὦμο, «στις πατοῦνες καβούρια πέντε κι εὐνοϊκό χαμόγελο», να πιστεύει βαθιά στην προοπτική της Ἀνάστασης, της νέας, ευφρόσυνης ζωῆς. Είναι κάτι που στους παρακάτω στίχους θα μας το καταστήσει πλέον σαφέστερο:

⁴⁷⁴Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Ἀγαιῶν Ἀκτὴ Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 38.

⁴⁷⁵Φιλ. (1:21).

⁴⁷⁶Νικόλαου Ε. Μητσόπουλου, *Ο θάνατος- Πνευματικός- Σωματικός- Αιώνιος*, ὁ. π, σ. 108.

⁴⁷⁷Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς Ἰω. Ὁμ.* 83, 1 PG 59, 447.

⁴⁷⁸Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριον του Θανάτου*, ὁ. π, σ. 276.

⁴⁷⁹Νικόλαου Ε. Μητσόπουλου, *Ο θάνατος- Πνευματικός- Σωματικός- Αιώνιος*, ὁ. π, σ. 110.

*Αυτή ἀπελπίζεται, χωρίς να τρέμει
τη σφαίρα πού τρυπάει μάγουλο, ψυχή,
κι είναι βεβαία, σαν ἄστρο και φωνή,
πώς ἂν περάσουν πάλι χίλια χρόνια,
ζάφνω στιγμή, κι ἀνάψει το τσακμάκι,
θα δεῖ τη σπίθα τοῦ θαυμάσιου κόσμου⁴⁸⁰.*

Στην συλλογή *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα*, παρατηρούμε άλλο ένα ποίημα άκρως δηλωτικό του εσώτατου και φλέγοντος πόθου του Κυριάκου Χαραλαμπίδη για μια «πέραν του τάφου» ζωή, της διαρκούς ελπίδας του για μια «χαραμάδα στο φώς», για την «βασιλεία των εσχάτων» κατά την ορθόδοξη θεολογική γλώσσα. Στο ποίημα του με τον τίτλο «Γενέθλιο Ἴππου», ο Κύπριος ποιητής, θα δηλώσει ήδη, από τους πρώτους κιόλας στίχους την «πολυκάτοικη» του λαχτάρα, τη βαθειά και ακλόνητη προσδοκία και παρηγοριά του, με τα ακόλουθα, χαρακτηριστικά λόγια:

*Κάθε φορά πού εἶμαι κουρασμένος
προβάλλεις, ἔρημο καλύβι, ἐμπρός μου.
Σε συλλαβίζω, πολυκάτοικη λαχτάρα,
ζέθωρη κάπως προς το μέρος τοῦ ἡλίου
με θάλασσα κινίνο λίγο λίγο⁴⁸¹.*

Ολόκληρη πλέον η ζωή του ποιητή, ολόκληρος ο γεμάτος δάκρυα και στεναγμούς βίος του μοιάζει να είναι μια αέναη προσμονή «προς το μέρος τοῦ ἡλίου», μια «λαχτάρα» να αντικρίσει την πόλη του να προβάλλει ξανά εμπρός του. Είναι ο πόθος για «ανάσταση» της απολεσθείσας πόλης του που δείχνει να τον κρατάει ζωντανό, καθώς ποθεί να την δει και πάλι λαμπερή και ελεύθερη, όπως ακριβώς ήταν στην πρωταρχική της κατάσταση. Μοιάζει γεμάτος αγωνία να προσμένει το τέλος του μάταιου τούτου κόσμου, την, σύμφωνα και με την δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας, ανακαίνιση και ανανέωσή του. Προβάλλει κάθε φορά η αναστάσιμη λαχτάρα εντός του λίγο-λίγο, μιας «θάλασσας» που, ως επίγειο κινίνο, μαρτυρικά κατακλύζει κάθε άνθρωπο που τη

⁴⁸⁰Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αχαιῶν Ἀκτή Ποιήματα*, ό. π.σ. 38.

⁴⁸¹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα Ποιήματα* ό. π.σ. 20.

βιώνει⁴⁸². Αυτή η αίσθηση της έντονης προσμονής, της ανακαίνισης του παρόντος, υποκείμενου στα δεινά και τις συμφορές, κόσμου, μαζί με ένα στοιχείο νήψης και εγρήγορσης, φαίνεται πως εντείνεται στους τελευταίους στίχους του ποιήματος, στους οποίους και δηλώνει:

Ἄς κοιμηθῶ κι ἐγὼ με το σπαθὶ στον κρόταφο.

Σε τάφο μπῆκα, δηλαδή, σιμά σε χαλινάρι

να καρτερῶ την ὥρα και τη μέρα.

Που δε θ' ἀργοῦσε, ἂν κρίνουμε ἀπ' το φῶς⁴⁸³.

Οι στίχοι αυτοί μας φέρνουν συνειρμικά στο νου τους λόγους του ίδιου του Ιησού Χριστού, όπως είναι διατυπωμένοι στο Ευαγγέλιο του Ματθαίου, με τους οποίους και θα προτρέψει τους πάντες να γρηγορούν, να είναι σε διαρκή ετοιμότητα ανά πάσα στιγμή, καθώς δεν γνωρίζει κανείς την ακριβή ώρα έλευσης του Κυρίου τους⁴⁸⁴. Ο τάφος δεν είναι τίποτε άλλο πλέον, παρά μια προσωρινή κοίμηση· ένας χώρος «αναμονής» και καρτερικότητας προς τα έσχατα, για την ώρα αυτή δηλαδή και τη μέρα που «δε θ' ἀργοῦσε, ἂν κρίνουμε ἀπ' το φῶς». «Αυτή η μέρα και ο ίδιος ο ποιητής - ήρωας του συγκεκριμένου ποιήματος νοιώθει πως δε θ' αργήσει, κρίνει πως είναι κοντά, γι' αυτό και δε χάνει την ελπίδα του και συνεχίζει να την καρτερά, βλέποντας πάντα ένα άσβεστο φως μέσα στο βαθύ σκοτάδι.

Σε ένα ποίημα της συλλογής *Δοκίμιν*, με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Πάσχα 1999», ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, παίρνοντας έναυσμα και αφορμή από ένα στίχο του Γεχούντι Μενούχιν, βάσει του οποίου «κάθε γέννηση πρέπει να σφραγιστεί από ένα θάνατο», κατά κάποιον τρόπο τον προεκτείνει, συνεχίζοντας τη δική του «ποιητική ιστορία». Έτσι, πάντα σύμφωνα με τον Κύπριο ποιητή, υπάρχει φως μετά το τέλος της επίγειας ζωής, υπάρχει φως και ελπίδα, προοπτική· μπορεί, όπως πολύ ορθά αναφέρει ο Μενούχιν κάθε γέννηση να πρέπει να σφραγιστεί από έναν θάνατο, θάνατο σωματικό ύστερα κυρίως από την τέλεση του προπατορικού αμαρτήματος, μα:

⁴⁸² Παναγιώτη Τρεμπέλα, *Δογματική της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας Γ' Τόμος, ό. π, σ. 506*: «Είναι σαφές της Γραφής δίδαγμα, όμοφώνως και υπό της έν τη Έκκλησία παραδόσεως κηρυττόμενον, ότι ό κόσμος κατά την παροῦσαν αὐτοῦ μορφήν πρόκειται να ἀχθῆ εἰς τέλος». Αυτό το τέλος όμως δεν θα πρέπει να λογίζεται ως εκμηδενισμός και πλήρης εξαφάνιση του κόσμου. «Η συντέλεια αὐτῆ τοῦ κόσμου συμπίπτουσα μετά της ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν και τῆς καθολικῆς κρίσεως δεν πρέπει να ἐκλαμβάνηται ὡς ἐκμηδενισμός και εξαφάνις τοῦ κόσμου, ἀλλά ὡς ἀνακαίνις και ἀνανέωσις αὐτοῦ».

⁴⁸³ Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα Ποιήματα, ό. π, σ. 21*.

⁴⁸⁴ Ματθ. (24:42): «...γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται».

*Και κάθε θάνατος όφείλει
να σφραγιστεῖ από μιάν Ανάσταση.
Ανάσταση έρπετῶν, Ανάσταση έντόμων,
Ανάσταση τῶν έν Χριστῷ άρνίων,
Ανάσταση έθνῶν, ίχθύων, πτηνῶν,
Ανάσταση Ποιήσεως και Μουσικῆς⁴⁸⁵.*

Για να καταλήξει με τους εξής στίχους:

*Έτσι και με τον άνθρωπο πού πέφτει
δρεπανοθερισμένος στα χωράφια.
Μια μέρα θα έγερθεῖ, θ' άναδειχθεῖ
σήμαντρο και σφραγίδα τῆς Ανάστασης
τῶν έντολῶν τοῦ βίου· όπου ή θεία
τῆς Δίκης Μουσική θα τρεμοπαίζει
άντάμα με την Ποίηση στα λιβάδια⁴⁸⁶.*

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης λοιπόν θεωρεί πως μόνο μέσω του σωματικού θανάτου, της διάλυσης της φθοράς θα μπορέσει όλος ο κόσμος να αναγεννηθεί. Μόνο έτσι θα υπάρξει «Ανάσταση έρπετῶν, Ανάσταση έντόμων, Ανάσταση τῶν έν Χριστῷ άρνίων, Ανάσταση έθνῶν, ίχθύων, πτηνῶν».

Ο θάνατος του «παλιού» και φθαρμένου, σφραγίζεται πάντα από την αναγέννησή του, την ανάστασή του με άλλη, «καινή» μορφή. Τόσο ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός, όσο και ο Απόστολος των Εθνῶν Παύλος θα αναφέρουν με το παράδειγμα μάλιστα του σπόρου πως, εάν αυτός δεν πέσει στην γή και δε σαπίσει στο χώμα, δεν δύναται να βλαστήσει και να καρποφορήσει, δεν πολλαπλασιάζεται· εάν όμως δια της σποράς αποθάνει και ταφεί, δίνει καρπό πολύ⁴⁸⁷. Την ωραία αυτή εικόνα του σπόρου που είναι απαραίτητο να σαπίσει στο

⁴⁸⁵Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Δοκίμιν Ποιήματα, ό. π.*, σ. 156.

⁴⁸⁶Ο. π., σ. 157.

⁴⁸⁷Ιω. (12:24): «...άμην άμην λέγω ύμιν, εάν μη ό κόκκος τοῦ σίτου πεσόν εις την γην άποθάνη, αυτός μόνος μένει· εάν δε άποθάνη, πολύν καρπόν φέρει». Πρβλ. Α' Κορ. (15:36): «...άφρον, σύ ό σπείρεις, ού ζωοποιεῖται εάν μη άποθάνη».

χώρα και να πεθάνει για να βλαστήσει και να αναστηθεί, χρησιμοποιούν πολλοί ακόμα θεοφόροι Πατέρες, πρώτος εκ των οποίων ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος που, ερμηνεύοντας στην *εἰς Α΄ Κορ. Ὀμιλία* του, θα αναφέρει πως ο σπόρος που σαπίζει και πεθαίνει, γίνεται αφορμή, «σφραγίδα» αναστάσεως⁴⁸⁸. Ο Άγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων επίσης, αναφερόμενος και εκείνος στο σιτάρι που σπείρεται, παρατηρεί με τη σειρά του ότι ο σπόρος του σιταριού, αφού προηγουμένως θανατωθεί και σαπίσει, επαναβλασταίνει καταπράσινος και ωραιότερος από την πρωταρχική του κατάσταση⁴⁸⁹.

Έτσι λοιπόν, τόσο η Αγία Γραφή όσο και η Ιερά Παράδοση, μέσω του παραστατικότητας αυτού παραδείγματος της καρποφορίας, μας βεβαιώνει τόσο ότι κάθε θάνατος «σφραγίζεται» από μίαν ανάσταση, αλλά και ότι και κάθε Ανάσταση «σφραγίζεται», εξαρτάται από έναν (σωματικό) θάνατο. Όπως ο γεωργός όταν θάβει τον σπόρο στη γη περιμένει την καρποφορία του, έτσι κι εμείς «οφείλουμε» να προσμένουμε με λαχτάρα και πόθο την Ανάσταση του σώματός μας⁴⁹⁰. Προχωρώντας όμως λίγο παρακάτω στο συγκεκριμένο ποίημα, παρατηρούμε και μία ακόμη διάστασή του: Την βέβαιη αυτού πίστη (βλ. «οφείλει») περί καθολικής Αναστάσεως και ανακαίνισης του σύμπαντος κόσμου, όλων των έμβιων όντων· «Ανάσταση έρπετων, Ανάσταση εντόμων, Ανάσταση τῶν ἐν Χριστῶ ἀρνίων, Ανάσταση ἐθνῶν, ἰχθύων, πτηνῶν», κάτι που ρητά έχει εκφραστεί ήδη διαχρονικά και από τους Θείους Πατέρες και τη Δογματική διδασκαλία. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Συμεών τον νέο Θεολόγο, «ὅταν ὁ Θεός ἀνακαινίσῃ τον ἄνθρωπον και τον κάμη ἄφθαρτον και ἀθάνατον και πνευματικόν, τότε θα ἀνακαινίσῃ μαζί με αὐτόν και ὅλην την κτίσιν», την οποία και θα κάνει αιώνια και ἀφθαρτή⁴⁹¹. Τα πάντα τώρα, έχουν γεμίσει με την βεβαιότητα και τη χαρά της ζωής.

Στό 21^ο κεφάλαιο της Αποκάλυψης του Ιωάννη, με γλαφυρότατο τρόπο μας περιγράφεται μια νέα μέρα, αυτή της «ἀνακαινίσις τῶν πάντων», στην οποία ένας νέος ουρανός και «γῆ νέα» παρουσιάζονται, και εντός αυτής μια νέα Ιερουσαλήμ, να κατεβαίνει από τον ουρανό σαν νύφη στολισμένη για τον άνδρα της τον Ιησού Χριστό. Εντός της θα συγκατοικεί, «ὡς σε σκηνή ἀφθαρτη και αχειροποίητη», ο Θεός μαζί με τους ανθρώπους, - τους κατά τον Κυριακό Χαραλαμπίδη «δρεπανοθερισμένους», - εξαφανίζοντας κάθε πόνο, κάθε θλίψη, κάθε δάκρυ από τα μάτια τους. Γι' αυτούς ούτε θάνατος, ούτε πένθος, «ούτε κραυγή σπαρακτική και λυπηρά» δεν θα υπάρξει πιά⁴⁹². Αυτή είναι η ημέρα κατά

⁴⁸⁸Ιω. Χρυσόστομος, *Εἰς Α΄ Κορ. Ὀμ.* 41,1 PG61, 355-356. Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π., σ. 469.

⁴⁸⁹Κυρίλλου Ιεροσολύμων, *Κατήχησις ΙΗ*, 6-7 ΒΕΠΕΣ 39, 234-235. Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π., σ. 469.

⁴⁹⁰Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π., σ. 470.

⁴⁹¹Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, *Μέρος Α΄, Λόγ.* 45, 4, *Ἄπαντα...*, 213.

⁴⁹²Αποκ.(21:1-4): *Και εἶδον οὐρανόν καινόν και γῆν καινήν· ὁ γάρ πρῶτος οὐρανός και ἡ πρώτη γῆ ἀπῆλθον, και ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. Και την πόλιν την ἁγίαν Ἱερουσαλήμ καινήν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπό τοῦ Θεοῦ, ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. και ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης· ἰδοὺ ἡ σκηνή τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν*

την οποία, σύμφωνα με το ποίημα μα και την Αγία Γραφή και τη Δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Εκκλησίας, ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός θα εγερθεί και θ' αναδειχθεί «σήμαντρο και σφραγίδα τῆς Ἀνάστασης τῶν ἐντολῶν τοῦ βίου» του κάθε ἀνθρώπου. Θα ἔρθει δηλαδή για να κρίνει καθ' ὅλα δίκαια και ἀμετάκλητα τον καθένα, σύμφωνα με τα πεπραγμένα του στον ἐπίγειο βίο⁴⁹³.

Στο ποίημα της συλλογῆς της *Μεθιστορίας* με τον τίτλο «Νησί», ἀφού πρῶτα ἐν συντομία ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης ἐκθέτει στον ἀναγνώστη τον, γεμάτο θρήνους, αἶμα, ἰδρώτα ἀλλά και «μύρια θάματα» βίο, για μία ἀκόμη φορά θα κάνει ἀναφορά στον «φλέγοντα» και συνεχῆ πόθο για ἕναν «καινὸ ουρανὸ και γῆ καινή»:

*Ἐδῶ πού ζῶ κινῶνται μύρια θάματα.
Θωρῶ χιαστί να δένονται οἱ πατρίδες
κι ὀλημερίς να σκάβουν τον ἰδρώτα τους
και να κουτσομπολεύουν τά αἵματά τους
ἀργά με τον καφέ (ἢ ζάχαρη λιγότεψε).
Περαστικός ἀνοίγει το παράθυρο
κοιτάζει τ' ἄστρα, θέλει να σμιχτεῖ
με τά φορέματα και τις ἀκτίδες τους⁴⁹⁴.*

Συμπληρώνοντας παρακάτω με μοναδικό τρόπο:

*Ἔτσι περνοῦν τά χρόνια, τά λεπτά
με το να λές, με το να καρτερᾷς⁴⁹⁵.*

Σε ἀκόμα ἕνα ποίημα ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης καθιστά λοιπὸν προδήλως φανερὴ την θέλησή του «να σμιχτεῖ με τά φορέματα και τις ἀκτίδες των ἀστρων»,

ἀνθρώπων, και σκηνῶσει μετ' αὐτῶν, και αὐτοὶ λαὸς αὐτοῦ ἔσονται, και αὐτός ὁ Θεός μετ' αὐτῶν ἔσται».

⁴⁹³Β' Κορ. (5:10): «...τους γάρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τά διὰ τοῦ σώματος προς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν εἴτε κακόν». Πρβλ. Παναγιώτη Τρεμπέλα, *Δογματικὴ τῆς Ορθοδόξου Καθολικῆς Εκκλησίας Γ' Τόμος*, ὁ. π., σ. 485.

⁴⁹⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 121.

⁴⁹⁵Ο. π.

να εγερθεί στη δική του «άνω Ιερουσαλήμ». Με πόθο καρτερά αυτή του την Ανάσταση και όπως λέει «ἔτσι περνοῦν τά χρόνια», τα χρόνια των επιγείων πόνων και θλίψεων· τα χρόνια της ματαιότητας των επιγείων, της φθαρτότητας και του σωματικού θανάτου, τα χρόνια που με αίμα και δάκρυα περνούν, με κόπους και βάσανα.

Στο ποίημα της συλλογής *Θόλος* με τίτλο «Ἡ κόρη», παρατηρούμε την ηρωίδα του συγκεκριμένου ποιήματος, που φαίνεται πως έχει χάσει με την τουρκική εισβολή τον αρραβωνιαστικό της, να «πλάθει στο μυαλό της τον ἥλιο που τον σκεπάζει», να ποθεί εγκάρδια και διαρκώς μια ανάσταση για εκείνον, μια «καινή», πλάι στον ἥλιο της δικαιοσύνης, ζωή:

*Με πλαστελίνη πλάθει στο μυαλό της
τον ἥλιο πού σκεπάζει τον ἀρραβωνιαστικό της.
Κάθε πρωί ζυπνᾷ με το πουκάμισό του
στο μανταλάκι να στολίζει τον ἀέρα.
Εἶναι μελαχρινή, σκοῦρα μαλλιά
χέρια παχιά και μάτια λυπημένα.
Τοῦ σιδερώνει παντελόني στο χωριό της
με σίδερο βαρύ, γεμάτο κάρβουνα⁴⁹⁶.*

Μέσα από μια άκρως ζωντανή και βαθειά παραστατική εικόνα αναπόλησης, ο Κύπριος ποιητής εδώ μεταφέρει στον αναγνώστη ακέραιο το συναίσθημα της ηρωίδας του, που είναι ταυτόχρονα όμως και διαρκές συναίσθημα δικό του. Μπορεί για τους περισσότερους το συναίσθημα της ἔλλειψης του αγαπημένου τους προσώπου να είναι κάτι που τους λυπεί και τους απογοητεύει, μα δεν ισχύει το ίδιο και για όσους τρέφουν μέσα τους ελπίδα Αναστάσεως.

Κάτι που για μια ακόμη φορά μας υπενθυμίζει και ο Απόστολος των Εθνών Παύλος στην Α' προς Θεσσαλονικείς επιστολή του, όταν και ουσιαστικά δείχνει να «δικαιολογεί» την αδιάκοπη προσμονή της κόρης του ποιήματος του Κυριάκου Χαραλαμπίδη⁴⁹⁷. Το στοιχείο που διαφοροποιεί ριζικά τον ποιητή και την ηρωίδα του από όλους τους άλλους είναι το στοιχείο της ελπίδας, της αδιάκοπης προσδοκίας. Αυτό το στοιχείο που φλογίζει τις καρδιές των πιστών

⁴⁹⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Θόλος Ποιήματα*, ό. π, σ. 28.

⁴⁹⁷Α' Θεσ.(4:13-14): «Ὁὐ θέλομεν δε ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περί τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μη λυπῆσθε καθὼς και οἱ λοιποὶ οἱ μη ἔχοντες ἐλπίδα· εἰ γάρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε και Ἀνέστη, οὕτω και ὁ Θεός τους κοιμηθέντας διά τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σύν αὐτῶ».

Χριστιανών και που τους κάνει να αντέχουν τις τόσες επίγειες κακοπάθειες, τον πόνο και τη θλίψη. Έτσι και η συγκεκριμένη κόρη, χωρίς ούτε στιγμή να απελίζεται για τον επίγειο χαμό του αρραβωνιαστικού της, «κάθε πρωί ξυπνᾷ με το πουκάμισό του στο μανταλάκι να στολίζει τον ἄερα», «κάθε μέρα τοῦ σιδερώνει παντελόνι στο χωριό της με σίδηρο βαρύ, γεμάτο κάρβουνα». Συνεχίζει να τον προσμένει χωρίς λύπη, ούσα βέβαιη για την Ανάσταση ἐκ νεκρῶν που πρόκειται «εἰς τα ἔσχατα» να συμβεῖ.

Στην ἴδια συλλογή εντοπίζουμε ὅμως και ἓνα ποῖημα, στο οποίο παρακολουθούμε μια ιδιότυπη μεταφορά του προφητικού βιβλίου του Ἰωνά της Παλαιᾶς Διαθήκης στο «σήμερα», κάτι που διευκολύνει κατά πολύ τον Κύπριο ποιητή να εκφράσει την Αναστάσιμη, εσχατολογική του προοπτική. Στο ποῖημα με τον τίτλο «Ἐνας ἄγνοούμενος μιᾷ», διακρίνουμε τον ἥρωα του συγκεκριμένου ποιήματος, ὡς ἄλλο Ἰωνά, να περιγράφει με ἔντονη παραστατικότητα την περιπέτεια που πέρασε ἐντός του «δικού του» κήτους⁴⁹⁸. Το ποῖημα ξεκινά, τη στιγμή που το κήτος (βλέπε θάνατος, τουρκικά κατοχικά στρατεύματα) «καταπίνει» τον ἀγνοούμενο της Κύπρου - Ἰωνά, ρίπτοντάς τον «εἰς βάθη καρδίας θαλάσσης» και περνώντας τον «σκισμάδες τῶν βουνῶν»:

Το κήτος ὅταν με κατάπιε με πῆρε

βάθη καρδίας θαλάσσης,

με πέρασε σκισμάδες τῶν βουνῶν⁴⁹⁹.

Ὡστόσο, ὅπως ακριβῶς και στη παλαιδιαθηκική διήγηση, το χρονικό διάστημα κατά το οποίο καταπίνει το κήτος τον ἀγνοούμενο στο φρικτό δεσμοτήριό του, παίρνοντάς τον μακριά «βάθη καρδίας θαλάσσης» και περνώντας τον «σκισμάδες τῶν βουνῶν», ἀποδεικνύεται ἐντελῶς φευγαλέο και προσωρινό. Είναι ἓνα διάστημα που θα γίνει αὐτή ακριβῶς ἡ ἀφορμή της προσωπικής του Ανάστασης, (κήρυξη του Ευαγγελίου του και στους δεσμώτες του Ἄδη). Ἡ ἀφορμή της ολοκληρωτικής ἀνακαίνισής του, της ἐγερσής του «ἐκ τῶν νεκρῶν» και της ἐπιστροφῆς του στην μακάρια και παμπόθητη πόλη του.

Συνεχίζοντας ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης τον ἔντονο παραλληλισμό του ποιήματός του με το προφητικό βιβλίο του Ἰωνά, δείχνει τον ἀγνοούμενο, ἀναστημένο πια ἐκτός του «κήτους», να πηγαίνει «καρκινοβατώντας», ὅπως ἀναφέρει χαρακτηριστικά, μέχρι τα περίχωρα της Ἀγκυρας, ὡς σε μια ἄλλη πόλη της Νινευῆ, να κηρύξει το μήνυμα το οποίο του εἶχε μεταφέρει ἐντός του

⁴⁹⁸Βλ. Ἰωνά (2:4-6): Εδώ γίνεται σαφέστατη ἀναφορά στην προσευχή του Ἰωνά ἐντός του κήτους, ὅταν σπαρακτικά και μετανοημένος πια δια την παρακοή του, ἀνέκραξε ἀπευθυνόμενος στον Θεό και εἶπε: «ἀπέριψάς με εἰς βάθη καρδίας θαλάσσης, και ποταμοὶ ἐκύκλωσάν με· πάντες οἱ μετεωρισμοὶ σου και τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμέ διήλθον· και ἐγὼ εἶπα· ἀπώσμαι ἐξ' ὀφθαλμῶν σου· ἄρα προσθήσω τοῦ ἐπιβλέψαι με προς ναόν τον ἅγιόν σου; Περιεχύθη μοι ὕδωρ ἕως ψυχῆς, ἄβυσσος ἐκύκλωσέ με ἐσχάτη, ἔδου ἡ κεφαλή μου εἰς σχισμάς ὀρέων».

⁴⁹⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Θόλος Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 36.

«κήτους» ο Κύριος και Θεός του· και αυτό βέβαια με τη μόνη διαφορά πως οι κάτοικοι της Νινευή πίστεψαν το κήρυγμα του Ιωνά και μετανόησαν, ενώ οι κάτοικοι της Άγκυρας δεν πίστεψαν τα λόγια που τους μετέφερε ο αναστημένος αγνοούμενος. Πιο συγκεκριμένα, το ποίημα αναφέρει πως:

*Ύστερα πήγα καρκινοβατώντας
 ἴσαμε τὰ περίχωρα τῆς Ἄγκυρας
 και εἶπα: «Πόλη μεγάλη θα χαθεῖς
 ἀπό το χέρι τοῦ Ἀλλάχ, ἐάν δεν ἀποδώσεις
 ὅσα κρατεῖς ἀπ’ τις σκιές ἄλλων ἐθνῶν».
 Κανένας δε με ἄκουσε, πλὴν μιᾶς
 κολοκυθιάς, πού τώρα στεφανώνει
 την κεφαλή μου. Αὐτή μ’ ἀκολουθεῖ
 πιστή μαθήτρια σε μῆκος ποταμῶν⁵⁰⁰.*

Άλλη μία εδώ αναφορά στο προφητικό βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, την εδώ μόνη και πιστή ακόλουθο του προφήτη-αγνοουμένου κολοκυθιά, που την βάζει ο ποιητής να στεφανώνει το κεφάλι του και να τον ακολουθεί «σε μῆκος ποταμῶν». Ο αγνοούμενος που εδώ μας μιλά, ένας ακόμη από τους χιλιάδες αγνοούμενους της Κυπριακής τραγωδίας, μπορεί να μη βρίσκει στα περίχωρα της Άγκυρας ευήκοα ὠτα ὅπως ο Προφήτης Ιωνάς στην πόλη της Νινευή, μα ο ίδιος έχει ήδη πλέον αναστηθεί, έχει εγερθεί εκ του τάφου του, εκ του φοβερού αυτού κήτους του θανάτου· έτσι ακριβώς προχωρά στην παρακάτω διαπίστωση, δείγμα της βαθειάς πίστες και ακλόνητης βεβαιότητας που πια τον διακατέχει, πως μια μέρα θα καταφέρει να εισακουστεί και να ξανασμιχτεί με τον πολύπαθο τόπο του, με την πατρογονική γη του. Αυτή θα είναι και η μεγάλη για εκείνον ημέρα κατά την οποία ὅλοι μαζί, σε μια καθ’ ὅλα ανακαινισμένη ζωή, προσωρινά κεκοιμημένοι και ζώντες, θα απολαύσουν εντελώς νέα και ἀφθαρτη την αιώνια πόλη τους.

Το συγκεκριμένο ακριβώς αίσθημα της ατελέσφορης προσμονής και ελπίδας, είναι που θέλει και ο ίδιος ο ποιητής μέσα από αυτό το ποίημά του να μας μεταφέρει, μέσα από τους παρακάτω στίχους:

*Μια μέρα θα τὰ καταφέρω κολυμπώντας
 σαράντα μίλια ὅπως το Ζαργάνο*

⁵⁰⁰Ο. π.

*να διαπλεύσω την απόσταση πού σμίγει
καρδιά δική μου με τῆς Κύπρου την καρδιά.
Τότε θα εἶπω «Χαῖρε κολοκύνθη,
ἄμέτε στο καλό με τους καρπούς σας».
Ἐκείνη ξέρει πώς ἐγγίζει αὐτό το τέλος
και με παρακαλεῖ να παραμείνω⁵⁰¹.*

Εἶναι βαθιά και ακλόνητη η πίστη του αγνοουμένου τού ποιήματος, ὅπως και του ιδίου του Κυριάκου Χαραλαμπίδη «περί ἀνακαινίσεως τῶν πάντων», καθώς, μεταφέροντάς μας ἄτυπα και πάλι στο Προφητικό βιβλίο του Ἰωνά, και δίνοντας μας την παραστατικότετη εικόνα του εαυτού του ως «εγκλείστου» εντός του κήτους-ἄδου, βέβαιος για την τελική του Σωτηρία και με το πάθος της πίστες του να τον διακατέχει, μας δηλώνει πως: «μια μέρα θα τα καταφέρω να διαπλεύσω την απόσταση που σμίγει την δική μου με τῆς Κύπρου την καρδιά». Μια ημέρα θα καταφέρει να εισακουστεί το Αναστάσιμο «Εὐαγγέλιό» του και θα Αναστηθεῖ η πόλη του. Ποθεῖ με ἄλλα λόγια την «ἀγία» για εκείνον και μεγάλη μέρα, που θα γίνουν ὅλα «καινά», θα ανασυσταθούν· τη μέρα που θα καταφέρει και ο ἴδιος να «ξανασιμχτεῖ» με την ελεύθερη πλέον πατρίδα του. Τότε εἶναι που θα αναφωνήσει «Χαῖρε κολοκύνθη, ἄμέτε στο καλό με τους καρπούς σας». Γιατί, ακόμα κι αν κάθε φθαρτό μαραθεῖ ὅπως η πιστή του κολοκυθιά με τη πλούσια σκιά και τους καρπούς της που του παρείχε ἀπλόχερα, εκείνος θα παραμείνει αναμένοντας, γιατί το ποθούμενο «τέλος» της ανασύστασης των πάντων εἶναι κοντά.

Αυτά ἦταν συνοπτικά τα κυριότερα ποιήματα των συλλογῶν του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, μέσα από τα οποία αποκρυσταλλώνεται η βαθειά πίστη του στην Ανάσταση των νεκρῶν και διαφαίνεται μία διαρκῆς ἐλπίδα για μία πέραν του τάφου ζωή. Ο Κύπριος ποιητής, αρνούμενος να δεχτεῖ τον σωματικό θάνατο, δε συμβιβάζεται σε ἓνα προσωρινό και μάταιο «εδῶ και τώρα», στο υλικό, πρόσκαιρο και εφήμερο της επίγειας ζωῆς. Φλέγεται εντός του από τη προσδοκία μιας ἄλλης, πιο ουσιαστικής ζωῆς, ἀϋλης και πνευματικής, μιας ζωῆς κατά την οποία θα ἔχουν αποκατασταθεῖ πλήρως ὅλα τα «κακῶς κείμενα», οι θλίψεις και οι κακουχίες, μιας ζωῆς στην οποία θα επανεύρει επιτέλους την πόλη του στην πραγματική της μορφή. Μόνιμη ἐπιδίωξη του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, κάτι που αποτυπώνεται ἐναργῶς και στον τρόπο γραφῆς του, εἶναι να ἐπιστρέψει στην «πρωταρχή τῆς ζωῆς». «Αἰσθάνομαι κάτι μέσα μου να μ' ἐξωθεῖ στην πρωταρχή τῆς ζωῆς, στη ρίζα τῶν πραγμάτων, σε κείνο πού σε γλώσσα θεολογική θ' ἀποκαλούσαμε "ἀρχαῖον κάλλος», θα δηλώσει σε ἀνύποπτο χρόνο

⁵⁰¹Ο. π.

χαρακτηριστικά⁵⁰². Και εδώ είναι που «συναντιέται» ο Κύπριος ποιητής με την ουσία του Ορθόδοξου βιώματος, με την ουσία της ορθόδοξης πίστης. Καθώς ποθεί και πιστεύει ακράδαντα αυτό που και ο Απόστολος Παύλος τονίζει στην Β' προς Κορινθίους επιστολή του· ότι δηλαδή, καθένας που βρίσκεται ενωμένος με τον Ιησού Χριστό, ακόμα και αν έχει σωματικώς πεθάνει, θα συνεχίσει και πέραν του τάφου να ζει σε μία ζωή όπου τα πάντα γύρω του θα έχουν ανακαινιστεί, θα έχουν γίνει ουσιαστικά και καινούρια⁵⁰³. Και αυτό ακριβώς είναι που εκφράζεται με τον χαρακτηριστικό και συνεχόμενο του ποιητή πόθο. Είναι ο διαρκής πόθος, που θα αναφέρει ο Παύλος Ευδοκίμοφ ως την διαρκή και ακατάπαυστη «ελπίδα επιστροφής στα έρχόμενα», στην ίδια την «πηγή», στην εσχατολογία⁵⁰⁴.

⁵⁰²Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π., σ. 306.

⁵⁰³Β' Κορ.(5:17): «ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα».

⁵⁰⁴Παύλου Ευδοκίμοφ, *Η Ορθοδοξία*, ό. π., σ. 422.

2. Η εσχατολογική διάσταση της «Μεθιστορίας»

«Σκοπός τῆς ποίησής μου εἶναι να ξανακοιτάξει την ιστορία και ν' ἀπονεύσει δικαιοσύνη στα πλάσματα τοῦ Θεοῦ»⁵⁰⁵. Ολόκληρη ἡ ποιητική, ἡ ἄκρως «αναστάσιμη» πορεία του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, μοιάζει να αποτυπώνεται σε αὐτή του την ακατάπαυστη και αγωνιώδη προσπάθεια. Μια προσπάθεια που ἀπό μόνη της υπερβαίνει την ιστορία και τη μετατρέπει σε μῦθο. Ο Κύπριος ποιητής, βλέπει την ιστορία ὡς «εφαλτήριο», ὡς την ἀρχή των εσχάτων, ὡς ἕναν «διάδρομο ἀπογείωσης» πρὸς τα ἔσχατα⁵⁰⁶. Ο μῦθος για ἐκεῖνον λαμβάνει ἕναν καθαρὰ εσχατολογικό χαρακτήρα, ἰδωμένος ὡς ἕνα μετα-ιστορικό γεγονός. Αποτελεῖ αὐτό το στοιχείο που προάγει τὴ ζωή και δίνει ἕνα βαθύτερο νόημα στην ἴδια την ιστορία⁵⁰⁷. Σύμφωνα με τον Θεοδόση Πυλαρινό, ἡ ἔννοια τῆς μεθιστορίας δεν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἡ «ιστορία ἐμβαπτισμένη και ἐμποτισμένη βαθιά μέσα στην ἀνθρώπινη θλίψη, ἀποκαθαρμένη ἀπὸ τα λέπια τῆς σκοπιμότητας και των συμφερόντων, μία προσδοκία συνετισμοῦ και μετάνοιας, ἐπίκληση του αἰώνιου και θείου δικαίου»⁵⁰⁸. εἶναι ἕνα «αἰδιότυπο προσκλητήριο μετὰ την ιστορία, για ἀνασύνταξη και ἀναψυχή των κοπιόντων, των καθημαγμένων, των τελειωθέντων»⁵⁰⁹.

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, πάντα σύμφωνα με τὴν κριτική του Θεοδόση Πυλαρινού, ἐπιθυμεί διακαῶς να εἰσαγάγει τον ἀναγνώστη σε ἕναν δικό του κόσμο δικαίου, εσχατολογικῆς προοπτικῆς⁵¹⁰. Εἶναι ἕνας ποιητής που ἀρνείται ἐπίμονα το τέλος, δίχως να παραβλέπει το τετελεσμένο ἢ το ὑπὸ τελείωση⁵¹¹. Προσβλέπει σε μια συνέχιση «δυνάμει» τῆς ιστορίας, σε ἕναν «οιονεῖ» προορισμό τῆς, σε μια α-τέλειά τῆς. Αὐτή εἶναι ἡ μεθιστορία του: Μια εσχατολογικῆ προσδοκία, μια ἐλπίδα ἀποκατάστασης, μια προσδοκία ἀνάστασης νεκρῶν και βασιλείας των ουρανῶν⁵¹². Σύμφωνα με τον Παῦλο Εὐδοκίμοφ, ἕναν ἀπὸ τους πιο σημαντικούς Ρώσους θεολόγους και φιλόσοφους του 20^{ου} αἰῶνα, ἡ ιστορία ορίζεται και ἀπὸ στοιχεία που ἀπὸ πολλούς θεωροῦνται ὡς «μη ιστορικά». Ὅπως ἀκριβῶς σημειώνει στο ἔργο του «Ἡ Ὁρθοδοξία», «Ἡ ιστορία δεν εἶναι αὐτόνομη, ἔχει τὴν ἐδεμικὴ προῖστορία τῆς και θα ἔχη στην Βασιλεία τὴν μεθιστορία τῆς». Ἡ πρώτη, πάντα σύμφωνα με τον ἴδιο, περνώντας ἀπὸ τὴν ιστορία, τελειώνεται και πληροῦται στην δευτέρη⁵¹³. Ἀλλωστε, πολὺ καλά γνωρίζουμε πως, «ἐν Χριστῶ», ολόκληρη ἡ ἔκταση τῆς ιστορίας προσανατολίζεται πρὸς τὴ Βασιλεία⁵¹⁴. Σύμφωνα, για μία ἀκόμη φορά, με τον

⁵⁰⁵Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρὸς Ἰστός*, Β' Τόμος, ὁ. π., σ. 286.

⁵⁰⁶Ο. π.

⁵⁰⁷Ο. π., σ. 76.

⁵⁰⁸Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μῦθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ὁ. π., σ. 123.

⁵⁰⁹Ο. π., σ. 125.

⁵¹⁰Ο. π., σ. 25.

⁵¹¹Ο. π., σ. 133.

⁵¹²Ο. π.

⁵¹³Παύλου Εὐδοκίμοφ, *Ἡ Ὁρθοδοξία*, ὁ. π., σ. 427.

⁵¹⁴Ο. π., σ. 431.

Θεοδόση Πυλαρινό, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης κατανοεί τον όρο «μεθιστορία» ως μια θαυμαστή υπέρβαση της ιστορίας. Ως την «υπονόμευση» της «καθ' αυτού» ιστορίας, ως μία «μεθιστορική παρηγορία» αυτής⁵¹⁵. Αξιοποιώντας με θαυμαστό τρόπο τον μύθο, προχωρά στην εμβάπτιση ή αναβάπτισή του ως ιστορικό γεγονός, στην αποκάλυψή του εντός της ιστορίας και με αυτό τον τρόπο στην αποκάλυψη την «επανεμφάνιση» μύθου και ιστορίας από κοινού, «ατρέπτως, αχωρίστως, αδιαιρέτως και ασυγχύτως». Αρνείται την προσχηματική επιφάνεια των πραγμάτων και διακαώς αναζητά το ανθρωπιστικό, το πολυσήμαντο ορθόδοξο βάθος⁵¹⁶.

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης φαίνεται να εισάγει εντός της ποίησής του την έννοια του μύθου, όπως όμως την εννοεί στο σύγγραμμά του *Το Ιερό και το Βέβηλο*, ο Ρουμάνος Ιστορικός της θρησκείας και θεολόγος Mircea Eliade· ως την αφήγηση δηλαδή μιάς ιερής ιστορίας και την αποκάλυψή της, ως την μόνη «αλήθεια», ένα αρχέγονο συμβάν που έλαβε χώρα στην απαρχή του χρόνου, «ab initio»⁵¹⁷. Με άλλα λόγια, ο Κύπριος ποιητής, δείχνει εδώ να συντάσσεται με την άποψη του Eliade, για την έννοια του μύθου ως αποκάλυψη του «απόλυτου Ιερού», ως περιγραφή των διαφόρων, μερικές φορές δραματικών, εισβολών του Ιερού στον κόσμο⁵¹⁸. Με αυτό τον τρόπο δείχνει να αντιλαμβάνεται ο ποιητής την έννοια του μύθου, εισάγοντας στο ποιητικό του λεξιλόγιο τον μερικώς «καινοφανή» όρο της μεθιστορίας· της καθαρής υπονόμευσης της συμβατικής ιστορίας των ανθρώπων, την αποκάλυψη μιας ανατρεπτικής πρότασης για μια ιστορία του Ανθρώπου για μια ιστορία μετά την ιστορία, για μια επιστροφή στην πηγή, για μια δυναμική πορεία στα έσχατα⁵¹⁹. Αυτή την εσχατολογική δυναμική προοπτική, αυτή την πορεία της όλης «μεθιστορίας» του, την οποία και αναδεικνύει αρκούντως μέσα σε ολόκληρη την ποιητική του διαδρομή, από την πρώτη έως και την σημερινή συλλογή του, θα επιχειρήσουμε στην παρούσα ενότητα να ανιχνεύσουμε και να αναλύσουμε.

Ένα ποίημα που καταδεικνύει με τον πλέον γλαφυρό τρόπο την μακάρια και ευφρόσυνη μεθιστορική συνάντηση όλων των εν μετανοία κεκοιμημένων με τον Αναστάνα Χριστό, είναι το ποίημα με τον τίτλο «Αὐτός ποῦ βάδισε ἄπάνω στο νερό», της συλλογής *Το Ἀγγελίο με τα Σχήματα*. Το συγκεκριμένο ποίημα, περιγράφοντας ουσιαστικά την εμφάνιση του Αναστημένου Ιησού στη λίμνη Τιβεριάδα όπως ακριβώς την παρουσιάζει το Ευαγγέλιο του Ιωάννη (Ίω.21:1-14), από τους πρώτους του κιόλας στίχους κάνει σαφές πως επιθυμεί να μας κομίσει το κεντρικό εσχατολογικό, αναστάσιμο μήνυμά του, που είναι ταυτόχρονα όμως και καθολικό μήνυμα σύμπασας της Χριστιανοσύνης:

⁵¹⁵Κυριάκου χαραλαμπίδη, «Στα στέφανα τῆς κόρης του (Ίεροφάνεια ἐν μυστηρίῳ) », *Σύναξη*, 141, σ. 11.

⁵¹⁶Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία - Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π, σ. 103.

⁵¹⁷Mircea Eliade, ό. π, σ. 85.

⁵¹⁸Ο. π, σ. 87.

⁵¹⁹Θεοδόση Πυλαρινού, *Μεθιστορία- Μύθος και ιστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, ό. π, σ. 25.

*Το μήνυμα ήρθε αύγή με το κουπί
σε κάτι ψαρογέρους με πανιά:
«Έρχεται ό Χριστός πάνω στα κύματα.
Τ' άρέσουν οί άχινοί κι ή σούπα ή караβίσια»⁵²⁰.*

Ο Ιησούς Χριστός, Αυτός που κατά την πρώτη Του Παρουσία «βάδισε άπάνω στο νερό» (Ματθ. 22-36, Μρκ. 45-52), Αυτός που ήρθε στον κόσμο προκειμένου να μην αφήσει στο ηθικό σκότος της αμαρτίας και της πλάνης από τους ανθρώπους, φανερώνεται τώρα και πάλι στους μαθητές του, σε εκείνους τους απλούς και ταπεινούς «ψαρογέρους με πανιά», για να τους μεταφέρει το (Αναστάσιμο) μήνυμά Του «αύγή με το κουπί, προκειμένου να τονώσει την πίστη τους και να γεμίσει με θάρρος την καρδιά τους. Για μία ακόμη φορά με θαυμαστό τρόπο, «πάνω στα κύματα» τώρα όμως αμέσως μετά τον Σταυρικό θάνατο και την Ανάστασή Του ο Ιησούς, επιθυμεί να κοινωνήσει με τους απλούς και καθ' όλα ταπεινούς αγαπημένους Του μαθητές, δείχνοντάς τους μάλιστα «έν τοίς πράγμασι» πως δεν είναι ένας Χριστός της τρυφής και της πολυτέλειας μα, «τ' άρέσουν οί άχινοί κι ή σούπα ή караβίσια». Με αυτόν ακριβώς τον τρόπο επιθυμεί να έλθει σε άμεση επαφή μαζί τους για τελευταία μάλιστα φορά πριν αναληφθεί «εις τους ούρανούς». Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, συνεχίζοντας την περιγραφή του σχετικού Ευαγγελικού χωρίου, θα αναφέρει συγκεκριμένα πως:

*Καβούροι τότε και χελώνες μαζευθήκανε
για να τον βοηθήσουν να κατέβη
άπό τά κύματα στην άμμουδιά.
Κι όταν με το καλό τελειώσανε όλα,
στρωθήκανε στο φαγητό.
Όμως αυτός είχε να πάη στα βόρεια
τους κουρασμένους συντρόφους του ν' άνταμώση,
όσοι άπ' το κρύο, τη δίψα και την πείνα
δεν είχαν ξεπαριάσει. Και να δώση
σ' όλα τοῦ κόσμου τά παιδιά, τ' αγαπημένα του,
γραφή έντολή να είναι καλά⁵²¹.*

Συνεχίζοντας λοιπόν εδώ ο ποιητής την θαυμάσια αυτή Αναστάσιμη περιγραφή, μας παρουσιάζει, πάντα με τον ιδιάζοντα τρόπο που τον διακρίνει, τον Κύριο να έχει ετοιμάσει το πρωινό των μαθητών Του, Τους παρουσιάζει όλους μαζί «έν κοινωνία» να «στρώνονται στο φαγητό», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει⁵²². Όμως θα έπρεπε σύντομα να τους αποχαιρετήσει: «είχε να πάη στα βόρεια, τους κουρασμένους συντρόφους του ν' άνταμώση» να απλώσει το Σωτηριώδες έργο

⁵²⁰Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Το Αγγείο με τα Σχήματα Ποιήματα*, ό. π, σ. 71.

⁵²¹Ο. π.

⁵²²Ιω. (21:12-13): «Λέγει αύτοίς ό Ίησοῦς: δεῦτε άριστήσατε. Οὔδεις δε έτόλμα τῶν μαθητῶν έξετάσαι αύτόν σύ τις εί, είδότες ότι ό Κύριός έστιν. Έρχεται οὔν ό Ίησοῦς και λαμβάνει τον άρτον και δίδωσιν αύτοίς, και το όψάριον όμοίως».

Του καθολικά σε όλον τον κόσμο, σε όλους εκείνους πού είχαν πριν την έλευσή Του στον κόσμο «κοιμηθεί».

Έπρεπε να δώσει «σ'όλα τοῦ κόσμου τά παιδιά, τ' αγαπημένα του, γραφή ἐντολή να εἶναι καλά». Θα σταματούσε ακόμα και στο φεγγάρι, «ἀπό τά νέα πετρώματα δείγμα να πάρη, τη μοίρα τῶν γλυκῶν ἀνθρώπων να συλλογιστῆ». Σκοπός του να αναστήσει «ἐκ τῶν νεκρῶν» όλους εκείνους που έχουν διάγει ἀνά τους αἰῶνες τον βίο τους εντός της ιστορίας, όλους όσους «εὐτύχησαν να ζοῦνε σ'ἀλλοτινούς καιρούς πάνω ἀπ' τη θάλασσα»· σκοπός του να «ἀνταμώσει» χαρμόσυνα, να αναστήσει όλα εκείνα τα ιστορικά πρόσωπα που ἔζησαν σε αλλοτινούς καιρούς ανεξαιρέτως για να κριθοῦν, (τον Αἰνστάιν, το Μεγαλέξαντρο, τον Ὅμηρο, την Περσεφόνη).

Το ἐπόμενο ποῖημα το οποίο θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε και να αναλύσουμε ἀνήκει στη συλλογή *Δοκίμιν* και φέρει τον τίτλο «Δεκατέσσερις ἐπισκέπτες». Ὅπως χαρακτηριστικά τονίζει και ο τίτλος του συγκεκριμένου ποιήματος, αυτό ἀναφέρεται σε δεκατέσσερις Ἑλληνοκύπριους ἀγνοούμενους, (ἐπισκέπτες ἐδώ σύμφωνα με τον ποιητή), «μιάς ἄλλης χώρας, ἢ ὅποια για την ἀσφάλειά τους δεν κατονομάζεται». Μιας ἄλλης χώρας, κατὰ τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη «μεθιστορικής», εκτεινόμενης πέρα ἀπὸ τα στενά ὅρια της ἐπίγειας, πεπερασμένης ιστορίας:

*Ἡ Ἱστορία μας εἶναι ἀπλή:
 Ἄν ἴσως και δε ζεῖτε,
 ὅμως ὑπάρχετε· και τις ἢ ἀνάγκη
 να λέμε και να λέμε ζοῦν δε ζοῦνε;
 Ὁ μῦθος, για παράδειγμα, πῶς εἶστε
 ἀληθινοί σαν πέτρα, σαν ποτάμι,
 σαν οὐρανός ἀμετακίνητος, δεν εἶναι
 σαφώς ὑπέρτερος; Δεν εἶναι ἀρμοδιότερος
 τη φύση τοῦ Καλοῦ να ἐπιμερίσει;*

Και ἐδώ, στους στίχους του συγκεκριμένου ποιήματος, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης επιχειρεῖ ἐναργῶς να αποτυπώσει την «μεθιστορική» διάσταση της «ὄντως Ζωῆς» και την κατ'αυτὸν πάντα Θεία Δικαιοσύνη που ἀυτὴ ἐπιφέρει. Ὁ μῦθος, ἢ μετα-ιστορική «κατ' οὐσίαν ὑπαρξή» των Κυπρίων ἀγνοουμένων, υπερβαίνει τον ιστορικό ἐπίγειο χαμό τους, χαρίζοντάς τους μια θέση στην ἀλήθεια, στην αἰωνιότητα, στην ἀθανασία της Ουράνιας Βασιλείας· εἶναι σαφώς ὑπέρτερος ἀπὸ τις νομοτέλειες του «μάταιου και ἐφήμερου τούτου κόσμου».

Αυτὸς λοιπὸν ο Θεῖος, ο ὑπέρτερος ὅλων νόμος, καθίσταται ἀρμοδιότερος, σύμφωνα πάντα με τον ποιητή, «τη φύση τοῦ Καλοῦ να ἐπιμερίσει»· να δωρίσει σε όλους τους ἕως τότε κεκοιμημένους της ιστορίας την αἰώνια ζωή, προσδίδοντας ἔτσι στο ποῖημα μία καθαρὰ ἐσχατολογική αἴσθηση των πραγμάτων. Μια αἴσθηση που στους τελευταίους στίχους του ποιήματος ἐδραιώνεται, φτάνοντας σταδιακά στην κορύφωσή της:

*Ἄν ὁ ἀέρας, πού με τόση πνέει
 δαιμονική ροπή, ἐξανεμίζει ἐλπίδες,
 ποιος ἀπό σᾶς μπορεῖ ν' ἀποκυλήσει
 την πλάκα τῆς νεκρολογίας; Φτάνει πιά.
 Καθόμαστε ἀφελῶς και τσακιζόμαστε
 ἀπ' τές ἀπόκρημνες βουνοπλαγιές,
 την ὥρα πού ὀφείλουμε να σπέρνουμε
 στ' ἄρματα ψυχροτάτης λογικῆς
 ἄσματα φλογοβόλα, ὕμνους, θάματα.
 Θερμοπυρηνικῶς οἱ δῆθεν σκοτωμένοι
 ὀμαδικά θα ἐμφανιστοῦν. Μυριάδες
 θα κατακλύσουνε το Βόσπορο. Θα φτάσουν
 ὡσμε το Μόσκοβο. Την Ἄνοιξη θα φέρουν⁵²³.*

Ο ποιητής στους παραπάνω στίχους, με εμφατικό πλέον τρόπο, αρνείται να παραμείνει δέσμιος στα στενά ὄρια, «στ' ἄρματα ψυχροτάτης λογικῆς». Βασική του πεποίθηση είναι πως, στον αντίποδα αυτής, «ὀφείλουμε να σπέρνουμε ἄσματα φλογοβόλα, ὕμνους, θάματα». Η επίγεια διάλυση των θνητών σωμάτων, δεν είναι το οριστικό τέλος των ανθρώπων. Υπάρχει η εσχατολογική προοπτική της μεθιστορίας, του «ιερού μύθου» μετά την ιστορία, σύμφωνα με τον οποίο «θερμοπυρηνικῶς οἱ δῆθεν σκοτωμένοι ὀμαδικά θα ἐμφανιστοῦν. Μυριάδες θα κατακλύσουνε το Βόσπορο. Θα φτάσουν ὡσμε το Μόσκοβο. Την ἄνοιξη θα φέρουν». Την ἐσχάτη ημέρα, ὅλα τα νεκρά σώματα θα ἐμφανισθοῦν και θα ἐγερθοῦν ἐκ του τάφου· την «αγία και μεγάλη» ημέρα εκείνη, ο «Ἀναστάς ἐκ τοῦ τάφου» Ἰησοῦς, θα φέρει την αἰώνια ζωή, την «οριστική ἀνοιξη», την ατελεύτητη κοινωνία και μακαριότητα για ὅλους⁵²⁴. Ὅπως χαρακτηριστικά αναφωνεῖ ο ιερὸς Χρυσόστομος στον Κατηχητικό του λόγο που αναγιγνώσκεται κατά την Κυριακή του Πάσχα: «Ἀνέστη Χριστός, και νεκρός οὐδεὶς ἐπὶ μνήματος»⁵²⁵. Θα ἐρθεῖ ο καιρὸς «κατὰ τῆ ἐσχάτη ὥρα» που «θερμοπυρηνικῶς οἱ δῆθεν σκοτωμένοι ὀμαδικά θα ἐμφανιστοῦν», θα ἐγερθοῦν «ἐκ τῶν μνημείων» τους, καθ' ὅλα ἀλλαγμένοι και ἀφθαρτοί⁵²⁶.

Στην ἴδια «μεθιστορική» λογική, δείχνει να κινεῖται και το ἐπόμενο ποίημα με το οποίο θα ασχοληθοῦμε και ἀνήκει στη συλλογή της *Μεθιστορίας*, με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Γραβώντας Ἀνατολικά». Το συγκεκριμένο ποίημα, ἤδη ἀπὸ τους πρώτους κιόλας στίχους του, θα μας εἰσαγάγει στη εσχατολογική λογική του, αναφέροντας πως:

⁵²³Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Δοκίμιν Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 180.

⁵²⁴Πεντηκοστάριον, *Ἀναστάσιμη Προσευχή*, Ἔκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις, σ. 263.

⁵²⁵Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Ἀγίου Βλασίου Ἱεροθέου, *«Δερμάτινοι χιτῶνες»-ἀναφορά στην βιολογική ζωή, τις ἀσθένειες, τὰ γηρατειά, τον θάνατο και την ὥρα τοῦ θανάτου-*, ὁ. π., σ. 518.

⁵²⁶Α' Κορ.(15:51-52): «Ἴδοῦ μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δε ἀλλαγησόμεθα, ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥίπῃ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· σαλπίζει γάρ, και οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἀφθαρτοί, και ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα». Πρβλ. Χριστοδοῦλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν και πάσης Ἑλλάδος, *ἡ μετὰ Θάνατον ζωή*, ὁ. π., σ. 189.

*Αὐτά τὰ πράγματα εἶναι φανερά
πρωτίστως για να κρύβονται*⁵²⁷.

Ο Ιησούς Χριστός φανερώθηκε «έν Σαρκί» εντός της «γραμμής της ιστορίας, κηρύττοντας σε όλους τους ανθρώπους στο φως και χωρίς να κρύβεται, σύμφωνα με το Πάνσοφο Σχέδιο του Θεού για την Σωτηρία του ανθρώπου και του σύμπαντος κόσμου. Κήρυξε φανερά, σε όλους τους απλούς, καθημερινούς ανθρώπους και όχι μόνο σε όσους λογίζονταν ως σοφοί και συνετοί. Κατέστησε το κήρυγμά του και τη διδασκαλία του προσιτή σε όλους, έτσι ώστε να παραμείνει «κρυμμένη» μόνο από όσους δεικνύουν αλαζονεία και έπαρση.

Και το έκανε αυτό, ακριβώς για να μην εξαρτάται η γνώση της σωτηριώδους αλήθειας από εξυπνάδα διανοητική, αλλά από ταπεινή διάθεση και πραγματική εσωτερική πίστη. Αυτό μας το αποκαλύπτει και ο ίδιος ο Κύριος, όταν στο ενδέκατο κεφάλαιο του κατά Ματθαίον ευαγγελίου ευχαριστεί τον Πατέρα διότι «πανσόφως και έν δικαιοσύνη ενεργῶν», απέκρυψε αυτές τις αλήθειες από ανθρώπους που λογίζονται οι ίδιοι ως σοφοί και συνετοί, φανερώνοντάς τες σε εκείνους που πραγματικά είναι απλοί, συνετοί, αγαθοί και ταπεινοί⁵²⁸. Η μεγάλη αλήθεια που εδώ επιχειρεί να διατρανώσει, να καταστήσει φανερή στον κάθε απλό αναγνώστη, κρατώντας την όμως ταυτόχρονα κρυμμένη ως επτασφράγιστο μυστικό από τους «κατά κόσμον σοφούς» είναι η εξής: Τη δύναμη για την μεγαλειώδη και συνεχή πορεία του «προς Άνατολάς», ο κάθε άνθρωπος την αντλεί μονάχα από την βαθειά πίστη του. Η κάθε τέτοια μεγαλειώδης πορεία του, που είναι ταυτόχρονα και το «τέλος» του, ο υπέρτατος σκοπός του, επιτυγχάνεται μονάχα μέσα από την ύπαρξη στη ζωή του των άπιαστων, μακρινών, των μη βλεπομένων πραγμάτων.

Στο συγκεκριμένο ποίημα λοιπόν, παρατηρούμε το παράδειγμα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, του μέγιστου αυτού Έλληνα στρατηλάτη, του ιστορικού αυτού συμβόλου που υπερέβη μάλιστα τα όρια της συμβατικής εγκόσμιας ιστορίας φτάνοντας στο πεδίο του «μύθου», να προχωρεί «τραβώντας ανατολικά», τραβώντας προς την εσχατολογική πλήρωση και ολοκλήρωση του σχεδίου του, του μακρόπνοου ταξιδιού του. Ο ποιητής δείχνει να αποκρίνεται στον Μέγιστο αυτό στρατηλάτη της ελληνιστικής ιστορίας, λέγοντάς του πως βαθιά στην ψυχή του γνωρίζει πολύ καλά τη σημασία των «μη βλεπομένων πραγμάτων», τη δυναμική που αυτά προσδίδουν στο σκοπό του και κατά προέκταση στο σκοπό του κάθε ανθρώπου. Γι' αυτό ακριβώς και θα του απευθυνθεί με τα παρακάτω λόγια:

*Σύ από μᾶς καλύτερα γνωρίζεις
πατρίδα τι λογιέται, τι σημαίνουν*

⁵²⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ό. π, σ. 15.

⁵²⁸Ματθ. (11:25):«Έν εκείνω τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπέκάλυψας αὐτά νηπίοις·».

ἢ γλώσσα τῶν βουνῶν και τῆς θαλάσσης,
 τ' ἄδυτο κάλλος· ἀνάγκη να μετριάσαι
 κάθε πρωί με πήχη αὐτή τη φύση
 (τον οὐρανὸ πού θέσπισαν ἀπάνω σου)
 καθὼς ἢ Βόρεια Ἡπειρος, ἢ Ἰωνία, ὁ Πόντος,
 ἢ Κύπρος, το περίβλεπτο και μακρινὸ νησί,
 σταχυολογοῦν ἀτέρμονες ἀγάπες.
 Να βλέπεις, ἔνα εἶναι κι αὐτό
 και τ' ἄλλο να μη βλέπεις.
 Καλύτερα το δεύτερο για τα τυφλά σου μάτια,
 ὅταν ζυπνοῦν μεσάνυχτα και χλιοπατημένα
 γυρεύουν την ἐστία τους· ἴσως να εἶναι ὁ κόσμος
 ἐκεῖνος πού νοτιότερα και πιο ἀνατολικά
 πορεύεται στην Αἴγυπτο, τραβᾷ για τη Συρία⁵²⁹.

Ο Κύπριος ποιητὴς σε αὐτὸ του το ποίημα, για μία ἀκόμη φορά θα ασχοληθεῖ με το ὑψιστο για ἐκεῖνον αγαθὸ της εσχατολογικῆς προσδοκίας. Κατὰ την γνώμη του ἴδιου, εἶναι πολὺ σημαντικότερο στην ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου το να μη «βλέπει» μπροστά στα μάτια του το ἐπιδιωκόμενο αγαθὸ, να οδεύει δηλαδὴ πιστεύοντας και ὄχι γνωρίζοντας. «Μακάριους» τους χαρακτηρίζει ο Κύριος ἄλλωστε ἐκεῖνους που πιστεύουν χωρὶς να ἔχουν δεῖ με τα μάτια τους⁵³⁰. Μόνο ἔτσι θεωρεῖ ο ποιητὴς πως μπορεῖ ἕνας ἀνθρώπος να ἐπιτύχει τελικά τον εσχατολογικὸ σκοπὸ του, με την πίστη· με την κατὰ τον Ἀπόστολο Παῦλο: «Ἐλπίζομένων ὑπόσταση», των πραγμάτων τον ἐλεγχο των «οὐ βλεπομένων»⁵³¹. Μόνο οἱ «ἀτέρμονες», οἱ μη βλεπόμενες ἀγάπες (Βόρεια Ἡπειρος, Ἰωνία, Πόντος, Κύπρος), δύναται να τονώσουν στον ἀνθρώπο την ἐλπίδα, να τον ἐνδυναμώσουν μπροστά στην «εσχατολογικὴ» του προοπτικὴ, στη διαρκὴ ιστορικὴ ἀναζήτηση της «εστίας» του.

Το ἐπόμενο ποίημα με τον τίτλο «Παλαικυθρίτισσα Γ'», της συλλογῆς *Θόλος*, ἀποτελεῖ και αὐτὸ με την σειρά του μία θαυμαστὴ ἐξιστόρηση μεθιστορικῆς υπέρβασης του θανάτου, μία, ὅπως χαρακτηριστικά και ο ἴδιος ο ποιητὴς ἀναφέρει, «μεγάλη ἀνατροπὴ τῆς μεγάλης μάζας τῆς ἱστορίας». Η ηρωίδα λοιπὸν του συγκεκριμένου ποιήματος, μια μάνα παλαικυθρίτισσα, της οποίας το μονάκριβο παιδί της ἀγνοεῖται ἀπὸ την τουρκικὴ εἰσβολὴ και ἔπειτα, δείχνει ιδιότυπα να «συνομιλεῖ» μαζί του, «κράζοντάς» το μάλιστα να ἐπιστρέψει ἔστω και για μισὸ χρόνο κοντά της. Το συγκλονιστικὸ αὐτὸ ποίημα, ἀπὸ τους πρώτους κιόλας στίχους, ἀναφέρει χαρακτηριστικά πῶς:

*Κι ὅταν ἐσὺ με μαγνητοταινία
 την κάνεις θέμα ζωντανὸ κι ἐπίκαιρο,
 ἐκείνη λησμονώντας τοίχους, καναπέδες,*

⁵²⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Μεθιστορία Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 16.

⁵³⁰Ἰω.(20:29): «Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὅτι ἐώρακάς με, πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μη ἰδόντες και πιστεύσαντες».

⁵³¹Ἐβρ. (11:1).

*το μπρίκι τοῦ καφέ και τά γλυκιστικά,
 πῶς ἀνατρέπει τη μεγάλη μάζα
 τῆς ἱστορίας, πῶς φουσκώνει την πληγή
 ἐπάνω ἀπ'το μελάνωμα τῆς νύχτας⁵³².*

Η χαροκαμένη μάνα δείχνει εδώ να ανατρέπει μεθιστορικά «τη μεγάλη μάζα τῆς ἱστορίας», «φουσκώνοντας την πληγή ἐπάνω ἀπ'το μελάνωμα τῆς νύχτας», και ἔπειτα να ακολουθεῖ ο προαναφερόμενος «μεθιστορικός» διάλογος της μάνας με τον κεκοιμημένο υἱό της:

*Ἔλα, τοῦ κράζει, γιέ μου και Χριστάκη,
 τουλάχιστο μισό χρόνο κοντά μου
 κι ὕστερα πάλι πίσω να γυρίσεις.
 Δε σε χορτάσαν οἱ ἄλλοι, δεν πεθύμησες
 τη μάνα σου, και ποῦ να τη γνωρίσεις
 μεγάλωσες, γίνηκες παλικάρι.
 Τρέξε, ἂν μ'ἀκοῦς, τρέξε, Χριστάκη γιέ μου,
 κι ἔλα στη μάνα σου, ἄς εἶναι κι ἔξι μῆνες⁵³³.*

Εξάλλου, σύμφωνα με την Δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Εκκλησίας, ὅπως μας πληροφορεῖ και στο σύγγραμμά του «ἢ μετά θάνατον ζωή» ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος Αθηνῶν και πάσης Ελλάδος Χριστόδουλος, «οἱ ψυχές ἔχουν την δυνατότητα τῆς ἐπικοινωνίας με τους ζῶντες». «Ἡ κοινωνία τῶν ψυχῶν, ἢ κοινωνία ἀνάμεσα σε ζωντανούς και κεκοιμημένους συνεχίζεται», δεν διακόπτεται⁵³⁴. Ὄταν ο ἐπίγειος βίος τελειώνει και διαχωρίζεται η ἀυλη ψυχή ἀπό το ἔνυλο σῶμα, η ψυχή δεν πεθαίνει, συνεχίζει να υφίσταται σε ἄλλη κατάσταση⁵³⁵. Σύμφωνα και με τα ὅσα πολύ εὔστοχα σημειώνει ο Νικόλαος Βασιλειάδης στη μελέτη του *Το Μυστήριο του Θανάτου*, η ψυχή του ἀνθρώπου, ἀκόμα και μετά ἀπό τον χωρισμό της ἀπό το σῶμα «συνεχίζει να ζεῖ, να ὑπάρχει, να ἔχει συνείδηση». Συνεχίζει να ἔχει ξεχωριστή ὑπαρξη και ὑπόσταση⁵³⁶.

Αυτό ακριβῶς ἦταν που ἠθελε να καταστήσει ἀπολύτως σαφές στους μαθητές του ο Κύριος, ὅταν τους προέτρεψε να μην φοβούνται ἐκείνους που

⁵³²Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Θόλος Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 19.

⁵³³Ο.π.

⁵³⁴Αρχιεπισκόπου Αθηνῶν και πάσης Ελλάδος Χριστοδούλου, *Ἡ μετά Θάνατον ζωή*, ὁ. π, σ. 139.

⁵³⁵Ο. π, σ. 139.

⁵³⁶Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π, σ. 402.

θανατώνουν το σώμα, αλλά δεν έχουν την δύναμη να θανατώσουν την ψυχή⁵³⁷. Η Εκκλησία αποτελεί μια δυναμική κοινωνία « ἀεὶ ζώντων». Αληθής μαρτυρία περί τούτου αποτελεί και ο ίδιος ο λόγος του Ιησού Χριστού στο εικοστό δεύτερο κεφάλαιο του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου, όταν και θα καταμαρτυρήσει πως «οὐκ ἔστιν ὁ Θεός Θεός νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων»⁵³⁸.

Επομένως, για την χαροκαμένη μάνα του συγκεκριμένου ποιήματος, είναι απολύτως δικαιολογημένη και φυσιολογική αυτή η απελπισμένη έκκληση που, με τη μορφή ενός σπαρακτικού μονολόγου απευθύνει στον μονάκριβο υιό της. Αυτή η «μεθιστορική» υπέρβαση που κατά τους περισσότερους πραγματοποιεί, η «σπαρακτική» ανατροπή «τῆς μεγάλης μάζας τῆς ἱστορίας». Σ' αυτή την, σχεδόν απελπισμένη έκκληση μιας μάνας που δείχνει να έχει χάσει πλέον τη μοναδική χαρά της ζωής της, το μοναδικό λόγο που την κρατούσε ζωντανή, απευθύνεται στο παιδί της ικετεύοντάς το ουσιαστικά να γυρίσει τουλάχιστον μισό χρόνο κοντά της να το χαρεί. Το «κράζει» όπως λέει χαρακτηριστικά, τονίζοντας έτσι την άσβεστη λαχτάρα της μάνας να το πάρει κοντά της, να έλθει πίσω σ' αυτή, «ἄς εἶναι κι ἔξι μῆνες».

Ένα άλλο ποίημα, στο οποίο παρατηρούμε την εναγώνια προσπάθεια «μεθιστορικής» υπέρβασης του τραγικού φάσματος του θανάτου από μία μάνα προκειμένου να γυρίσουν πίσω στη ζωή τα παιδιά της, είναι το ποίημα με τον τίτλο «Ἐννέα» της ίδιας συλλογής, της συλλογής *Θόλος*. Και σε αυτό λοιπόν το ποίημά του ο Κύπριος ποιητής μας παρουσιάζει μία ακόμη χαροκαμένη μάνα, η οποία, εξ' αιτίας ακριβώς του θανάτου των τριών παλληκαριών της μοιάζει σαν να της έχουν καρφώσει «τρία καρφιά στο στήθος» όπως θα αναφέρει χαρακτηριστικά. Έτσι, στο ακρότατο σημείο της απελπισίας της, βρίσκει τη μοναδική ευκαιρία που θεωρεί πως της έχει μείνει, προκειμένου να γυρίσουν και πάλι πίσω στη ζωή:

χυμάει προς αὐτοκίνητο και λέει:

« Φέρε μου τά παιδιά μου, Μακαριότατε... »⁵³⁹.

Βρίσκει μέσα στην απόγνωσή της έναν Ιερωμένο, ως τη μοναδική της ελπίδα να βοηθηθεί και του ζητάει να μεσιτεύσει γι' αυτό το σκοπό. Εκείνος, νιώθοντας εντός του τον μεγάλο πόνο αυτής, όντας ουσιαστικά όμως ανήμπορος να της δώσει λύση απτή στο δράμα που βιώνει καθώς «εἶναι παιδί τοῦ Λάιου και το ξέρει», απελπίζεται: «ὡ γαῖα με πολυώροφους καημούς ρίχνει βυθοῦ σκοτάδι στην καρδιά του». Αυτό, θα αποτυπωθεί εναργώς στους παρακάτω στίχους:

⁵³⁷Ματθ.(10:28): «...και μη φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων το σῶμα, την δε ψυχὴν μη δυναμένων ἀποκτεῖναι φοβήθητε δε μᾶλλον τον δυνάμενον και ψυχὴν και σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέννη».

⁵³⁸Ματθ. (22:32): «...ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός Ἀβραάμ και ὁ Θεός Ἰσαάκ και ὁ Θεός Ἰακώβ: οὐκ ἔστιν ὁ Θεός Θεός νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων».

⁵³⁹Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Θόλος Ποιήματα*, ὁ. π, σ. 49.

*Ἐκεῖνος σκύβει το κεφάλι ἀνήμπορος.
Εἶναι παιδί τοῦ Λαίου και το ζέρει.
Ἡ γαία με πολυώροφους καημούς
ρίχνει βυθοῦ σκοτάδι στην καρδιά του⁵⁴⁰.*

Μα αμέσως και χωρίς στιγμή να το σκεφτεί,

*Τον συνεφέρνει δάκρυ που διστάζει.
Κοιτάζει τη γυναίκα και τῆς λέει:
«Μητέρα να ὁ υἱός σου». Και στο γιό της:
«Ἴδού ἡ δικιά σου μάνα, φύλαγέ την»⁵⁴¹.*

Προσπαθεῖ να την ενδυναμώσει και να την παρηγορήσει, χαρίζοντάς της ουσιαστικά μία «μεθιστορική» προσδοκία, μία «εσχατολογική» υπόσχεση που εκείνη ἀκόμη, με την εγκόσμια λογική της, δε δύναται επαρκῶς να κατανοήσει:

*Ἐκείνη κλαίει, αὐτός χαμογελά.
Ἀπλώνει τα λιγνά του χέρια ὡς το πρωῖ⁵⁴².*

Παρακολουθώντας την συνέχιση της ιστορίας αὐτῆς της μάνας λοιπόν, μέχρι που φτάνει το τέλος της ἐπίγειας ζωῆς του Μακαριωτάτου, θα παρατηρήσουμε πως ἐξ'αἰτίας αὐτῆς ἀκριβῶς της λογικῆς της που δε την αφήνει να κατανοήσει τα πράγματα γύρω της ὅπως πραγματικά εἶναι, θα νιώσει βαθύτατα προδωμένη ἀπό τον Μακαριώτατο, ὅταν πια και ἐκεῖνος θα φύγει ἀπό τη ζωῆ:

*Μ' ἀνάπλεκη ἀπειλή μια σκόρπια μάνα
«ἄνου πάνω», λαλεῖ του, «ἐπρόδωσές με·
εἶντα πέθανες; ἄνου φέρ' τον γιόν μου».
Στη νεκροφόρα ὅπως χυμᾶ σαν φυσική
σφαίρα τοῦ πόνου αὐτή τον συντρομάσσει.
Πάνω στοῦ Τζύκκου τά βουνά τον βρίσκει
και τά λουλούδια τρέμουν ἀπό πάνω του.
Σηκώνεται για λίγο, την κοιτᾶ,
βουλιάζει σ' ἕνα λήθαργο μετᾶ⁵⁴³.*

⁵⁴⁰Ο. π.

⁵⁴¹Ο. π.

⁵⁴²Ο. π.

⁵⁴³Ο. π.

Ο Μακαριώτατος όμως δεν ξέχασε την χαροκαμένη αυτή γυναίκα, και έτσι προχωρά στην «μεθιστορική» πλήρωση της υπόσχεσής του· μπροστά στα μάτια μας, μοιάζει να συντελείται μία ιστορία μετά την ιστορία, μία υπέρβαση της συμβατικής ιστορίας, καθώς βλέπουμε την «προσπάθεια» του Μακαριωτάτου να «ξυπνήσει» από την μακάρια κοίμησή τους τρεις γιους:

*Κάνει το σῶμα του ἄλογο, τα χέρια χαλινάρι,
το Πενταδάκτυλον βουνόν περνᾶ με το ἀπάριν⁵⁴⁴.*

Έτσι ο Μακαριώτατος, επιχειρώντας να τηρήσει την επίγεια υπόσχεσή του, αφού «επισκέπτεται» αρχικά τους δύο από τους τρεις γιους της δύστυχης μάνας, τον Μόρφο και τον Αναστάση, χωρίς όμως κανένα από αποτέλεσμα, πηγαίνει, ύστερα από προτροπή του τελευταίου, στον μικρότερο γιο της δύστυχης μάνας:

*«Ἄνου να πᾶμεν, Παναή, να δεῖς βουνά τζαί κάμπους,
γιαλόν και θάλασσα καλή, λουλούδια και τραγούδια».
Ἐκεῖνος να ρωτάει το φίλο του για ποῦ.
Χορόν και ὄφτόν περτίτζιν τοῦ προτείνει.
Βιτσιάν τοῦ φέρετρον ἔδωκεν ὡς τον ἀπάνω κόσμον.
«Να πάρεις τοῦτον το στρατίν, τά φῶτα τῆς τροχαίας
να φτάσεις μίαν πολειτουρκάν Πλατείαν Ἐλευθερίας.
Ἐκεῖ ρωτᾶς περίπτερα, παίρνεις ἐφημερίδα
τζι ἄν ἔσει κόσμον να περνᾶ, τράβα τζι ἔσου μιτά τους.
Σιγά σιγά την μάνα σου ἐννά ἴβρεις να σ'ἀννοίζει».
Τζι ὅπως ἀπομακρύνετον ὁ ἕνας πού τον ἄλλον,
ἕνας την μάναν του ἔβρισκεν τζι ἄλλος την μαύρην γῆν
του⁵⁴⁵.*

Έτσι το ποίημα καταλήγει με μία βαθύτατα συγκινητική «μεθιστορική» σκηνή, τη σκηνή όπου η δύστυχη μάνα σφίγγει και πάλι στην αγκαλιά της τον πιο μικρό από τους τρεις κεκοιμημένους υιούς της:

*«Ἄνοιξε μάνα μ'ἀνοιξε τζι ἔρκομαι πού τά ζένα».
«Ἐγιώνι γιόν πιόν ἔν ἔχω, τζι ἄν εἶχα, ἔχασά τον.
Δεν ἦταν ἕνας μῆτε δυό, ἦτανε τρεῖς λεβέντες».
Κλοτσιάν τῆς πόρτας ἔδωκεν τζι ἐσφιχταγκάλιασέν την⁵⁴⁶.*

Επόμενο ποίημα με το οποίο θα ασχοληθούμε, είναι αυτό της συλλογής *Κυδώνιον Μήλον*, με τίτλο «Πετράκης Γιαλλουρός Καρπασεώτης». Στο συγκεκριμένο ποίημα μας περιγράφει ο ίδιος, με έναν εξόχως γλαφυρό και παραστατικό τρόπο, όχι μόνο τη σύληση του τάφου του, (πιθανότατα κατά την τουρκική εισβολή του

⁵⁴⁴Ο. π, σ. 50.

⁵⁴⁵Ο. π.

⁵⁴⁶Ο. π, σ. 51.

1974 από τους Τούρκους), αλλά και την μετέπειτα «ανασύνταξη της εικόνας του φόνου του απ' την αρχή και μ'άλλην ιστορία».

Έτσι, και σε αυτό το ποίημα παρουσιάζεται μπροστά μας μια παραστατικότατη «ιστορία μετά την ιστορία», μέσα από την «μεθιστορική» αυτή επανάληψη της τραγικής σκηνης του φόνου του «Πετράκη Γιαλλουρού». Το ποίημα διαπνέεται από ένα έντονα Αναστάσιμο, «επανορθωτικό» αίσθημα, μια ουσιαστική επανόρθωση της συμβατικής ιστορίας. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του ίδιου του ήρωα, από τους πρώτους μέχρι και τους τελευταίους στίχους του ποιήματος:

*Ανέσκαψαν τον τάφο μου
να κλέψουν την ψυχή μου,
κι άφηκαν το άρτιότερο,
τά κόκαλά μου.
Κάποιος τά βρήκε,
Λεύκιος τ' όνομά του.
Στα γρήγορα
σε πρόχειρη λακκούβα
τ' άνέμιξε
(θαρρεΐς ίεροκρυφίως)
με χόματα
συντάσσοντας εικόνα
του φόνου απ' την αρχή
και μ'άλλην ιστορία⁵⁴⁷.*

Στο συγκεκριμένο ποίημα σαφώς διακρίνεται η εντελώς ουτοπική προσπάθεια των Τούρκων εισβολέων να «κλέψουν», μέσα από τη βίαιη σύληση των τάφων των νεκρών Κυπρίων αγωνιστών, την ψυχή τους, να αφανίσουν καθετί δικό τους. Αυτό βλέπουμε να συμβαίνει και στον τάφο του Κύπριου αγωνιστή «Πετράκη Γιαλλουρού, του Καρπασσιώτη» ήρωα του ποιήματος που εξετάζουμε. Ανασκάπτοντας λοιπόν οι Τούρκοι εισβολείς τον τάφο του Πετράκη για να «κλέψουν» την ψυχή του, «άφηκαν το άρτιότερο», τα κόκαλά του. Ο νους τους δεν δύναται να συλλάβει το γεγονός πως η ψυχή του ανθρώπου, όπως και σε προηγούμενο σημείο αναφέραμε, δεν πεθαίνει, δεν καταστρέφεται με τον σωματικό θάνατο. Το φοβερό αυτό φαινόμενο του θανάτου, είναι κάτι που πλήττει, σύμφωνα με τη διδασκαλία της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας, μονάχα το σώμα. Με την Ανάσταση των νεκρών σωμάτων, το σώμα θα ξαναενωθεί πλέον άφθαρτο και περίλαμπρο με την «αχώριστη αδελφή» του ψυχή. Μπορεί, όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί και ο Νικόλαος Βασιλειάδης, η εξωτερική, βιολογική και επίγεια ζωή μας να τελειώνει με τον θάνατο, αλλά η ψυχή συνεχίζει να ζει και μετά θάνατον, διατηρώντας με αυτόν τον τρόπο την απαρχής ιδιότητα της αθανασίας της⁵⁴⁸.

⁵⁴⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Κυδώνιον Μήλων Ποιήματα*, ό. π., σ. 127.

⁵⁴⁸Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ό. π., σ. 401.

Στους επόμενους στίχους, παρακολουθούμε μία ιδιότυπη «ανασύσταση» του σώματος του Πετράκη Γιαλλουρού, «θαρρείς ιεροκρυφίως», όπως χαρακτηριστικά εδώ αναφέρει και ο ίδιος ο ποιητής, μια ανασύσταση της εικόνας του, συγχρόνως όμως και της εικόνας του φόνου του. Θυμίζοντάς μας για μία ακόμη φορά τον προφήτη Ιεζεκιήλ και την αναστάσιμη προφητεία του περί της αναζωοποίησης των νεκρών οστών (Ιεζ.38:14), μας καθιστά με τον πλέον εμφανή τρόπο γνωστό το μήνυμα που και ο ίδιος θέλει μέσα από το συγκεκριμένο ποίημά του να περάσει: Το σαφές και ελπιδοφόρο μήνυμα της ζωής πέραν του τάφου, της βεβαιότητας πως ο θάνατος δεν υπάρχει ουσιαστικά πλέον, ότι έχει καταπατηθεί. Ο Κύριος με μία του μόνο εντολή δύναται να ανασυστήσει το φθαρτό σώμα, και έτσι «μεθιστορικά» πια, να ζήσει ευφρόσυνα και «έν πλήρει αγαλιάσει» μιαν άλλη ιστορία, μία ιστορία μετά την επίγεια.

Ένα ακόμα ποίημα στο οποίο παρατηρούμε αυτή τη θαυμαστή εισχώρηση του μύθου εντός της ιστορίας, την «υποβοήθησή» της, με απώτερο σκοπό την εσχατολογική της υπέρβαση και την τελική πορεία της προς το «επέκεινα», είναι το ποίημα της συλλογής *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, με τον τίτλο «Ο τελευταίος ειδωολάτρης». Και σε αυτό το ποίημα λοιπόν, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης προχωρά σε μια πρωτότυπη «σύμμιξη» του μύθου και της ιστορίας, στην τοποθέτηση ενός από τα σημαντικότερα, σύμφωνα με τους περισσότερους, μυθικά πρόσωπα της Αρχαίας Ελλάδας εντός της συμβατικής ιστορίας, αυτό της Πυθίας· τοποθετεί το μυθικό αυτό πρόσωπο να «χρησιμοποιεί» σχετικά με Τον Σωτήρα και Λυτρωτή της κτίσεως και της ιστορίας, χρησμό σχετικά με Εκείνον που, αφού εισχώρησε εντός της εγκόσμιας ιστορικής πραγματικότητας, αποτέλεσε μια βαθιά για εκείνην τομή και άλλαξε ριζικά την πορεία της. Η Πυθία αυτή τη φορά, δε θα έλεγε έναν οποιονδήποτε χρησμό, μα «θα'λεγε την τύχη τοῦ θεοῦ μας στο φλιτζάνι».

Ολόκληρο το ποίημα που εδώ εξετάζουμε, διαπνέεται από αυτή την τόσο γνωστή πλέον όσο και ιδιότυπη προσπάθεια του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, να συμβάλει με τον γνωστό του τρόπο, μέσω δηλαδή του μύθου, ώστε να «γεφυρωθεί» το μέγα χάσμα που πάντα υπήρχε, να «επουλωθεί» το βαθύ τραύμα της ιστορίας, το «άλλοτινό κενό τοῦ Ἐδῶ και Τώρα και Πάντα και Ποτέ». Έτσι, αφού προχωρήσει στην αποτύπωση του συγκεκριμένου άκρως ελπιδοφόρου για ολόκληρη την ανθρωπότητα χρησμού, θα αφήσει στο τέλος τον αναγνώστη με την αίσθηση μίας γλυκιάς προσδοκίας, μίας βαθιάς πίστεως και προσμονής:

*Ποιος θα μπορούσε να το φανταστεί
πώς ἡ Πυθία θα μάζευε μια μέρα
τ' ἀποκαΐδια τοῦ ναοῦ και θα'λεγε
την τύχη τοῦ θεοῦ μας στο φλιτζάνι.*

[...]

*Ὅθε σοῦ λέω, μια μέρα θα ξανάρθει
αὐτός πού δοκιμάζει καρδιά, νεφρά και ὄλα
τ' ἀπόκρυφα τῆς μουσικῆς μας.*

*Κι ἂν ἔπεσε χαμαί, θα ἔχε το λόγο του ἴσως*⁵⁴⁹.

Ο Ιησούς Χριστός, ο Σωτήρας και Λυτρωτής του σύμπαντος κόσμου, «ἔπρεπε» να πεθάνει, για να κληροδοτήσει στην ανθρωπότητα την πληρότητα της «ὄντως Ζωής». Αυτό δεν ήταν αναγκαιότητα του επίγειου κόσμου, αλλά κάτι που δεν μπορούμε όσο και να θέλουμε να το κατανοήσουμε· ήταν κάτι που έγινε για κάποιο λόγο. Ὅπως μας πληροφορεί και ο Νικόλαος Βασιλειάδης, με αυτό τον τρόπο έγιναν όλα γιατί «ἔπρεπε ἡ ἀληθινή ζωή να ἀποκαλυφθεῖ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ “Ἐνός”, πού εἶναι ἡ Ἀνάσταση και ἡ Ζωή· ἡ σωτηρία ἔπρεπε να εἶναι «νίκη ἐπὶ τοῦ θανάτου, ἐπὶ τῆς θνητότητος τοῦ ἀνθρώπου»⁵⁵⁰. Τα σεπτὰ Πάθη και η λαμπροφόρος Ἀνάσταση του Κυρίου αποτελοῦν το καίριο το πιο αποφασιστικό, το πλέον οριστικό για το κράτος του θανάτου πλήγμα⁵⁵¹. Μόνο «δι’ Αὐτῶν», μπορούσαμε να απεκδυθούμε την φθορά και την αμαρτία και να κατορθώσουμε να γίνουμε μέτοχοι της «ὄντως Ζωής», της Ουράνιας και ατελεύτητης μακαριότητας.

Το γεγονός αυτό το βεβαιώνει και το κεντρικό πρόσωπο του συγκεκριμένου ποιήματος, η «μυθική» προφήτισσα Πυθία, καθώς δηλώνει βέβαιη πως «μια μέρα θα ξανάρθει αὐτός πού δοκιμάζει καρδιά, νεφρά και ὅλα τ’ ἀπόκρυφα τῆς μουσικῆς μας». Εἶναι βαθύτατα πεπεισμένη, και δια μέσου εκείνης και ο ἴδιος ο ποιητής, πως: «Κι ἂν ἔπεσε χαμαί, θα ἔχε το λόγο του ἴσως». Αὐτός που αναλύσαμε παραπάνω ἦταν ο λόγος για τον οποίον ο Κύριος «ἔπεσε χαμαί», δέχτηκε εκούσια να ταπεινωθεῖ και να θανατωθεῖ. Τον συγκεκριμένο λόγο μας τον αναλύει διεξοδικότερα και ο Γρηγόριος Επίσκοπος Νύσσης, όταν μας αναφέρει πως, αφού με την παρακοή του πρώτου ανθρώπου ο θάνατος εισήλθε στην ζωή, μονάχα δια της «τελείας μέχρι θανάτου ὑπακοῆς» του νέου Ἀδάμ Ἰησοῦ Χριστοῦ, με τον Σταυρικό του θάνατο και την ἔνδοξή Του Ἀνάσταση, δύναται πλέον και δια παντός να εξαφανιστεῖ⁵⁵².

Με αυτό το, ἀκρῶς αισιόδοξο και ελπιδοφόρο μήνυμα επιλέγουμε να κλείσουμε το παρόν αναστάσιμο κεφάλαιο της εργασίας μας, με το συγκεκριμένο ποίημα που θεωρούμε πως αποτελεί και τον καλύτερο «επίλογο»: Μια διαρκῶς ανοιχτή αναστάσιμη υπόσχεση αἰωνίου ζωῆς· ποίημα με μία καθαρὰ εσχατολογική, τελολογική διάσταση και προοπτική. Μέσα από το σύνολο αὐτῶν των ποιημάτων που παραθέσαμε και επιχειρήσαμε να αναλύσουμε, δείχνει να αποκρυσταλλώνεται ο καθαρὰ ελπιδοφόρος και πλέον αναστάσιμος τρόπος γραφῆς και σκέψης του Κυριακού Χαραλαμπίδη. Από την πρώτη στιγμή της ποιητικής του δημιουργίας μέχρι και σήμερα, τα ἔργα του μοιάζει να τα χαρακτηρίζει ἕνα διαρκές ὄραμα, η προοπτική μιας ἐξ’ ολοκλήρου «καινῆς» βιοτής, μιας καθ’ ὅλα «καινῆς» κτίσεως. Σταθερά προσανατολισμένος προς την «ἀρχαίαν πατρίδα», του, προς την ἐρχόμενη Βασιλεία, βλέπει την ζῶσα ιστορία των γεγονότων του «ιστορικού γίνεσθαι» ως μία πρόκληση, ως ἕνα συνεχές

⁵⁴⁹Κυριακού Χαραλαμπίδη, *Ἡλίου και Σελήνης Ἄλως Ποιήματα*, ὁ. π., σ. 74.

⁵⁵⁰Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π., σ. 153.

⁵⁵¹Ο. π.

⁵⁵²Γρηγόριου Νύσσης, *Ἀντιρρητικός προς τὰ περί Ἀπολλιναρίου*, 21 PG 45, 1165B. Πρβλ. Νικόλαου Π. Βασιλειάδη, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, ὁ. π., σ. 142.

κίνητρο, και αυτό γιατί προσδοκά σταθερά και «εγκάρδια» την επιστροφή στην «Πρώτη Πηγή του», στην Ουράνια πόλη του. Η συνεχόμενη προσδοκία, η απαντοχή και η ελπίδα του εν λόγω οράματος, είναι ακριβώς εκείνη που τον κάνει να αναζητά κάθε φορά την «λυτρωτική μετα-ιστορική παρέμβαση» του Θεού μέσα στην ιστορία και την κτίση, η οποία, σύμφωνα πάντα με τις βασικές Δογματικές αλήθειες της Ορθοδόξου Εκκλησίας μας, «προμηγύει τά έρχόμενα να συμβούν»⁵⁵³.

⁵⁵³Βασίλειου Α. Τσίγκου, *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, ό. π, σ. 447.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας μας, έτσι όπως αδρομερώς την παρουσιάσαμε, ήταν διττός: Αφενός επιχειρήσαμε να παρουσιάσουμε στους αναγνώστες μας, μέσα από το μακροσκελές έργο του, έναν από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους ποιητές του καιρού μας, τον Κύπριο ποιητή Κυριάκο Χαραλαμπίδη, εξερευνώντας παράλληλα μία πτυχή του, την θεολογική-πνευματική, που μέχρι σήμερα δεν είχε τύχει της πρέουσας προσοχής από τους περισσότερους μελετητές του. Αφετέρου, επιδιώξαμε να αναλύσουμε με όσο πιο εναργή και συνοπτικό τρόπο μπορούσαμε, τρεις από τις πλέον κυρίαρχες έννοιες της ποίησής του, έννοιες που επηρέασαν τον τρόπο γραφής και σκέψης του και αποτέλεσαν τον ακρωγόνιαίο λίθο της έμπνευσης και της όλης του εν γένει διαδρομής.

Ήταν βαθιά επιθυμία και χρέος μας, να φέρουμε στο φως και να προσπαθήσουμε να αναλύσουμε, -ίσως για πρώτη φορά τόσο οργανωμένα και συστηματικά - τρεις από τις πιο βαρύνουσας σημασίας θεολογικές έννοιες που διαπερνούν ολόκληρο το ποιητικό έργο του και το κατακλύζουν. Αυτές δεν είναι άλλες από τις έννοιες του πόνου, του θανάτου και της Ανάστασης, έννοιες και οι τρεις, κατά κοινή ομολογία, αναπόσπαστα συνδεδεμένες με την ανεπούλωτη τραγωδία της Κύπρου, μία μόνιμα ανοιχτή πληγή στην καρδιά του ποιητή, που όμως εντός του, με έναν εξόχως σταυροαναστάσιμο τρόπο, μετουσιώνεται σε ευκαιρία επαναπροσδιορισμού, σε μία δυνατότητα ουσιαστικότερης θέασης των πραγμάτων. Ο λόγος για τον οποίον ασχοληθήκαμε με τον συγκεκριμένο ποιητή, ήταν επειδή διείδαμε μέσα από την ποίησή του, ένα τόσο πλούσιο σε νοήματα όσο και υφέρπον και δυσερμήνευτο πνευματικό- θεολογικό υπόβαθρο που, εξαιτίας ακριβώς της μεγάλης δυσκολίας της ερμηνείας του, ελάχιστοι είχαν προσπαθήσει έως τώρα να το καταστήσουν στον αναγνώστη τόσο εύληπτο και κατανοητό. Μέσα από τις αναρίθμητες θλίψεις που βίωσε, τόσο ο ίδιος προσωπικά όσο και ολόκληρο το νησί του, μέσα από την τόσο βίαιη απώλεια της πολυαγαπημένης πατρίδας του, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης κατάφερε να διαμορφώσει και να σφυρηλατήσει τον χαρακτήρα του, να του προσδώσει όλα εκείνα τα πνευματικά εφόδια για την περαιτέρω ζωή του. Κατάφερε να αποτελεί έναν από τους ποιητές που, εξαιτίας ακριβώς του πολυτάραχου βίου του, έμαθε να βλέπει και να ερμηνεύει τα πάντα μέσα από το δικό του πρίσμα, τον δικό του «οφθαλμό», μη μένοντας στην επιφάνεια και τη στείρα φαινομενικότητα των γύρω του πραγμάτων.

Αρχική επιδίωξή μας ήταν να εισαγάγουμε τον αναγνώστη σταδιακά, τόσο στη σκέψη του πολυγραφότατου αυτού ποιητή, όσο και στον τρόπο που ο ίδιος αντιλαμβάνεται και προσλαμβάνει την τέχνη του. Έτσι, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας, ασχοληθήκαμε με το να ανιχνεύσουμε το γενικότερο

λογοτεχνικό κλίμα το οποίο αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για εκείνον, τις κυρίαρχες τάσεις της ελληνικής και ευρύτερης ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας που ανιχνεύονται εναργώς στο έργο του. Προσπαθήσαμε, παρουσιάζοντας συνοπτικά τους κυριότερους λογοτέχνες, Έλληνες και ξένους, με τους οποίους διαδραστικά «συνομίλησε» ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης στην ποιητική του πορεία, να εντοπίσουμε το κεντρικό στίγμα της έμπνευσής του, την «αστείρευτη πηγή» του πλούτου των ιδεών του.

Παρατηρήσαμε πως, ανδρωμένος μέσα στη λεγόμενη «γενιά του '60» ή στην κατά πολλούς και «γενιά της ανεξαρτησίας», σε μία γενιά που επεδίωκε κατά κανόνα να προσεγγίσει από διαφορετική σκοπιά τα τραγικά αδιέξοδα και τα όποια πολιτικοκοινωνικά θέματα του σύγχρονου ανθρώπου, ο γεννημένος το 1940 ποιητής, απελευθερωμένος από την παραδοσιακή μετρική και εισάγοντας στο έργο του τα καινοφανή στοιχεία της αυξημένης δραματικότητας και της μυθικής μεθόδου, καταφέρνει να ασχοληθεί σε βάθος με τις έννοιες με τις οποίες καταπιάνεται, διευρύνοντάς τες σε έναν υπερτοπικό, οικουμενικό ορίζοντα. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, ένας άοκνος, συνετός και ακούραστος εργάτης της τέχνης του, δείχνει να αφομοιώνει τα περισσότερα από τα στοιχεία της εν λόγω ποιητικής γενιάς, όπως και κάθε άλλης «αξιοπρόσεκτης» λογοτεχνικής τάσης, οποιασδήποτε περιόδου. Τόσο το διαρκές ονειρικό στοιχείο, όσο και ο έντονος εικονισμός, και τα δύο βασικά στοιχεία της λογοτεχνικής τάσης του Υπερρεαλισμού, διαποτίζουν από την αρχή έως το τέλος το έργο του⁵⁵⁴. Εντός της ποίησής του, διαφαίνονται επίσης έντονα στοιχεία και άλλων ποικίλων λογοτεχνικών ρευμάτων και τάσεων, όπως του Παρνασσισμού, (με κύρια χαρακτηριστικά την στροφή του προς την κλασική αρχαιότητα και την πρόσληψη θεμάτων από τον μύθο και την ιστορία) και του Συμβολισμού (με κυριότερα χαρακτηριστικά το έντονο μουσικιστικό στοιχείο, και τον άκρατο λυρισμό)⁵⁵⁵. «Συνομιλεί» διαρκώς στο έργο του με ποιητές, τόσο Έλληνες, όσο και ξένους: Παπατσώνης, Σικελιανός, Σεφέρης, Σολωμός, Ελύτης, Καβάφης, Εμπειρίκος, αλλά και T. S. Eliot, Dante, Rimbaud, αποτελούν τους κυριότερους εξ'αυτών.

Στη συνέχεια ιχνηλατήσαμε το μέχρι στιγμής σύνολο των ποιητικών συλλογών του, προκειμένου να καταστήσουμε εμφανή στον αναγνώστη της παρούσας εργασίας μας τα εξελικτικά στάδια που αυτό πέρασε μέσα στα χρόνια. Θεωρούμε ωστόσο απαραίτητο, για μία ακόμη φορά να επαναλάβουμε πως το όλο πεδίο μελέτης μας, το γενικότερο πλαίσιο εντός του οποίου αποκλειστικά κινηθήκαμε, αποτέλεσαν οι συλλογές από την *Πρώτη Πηγή* του (1961) μέχρι και την τελευταία του συλλογή *Ήλιου και Σελήνης Άλως* (2017). Αυτές μάλιστα, παρατηρήσαμε πως αποτελούν μία από τις πλέον αντιπροσωπευτικές καταθέσεις όχι μονάχα της Κυπριακής, αλλά και της ευρύτερης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας,

⁵⁵⁴Γιώργου Κεχαγιόγλου-Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 558.

⁵⁵⁵Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, ό. π., σ. 190.

κάτι που με απόλυτη σαφήνεια επισημάναμε. Εντοπίσαμε τις σταδιακές εξελικτικές αλλαγές του κατά τη διάρκεια όλων των έως τώρα έργων του, αλλαγές που είδαμε να έχουν βαθύτατα επηρεάσει τόσο τον ίδιο, όσο και τον τρόπο γραφής και σκέψης του, δίδοντάς του τη δυνατότητα να ωριμάσει και να μεστώσει στο χρόνο, προσθέτοντας κάθε τόσο και μία ψηφίδα στον σημερινό χαρακτήρα της ποίησής του, καθώς μέσα από το σύνολο των συλλογών του προσλάμβανε σταδιακά στον τρόπο γραφής του όλο και περισσότερα στοιχεία, όπως για παράδειγμα αυτό της *Μεθιστορίας*. Το ύφος του, οι λέξεις, η γλώσσα του, ακολουθώντας την πορεία του ίδιου μέσα στον χρόνο, διαρκώς μεταλλάσσονται και εμπλουτίζονται, φτάνοντας αρμονικά στο πολυσχιδές αμάλγαμα της σημερινής του εικόνας. Μέσα από την γενικότερη αναψηλάφηση του έργου του, εντοπίσαμε ανάγλυφο ένα γεγονός ορόσημο για τον ποιητή, που έμελλε να τον σημαδέψει σε ολόκληρη την περαιτέρω ποιητική πορεία του, την αβάστακτη και ανείπωτη για εκείνον τραγωδία της Κύπρου. Ο συνεχής πόνος, η καθημερινή οδύνη, ο βαθύς στεναγμός για την απωλεσθείσα «παμπόθητη» πόλη του, την δική του «άνω Ιερουσαλήμ», θα αποτελέσει την πηγή και το κίνητρο πολλών από τις συλλογές του. Εδώ όμως είναι που ακριβώς θα εντοπιστεί και η μεγαλύτερη διαφορά του εν λόγω ποιητή με τους περισσότερους ομοτέχνους του· εκείνος, μη αρκούμενος στην απελπιστική αποτύπωση της σκληρής πραγματικότητας, επιχειρεί μέσα από την, γεμάτη ελπίδα, μεθιστορική υπέρβαση της ιστορίας να τις υπερκεράσει, «ανασυστήνοντας» ουσιαστικά τον πολύπαθο τόπο του.

Στη συνέχεια επιχειρήσαμε να εξετάσουμε σε γενικές γραμμές τον τρόπο με τον οποίον ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης εκφέρει τον ποιητικό του λόγο, επιθυμώντας να ανιχνεύσουμε κατά πόσο αυτός ο τρόπος έχει θεολογικό και πολύ περισσότερο σταυροαναστάσιμο υπόβαθρο. Προσπαθήσαμε δηλαδή εν ολίγοις, να εντοπίσουμε τα σημεία στα οποία ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης μέσω της ποίησής του εκφέρει λόγο θεολογικό, αποζητά με πάθος τον «δημιουργό» του, την *Πρώτη Πηγή* του, τη λύτρωση και Σωτηρία του. Παρατηρήσαμε πως, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης είναι ένας ποιητής που σχεδόν σε κάθε του συλλογή ιδιότυπα θεολογεί, διατρανώνοντας έτσι με κάθε τρόπο τη βαθιά του πεποίθηση πως η υψηλή θεολογία δε δύναται με κανέναν άλλον τρόπο να διατυπωθεί, παρά μονάχα ποιητικά⁵⁵⁶. θεωρεί την ποίηση ως την ύψιστη μορφή τέχνης που εξυψώνει τον άνθρωπο πέρα από τον κοσμικό χωροχρόνο, αναζητά συνεχώς τον βαθύτερο λόγο, την «πυρηνική» αξία εννοιών, λέξεων και νοημάτων. Βλέπει την ποίηση καθαρά ως έναν «καθρέπτη», μέσω του οποίου ο βαθιά πεπαιδευμένος άνθρωπος θα μπορέσει να «επέμβει στο κενό μεταξύ ουρανού και γής», ως μία σαφή τελετουργική πράξη που σκοπό έχει να επαναφέρει τον πεπτωκότα άνθρωπο στην πρωταρχική του ιερότητα.

Εισερχόμενοι κι εμείς μαζί με τον αναγνώστη στο κεντρικό θέμα της εργασίας μας, προχωρήσαμε στην επισκόπηση των εννοιών του πόνου, του

⁵⁵⁶Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π., σ. 13.

θανάτου και της Ανάστασης, όπως ακριβώς τις ανιχνεύσαμε στις ποιητικές συλλογές του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, όπως ακριβώς και ο ίδιος τις βίωσε. Αρχικά εξετάσαμε την έννοια του πόνου στο έργο του Κύπριου ποιητή και πιο συγκεκριμένα τον τρόπο πρόσληψης αυτού ως «τύχη αγαθή», ως την ύψιστη μορφή «ευεργεσίας» και παιδαγωγίας, η οποία δύναται, υπό προϋποθέσεις βέβαια, να τον βοηθήσει στην απόκτηση και τον προσπορισμό πλείστων ωφελημάτων και αρετών στη ζωή του. «Τύχη αγαθή γεννήθηκα σε χώρα υπό κατοχήν», θα δηλώσει ο ίδιος, κάτι που έμελε να γίνει και ένα από τα κεντρικότερα μοτίβα της σκέψης του. Για εκείνον «η χαρά ύποκρύπτει τον πόνο, είναι γέννημα τοῦ ἴδιου τοῦ πόνου»⁵⁵⁷. «ὁ μέγιστος πόνος και το μέγιστο σκότος δύναται να είναι ἀκριβῶς οἱ ἀφορμές για τη μέγιστη ἀποκάλυψη τῆς παραμυθίας, τῆς χάριτος και τοῦ φωτός»⁵⁵⁸. Σύμφωνα πάντα με τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, αυτός είναι που κρατάει ξύπνια τη συνείδηση μπροστά στην άγρυπνη απειλή του γείτονα, ο ανείπωτος πόνος, ο «λατρεμένος» για τον ποιητή θρήνος⁵⁵⁹.

Ο κάθε άνθρωπος λοιπόν που επιδιώκει την πνευματική του σωτηρία οφείλει, κατά τον ίδιο, όχι μόνο να μην αποτρέπει την ψυχή του από τον πόνο και τις δοκιμασίες, αλλά και να αποζητά με πάθος και καθ' ολοκληρίαν να τις βιώνει, εάν του παρουσιάζονται στη πορεία του. «Ὁ Θεός να μᾶς φυλάγει να εἴμαστε οἱ λυπημένοι», θα δηλώσει και πάλι⁵⁶⁰, γιατί πολύ απλά, για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, «ἢ ὦρα τοῦ θριάμβου, εἶναι ὑποτελής στον πόνο, το μαρτύριο και τη σταύρωση»⁵⁶¹. Παρατηρήσαμε όμως πως στο έργο του Κύπριου ποιητή ο πόνος λαμβάνει και μίαν ἄλλη διάσταση, η οποία μάλιστα τις περισσότερες φορές είναι προγενέστερη της πρώτης, γίνεται απαραίτητη προϋπόθεση αυτής: Ο πόνος δηλαδή για εκείνον, προκειμένου να αποτελέσει «τύχη αγαθή» στη ζωή του κάθε ανθρώπου, στοιχείο απόκτησης πλήθους ευεργετημάτων και αρετών, οφείλει να βιωθεί αρχικά ως η πλέον άμεση δυνατότητα λύτρωσης και εξαγνισμού από τη φθορά, ως η ύψιστη ευκαιρία ταπείνωσης. Για να οικοδομήσει με λίγα λόγια, ο κάθε άνθρωπος τις απαραίτητες για τη ζωή του αρετές, οφείλει πρώτα να περάσει μέσα από το «καμίνι» των θλίψεων και του πόνου, να φτάσει στα ακρότατα επίπεδα ταπεινώσεως και καθαρισμού.

Στη συνέχεια εξετάσαμε τον τρόπο που ο Κύπριος ποιητής αντιμετωπίζει στο σύνολο των ποιητικών έργων του τον «έσχατο εχθρό του ανθρώπου», τον θάνατο. Παρατηρήσαμε πως σε όλη τη διάρκεια της ποιητικής του πορείας, παραμένει σταθερός αρνητής του, δείχνει συνεχώς να τον χλευάζει και να τον περιφρονεί, εκφράζοντας παράλληλα την έντονη αντίθεσή του ενάντια στη ματαιότητα των εγκοσμίων. Ο θάνατος για εκείνον μοιάζει να μην υφίσταται ως απειλή, μοιάζει να έχει χάσει πλέον την κυριαρχική του δύναμη και ισχύ. Έχοντας

⁵⁵⁷Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π, σ. 251.

⁵⁵⁸Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Α' Τόμος, ό. π, σ. 145

⁵⁵⁹Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ιστός*, Β' Τόμος, ό. π, σ. 33.

⁵⁶⁰Ό. π, σ. 29.

⁵⁶¹Ό. π, σ. 33.

στα χέρια του ένα πολύ σημαντικό «όπλο», την ποίηση, ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης αποφασίζει αγέρωχα να «αναμετρηθεί» με αυτόν τον σταθερό εχθρό του, και εν γένει με την περατότητα, την φθαρτότητα των εγκοσμίων. Προχωρά με ευψυχία και θάρρος απέναντι στον «εχθρό της ζωής», γιατί απλούστατα γνωρίζει πολύ καλά πως ο σωματικός θάνατος έχει πλέον μετατραπεί στον φορέα «μιας μυστικής αλήθειας», σε μία μυστική οδό μετάβασης προς μία ζωή αληθινή και ουσιαστική, προς την «Οντως Ζωή»⁵⁶².

Δηλώνοντας με emphaticό τρόπο μέσω των ποιημάτων του πως «διά τοῦ θανάτου θανατώνεται ἡ ἁμαρτία, πατεῖται πλέον αὐτή ἡ ἴδια ἡ οὐσία του»⁵⁶³, τον παρακολουθούμε να πορεύεται «αὐτοπροαιρέτως» προς αυτόν, έχοντας πάντα στραμμένο το βλέμμα του στην *Πρώτη Πηγή* του, στον δικό του παράδεισο. Εξετάζοντας λοιπόν, την ὅλη στάση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη απέναντι στον «έσχατο», τον κραταῖο αυτό εχθρό του ανθρώπου τον θάνατο, εντοπίσαμε στο ποιητικό ἔργο του τη μοναδική για εκείνον δύναμη που μπορεί να τον εκμηδενίσει, ολοκληρωτικά να τον καταπατήσει· και αυτή η δύναμη δεν είναι ἄλλη ἀπὸ την Ἀγάπη· αυτή θεωρεί ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης πως μπορεί να νικήσει ὀλοσχερώς τον θάνατο, και μάλιστα στην υπέρτατη μορφή της, την ἰλαστήρια, την αυτοθυσιαστική.

Παρατηρήσαμε, μέσα ἀπὸ τις ποιητικές συλλογές του, πως για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη «ἡ θυσία υπερβαίνει τον θάνατο, ἡ ἀγάπη στολίζει την ζωή»⁵⁶⁴. Η ἔννοια της ουσιαστικής κατάργησης του θανάτου για εκείνον, αποκρυσταλλώνεται στο πρόσωπο του «πλησίον», στην κοινωνία μαζί του. Πάντα θεωρούσε και συνεχίζει μέχρι και σήμερα να θεωρεί πως «ο ἄνθρωπος πορεύεται σε συνάρτηση με τους ἄλλους, ἡ δε προσωπική μας ἱστορία δε θα εἶχε ἀξία χωρίς την αἴσθηση της ψυχικής ἀλληλοπεριχώρησης ἀνθρώπινων υπάρξεων που συμπυκνώνουν, εν εἶδει συμβόλου, την ἀπεριόριστη ἔννοια του πλησίον»⁵⁶⁵. ο ἄνθρωπος στην πραγματικότητα δεν ὑπάρχει χωρίς ἕναν ἄλλον ἄνθρωπο δίπλα του· εἶναι ἕνα δημιούργημα που διαρκῶς ετεροπροσδιορίζεται, υφίσταται μονάχα σε ἀγαπητική κοινωνία με τον «ἕτερο», τον «ἄλλο». Μέσα στο ἔργο του Κύπριου ποιητή, εἶδαμε να διαφαίνεται καθαρά ἡ ἀποψή του πως, «εἴμαστε πλασμένοι ἀπὸ τὰ πράγματα που γνωρίσαμε, ἀπὸ ὅσα βρήκαμε στον δρόμο μας και μας χαράζουν, κυρίως εκείνα που ἀκυρώνουν τον θάνατο μέσα μας»⁵⁶⁶. Η πράξη της ἀγάπης, δηλαδή ἡ πράξη της πλήρους και ὀριστικής ἀπαρνήσεως των φθαρτῶν, ἐπιγείων πραγμάτων και ἡ ουσιαστική ἔνωσή μας με τον «ἄλλον», εἶναι αὐτή που κατά τον ποιητή ἀθανατίζει τον ἄνθρωπο «εἰς τους αἰῶνες».

Στο τέταρτο και τελευταῖο κεφάλαιο της εργασίας μας, ἐπιχειρήσαμε να ἐξετάσουμε τον λόγο για τον ὁποῖο το ποιητικό ἔργο του Κυριάκου Χαραλαμπίδη στο σύνολό του διαπνέεται ἀπὸ ἕνα γενικότερο αἰσθημα αἰσιοδοξίας και

⁵⁶²Ο. π, σ. 126.

⁵⁶³Ο. π.

⁵⁶⁴Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρός Ἰστός*, Α' Τόμος, ὁ. π, σ. 307.

⁵⁶⁵Ο. π, σ. 12.

⁵⁶⁶Ο. π, σ. 122.

ανοιχτότητας. Έτσι, μέσα από ένα άκρως αντιπροσωπευτικό δείγμα ποιημάτων του, παρατηρήσαμε την καθαρά αναστάσιμη προοπτική που αυτά ενέχουν. Το σύνολο των ποιημάτων του διακατέχεται από ένα πνεύμα συνεχόμενης ελπίδας και προσδοκίας, έναν «μύχιο», ακατάλυτο πόθο ζωής αιωνίου, ξένης προς τον εδώ φθαρτό και μάταιο κόσμο. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, προσβλέπει διαρκώς σε μία πέραν του τάφου ζωή, στην οποία και θα επέλθει η πλήρης και οριστική δικαίωση των χιλιάδων νεκρών του τόπου του, η οριστική αποκατάσταση του καθημαγμένου λαού του. «Αίσθάνομαι κάτι μέσα μου να μ' έξωθει στην πρωταρχή τῆς ζωῆς, στη ρίζα τῶν πραγμάτων, σε κείνο πού σε γλώσσα θεολογική θ' ἀποκαλούσαμε «ἀρχαῖον κάλλος», θα δηλώσει χαρακτηριστικά⁵⁶⁷. Πιστεύει ακράδαντα πως, «μονάχα μέσα ἀπό τ' ὄνειρο, μέσα ἀπό την ἔλλειψη και τη λαχτάρα λαμπυρίζει το φῶς μιᾶς ἄλλης πραγματικότητας», μιάς καινῆς θέασης των απτῶν πραγμάτων⁵⁶⁸.

Επιχειρώντας, τέλος, να ιχνηλατήσουμε κι εμείς μαζί με τον ίδιο τον ποιητή την ὅλη εσχατολογική διάσταση και πορεία του έργου του, εντοπίσαμε αυτή τη σταθερή και ακλόνητη πίστη του για «καινή ζωή» και Ανάσταση να συνοψίζεται στον ρηξικέλευθο για τα ποιητικά δεδομένα ὄρο της «Μεθιστορίας» του. Διαπιστώσαμε, πως ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης με την ιδιότυπη χρήση αυτού του ὄρου, επιχειρεί να υπερβεί τα ὅποια δυσάρεστα γεγονότα επισυμβαίνουν στο «εδῶ και τώρα», δυσάρεστα γεγονότα που του προκαλούν ανύποτη οδύνη και πόνο, ὄχι ἀπλά να τα ξεχάσει ἢ να τα ἀποθήσει. Επιθυμεί διακαῶς μία ἱστορία μετά την ἱστορία, μία εσχατολογική πορεία προς τη πλήρωση και τελείωση της ἱστορίας, την οριστική νίκη της ζωῆς ἐναντι του θανάτου. Σκοπός της ποιήσεώς του, ὅπως θα δηλώσει και ο ἴδιος, είναι «να ξανακοιτάξει την ἱστορία και ν' ἀπονεύμει δικαιοσύνη στα πλάσματα τοῦ Θεοῦ»⁵⁶⁹. Αυτό ακριβῶς το γεγονός είναι που εντοπίσαμε σε πλήθος ποιημάτων του, αυτή του τη συνεχή προσπάθεια για μία μετα-ἱστορία, για μία «εισχώρηση» του ἱεροῦ μύθου ἐντὸς της συμβατικής ἱστορίας και συνέχιση πέραν αυτής.

Ο τρόπος με τον οποίον ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης αντιλαμβάνεται τις τρεις αυτές ἔννοιες του πόνου, του θανάτου και της Ανάστασης, τις οποίες, στην παρούσα εργασία προσπαθήσαμε ὅσο πιο περιγραφικά γινόταν να αποτυπώσουμε, δείχνει να ομοιάζει με τον τρόπο που αυτές προσεγγίζονται ἀπὸ την Ἱερά Παράδοση της Ορθοδόξου Ανατολικῆς Εκκλησίας και τη δογματική διδασκαλία Αυτῆς, να ἔχει μία βαθιά πνευματική, Ορθόδοξα θεολογική διάσταση. Γνωρίζουμε πως, σύμφωνα με την Δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Εκκλησίας, ο πόνος, αν και ἀποτελεῖ για τους ἀνθρώπους μέγα σκάνδαλο και ἄμεσο ἀτόκο της αμαρτίας, την θεληματική δηλαδή πράξη αυτονόμησης ἀπὸ την πηγὴ της ζωῆς τους, εφόσον βιωθεῖ και νοηματοδοτηθεῖ «ἐν Χριστῷ», μπορεί να γίνει πρόξενος για ἐκείνους πλήθους ἀρετῶν και ὠφελειῶν. Πρώτος ἦταν ο ἴδιος ο Χριστὸς που δίδαξε πως ο πόνος και οι θλίψεις ἀποτελοῦν για τον

⁵⁶⁷Ο. π, σ. 306.

⁵⁶⁸Κυριάκου Χαραλαμπίδη, *Ολισθηρὸς Ἰστός*, Β' Τόμος, ὁ. π, σ. 33.

⁵⁶⁹Ο. π, σ. 286.

άνθρωπο αφορμή μακαρισμών, όταν χαρακτηρίσει τους πενθούντες «Μακαρίους», ως τους μόνους δηλαδή που πρόκειται στην άλλη ζωή να παρηγορηθούν⁵⁷⁰. Το ότι ο πόνος και οι θλίψεις στην σταυροαναστάσιμη βιωτή, έχουν μετατραπεί σε αφορμή καυχημάτων, μας το καθιστά απόλυτα σαφές με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο και ο Απόστολος των εθνών Παύλος στο πέμπτο κεφάλαιο της προς Ρωμαίους επιστολής του· στο συγκεκριμένο χωρίο μας γίνεται γνωστό πως οι Χριστιανοί καυχώνται και για τις θλίψεις, αφού γνωρίζουν ότι η θλίψη παράγει πλήθος αρετών, όπως την υπομονή, τον δοκιμασμένο χαρακτήρα, την ελπίδα στον Θεό⁵⁷¹.

Κατά ακόλουθο τρόπο και οι περισσότεροι από τους Πατέρες της Εκκλησίας επισημαίνουν τον πόνο και τις θλίψεις ως κάτι από το οποίο, υπό τις κατάλληλες βεβαίως προϋποθέσεις, ο άνθρωπος δύναται να αντλήσει μέγιστες αρετές και οφέλη. Σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Δαμασκηνό, οι διάφορες θλίψεις και συμφορές που αισθανόμαστε εμείς οι άνθρωποι ως πόνος, στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο παρά αγαθές, γιατί πολύ απλά, σ' αυτούς που καταλαβαίνουν, γίνονται πρόξενοι επιστροφής και σωτηρίας⁵⁷². Ο πόνος, (όπως και ο θάνατος), αποτελεί και κατά τον Ιερό Χρυσόστομο ανείπωτη ευεργεσία του φιλεύσπλαχνου Θεού προς τον εκπεσόντα άνθρωπο. Με τον πόνο ο άνθρωπος παιδαγωγείται, παρακινείται σε διαρκή εγρήγορση. Μέσω αυτού, νικάται το πάθος της φιλαυτίας και του εγωϊσμού, αναδύεται η μοναδική αλήθεια του προσώπου⁵⁷³. Τέλος, όπως με απόλυτη σαφήνεια έχει διατυπωθεί στη διδασκαλία του Άγιου Μάξιμου του Ομολογητή, ο ακούσιος πόνος, δύναται να μετατραπεί εκουσίως σε αρετή, για όποιον βέβαια τον αναλαμβάνει με θάρρος και καθαρά πνευματικά⁵⁷⁴.

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης όμως, αντιμετωπίζει το φαινόμενο του πόνου όχι μονάχα ως «τύχη αγαθή» και ευεργεσία, ως τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο απόκτησης αρετών και αγαθών για τον άνθρωπο, αλλά και ως τη μέγιστη δυνατότητα λύτρωσης και εξαγνισμού εκ της φθοράς, κάτι που επίσης δείχνει άρρηκτα να τον συνδέει με τον Ορθόδοξο τρόπο ζωής, με το Ορθόδοξο βίωμα. Ο πόνος και οι θλίψεις που δοκιμάζει ο άνθρωπος έπειτα από την πτώση του, σύμφωνα με την Δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Εκκλησίας, λογίζονται, κατ' οικονομίαν Θεού πάντα, ως η πλέον έμπρακτη απόδειξη της αγαθότητας, της φιλευσπλαχνίας και της άπειρης αγάπης του Θεού για το εκπεσόν δημιούργημά Του, μια ιδιότυπη γι' αυτό «θεραπευτική αγωγή»⁵⁷⁵. Μέσω του πόνου, δια της απείρου φιλευσπλαχνίας του Πανάγαθου Θεού, του παρέχεται πλέον η δυνατότητα πλήρως να εξιλεωθεί, να λυτρωθεί και να αποκαθαρθεί. Μάλιστα ο

⁵⁷⁰Μαθ.(5:4):«Μακάριοι οί πενθούντες, ὅτι αὐτοί παρακληθήσονται».

⁵⁷¹Ρωμ.(5:3-4): «Ὁὐ μόνον δε, ἀλλά και καυχόμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονήν καταργάσεται, ἡ δε ὑπομονή δοκιμήν, ἡ δε δοκιμή ἐλπίδα».

⁵⁷²Ιω. Δαμασκηνού, *Ἐκδόσις Ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, ὁ. π, σ.414.

⁵⁷³Γεώργιου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική ΙΙ*, ὁ. π, σ. 619.

⁵⁷⁴Άγιου Μάξιμου Ομολογητού, *Περὶ ἀποριῶν-Ιωάννης*, PG 91, 1372D.

⁵⁷⁵Ιω. Χρυσόστομου, *Προς Σταγείριον* 1, 2, PG 47, 427. Πρβλ. Θεόδωρου Ν. Ζήση, *Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ κόσμου κατὰ τον Ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον*, ὁ. π, σ. 119.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, τονίζει χαρακτηριστικά την μέγιστη ωφέλεια που δύναται να έχει ο κάθε άνθρωπος περνώντας από αυτό το καμίνι, όπως ο ίδιος χαρακτηρίζει τις θλίψεις, από αυτή την καθαρτική και εξαγνιστική φωτιά⁵⁷⁶. Αλλά και ο άγιος Μάξιμος Ομολογητής θα τονίσει ότι οι κακοπάθειες της σαρκός καθαρίζουν την ψυχή από την ρυπαρότητα της αμαρτίας⁵⁷⁷.

Εξετάζοντας στη συνέχεια την, επίσης βαθιά θεολογική έννοια του θανάτου στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, εντοπίσαμε και σε αυτό το σημείο στοιχεία Ορθοδόξου πνευματικότητας. Σύμφωνα λοιπόν με την Δογματική διδασκαλία και την Ιερά Παράδοση της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, ο Θεός ως Φιλεύσπλαχνος και Πανοικτίμων έστειλε στον κόσμο τον Μονογενή του Υιό, όχι για να μας συμφιλιώσει με τον θάνατο, όπως οι περισσότεροι λανθασμένα θεωρούν, ούτε για να απομακρύνει με τρόπο «μαγικό» από την ανθρωπότητα τον φόβο του θανάτου. Χριστιανισμός δεν σημαίνει συμφιλίωση με τον θάνατο, μα ολοκληρωτική αποκάλυψη και ουσιαστική κατατρόπωση αυτού⁵⁷⁸. Η παρουσία του Χριστού στον κόσμο και η έμπρακτη απόδειξη της ιλαστήριας αγάπης του προς όλους εμάς, έδειξε πως δε θα πρέπει πλέον να τον φοβόμαστε, παρά μόνο να τον αντιμετωπίζουμε με ευψυχία και θάρρος, ως ένα ταξίδι, μία απλή κοίμηση.

Με αυτόν τον, απολύτως Ορθόδοξο τρόπο διαπιστώσαμε πώς αντιμετωπίζει σε ολόκληρο το ποιητικό έργο του και ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης τον θάνατο· σε αυτό το πνεύμα κινείται η όλη κοσμοθεωρία του, στο πνεύμα ακριβώς της διδασκαλίας των Άγιων και Θεοφόρων Πατέρων της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας⁵⁷⁹. Διαπιστώσαμε πως, για τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, ο μοναδικός τρόπος για να νικηθεί και μάλιστα να κατατροπωθεί ο θάνατος, είναι ο δρόμος της αγάπης, της αλληλοπεριχώρισης των ανθρώπων, της (αυτό)θυσιαστικής πράξης προς τον πλησίον. Μονάχα έτσι, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο τον ποιητή, δύναται να σκυλευθεί το άνδρο του «έσχατου εχθρού» του

⁵⁷⁶Ιω. Χρυσόστομος, *Λόγος εις τον παραλυτικόν διά τής στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ παρά τῷ Ἰωάννῃ κείμενος και περί τής τοῦ Υἱοῦ προς τον Πατέρα ἰσότητος*, 2, PG51, 50.

⁵⁷⁷Άγιου Μάξιμου Ομολογητού, *Κεφάλαια θεολογικά-οικονομικά, Ἐκατοντάς πρώτη, 19, PG 90, 1188B. «Σαρκός δυσπάθεια τῶν κατά ψυχήν ἐστι ρυπτική μολυσμῶν».*

⁵⁷⁸Alexander Schmemmann, *Ἐσχατος ἐχθρός καταργεῖται ὁ θάνατος, ὁ. π. σ. 119.*

⁵⁷⁹Χαρακτηριστική εδώ είναι η αναφορά του Μεγάλου Βασιλείου σε μία επιστολή του, όταν παρηγορεί με τα παρακάτω λόγια: «Μη λησμονεῖς ὅμως ὅτι τον ἀγαπητό σου δεν τον κατέκρυψε ἡ γῆ, ἀλλά τον ὑποδέχθηκε ὁ οὐρανός. Τον μετέστησε ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος οἰκονομεῖ πάνσοφα τῆ ζωὴ μας». Στην ομιλία του εἰς τον μάρτυρα Βαρλαάμ, θα αναφέρει ἐπίσης πως για τους δικαίους πλέον ο θάνατος μετὰ Χριστόν εἶναι ἀπλᾶ «ἓνα ταξίδι, προς εὐτυχέστερη και μακαριώτερη ζωὴ». Ο ἱερός Χρυσόστομος στην *Εἰς Γένεσιν ομιλία* του, θα αναφέρει πως, «ἐπειδὴ ὁ θάνατος καταργήθηκε και ἔγινε πλέον ὕπνος και ἡ τελευτή κοίμηση· ἐπειδὴ ἔχουμε τὴν βέβαιη ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως, ἀφοῦ μετοικοῦμε, μεταβαίνουμε ἀπὸ τὴ μία ζωὴ στην ἄλλη εἴμαστε εἰρηνικοί και αἰσιόδοξοι. Ἀγαλλόμεθα και εὐφραινόμεθα· προσθέτοντας ἐπίσης πως, γίνεται ἀπεῖρος μεγαλύτερη ἡ χαρὰ τους ἀπὸ τὴ στιγμή που γνωρίζουν πως ἡ μετᾶθεσή τους δεν γίνεται ἀπλῶς ἀπὸ «ζωῆς εἰς ζωὴν», ἀλλὰ μεταπηδοῦν «ἀπὸ τῆς χειρόνος ἐπὶ τὴν βελτίονα, ἀπὸ τῆς προσκαίρου ἐπὶ τὴν αἰώνιον, ἀπὸ τῆς ἐπιγείου εἰς τὴν ἐπουράνιον».

ανθρώπου, κάτι που δείχνει να «συμφωνεί» πλήρως τόσο με την Δογματική διδασκαλία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, όσο και με την Ιερά παράδοση αυτής. Ο ευαγγελιστής Ιωάννης, στο τρίτο κεφάλαιο της πρώτης επιστολής Του, αναφέρει για τους ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ζῶντες: «... ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς· ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν μένει ἐν τῷ θανάτῳ»⁵⁸⁰. «Ἡ ἀγάπη, ὡς ἡ μοναδικὴ πηγὴ κάθε κίνησης καὶ ζωῆς, νικάει τὸν θάνατο», σύμφωνα με τὸν Χρῆστο Γιανναρά: «Θάνατος δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ που ὑπάρχει ἡ ἀγάπη, ἐκεῖ που ὑπάρχει ζωὴ. Για νὰ υπάρξει ὅμως ζωὴ, ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι νὰ λειτουργήσῃ ὡς ἀγάπη, ὡς κοινωνία προσώπων. Σε διαφορετικὴ περίπτωσι ἀποτυγχάνει ὡς πρὸς τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς, καὶ τότε ὁ θάνατος φανερώνεται ὡς ἡ ἐσχατὴ συνέπεια τῆς ἐπαναστατημένης ἐλευθερίας»⁵⁸¹. Ὁ Κυριάκος Χαραλαμπίδης, πιστεύει πὼς μόνο με τὴν ἀγάπη, με τὴν ολοκληρωτικὴ δηλαδὴ, θεληματικὴ (αὐτό)προσφορὰ στὸν πλησίον, μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος νὰ νικήσῃ τὸν θάνατο, ἀποψη που δείχνει νὰ συμπίπτει με αὐτὸν ακριβῶς τὸν «ορισμὸ» τῆς Ἀγάπης τοῦ Π. Δημήτριου Στανιλοάε στὸ ἔργο του *Ὁ Θεὸς εἶναι Ἀγάπη*.

Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Κυριάκου Χαραλαμπίδη στὸ σύνολό του δείχνει νὰ συμβαδίζει, ἀν ὄχι νὰ ταυτίζεται με τὸ κεντρικότερο Δόγμα τῆς χριστιανοσύνης, με τὴ βαθιὰ πίστη τῆς Ορθοδόξου Καθολικῆς Εκκλησίας γιὰ τὴν τελικὴ καθολικὴ Ἀνάστασις ὅλων τῶν νεκρῶν σωμάτων. Τὸ διαπερνᾷ ολόκληρο ὁ διαρκῆς, φλέγων καὶ καταλυτικὸς γι' αὐτὸν πόθος γιὰ «καινὴ ζωὴ», γιὰ ἀνακαίνισι καὶ ἐπαναπροσδιορισμὸ τῶν πάντων, γιὰ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ὅπου, με τὴν παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου «θα ἀναστῶσι πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ νεκροί»⁵⁸². Ὁ Κυριάκος Χαραλαμπίδης ὅμως, γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἐν τέλει ἐντὸς τοῦ ποιητικοῦ τοῦ ἔργου τὸ σκοπὸ τοῦ αὐτοῦ, παρατηρήσαμε πὼς χρησιμοποιεῖ ἓναν ποιητικὰ ρηζικέλευθο ὄρο, αὐτὸν τῆς *Μεθιστορίας*. Ἐναν ὄρο που ἔχει χρησιμοποιηθεῖ καὶ ἀπὸ τὸν Παῦλο Εὐδοκίμοφ, ὅταν καὶ, στὸ ἔργο του *Ἡ Ὁρθοδοξία*, ἀναφέρει πὼς ἡ ἱστορία ορίζεται καὶ ἀπὸ στοιχεῖα που, πολλοὶ «ἐν τῷ κόσμῳ», θα χαρακτήριζαν καὶ ὡς στοιχεῖα «μὴ ἱστορικά». Ὅπως ακριβῶς καὶ ὁ ἴδιος σημειώνει, «Ἡ ἱστορία δὲν εἶναι αὐτόνομη, ἔχει τὴν ἐδεμικὴ προϊστορία τῆς καὶ θα ἔχη στὴν Βασιλείᾳ τὴν μεθιστορία τῆς»⁵⁸³. Ἡ πρώτη, περνώντας ἀπὸ τὴν ἱστορία, τελειώνεται καὶ πληροῦται στὴν δευτέρη. «Ἐν Χριστῷ», ολόκληρη ἡ ἔκτασι τῆς ἱστορίας προσανατολίζεται πρὸς τὴ Βασιλείᾳ⁵⁸⁴, θα τόνισι χαρακτηριστικά.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰ παραπάνω, οδηγούμαστε εὐκόλα στὸ συμπέρασμα πὼς, ὁ Κυριάκος Χαραλαμπίδης εἶναι ἓνας ποιητῆς που διαπνέεται βαθιὰ ἀπὸ τὸν Χριστοκεντρικὸ καὶ διὰ τὸν Ορθόδοξο τρόπο σκέψης. Τὸ ἔργο του κυριαρχεῖται κεντρικά ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς σταυροαναστάσιμης βιωτῆς, καθὼς νοηματοδοτεῖ τὶς ἐννοιες τοῦ πόνου, τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀνάστασις, ὅπως ὁ κάθε ἄνθρωπος που

⁵⁸⁰ Α' Ἰω.(3:14).

⁵⁸¹ Χρήστου Γιανναρά, *Ἀλφαβητὰρι τῆς Πίστης*, ὁ. π, σ.70.

⁵⁸² Παναγιώτη Τρεμπέλα, *Δογματικὴ τῆς Ορθοδόξου Καθολικῆς Εκκλησίας Γ' Τόμος*, ὁ. π, σ. 452.

⁵⁸³ Παύλου Εὐδοκίμοφ, *Ἡ Ὁρθοδοξία*, ὁ. π, σ. 427.

⁵⁸⁴ Ο. π, σ. 431.

ζει ἐν Χριστῷ και ὄχι ὅπως ἕνας ἄνθρωπος που δεν ἔχει ἐλπίδα Ἀναστάσεως. Ποθεῖ διαρκῶς την μεθιστορική-εσχατολογική Ἀνάσταση των νεκρῶν σωμάτων, αυτή ἐπιδιώκει και λαχταρά. Ο πόνος και ο θάνατος για εκείνον, δεν εἶναι φρικτά μεταπτωτικά φαινόμενα πια, παρά μόνο «κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ» αρωγοί της ἴδιας της του ἀνθρώπου σωτηρίας, «φάρμακο ἰασης» για ὅλους μας. Μέσα ἀπό το σύνολο των ποιημάτων του, διατρανώνει διαρκῶς την βαθιά πίστη του ὅτι, ο πόνος ἔχει πια μετατραπεί σε «κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ» ωφέλεια για μας, ὅτι μέσα ἀπό τον σωματικό θάνατο ἔχουμε πλέον ὅλοι την δυνατότητα, κεκαθαρμένοι πλέον ἀπό την αμαρτία, να ἐγερθούμε και να γίνουμε μέτοχοι ζωῆς αἰωνίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

- *Αγία Γραφή(Παλαιά και Καινή Διαθήκη).*
- Άγιος Γρηγόριος Νανζιανζηνός, Λόγ. 7, Εἰς Καισάριον, 21 PG 35, 781C-784AB.
- Του Ἰδίου, Λόγος 45(*Εἰς το ἅγιον Πάσχα*), 21 PG 36, 652^D.
- Άγιος Μάξιμος Ομολογητής, Ἐπιστολή 5, PG 91, 421^B.
- Του Ἰδίου, Ἐπιστολή 9, PG 91, 448^C.
- Του Ἰδίου, *Φιλοκαλία Νηπτικῶν και Ασκητικῶν Τόμος 14,ΕΠΕ,Πατερικαί Εκδόσεις Γρηγόριος ο Παλαμάς Θεσσαλονίκη* ²2006.
- Του Ἰδίου,*Κεφάλαια θεολογικά-οικονομικά, Εκατοντάς πρώτη*, 19, PG 90, 1188 B.
- Του Ἰδίου, *Μυσταγωγία- Μτφρ. Σάκαλης Ἰγνάτιος*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα ³1997.
- Του Ἰδίου, *Περί ἀποριῶν-Ἰωάννης*, PG 91, 1372^D.
- Γρηγόριος Νύσσης, *Ἀντιρρητικός προς τά περί Ἀπολλιναρίου*, 21 PG 45, 1165B.
- Του Ἰδίου,«*Εἰς το ἅγιον Πάσχα*»...Λόγ. Γ', PG 46, 653CD.
- Του Ἰδίου, Λόγος ἐπικήδειος εἰς Πουλχερίαν PG 46, 876D.
- Δαμασκηνός Ἰωάννης, *Ἐκδοσις Ἀκριβῆς της Ὁρθοδόξου Πίστεως – Μτφρ. Ματσούκας Νικόλαος*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2009.
- Του Ἰδίου, *Ἐκδοσις Ἀκριβῆς της Ὁρθοδόξου Πίστεως*,1, 9, PG 94, 845.
- Εἰρηναίος, *Ἀποσπάσματα 11*, ΒΕΠΕΣ 5, 175 (11-14).
- Επifάνιος Κύπρου, *Κατά αἰρέσεων*, Βιβλ. III, τόμ. β' 17PG 42, 817 AB.
- Θεόφιλος Ἀντιοχείας, *Προς Αὐτόλυκον Β'* 26 ΒΕΠΕΣ 5, 39 (5-6).
- Ἰωάννης Χρυσόστομος,*Εἰς Α' Κορ. Ὁμ. 41,1* PG 61, 355- 356.
- Του Ἰδίου, *Εἰς Γέν. Ὁμ. 13, 4*, PG 53, 109.
- Του Ἰδίου, *Εἰς Γέν. Ὁμ. 17, 9*, PG 53, 146.
- Του Ἰδίου,*Εἰς Γέν. Ὁμ. 67, 4*,PG 54, 577.
- Του Ἰδίου,*Εἰς Ἰω. Ὁμ. 62, 4, 5* PG 59, 347-348.
- Του Ἰδίου, *Εἰς Ἰω. Ὁμ. 83, 1* PG 59, 1 PG 59, 447.
- Του Ἰδίου, *Εἰς την ἀγ. Μάρτυρα Πελαγίαν*, ΕΠΕ 37, 88 .
- Του Ἰδίου, *Ἐπιστολή προς Διακόνισσα Ὀλυμπιάδα 1*, PG 51, 50.
- Του Ἰδίου,*Λόγος εἰς τον παραλυτικόν διά τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτός ἐστίν ὁ παρά τῷ Ἰωάννη κείμενος και περί τῆς τοῦ Υἱοῦ προς τον Πατέρα ἰσότητος*, 2, PG 51, 50.
- Του Ἰδίου, *Λόγος Κατηχητικός Εἰς την ἀγίαν και λαμπροφόρον ἡμέραν τῆς ἐνδόξου και σωτηριώδους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως*, PG 59.
- Του Ἰδίου, *Ομιλία εἰς την προς Ρωμαίους 23,4*, PG 60, 620.

- Του Ιδίου, *Προς Ρωμαίους ΙΑ'*, ΕΠΕ 17, 50.
- Του Ιδίου, *Προς Σταγείριον 1, 2*, ΡG 47, 427.
- Του Ιδίου, *Προς Σταγείριον 1, 3*, ΡG 53, 429.
- Κύριλλος Ιεροσολύμων, *Κατήχησις ΙΗ*, 6-7 ΒΕΠΕΣ 39, 234- 235.
- Μέγας Βασίλειος, *Εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα 1*, ΡG 31, 484Α.
- Του Ιδίου, *Εἰς τους ἄγιους Τεσσαράκοντα μάρτυρας Όμ. 19*, 6 ΡG 31, 516-517.
- Του Ιδίου, *Ἐπιστ. 300 Προς πατέρα Σχολαστικοῦ παραμυθητική*, ΡG 32, 1045D.
- Του Ιδίου, *Όμ. 18, Εἰς Γόρδιον μάρτυρα 1*, 8 ΡG 31, 504-505.
- Του Ιδίου, ΡG 31, 500, 42-501, 6.
- Του Ιδίου, *Περί τοῦ μη προσηλωθῆναι τοῖς βιοτικοῖς 1*, ΡG 31, 541 D.
- Συμεών ο Νέος Θεολόγος, *Μέρος Α'*, *Λόγ. 45*, 4, *Ἄπαντα*, 213.
- Χαραλαμπίδης Κυριάκος, *Πρώτη Πηγὴ Ποιήματα*, Ματαράγκα, Αθήνα 1961.
- Του Ιδίου, *Η Ἀγνοια Του Νερού Ποιήματα*, Ἴκαρος, Αθήνα 1967.
- Του Ιδίου, *Το Ἀγγεῖο με τα Σχήματα Ποιήματα*, Κόσμος, Λευκωσία 1973.
- Του Ιδίου, *Αχαιῶν Ἀκτὴ Ποιήματα*, Ἄγρα, Λευκωσία 1997-Αθήνα ²2003.
- Του Ιδίου, *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα Ποιήματα*, Ἄγρα, Αθήνα ²1997.
- Του Ιδίου, *Θόλος Ποιήματα*, Ερμής, Αθήνα 1989-Ἄγρα, Αθήνα 1998.
- Του Ιδίου, *Μεθιστορία Ποιήματα*, Ἄγρα, Αθήνα 1995.
- Του Ιδίου, *Ρωμανοῦ του Μελωδοῦ Τρεῖς Ὑμνοι, εισαγωγή-μετάφραση*, Ἄγρα, Αθήνα 1997.
- Του Ιδίου, *Δοκίμιν Ποιήματα* Ἄγρα, Αθήνα 2000.
- Του Ιδίου, *Αιγιαλούσης Επίσκεψις- Ἐνα ποίημα και ένα σχόλιο*, Ἄγρα, Αθήνα 2003.
- Του Ιδίου, *Κυδώνιον Μήλων Ποιήματα*, Ἄγρα, Αθήνα 2006.
- Του Ιδίου, *Ἰμερος Ποιήματα*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2012.
- Του Ιδίου *Στη Γλώσσα της υφαντικής Ποιήματα*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2013.
- Του Ιδίου, *Ἡλίου και Σελήνης Ἄλωσ Ποιήματα*, Ἴκαρος, Αθήνα 2017.
- Του Ιδίου, *Ολισθηρὸς Ἰστός*, Α' Τόμος, Ἄγρα, Αθήνα 2009.
- Του Ιδίου, *Ολισθηρὸς Ἰστός*, Β' Τόμος, Ἄγρα, Αθήνα 2009.
- Του Ιδίου, «Ποιεῖν ἅμα και Θεολογεῖν- (Αυτοσχόλιο)», *Νέα ευθύνη*, 32, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 2016, σελ. 31-44.
- Του Ιδίου, *Εισιτήριοσ λόγος του αντεπιστέλλοντος μέλους της ακαδημίας Αθηνῶν Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, 10 Δεκεμβρίου 2013.
- Του Ιδίου, «Στα στέφανα της κόρης του (Ἱεροφάνεια ἐν μυστηρίῳ)», *Σύναξη*, 141, Αρμός, Αθήνα, Ιανουάριος-Μάρτιος 2017.
- Του Ιδίου, «Γιώργος Σεφέρης, εξηγητὴς μαντατοφόρος», *Το καταφύγιο*, Τεύχη 5&6, Αθήνα 2012.

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

- Αγουρίδης Σάββας και άλλοι(Μτφρ.), *Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας*, Αθήνα 1980.
- Αγιορείτου Μοναχού Μωϋσέως, *Ο Άγιος Πόνος- Μαθητεία στην Επίσκεψη του Πόνου στη Ζωή μας-*, Εκδόσεις Κέντρου Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, Αθήνα 2005.
- Αργυρίου Αλέξανδρος, *Ιστορία της ελληνικής Λογοτεχνίας, και η πρόσληψη της όταν η δημοκρατία δοκιμάζεται,υπονομεύεται και καταλύεται (1964-1974 και μέχρι τις ημέρες μας) Τόμος Ζ΄*, Καστανιώτης, Αθήνα 2007.
- Beaton Roderick, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία,Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992 (Μτφρ. Ζούργου Ευαγγελία- Σπανάκη Μαριάννα)*, Νεφέλη, Αθήνα 1996.
- Βασιλειάδης Π. Νικόλαος, *Το Μυστήριο του Θανάτου*, Αδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήνα ¹⁹2010.
- Γιανναράς Χρήστος, *Το αλφαβητάρι της πίστης*, Ίκαρος, Αθήνα ¹⁵2004.
- Του Ιδίου, *Οντολογία της σχέσης*, Ίκαρος, ²2004.
- Γιούλτσης Τ. Βασίλειος, «Μπροστά στο μυστήριο του πόνου»,*Ενατενίσεις*, Τεύχος 9, 2009, σελ. 16-19.
- Glucklich Ariel, *Sacred Pain- Hurting the body for the sake of the soul*, Oxford University Press, 2001.
- Του ιδίου, «Pain», *Encyclopedia of Religion- Second edition*, 2005, pp. 6944-6948.
- Δημαράς Θ.Κωνσταντίνος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας-Από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας- «Γνώση»*, Αθήνα ⁹2000.
- Eliade Mircea, *Το Ιερό και το Βέβηλο*, Αρσενίδη, Αθήνα 2002.
- Ευαγγέλου Ανέστης- Αραγής Γιώργος, *Δεύτερη Μεταπολεμική Ποιητική Γενιά (1950-2012) Ανθολογία*, Gutenberg, Αθήνα 2017.
- Ευδοκίμοφ Παύλος, *Η Ορθοδοξία- Μτφρ. Μουρτζόπουλος Τ. Αγαμέμνων*, Ρηγόπουλος-, Θεσσαλονίκη 1972.
- Ζήσης Θεόδωρος, *Η σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου κατά τον Άγιον Ιωάννην τον Χρυσόστομον*, Βρυνένιος, Θεσσαλονίκη 1992.
- Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος- Ειδική Συνοδική Επιτροπή Λειτουργικής Αναγεννήσεως, *Το Μυστήριο του Θανάτου εις τὴν Λατρείαν τῆς Εκκλησίας*, Πρακτικά θ' Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων, Αθήνα 2009.
- Κεχαγιόγλου Γιώργος-Παπαλεοντίου Λευτέρης, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, Λευκωσία 2010.
- Κωνσταντίνου Άντρεα, «Κυριάκος Χαραλαμπίδης- Η ευγενής πτώχεια της ποίησης», *Η σημερινή*, Κυριακή, 13 Αυγούστου 2006.
- Larchet Claude Jean, *Ο Θεος δεν Θέλει τον Πόνο των Ανθρώπων*, Εν πλώ, Αθήνα 2016.

- Μαντζαρίδης Ι. Γεώργιος, *Χριστιανική Ηθική II*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2003.
- Ματσούκας Α. Νικόλαος, *Το Πρόβλημα του Κακού*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη ³2009.
- Του Ιδίου, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β' - Έκθεση της ὀρθόδοξης πίστεως σε ἀντιπαράθεση με τη δυτική χριστιανοσύνη*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2010.
- Μαυρής Χρήστος, « Η ποίηση είναι η ανάσα της ζωής», *Χαραυγή*, Κυριακή, 4 Ιουνίου 2006, σελ. 18-19.
- Του ιδίου, « Η στενή δίοδος της εξέλιξης του ανθρώπου λέγεται ποίηση», *Κήρυκας*, 4 Ιουνίου 1989, σελ. 69-73.
- Μικρόν Εὐχολόγιον, Έκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ¹³1998.
- Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου, *Δερμάτινοι Χιτώνες- αναφορά στην βιολογική ζωή, τις ασθένειες, τα γηρατειά, τον θάνατο και την ώρα του θανάτου-*, Ιερά μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας), Λεβαδεία 2017.
- Μητσόπουλος Ε. Νικόλαος, *Ο Θάνατος, Πνευματικός- Σωματικός- Αιώνιος*, Αθήναι 1973.
- Του Ιδίου, *Θέματα Ορθόδοξου Δογματικής Θεολογίας-Πανεπιστημιακά παραδόσεις Δογματικής*, Αθήναι ²2001.
- Παπατζανάκης Ευάγγ. Γεώργιος, *Ἡ περί θλίψεων διδασκαλία κατά την Κ. Διαθήκην -Ἡ πραγματικότης και ἡ σωτηριολογική αὐτῶν ἀξία-*, Διατριβή ἐπι διδακτορία, Αθήναι 1988.
- Πεντηκοστάριον, Έκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις.
- Πολίτης Λίνος, *Ἱστορία της Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*, Μορφωτικό Ἴδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζικῆς, Αθήνα ⁴1985.
- Perkins Judith, *The Suffering Self- Pain and Narrative Representation in the Early Christian Era*, Routledge, London and New York, 1995.
- Πυλαρινός Θεοδόσης, *Μεθιστορία- Μύθος και Ἱστορία στην ποίηση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2007.
- Του Ιδίου, *Για τον Χαραλαμπίδη-κριτικά κείμενα*, Αιγαίον, Λευκωσία 2009.
- Π. Ραυτόπουλος Θεοφάνης, *Ἡ Στάση του ἀνθρώπου ἐναντι του θανάτου και η Ὀρθόδοξη ποιμαντική ἀντιμετώπιση κατά τον Μ. Βασίλειο*, Διατριβή ἐπι διδακτορία, Χαϊδάρι 2011.
- Schmemman Alexander, *Ἐσχατος Ἐχθρός καταργεῖται ὁ Θάνατος*, Ἐν πλῶ, ⁴2015.
- Του ιδίου-Μτφρ. Λορεντζάτος Ζήσιμος, *Για να ζήσει ὁ κόσμος*, Δομός, Αθήνα ⁸2010.
- Σταμούλης Χρυσόστομος, *Κάλλος το Ἁγιον-Προλεγόμενα στη φιλόκαλη αἰσθητικῆ της Ὀρθοδοξίας*, Ακρίτας, ⁴2010.

- Στανιλοάε Δημήτριος, *Ο Θεός είναι αγάπη- Μτφρ. Νικόλαου Α. Ματσούκα-Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000.*
- Τρεμπέλας Παναγιώτης, *Δογματική της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, Τόμος τρίτος, Αδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήνα 1961.*
- Τσιανίκας Μιχάλης, *Το όνομα της Αμμοχώστου- Μια κριτική προσέγγιση στην Αμμόχωστο Βασιλεύουσα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, Ίνδικτος, Αθήνα 2003.*
- Τσίγκος Α. Βασίλειος, *Δογματική της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Ostracon Publishing, Θεσσαλονίκη 2017.*
- Φωτίου Σ. Σταύρος, *Ανάσταση και Ζωή-Συλλογικός τόμος, Αρμός.*
- Harnack Von A., *What is Christianity-* transl. by T. B. Saunders, N. Y., G. D. Putnam's Sons, ²1903.
- Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Χριστοδούλου, *Η Μεταθάνατον ζωή, Χρυσοπηγή, Αθήνα ⁸2009.*
- Ωρολόγιον το Μέγα, Έκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις ⁴1970.
- Cullmann Oscar, *Αθανασία της ψυχῆς ἢ Ανάσταση εκ των νεκρών;-Μτφρ. Αρχιμ. Α. Π. Κουμάντος, Ἄρτος ζωῆς, Αθήνα ²2004.*
- Vittì Mario, *Ιστορία της Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Οδυσσεύας, Αθήνα 2003.*

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- http://k-charalambides.com.cy/wp-content/uploads/2014/08/CHARALAMBIDES-CV_GR.pdf.
- <http://apoikia.gr/charalambides-synenteuksi-ston-pylarino-2-periodiko-apoikia>
- Χρήστου Μαυρή, *Κυριάκος Χαραλαμπίδης «Ἡλίου και Σελήνης ἄλωος», <http://www.poein.gr/archives/37137/index.html#more-37137%23>.*
- Γιώργου Κιούση, «Ἡ ποίηση μεγαλύνει τον ἄνθρωπο»,
 - ο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=422844>
- Γιάννη Χατζηγεωργίου, « Κυριάκος Χαραλαμπίδης, δεν γράφω ποίηση, εγγράφομαι μέσα στην ποίηση». <http://archive.philenews.com/el-gr/politismos-anthropoi/389/256177/kyriakos-charalampidis-den-grafo-poiisi-engrafomai-mesa-stin-poiisi>.